

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ
СТУДЕНТІВ
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

на Днях науки 13 травня 2021 року

**Том 2.
Гуманітарні науки**

**Бердянськ
2021**

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

3 41

Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2021 року. – Том 2. Гуманітарні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2021. – 280 с.

Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 9 від 29.04.2021 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор, головний редактор; **Ліпич Вікторія Миколаївна** – к.філол. н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи, відповідальний редактор; **Глазкова Ірина Яківна** – д.пед.н., проф., декан факультету філології та соціальних комунікацій; **Жигір Вікторія Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету фізико-математичної, комп'ютерної та технологічної освіти; **Казанцева Лариса Іванівна** – д.пед.н., проф., декан факультету дошкільної, соціальної та спеціальної освіти; **Коваль Людмила Вікторівна** – д.пед.н., проф., декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв; **Кушнірюк Сергій Георгійович** – к.н. з фіз. вих. та спорту, проф., декан факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини; **Макаренко Тамара Петрівна** – к.іст.н., доц., декан гуманітарно-економічного факультету.

У збірнику тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету друкуються матеріали виступів на Днях науки університету 13 травня 2021 року. У публікаціях розглядаються актуальні проблеми історичних, філологічних наук та методики їх викладання.

**© Бердянський державний
педагогічний університет**

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

БАЙРАК Андрій. Ранні слов'яни та дохристиянські вірування у поглядах авторів Повісті временних літ	9
БЕРЕЖНА Софія. Українки в лавах ОУН та УПА (1940-1950-ті рр.)	11
БОНДАРЕНКО Анастасія. Епідемії бубонної чуми 1346-1353 рр. на розвиток європейського суспільства	13
КАІРА Анна. Сексуальне насильство у добу Другої світової війни	15
КЛИМЕНКО Андрій. Фондові біржі на півдні України та їх роль у соціально-економічному розвитку регіону	17
ЛУК'ЯНЧЕНКО Анастасія. Суди над відьмами на Правобережній Україні в XVII – XVIII ст.	19
МАРЧЕНКО Катерина. Причини ліквідації єврейських колоній у Північному Приазов'ї	21
МИХАЙЛЕНКО Данило. Протистояння Української держави Павла Скоропадського та РСФРР: геополітичний вимір	23
НЕСТЕРЕНКО Аліна. Волонтерські організації Бердянська в умовах воєнних дій на сході України	25
НЕСТОР Ольга. Катерина Ющенко: історія відкриттів жінок в програмуванні (історіографічний аспект)	27
ПРОЦЕНКО Владислава. Реалії голоду 1946-1947 років на прикладі с. Білоцерківка, Більмацького району, Запорізької області (на матеріалах спогадів очевидців)	29
РЕВІН Іван. Демембрація у поховальному обряді катакомбної культурно-історичної спільності на території Північного Приазов'я	31
РИЖОВА Ганна. Політичні процеси в середньовічних руських князівствах: між локальними особливостями та спільними тенденціями	34
ШЕВЧУК Дмитро. Шляхетська олігархічна система як передумова політичної кризи Речі Посполитої: уроки для України	37
ЯКОВЕЦЬ Ольга. Українці та тюркські народи: точки взаємовпливу	39
ЯКОВЕЦЬ Ольга. Християнсько-мусульманський богословський діалог: перешкоди для міжрелігійного діалогу та шляхи їх усунення	41

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

БЕТІНА Дар'я. Теорія і практика розвитку іншомовної соціокультурної компетенції здобувачів вищої освіти	44
БІХОВЕЦЬ Тетяна. Структурно-семантичні особливості кольорової метафори у поезії Д. Павличка	47
БОНДАРЕВСЬКА Анжеліка. Використання новітніх інформаційних технологій у навчанні англійської мови у ВНЗ	49
БОРУНОВА Аміна. Вирази із компонентом <i>spiel</i> у корпусі німецької мови: функціонально-семантичні особливості	53
ВАСИЛЬЄВА Оксана. Group work as the component of interactive methods of teaching foreign languages	55

ВЯЗМЕНТИНОВ Сергій. Труднощі засвоєння фразових дієслів	58
ГНЕЗДІЛОВА Єлізавета. Особливості процесу іншомовного професійного спілкування здобувачів вищої освіти	60
ГРИЦАЙ Вікторія. Соціокультурний компонент як необхідна складова концепції сучасного вітчизняного підручника з практики іншомовного усного та писемного мовлення	62
ГУБАРЄВА Вікторія. Технології веб 2.0 в навчанні міжкультурної комунікативної компетенції	66
ДАРНОСТУП Ірина. Інтеркультурна комунікація – реальний фактор формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя-філолога	73
ЄМЕЛЬЯНЕНКО Анастасія. Лексико-стилистические особенности и речевые стратегии коммуниканта-эгоиста в современном русском языке	76
ЗАГОРСЬКА Катерина. Особливості комунікативної компетентності в писемному мовленні	81
КАРЛІЙЧУК Євгеній. Продуктивные способы образования наречий в русском языке	82
КОНДРАТЬЄВА Дар'я. Використання наочності в процесі формування англомовної лексичної компетентності учнів основної школи	85
КОНОНИХІНА Діана. Структурно-семантичні особливості відношень між частинами приєднувальних конструкцій у романах Джона Грішема	89
КОНОНИХІНА Діана. Образ спортсмена у німецькій пресі: репрезентація з аксіологічного аспекту	92
КОЧУРА Надія. Використання інтерактивних методів у викладанні англійської мови	93
КУЗЬМЕНКО Єлізавета. Сучасні методи та засоби дистанційного навчання	96
КУШНЕРЕНКО Владислав. Функції знахідного відмінка в сучасній українській мові	99
ЛІВАДА Діана. Номинативные предложения как элемент структуры текста в поэтическом дискурсе Марины Цветаевой	101
ЛІВАДА Діана. Функционирование фразеологических обозначений психического состояния в русских эпистолярных текстах XIX-XX веков	103
ЛОШАК Альона. Таксономия речевых актов положительной оценки в современном русскоязычном художественном дискурсе	105
МАРКОВА Аліна. Організація групової взаємодії в освітньому процесі	110
МОЛОЧКО Аліна. Підготовка майбутнього вчителя до інтерактивної взаємодії з учнями	112
МОРГУНОВА Надія. Категорія інтертекстуальності як особливий спосіб побудови змісту в науковому стилі	115
МОСКАЛЕНКО Оксана. Розвиток навичок перекладу економічних текстів	117

МЯГКОВА Дар'я. Семантика кольору в поезії Миколи Луківа	121
НЕЛІПА Ольга. Репрезентація концепту <i>sport</i> у німецькій пресі	124
НЕЛІПА Ольга. Особливості функціональності сленгової лексики американського варіанту англійської мови	126
НИЖНИК Наталія. Автомобільний дискурс як особлива сфера комунікації	127
ПАНЧЕНКО Ганна. Широкий діапазон антропонімів у творчості Василя Шкляра	129
ПЕЛАГЕЙЧЕНКО Ганна. Шляхи попередження лексичної інтерференції в українському мовленні учнів шкіл Запорізького Надазов'я	133
ПЕЛАГЕЙЧЕНКО Дар'я. Лексико-семантические средства вербализации эмоциональных концептов «страх» и «паника» в современных российских научных текстах	136
ПОНОМАРЕНКО Анастасія. Ідіома як об'єкт мовної гри у рекламному дискурсі	139
ПРОНЬКА Марія. Функціонування лексико-стилістичних засобів у сучасній газетній публіцистиці	141
ПРОЦЕНКО Ольга. Інформаційні технології у навчанні іноземної мови	143
РАЗІНА Катерина. Personal-oriented approach in the context of the forming of linguist's logical thinking	146
РОГОЖА Оксана. The method of debates: a teaching strategy for developing competence in communication and critical thinking	148
РЕВА Оксана. Автентичні пісенні матеріали як засіб підвищення ефективності процесу формування лексичної компетентності учнів молодших класів	149
ТАТАРІН Володимир. Синергетична парадигма в процесі підготовки майбутнього лінгвіста	155
РЕВА Оксана. Актуальні аспекти імплементація синергетичного підходу у фахову підготовку лінгвіста	159
ТАТАРІН Володимир. Автентичність як елемент сучасного навчання іноземної мови	163
САВИЦЬКА Олена. Проектна технологія на уроках іноземної мови	165
СИВАК Діана. Особливості дієслів умовного способу в епістолярному жанрі	167
СКИДАН Ксенія. Семантико-функційні та синтаксичні особливості об'єкта оцінного висловлення в українській поезії другої половини ХХ століття	169
СКУРАТОВСЬКА Дарина. Методичний алгоритм формування в десятикласників практичної готовності до проектування й реалізації проекту дискусії	171
СТАРИЧЕНКО Лілія. Лексико-стилистическое нагрузки поэтического молчания в современном русском художественном дискурсе	173
СТЕЛЬМАХ Анастасія. Розвиток креативності учнів на уроках української мови	177

ТКАЧЕНКО Діана. Навчання майбутніх економістів професійно спрямованого монологічного висловлювання	179
ТКАЧЕНКО Юлія. Сінгафеміка як засіб мовної атракції у рекламних текстах для дітей	181
ТУР Ірина. Роль тропів у творенні образної системи ідіостилю Лесі Українки	183
УСОЛЬЦЕВА Катерина. Тест як засіб контролю навичок та вмінь читання англійською мовою	185
ФІЛАТОВА Олена. Ділова інноваційна гра як метод профільного навчання іноземним мовам у немовних ВНЗ із використанням мультимедійних технологій	187
ЧЕРКЕС Галина. Формування комунікативної компетентності учнів засобами інтерактивних технологій на уроках англійської мови	191
ЯСИНСЬКА Ірина. Педагогічна комунікація при викладанні української мови у вищій школі	193

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

БАЄВА Аліна. Особливості функціонування художньої деталі у творі Ч. Діккенса «Різдвяна пісня в прозі»	197
БЕТІНА Дар'я. Співвіднесення фактичного матеріалу й вигадки в романтизованій біографії П. Акройда «Заповіт Оскара Уайльда»	200
БІЛИЧ Катерина. Жанрова специфіка роману "Джейн Ейр" Шарлотти Бронте	202
ВАТАМАН Аліна. Вивчення поезії Тумаса Транстрьомера на уроках зарубіжної літератури: культурологічна лінія	203
ВИШНЕВСЬКА Карина. Зображення корелятивної пари міжнародних стосунків "Українці – французи" у романі Р. Дефорж "Анна Київська"	206
ВИШНЯКОВ Вячеслав. Поетика жанру «фанфік» у сучасній літературі	209
ГАТАЄВА Діана. Імагологічний аспект візії міжнародних стосунків "Українці і османи" у романі А. Паріса "Останній сон Сулеймана"	211
ГУБАРЄВА Вікторія. Психологічне двійництво особистості в повісті Р.Л. Стівенсона «Химерна пригода з доктором Джекілом і містером Гайдом»	213
ДОНЧЕНКО Оксана. Андерсенівська традиція у казці О. Уайльда «Зоряний хлопчик»	215
ЄРЬОМЕНКО Тетяна. Жанрова дифузія у романі Дж. Барнса «Папуга Флобера»	217
ЗАГОРСЬКА Катерина. Інтертекстуальність роману Майкла Каннінгема «Години»	219
КАНДАЛЬОВА Лідія. Художня своєрідність англійського сонета як феномена романтизму	222
КІРІЦЕВА Олена. «Вірші з Києва» Ярослава Івашкевича на уроках зарубіжної літератури: краєзнавчий аспект	224

КОЗЛОВА Анастасія. Специфіка інтерпретації образу університета у романах Д. Тартт «Таємна історія» та А. Левкової «Старшокласниця. першокурсниця»	226
КОЛЕСНИК Альона. Специфіка інтерпретації образів Шерлока Холмса та доктора Ватсона в американському серіалі «Елементарно»: гендерний аспект	229
КОНЮХОВА Тетяна. Багатозначність літературних інтерпретацій образу кішки	232
КОСТЕНКО Аліна. Інтертекстуальність драматургії Лесі Українки	234
КРИВА Крістіна. Функціональні особливості роману виховання (на прикладі твору Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста»)	235
КУЗЬМЕНКО Єлизавета. Міфологічний інтертекст у п'єсі Бернарда Шоу «Пігмаліон»	239
ЛИХАЦЬКА Вікторія. Алюзії у текстах альбому "Queen II" гурту Queen	242
МАРКОВА Анастасія. Трансформація образів Каїна та Авеля в українській літературі	244
МАРТИНОВА Каріна. Демоническое начало в лирике А. Ахматовой	245
МОЛОЧКО Аліна. Елементи літературної гри в інтелектуальних романах англійської літератури ХХ сторіччя (на прикладі роману Джона Фаулза «Колекціонер»)	247
МУРЕНКО Катерина. Художній опис як засіб розкриття внутрішнього світу героя (на матеріалі роману О. Вайльда «Портрет Доріана Грея»)	250
НЕЛІПА Ольга. Американське суспільство у «Вік джазу» за романом Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі»	251
ПОМАЗАН Тетяна. Жанрова модель теологічного детективу у збірці оповідань Г. К. Честертон «Смирненість отця Брауна»	254
ПОНОМАРЕНКО Анастасія. Інтертекстуальність як феномен літератури кінця ХХ століття	255
ПОНОМАРЬ Ольга. Рецепція чужого тексту як художній прийом у творах Олега Гавріша	258
РАДЧЕНКО Дарія. Гендерна проблематика у підлітковому романі Джона Гріна «Провина зірок»	260
РЕЗНИК Артем. Едгар Алан По як творець жанру детективної новели	261
САРКІЦ Ірина. Аналіз образів матері і батька в українській літературі	264
СЕМЕРЕНКО Олександра. Естетичний аналіз драми Олександра Довженка «Потомки запорожців»	267
СЛАСТЬОНОВА Дар'я. Образ марсіанина в американській науковій фантастиці ХХ століття	269
ТЕРЕШКІНА Діана. Трансформація традиційного мотиву створення штучної людини у п'єсі Б. Шоу «Пігмаліон»	271
ХАБАРОВ Даніїл. Проблема «втраченого покоління» в романі Е. М. Ремарка «Три товариші»	273

ЧЕРНИШЕНКО Альона. Образ Шотландії і шотландців у романі «Чужоземка» Діани Геблдон	275
ЧЕРНЬОНКОВ Ростислав. Жанрово-стильові особливості повісті Володимира Бірчака «Проти закону»	277

ІСТОРІЯ

Андрій БАЙРАК,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

РАННІ СЛОВ'ЯНИ ТА ДОХРИСТИЯНСЬКІ ВІРУВАННЯ У ПОГЛЯДАХ АВТОРІВ ПОВІСТІ ВРЕМЕННИХ ЛІТ

Актуальність. Наративні джерела відіграють велику роль в пізнанні минулого. Разом з тим, джерела даного типу містять великий простір для інтерпретації фактів та суб'єктивізму, у зв'язку з чим з'являється потреба їх критичного осмислення. Давні літописи незважаючи на свою безсумнівну значимість, як інші наративні джерела, вимагають критичного підходу і обережного використання. Одним з них є «Повість минулих літ» (далі ПМЛ). Критичне осмислення поглядів автора цього літопису щодо ранніх слов'ян та дохристиянських вірувань дозволяють прослідкувати витоки авторського суб'єктивізму в українській історіографії.

Ступінь досліджуваності проблеми. ПМЛ, як перше східнослов'янське історичне джерело зосереджувало увагу багатьох вчених у різні часи. Серед деяких дослідників цього літопису слід згадати, А. А. Шахматов, Н. К. Нікольський, А. Г. Кузьмін, М.Х. Алешковський, С. М. Михеев, Б. А. Рибakov, чий напрацювання використані для написання даної публікації.

Мета і методи дослідження. Метою роботи є аналіз авторського суб'єктивізму літописців Київської Русі на прикладі їх ставлення до ранніх східнослов'янських племен та язичницької релігії. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, аналізу, синтезу та узагальнення.

Сутність дослідження. У більшості праць дослідників, що присвячені даній темі, світоглядні уявлення слов'ян розглядаються як стала система, що остаточно сформувалася в IX-X століттях і трансформувалася, набуваючи змін у період християнської Русі. У літописних описах про звичаї східнослов'янських племен літописці звертають увагу на лагідне і тихе поводження полян, шанобливе ставлення до близьких родичів і упорядковані шлюбні звичаї. Автори описують їх звичаї з явною симпатією, виділяючи полян серед інших східнослов'янських племен. Характеристики древлян лише деякими рисами відрізняються від «законів» радимичів, в'ятичів, сіверян і

кривичів. Древляни, на думку авторів літописів, живуть «звіринським чином», що може свідчити не тільки про лісову локалізацію, а й про їх дикі звичаї. Відразу за цими описами, як їх своєрідне підтвердження, слідує повідомлення про те, що древляни, радимичі і інші племена «їдять все нечисте» [1].

В описі слов'ян-язичників, прослідковується дві мети. В «етнографічному огляді» східних слов'ян літописці переслідували два завдання: виділити полян в якості майбутнього провідника християнізації інших племен і протиставити язичницький «закон» християнському порядку, що мав стати правильним.

У ПМЛ етнографічний огляд був розбитий вставкою з Хроніки Георгія Амартола на дві частини. В. Живов і А. Ранчін звернули увагу на семантичні та композиційні зв'язки між літописним «етнографічним оглядом» і вставкою званої хроніки [2. С. 15-16]. Детальне порівняння обох фрагментів представляється доцільним, оскільки дозволяє оцінити ступінь впливу хроніки на ПМЛ. У Хроніці, як і в літописі, текст збудований за єдиним принципом: спочатку згадуються народи з позитивними характеристиками – «китайці», «брахмани», потім йде опис непривабливих або химерних звичаїв їхніх сусідів – індійців, халдеїв, вавилонян, а також інших народів. Це говорить про те, що літописці запозичили композицію викладу свого матеріалу у Амартола. [2, с. 22]

Основні висновки. ПМЛ була першим східнослов'янським історичним джерелом, в якому чітко простежується авторський суб'єктивізм. Автори засуджували язичницькі вірування. Засуджувалися як побут і як спосіб життя язичників (в основному у початковій частині літопису), а сама релігія називається єретичною і бісівською, зокрема у фрагментах, де описуються ситуації зіткнення представників князівської влади і Церкви з волхвами. Укладач початкового зводу ПМЛ бачив в Руській землі християнську державу, яка об'єднувала на певній території населення різного етнокультурного походження, а єдність Русі протиставляв, різноплеменності. Язичники у літописі сприймалися ворогами – нехристиями або поганами, ворожими «християнському Роду». Слід також звернути увагу на різне ставлення літописців до різних племенних союзів, симпатія чи антипатія до яких засвідчувала авторський суб'єктивізм, пронизуючи літописні джерела. Композиція матеріалу частково запозичена з інших ранніх історичних джерел доби середньовіччя, зокрема Хроніки Амартола [3, с. 155].

ЛІТЕРАТУРА

1. Повесть временных лет / пер. Д. С. Лихачева и др. СПб.: Вита Нова, 2012. URL: <http://www.spsl.nsc.ru/history/descr/PWL/povest1.htm>

(дата звернення: 23.02.2021)

2. Андрейчева М. Ю. Образи іновірців в Повісті минулих літ. СПб : Нестор-Історія, 2019. 184 с.

3. Козлов М. Вплив пізніх язичницьких громад на світогляд східних слов'ян ранньохристиянської доби. *Українське релігієзнавство*. 2009. № 49. С. 154-162.

Софія БЕРЕЖНА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК**,
к.і.н., доцент (БДПУ)

УКРАЇНКИ В ЛАВАХ ОУН ТА УПА (1940-1950-ті рр.)

Актуальність. Упродовж тривалого часу науковці віддавали перевагу вивченню масштабних подій та явищ, фактично залишаючи поза увагою головну дійову особу історичного процесу — людину, особливо це стосується представниць жіночої статі. Нині ж повноцінні дослідження з новітньої української історії неможливі без урахування ґендерних аспектів минулого. Для об'єктивного сприйняття процесу формування власної державності українському народу важливим є вивчення визвольних змагань. Тому необхідним є дослідження досвіду українського жіноцтва в національно-визвольних змаганнях 40–50-х рр. ХХ ст.

Ступінь дослідження проблеми. Питанню участі жіноцтва в національно-визвольних змаганнях приділяли увагу такі вчені: Л. Онишко, М. Дядюк, О. Стяжкінова, Т. Антонова, Л. Волошко, Я. Музиченко, Г. Бурнашова, Т. Антонова. Л. Волошко, Г. Бурнашова, А. Малащук та В. Шевчук.

Мета дослідження. Розглянути роль жінки в національно-визвольних змаганнях українського народу, а саме участь у лавах ОУН та УПА 40–50-х рр. ХХ ст.

Ступінь дослідження. Від початку діяльності ОУН залучала до своїх лав дівчат і жінок, організовуючи для них теоретичну та практичну підготовку. Участь жіноцтва в діяльності цієї організації досягла апогею та набула виняткового значення після вигнання німецьких окупантів із теренів Західної України влітку 1944 р. Жінки і дівчата мали чітко окреслені функції інформативно-розвідувального, просвітницько-пропаґандистського, санітарно-медичного та постачально-побутового штибу.

Одним з головних завдань було налагодження зв'язку. Дівчата

різного віку забезпечували взаємовідносини між різними осередками. Зв'язковим належало виконувати функції кур'єрів, таємно доставляючи повідомлення. Від дівчат такі завдання вимагали неабиякої витривалості, як фізичної, так і емоційної, психологічної. Адже повідомлення доводилося доставляти незалежно від пори року чи часу доби, часто на значні відстані, бездоріжжям чи навіть лісом, повсякчас наражаючись на смертельну небезпеку.

Важливими сферами участі жінок в діяльності ОУН-УПА були розвідка та конспірація. Вони, повідомляючи своїх провідників про пересування каральних загонів, арешти товаришів, доповідали про зради чи провокації, застерігали про загрози викриття чи наближення ворожих військ.

Усі дівчата, які долучалися до діяльності ОУН-УПА, виконували просвітницьку та пропагандистську функції. Деяких дівчат відправляли на курси машинопису, після яких вони працювали в підпільних друкарнях [3, с.104].

Однією з найважливіших функцій, що її було покладено майже виключно на дівчат і молодих жінок, було надання першої медичної допомоги, догляд і поточне лікування поранених та хворих повстанців. Дівчата проходили курси підготовки протягом кількох тижнів. Лікували в підпільних шпиталях в умовах постійних облав і каральних акцій, персонал часто потерпав від голоду, спраги, обмеження простору, не кажучи вже про брак ліків.

Більшість дівчат і жінок у той чи інший спосіб було залучено до справи забезпечення їжею збройних утворень повстанців, що ховалися в лісах [3, с.112].

Спогадів жінок, що безпосередньо брали участь у збройних сутичках чи воєнних операціях ОУН-УПА, вкрай мало [4, с.131].

Основні висновки. Отже, в умовах відсутності чоловіків, які перебували на фронті або в загонах підпілля в 40-50-х роках ХХ століття, жінки ставали єдиними годувальницями та захисницями сім'ї. Ще більше нових можливостей для розширення сфер діяльності давала їм участь у підпіллі ОУН та в УПА. Жінки виходили за рамки патріархальних ґендерних ролей й опановували чоловічі функції – бійців, розвідників, радистів, зв'язківців, командирів та керівників різного рівня. ОУН та УПА, всебічно й повноцінно використовували весь потенціал місцевого українського жіноцтва, а також інтелектуальні й організаційні здібності. Жінки були потужним ресурсом ОУН-УПА, якого були позбавлені збройні й каральні підрозділи польського, німецького та радянського урядів, і саме цей додатковий ресурс значною мірою забезпечив тривалість існування й посилював ефективність діяльності повстанців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавришко М.І. Чоловіки, жінки й насильство в ОУН та УПА в 1940–1950-х рр., *Український історичний журнал*. Бібліогр.: 2016. № 4. С. 89-107.
2. Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: *Гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства* : Зб. наук. статей / за наук. ред. Гелінади Грінченко, Катерини Кобченко, Оксани Кісь. Київ: ТОВ "Арт-книга", 2015. 336 с.
3. Кісь О.Р. Жіночий досвід участі у національно-визвольних змаганнях на західноукраїнських землях у 1940-50-х роках, *Захід. Історико-культурологічний збірник. «Історична пам'ять і тоталітаризм: досвід Центрально-Східної Європи»*. Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2009. Вип. 13-14. С. 101-125.
4. Мандрик М.В. Жіночі обличчя українського підпілля – гендерний принцип чи „чоловіча” історія боротьби (історіографічне осмислення), *Культура народів Причорномор'я*. Бібліогр.: 2009. № 162. С. 129-134.

Анастасія БОНДАРЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

ВПЛИВ ЕПІДЕМІЇ БУБОННОЇ ЧУМИ 1346-1353 РР. НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність. Обрана тема є актуальною з огляду на нинішні виклики людства, пов'язані зі світовою пандемією Covid-19, яка призвела до значних втрат населення, але, одночасно, сприяла прогресу в різних сферах економіки та суспільного життя.

Ступінь досліджуваності проблеми. На дану проблему звертали увагу багато вчених, серед деяких дослідників даної теми можна згадати Д. Заболотного, М. Вілліса, Ж. Фав'є, та ін. [1-3].

Мета і методи дослідження. Метою є дослідження впливу пандемії бубонної чуми сер. XIV на розвиток європейського суспільства. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний та ретроспективний.

Сутність дослідження. Біолог Марк Вілліс, старший викладач мікробіології в Каліфорнійському університеті зазначив, що чума, ймовірно, стала першим в історії використанням біологічної зброї [3,

р. 20]. За однією з версій, в 1346 році військо хана Джанібєка використало проти захисників Кафської фортеці тіла своїх воїнів, померлих на бубонну чуму, які за допомогою катапульт були перекинуті через стіни фортеці. Це нібито призвело до поширення епідемії в обложеному місті. У результаті втечі з міста тих, хто вижив після облоги, чума поширилася в Середземномор'ї.

У Європі епідемія «Чорної смерті» стала поширюватися з 1346 р. До січня 1348 року вона з'явилася в усіх великих портах південної Європи, в 1349 році – в Центральній, а в 1350 році – в Польщі. Смертність була жахливою, не одужував практично ніхто. Хвороба забирала від третини до половини населення великих міст, а малі міста часом вимирали повністю [2, с. 22].

До епідемії медицина була прерогативою Церкви та більшою мірою була абстрактною наукою не пов'язаною з реальним життям. Так, наприклад, священники вважали “богохульством” водні процедури, а кішок, які ловили переносників хвороби – називали служницями демонів [3, с. 21]. Медицина того часу не могла надати пояснення причинам хвороби, а також запропонувати бодай якесь ефективне лікування. Чума сприймалася як покарання Господа. У середні віки вважалося, що зараження відбувається шляхом дотику до речей хворого, звинувачували і євреїв, які начебто отруювали воду.

Загалом, жертвами хвороби стали десятки мільйонів людей. За різними підрахунками, від хвороби загинуло від 30 до 70% населення Європи. Від чуми померла величезна кількість знатних і впливових людей, аж до королів і вищих ієрархів церкви [1, с. 22].

Одним з найважливіших на той час міст була Венеція. Коли чума дісталася до неї, вперше було прийнято рішення, щоб всі прибулі, перед тим як потрапити до порту, стояли деякий час на рейді, *quaranta giorni* (іт. «сорок днів»), після чого кораблям дозволялося увійти до порту. Це був перший приклад карантину.

Слід згадати також, що пандемія вплинула на трансформацію світобачення європейців. Церква відійшла на другий план, люди почали масово розробляти нові технології, що також сприяло зростанню виробництва. Наприклад люди до пандемії чуми не користувалися механічними годинниками, спираючись лише на сонячні, оскільки вважалося, що час належить Богу. Після пандемії годинники такого типу почали широко використовуватися на рудниках, млинах у текстильній та інших галузях промисловості. До того ж люди засумнівалися у правдивості католицької церкви, яка втратила право на істину. Виникло інакомислення, яке, згодом, породило Реформацію.

Основні висновки. Друга епідемія бубонної чуми, яка увійшла в історію під назвою Чорна Смерть забрала більше семидесяти

відсотків населення Європи. Але все ж таки саме цей період часу змінив світогляд та сприяв технічному прогресу. Через нестачу робочих рук люди активно почали використовувати механічні прилади, епідемія навчила людей самоізолюватися, народ засумнівався у непогрішимості Церкви, що призвело до активнішого розвитку науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Миллер А. Чума! Как Чёрная Смерть подготовила Европу к расцвету Возрождения. веб-сайт: *Нож*. 2018. URL: <https://knife.media/black-death/> (дата звернення: 01.02.21.)
2. Супотницкий М., Супотницкая Н. Очерки истории чумы. Москва: вузовская книга, 2006. 350 с.
3. Kelly J. The Great Mortality: An Intimate History of the Black Death, the Most Devastating Plague of All Time. New York: Harper Perennial, 2006. 392 p.

Анна КАІРА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Олена АДЄЄВА**,
к.і.н., доцент (БДПУ)

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО У ДОБУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Актуальність. На сучасному етапі державотворення важливо пам'ятати про трагічні сторінки нашої історії. Непокаране зло нікуди не зникає, воно обов'язково повертається, хай і через покоління, зухвалим і впевненим у своїй безкарності.

Ступінь досліджування проблеми. Дослідження з цієї проблематики активізувались лише в 90-х роках ХХ ст., оскільки у радянську добу матеріали про сексуальні злочини були переважно засекреченими.

Мета і методи дослідження. Метою дослідження є висвітлення сексуального насильства під час Другої світової війни, а саме зґвалтування жінок солдатами. Під час роботи над цією проблемою були використані порівняльно-історичний та світоглядний методи дослідження.

Сутність дослідження. Війна змінює межі традиції і норми моралі. В пам'яті про війну усе інакше: тут є певні кордони, які встановлюють традиційні уявлення про взаємини. У воєнний час сексуальне насильство може приймати різні форми. Найбільше уваги

приділяється саме проблемі зґвалтувань. Однак, це не єдина форма сексуального насильства. Тут варто ще згадати примусову проституцію, сексуальне рабство тощо [1]. Під час Другої світової війни масові зґвалтування були виявленням концепції тотальної війни і були використані солдатами для демонстрації повного панування і контролю над завойованим населенням [1].

До 1949 року зґвалтування не фігурувало у нормах міжнародного права. Наразі воно визнано злочином проти миру та людства, а також порушенням прав людини. Включення зґвалтування до норм міжнародного права як злочину, що порушує основні права людини, покладає відповідальність за вчинену справу на особу, яка вчинила злочин. Це не тільки зменшує ймовірність солдата стверджувати, що він діяв за наказом у воєнний час, але повністю виключає це як виправдання [1]. Під час багатьох війн «сексуальне завоювання» жінок ворога вважали винагородою за воєнний успіх та певним «трофеєм». Одним з неписаних правил війни був дозвіл переможцям на сексуальне насильство над окупованим населенням протягом нетривалого періоду безладу, одразу після битви. Однак на власній території Рейху влада суворо забороняла «арійцям» вступати в інтимні зв'язки з представниками інших етносів [2]. Незважаючи на заборону, наявні вагомі усні докази, які доводять, що німецькі воїни часто демонстрували прояви сексуального контролю над жінками з окупованих територій. Крім того, заборону «расового змішування» не застосовували щодо сотень тисяч неарійців-колаборантів з допоміжних служб, а саме вони переважали у лавах окупаційної поліції й табірної охорони. Насильство охоронців над в'язнями таборів було настільки розповсюдженим, що у 1943 році Генріх Гімлер запровадив т. зв. «табірні борделі». Упродовж війни в одному лише концтаборі Равенсбрюк близько 35 тис. єврейських жінок працювали у борделях, кожна змушена була обслуговувати не менше сімох чоловіків щодня [3]. Сексуальне насильство під час війни на території СРСР підтверджене спогадами жертв, очевидців та кривдників, а також документами нацистів. Ця девіація мала специфічне значення для різних груп: 1) зґвалтування слугувало засобом залякування та дисциплінування місцевого населення; 2) закатовані жіночі тіла впливали на свідомість чоловіків, які виявилися нездатними захистити «своїх» жінок; 3) мертві жіночі тіла демонстрували непохитну агресивність нападників [2].

Очевидці засвідчували, що військовослужбовці Вермахту та СС змушували жінок (а часом і чоловіків) з окупованих територій роздягатися, коли заходили до їхніх осель. З одного боку, вимушене оголення означало збезчещення жертви, з іншого — показувало особливу беззахисність перед озброєною людиною в уніформі. Іноді

жінок у спідній білизні змушували нагинатися і вдавати, що вони мають сходи в будинку, поки німецькі поліцаї спостерігали за цим. Такі випадки розкривають зв'язок між сексуальними фантазіями та актами насильства [2].

Висновок. Отже, на основі інформації, зібраної з відкритих джерел можна зробити висновок, що сексуальне насильство було поширеним засобом терору і соціального контролю на завойованих територіях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cassidy L. Chiasson. Silenced Voices: Sexual Violence During and After World War II. URL: https://aquila.usm.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1336&context=honors_theses;Silenced (дата звернення: 14.02.2021)
2. Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: Гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства URL: <http://ua.boell.org/uk/2015/04/21/zhinki-centralnoyi-ta-shidnoyi-ievropi-u-drugiyi-svitoviy-viyni-genderna-specifika-dosvidu> (дата звернення: 14.02.2021)
3. Регіна Мюльхойзер. Сексуальне насильство німецьких вояків на території СРСР у 1941—1945 рр. Дата оновлення: 22.06.2018. URL : <https://uamoderna.com/md/mulhauser-women-war> (дата звернення: 14.02.2021)

Андрій КЛИМЕНКО,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу гуманітарно-економічного факультету.

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ФОНДОВІ БІРЖІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ТА ЇХ РОЛЬ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Актуальність теми. В роботі вивчається генеза й трансформації бірж на Півдні України не тільки в економічному плані, а й в правовому. Оскільки, біржові установи Півдня України розвивались як частина загальноросійської фінансово-господарської системи, то обрана тема досліджень дозволяє висвітлити їх становлення та еволюцію як в контексті локальних особливостей Півдня України, так і цілої Російській імперії.

Ступінь досліджування проблеми: деякі аспекти проблеми розвитку бірж на Півдні України розглядали Шиханов Р. Б., Солодкий М. О., та інші вчені.

Мета роботи: Дослідити час створення перших фондових бірж на території Південної України, надати оцінку їх розвитку, розглянути деякі правові аспекти регулювання бірж.

Методи досліджень: Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження: На території південної України були широко розповсюджені різні установи які займались фінансовими операціями. Одними з них стали фондові біржі. Біржі виконували в цей час досить важливу функцію, адже вони залучали додаткові кошти, які йшли, в першу чергу, на розвиток підприємництва. Власне, саме на фондових біржах встановлювалися курс валюти, ціни на товари першої необхідності для населення, та інше. Ці установи фактично дали стимул для більш швидкого розвитку промисловості в регіоні, також завдяки ним розвивались кредитні операції [3, с. 25].

Фондові біржі, в своїй діяльності, регулювались певними правилами, які були прописані в торговельному законодавстві Російської імперії. Так, наприклад, термін «біржа» в російському законодавстві означав місце зібрання осіб, що належали до купецького класу, які збиралися там з метою здійснення різних торговельних операцій та укладення взаємних угод [1, с. 10].

Варто зазначити що в кінці XVIII ст. Російська імперія не була готова до розвитку установ подібного типу, й причини такої ситуації можна визначити в наступних аспектах. Перший – на той час укладалася досить незначна кількість ділових угод, й в більшості випадків вони мало впливали на економічний розвиток держави. В якості другого, й напевно основного, зазначимо, відсутність розвинених традицій кредитування в країні. Третью складовою були відсутність, та недосконалість транспортних засобів, що гальмувало розвиток біржових ринків імперії [2].

В 1796 року на Півдні України було засновано Одеську фондову біржу. Самий факт, що Одеса стала третім містом в імперії де з'явилася фондова біржа, доводить тезу про Південь України, як регіон, який від початку існування в складі Росії служив полігоном для різного роду модернізаційних експериментів. Одночасно, Одеська фондова біржа стала першою установою даного типу на території України.

Причина появи фондової біржі в Одесі зумовлювалася її необхідністю як для місцевих, так і закордонних купців. [4, с. 36].

Бурхливим для розвитку біржових ринків Півдня України став період після 1861 року, адже в цей час не тільки були впроваджені реформи які позитивно сприяли розвитку фінансових інститутів, а й відбувався науково технічний прогрес в транспортній та інших

сферах, які побічно впливали на зміни в банківській діяльності. Адже створювалися залізничні мережі, значно вдосконалювався транспорт, значно швидше поширювалася інформація [1].

Основні висновки: Таким чином можна констатувати, що розвиток фондових бірж на території південної України був започаткований у 1796 році, коли в місті Одесі було створено одну з них. На початку свого розвитку біржі розвивалися повільно і не відігравали такої ролі для економічного розвитку імперії як в пореформений час, внаслідок слабкого розвитку кредитних установ і засобів сполучення. Слабкість бірж в цей період засвідчувала мала кількість укладених угод, які не могли суттєво впливати на економічний розвиток держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Никитин В.И. Николаевская хлебная биржа. Прошлое и настоящее / ред. В.И. Гамза. Николаев : Жовтнева типографія, 1993. 120 с.
2. Шиханов Р. Б. Південноукраїнські біржі в системі регулювання біржової діяльності Російської імперії. *Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України. Південна Україна XVIII-XIX століття*. Запоріжжя : РА «Тандем-У», 1996. Вип. 2. С. 139-149.
3. Степаненко В. В. Створення торгових бірж на Півдні України та їх роль в українському експорті кінця XIX — початку XX ст. *Наукові праці. Науково-методологічний журнал. Історичні науки*. Миколаїв, 2007. Т. 74, Вип. 61. 33 с.
4. Солодкий М. О. Біржовий ринок : навч. посіб. Київ : Аграрна освіта, 2010. 565 с.

Анастасія ЛУК'ЯНЧЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК**,
к.і.н., доцент (БДПУ)

СУДИ НАД ВІДЪМАМИ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ В XVII – XVIII СТ.

Актуальність. Вивчення даної теми допоможе в кращому пізнанні та осмисленні етичних та релігійних норм традиційного українського суспільства. Окрім того, воно посприятиме кращому розумінню звичаєвого права та початків судочинства на теренах України.

Ступінь досліджуваності проблеми. Серед деяких українських вчених, які займалися даною проблемою в різний період, можна згадати П. Єфименка, В. Антоновича, В. Гнатюка, М. Гловенко-Оглобіна. Серед сучасних дослідників варто відзначити Катерину Дису.

Мета і методи дослідження. Метою роботи є дослідження судових процесів над відьмами на теренах України. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний та світоглядний.

Сутність дослідження. Феномен відьомства на теренах України існує неймовірно довго, ще з дохристиянських часів. Предки українців не вбачали в магії щось неймовірного, це було частиною їх повсякденного життя. Та це не означає, що ставлення до них було лише позитивним. Часто-густо в них вбачали призвідниць різних негараздів. Тому не дивно, що відьомські процеси були звичайним явищем. Варто зауважити, що міські суди Правобережної України часів Речі Посполитої відрізнялися більшою гуманністю та поблажливим ставленням до відьомства, ніж західноєвропейські суди XVI – XVII ст. [1, с. 35]. В. Антонович пояснював це так: «Демонологія не тільки не була розвинута у вигляді стрункої системи уявлень, але до самого кінця XVIII століття, наскільки можна судити за процесами над відьмами, взагалі не існувала в народній уяві, навіть у вигляді незрозумілого зародку» [1, с. 7].

Відьомство вважалося злочином, в першу чергу, перед Богом. Тому справи з таким обвинуваченням безумовно мали розглядатися в суді. Спочатку відьом в українських воєводствах Речі Посполитої судили за німецькими законами, такими як «Саксонське зеркало» чи «Каролінський кодекс», а вже потім за книгами польського юриста Бартоломея Гроїцького. Останній вважав, що суддя має питати в обвинуваченої причини та обставини злочину, ретельно обшукати на наявність якихось чаклунських речей. Проте варто зауважити, що лише в деяких справах зафіксовані випадки, коли звинувачених у відьомстві детально опитували та перевіряли на предмет схованих магічних об'єктів [2, с. 34].

Одним зі способів доказу провини було катування, до якого зверталися відносно рідко. Сам процес тортур, відрізнявся складністю і мав місцеві особливості. Спочатку кат просто демонстрував інструменти для допиту. На деяких це справляло враження і вони давали показання. Наступним етапом було роздягання обвинуваченої, адже нагота нерідко примушувала зізнаватися у злочинах. Лише після цього «відьму» катували. Якщо та витримувала всі тортури, її визнавали невинною. Але, якщо вона зізнавалася у злочинах, то мусила це ще раз повторити привселюдно без примусу [1, с. 40].

Також варто зауважити, що в українських реаліях, часто з'являлася проблема кандидатури ката. Справа в тому, що дана професія не користувалася в українців гарною славою. Навіть у великих містах, таких як Київ, не існувало власного ката. Тому люди були змушені запрошувати їх з інших міст, що було дуже дорого та проблематично [1, с. 47].

Скільки ж українських відьом було засуджено та страчено? На це питання дуже важко відповісти. Проблема полягає у відсутності достатньої кількості джерел та великої кількості самосудів. Польський дослідник Богдан Барановський нарахував близько 20 тисяч жертв. Катерина Диса з ним не погоджується. Вона наголошує на тому, що в архівах було знайдено лише 198 відьомських справ, частина з яких фрагментарна.

Основні висновки. Отже, полювання на відьом не обійшло й Україну. Проте, українські суди в своїй більшості були більш терпимі та відносно поблажливі до «відьом». Причиною цього було переплетення відьомського судочинства з відносно поблажливими нормами звичаєвого права. Відносно лояльне ставлення до відьом, посприяло тому, що даний феномен існує і в наші часи, разом з цим зберігаючи чимало культурних, психологічних та інформаційних, суто українських рис.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович В. Б. Колдовство : документи, процессы, исследование В. Б. Антоновича. Петербург : Тип. В. Киршбаума, 1877. 139 с.

2. Диса К. Л. Історія з відьмами. Суди про чари в українських воєводствах Речі Посполитої XVII—XVIII століть. Київ: Критика, 2008. 302 с.

Катерина МАРЧЕНКО,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Таїса ЗАХАРЧЕНКО,**
к.і.н., асистент (БДПУ)

ПРИЧИНИ ЛІКВІДАЦІЇ ЄВРЕЙСЬКИХ КОЛОНІЙ У ПІВНІЧНОМУ ПРИАЗОВ'І

Сучасна Україна є багатонаціональною й поліетнічною державою, тому у контексті сучасних процесів євроінтеграції України у світовий простір, особливої актуальності набуває питання збереження національних культур.

Землеробські єврейські колонії у північному Приазов'ї утворилися у 40-х рр. XIX ст. переважно на теренах Херсонщини та Катеринославської губернії. Переселення мало примусовий характер, бо російське законодавство майже кожні 5 років, починаючи з 1797р., змінювало умови внутрішньої міграції народів на гірше, тому переміщення євреїв на нові землі мало не тільки примусовий, ай у більшості випадків, насильницький характер [1].

Переживши досить складний період адаптації єврейська релігійна громада пристосувалася до складних природно-кліматичних умов побуту, до наслідків адміністративних реформ урядів Російської імперії, до змін у культурно-освітньому просторі імперської держави та намагалася зберегти, наскільки це було можливим, національну культуру, релігію та мову.

На початок 1918 р. колоністи, незважаючи на складний період, пов'язаний з участю Росії у першій світовій війні, досягли сталого розвитку. Однак, швидкі зміни політичних режимів, боротьба за владу між окремими угрупованнями, а на практиці бандитизмом, призвело до ліквідації не тільки єврейських колоній, а й взагалі, скорочення єврейського народонаселення у регіоні. Значна частина населення колоній переїхала до найближчих або повітових міст. Окрема частина подалася в еміграцію. Що ж стало причиною ліквідації колоній?

Саме цей аспект став метою цієї наукової доробки. Ця проблема досить тривалий час хвилює як науковців, так й звичайне пересічне населення. Спробуємо й ми визначити та систематизувати причини ліквідації єврейських колоній у північному Приазов'ї з урахуванням сучасних наукових тенденцій.

У першу чергу звернемо увагу на архівні матеріали регіональних архівів України та на матеріали архівів Юдаїки.

Вони свідчать, що початок занепаду припадає на період громадянської війни. Так у 1919 р. найбільш трагічна доля спіткала мешканців єврейської колонії Трудолюбівка на Гуляйпільщини. Майже все населення (175 євреїв) було знищено у полум'ї угруповань Н.Махна [2]. На місці колишнього поселення залишилася тільки братська могила. Навіть територію колишніх садиб було переоране.

Інші колонії постраждали менше, бо протистояли набігам різноманітних військових формувань загонами самооборони. Але з встановленням радянської влади в країні ситуація тільки погіршилася. Складні роки голоду та посух 1921-1923рр. додали проблем єврейським релігійним громадам атеїстичною політикою радянської влади.

Радянська влада систематично проводила адміністративно-територіальні реформи. Іноді вони мали реальний сенс та знаходили

підтримку в колоністському середовищі. Але частіше за все, реформи відбувалися у протизагромадянський, та соціальним інтересам громадян. Радянський уряд намагався розбавити або змішати народи для зручності власного керування ними. Так упродовж 1926-1928рр.на Гуляйпільлі було штучно створено 25 нових єврейських поселень, які об'єднали в Новозлатопільський єврейський національний район. Його площа сягала близько 44189 га, з яких 79,3% обробляло єврейське народонаселення. Залишок (приблизно 21%) обробляли інші етноси (переважно меноніти). Надалі процес скорочення орної землі у єврейському колоністському середовищі скорочувався значними темпами: у 1936 р. вже до 50%. Це свідчить про те, що саме в цей час відбувається значний відтік євреїв в інші міста, переважно у промислові міста та центри.

Процес розкуркулення заможних єврейських господарств, голодомор 1931-1933рр., переслідування владою релігійних лідерів: равинів, мохелів та руйнування релігійних споруд – синагоги, або перетворювання їх у клуби чи конюшні довершили процес масової міграції євреїв-землеробів.

Отже, причини ліквідації єврейських колоній в північному Приазов'ї пов'язані як з об'єктивними, так й суб'єктивними чинниками. За таких умов друга світова війна довершила їх загальну ліквідацію. Залишилися тільки пам'ять у назвах деяких поселень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Запорізької області: Ф.167,оп.1. Спр. 344
2. Державний архів Запорізької області: Ф. Р-214, Спр.121

Данило МИХАЙЛЕНКО,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.і.н., доц. (БДПУ)

ПРОТИСТОЯННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО ТА РСФРР. ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР

Актуальність. Війна між Україною та Росією, що без офіційного оголошення точиться з березня 2014 року до сьогодні, прикувала погляди суспільства до історії українсько-російських відносин. Історики, політики, громадські діячі та пересічні громадяни намагаються знайти відповіді на гострі питання сьогодення в історичному минулому, на сторінках історичних фоліантів. До подій

2014 року більшість істориків розглядали Павла Скоропадського та Українську Державу в контексті впливу зовнішніх сил – чи то кайзерівської Німеччини, чи то залишків Російської імперії, які намагалися сконсолідувати сили для відродження минулої величі. Лише невелика когорта істориків віддала належне зусиллям П. Скоропадського та уряду Української держави у творенні незалежної країни. Але стикнувшись з черговою спробою відродження «Російської імперії 2.0» в 2014 році, увагу прикувала схожість актуальних питань з тими, що ставали й перед Українською Державою.

Ступінь досліджуваності проблеми. Важливими працями для аналізу відносин між Українською Державою та РСФРР стали роботи: Олексія Лупандіна, Володимира В'ятровича, Георгія Папакіна та Руслана Пирого. Та все ж варто відзначити, що дослідженню відносин між Українською Державою та РСФРР в контексті геополітичного протистояння присвячено недостатньо наукових робіт.

Мета і методи дослідження. За мету ми поставили дослідження процесів та чинників, які впливали на відношення між Українською Державою П. Скоропадського та РСФРР.

Під час вивчення обраної теми ми спиралися на принципи історизму та об'єктивності, що допомогло нам в процесі наукової роботи не коригувати історичні події в угоду своїй історичній гіпотезі. Також, зважаючи на те, що існує багато різновекторних поглядів науковців на період гетьманування Павла Скоропадського, для об'єктивного вивчення поставленого питання ми скористались методом «перехресного допиту». Також, через необхідність опрацьовувати роботи істориків, які відносилися до різних ідеологічних таборів, було застосовано критичний метод.

Сутність дослідження. Ознайомившись із періодом знаходження при владі Павла Скоропадського, ми зосередили увагу на протистоянні двох сил, що народжувались на руїнах Російської імперії: Української Держави, яка отримала змогу стати центром боротьби з більшовизмом та претендувала на роль геополітичного центру; та РСФРР, яка не могла дозволити Україні дати самостійно розвиватись, щоб забезпечити своє існування як гегемона на постімперському просторі [1, с. 45]. Через втручання кайзерівської Німеччини більшовицька Росія не мала шансів захопити українські землі у збройному протистоянні, тож почала застосовувати методи ведення гібридної війни для підготовки плацдарму для подальших дій по захопленню української території.

Так, прикриваючи свої наміри затягнутим процесом мирних перемовин, обидві новоутворені держави спрямовували свої сили на зміцнення своїх позицій та пошук союзників. РСФРР спрямовувала озброєні загони у прикордонні землі для сіяння хаосу та

невпевненості у діючій владі; підтримувала опозиційні соціалістичні партії з метою підризу авторитету П. Скоропадського та уряду Української Держави. Це ті ж методи, які ми спостерігаємо сьогодні у ході протистояння України та Російської Федерації.

Основні висновки. Час перебування при владі Павла Скоропадського визначний тим, що Українська держава ставила перед собою мету не тільки виживання на уламках Російської імперії, а й намагалася стати геополітичним центром на території Східної Європи. РСФРР, намагаючись відродити «єдину й неподільну» під більшовицьким проводом, використовувала різноманітні методи гібридної війни на теренах Української Держави та поза її межами. Саме тому для сьогоднішнього уроку цього періоду є необхідними для вивчення та отримання актуальних відповідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лупандін О. І. Східний вектор зовнішньої політики Української Держави. *Український історичний журнал*. 2013 р. № 3. С. 45–62.

2. Папакін Г. В. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси. Київ, 2003. 282 с.

Аліна НЕСТЕРЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ВОЛОНТЕРСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕРДЯНСЬКА В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Актуальність. Останнім часом наша держава перебуває у стані кардинального реформування багатьох сфер суспільного життя, в тому числі соціальної. Одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства в Україні є сприяння розвитку волонтерського руху. Така державна політика створює засади для багатьох національних та міжнародних неурядових організацій, інших товариств громадянського суспільства, а також політичних і соціальних рухів. За останні роки інтерес до волонтерства в Україні значно виріс, про що свідчить активне висвітлення волонтерської діяльності засобами масової інформації, особливо у зв'язку з проведенням операції об'єднаних сил на Сході України.

Ступінь досліджуваності проблеми. Сучасний стан та особливості статусу волонтерського руху досліджували науковці різних країн: М. Бостанджогло, Р. Колосова, М. Фурлан, К. Хаджи-Міцева, Г. Чейнен, О. Щекова, Д. Еберли та інші. Першими спробами в узагальненні вітчизняного досвіду волонтерства. українська наукова спільнота зобов'язана О. Главник, О. Голіченко, О. Данильченко, Т. Друженко, М. Зембі, Н. Лагоцькій, Н. Романовій, К. Скутович, О. Безпалько, Р. Вайнолі, Т. Говорун, Н. Заверико, О. Капський, О. Карпенко, Н. Комаровій, Т. Лях, Ж. Петрочко, І. Пінчук, С. Хоружій. Важливе місце в українській історіографії щодо волонтерства на Бердянщині посідають праці С. Гериліва про діяльність організації «Наші Атланти».

Мета і методи дослідження. Мета дослідження полягає у висвітленні діяльності волонтерських організацій м. Бердянська. У дослідженні використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий методи).

Сутність дослідження. Поштовхом до потужного розвитку волонтерського руху стала Революція Гідності. Ще більше активізувала волонтерську діяльність війна на Сході країни, яка поставила під загрозу існування України як національної держави. Нездатність влади відповісти на гострі виклики, породжені агресією Російської федерації, відсутність дієвої інфраструктури в армії, поява десятків полонених, тисяч поранених, сотень тисяч біженців – спонукали українських волонтерів до оперативного і дієвого вирішення військових питань. Саме волонтери Майдану вступили до оновленої Національної гвардії, волонтери з усієї країни – стали першими добровольцями, які пішли на фронт. За дослідженням, проведеним у листопаді 2014 року, досвід волонтерської діяльності мали вже 23% українців, із них 9% долучилися до волонтерської роботи після листопада 2013 року [2].

Не залишились осторонь і волонтерські організації Бердянська, такі як «Захист», «Наші Атланти» та ін. [1].

Із початком військових дій на території Донецької та Луганської областей найголовнішими функціями волонтерів стають збір та постачання необхідних ресурсів військовим. Починали волонтери Бердянська з того, що в'язали для воїнів теплі светри, шарфи з імітацією українського орнаменту, шили балаклави з українською символікою, захисні комбінезони, рюкзаки, пояси для озброєння, а також подушки під голову, які одягалися на шию для комфортного та тривалого пересування транспортом. Важливе значення для української армії мали захисні сітки та маскувальні костюми під назвою «Кікімори», тому згадані волонтерські організації саме цим і займалися.

Значну увагу волонтерські організації приділяли продуктовому забезпеченню воїнів. Для моральної підтримки волонтери разом з освітніми закладами Бердянська випускали агітаційні плакати, прапори із словами підтримки та побажаннями. Активно розповсюджували написи «Любимо Україну», «Славимо Україну», «Героям Слава». Діти плели браслети з українською тематикою та залишали на них відбитки своїх губ.

Також поширеним був такий вид допомоги, при якому волонтери допомагали у розбудові зруйнованого майна, лагодженні техніки тощо. Допомога не завжди полягала у наданні матеріальних речей, це могла бути психологічна допомога, волонтери займалися пошуком житла, роботи для військових, а також сприяли адаптації до життя після повернення із зони бойових дій.

Основні висновки. Таким чином, під час військових подій на Сході України, діяльність волонтерських організацій Бердянська вплинула на перебіг подій, оскільки відбувалась організована підтримка і допомога армії, переселенцям та усім, хто зазнав негативного впливу від війни. Першорядним видом волонтерства під час військових подій була акумуляція всіх необхідних ресурсів і їхня відправка в ООС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герилів С. М. Наші Атланти: жертовність во ім'я спасіння. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2015. 292 с.

2. Дані взяті із опублікованого звіту компанії GfK Ukraine проведеного соціологічного дослідження на тему «Волонтерський рух в Україні» URL: <http://www.un.org.ua/images/volunteer.pdf?fbclid=IwAR0uIMJNT2gR6eEbmd4kRWfRlWNC03yeevoba90uL8D4FQRfky7R1OZVT0> (дата звернення: 12.02.2021)

Ольга НЕСТОР,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

КАТЕРИНА ЮЩЕНКО: ІСТОРІЯ ВІДКРИТТІВ ЖІНОК В ПРОГРАМУВАННІ (ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ)

Актуальність. На тлі сучасного інформаційного життя неможливо уявити себе без комп'ютерних технологій, які з кожним роком стрімко розвиваються. Водночас, сучасна кібернетика

базується на низці відкриттів, здійснених ще на зорі виникнення поданої науки у середині ХХ ст. Чималу роль у розвитку кібернетики як науки та й, власне, розвитку інформаційних систем, здійснила дослідниця українського походження Катерина Логвинівна Ющенко. Проте, незважаючи на науковий доробок К. Ющенко у сфері програмування, її внесок у становлення та розвиток поданої науки, ім'я дослідниці залишається невідомим широкому загалу українців. Тож, актуальності темі дослідження додає необхідність визнання її наукового доробку на різних рівнях.

Мета дослідження: проаналізувати сучасну оцінку наукового доробку К. Ющенко, як на вітчизняному, так і міжнародному рівнях.

Сутність дослідження. Науковому доробку К. Ющенко присвячено низку праць радянських науковців, зокрема, О. Єршової, Б. Гнеденко [1; 2]. В історичному контексті найбільш детально персоналію К. Ющенко та її наукову діяльність дослідила А. Відела [5]. Сучасна українська історіографія представлена лише декількома статтями в енциклопедіях та засобах масової інформації. .

Енциклопедичні словники наводять такі відомості про К. Ющенко – науковиня-кібернетик, докторка фізико-математичних наук, член кореспондент АН УРСР, заслужена діячка науки, лауреатка премії Ради Міністрів СРСР, дійсний член Міжнародної академії комп'ютерних наук, двічі – Державної премії України, премії НАН України імені Глушкова. Нагороджена орденом княгині Ольги.

Катериною Ющенко було розроблено концепцію і формальну мову Адресного програмування, де у вигляді математичного формалізму вводилися операції з адресами комп'ютера (такі як взяття значення за адресою: «штрих-операція») [4, с. 72].

Відомості про досліджувану нами персону на відповідних українських та російськомовних ресурсах доволі рідкісні та обмежені. Так Юрій Ющенко наголошує, що самій К. Ющенко відводять роль учениці В. Глушкова, хоча якщо звернути увагу на спогади очевидців, навпаки, В. Глушков був учнем досліджуваної нами постаті [3].

Цікаво, що протилежної думки про науковий доробок К. Ющенко дотримуються західно-європейські науковці. У всесвітньому музеї історії інформаційних технологій (Блечлі парк – передмістя Лондона) згадується один єдиний внесок з усього постсоціалістичного простору у розвиток ІТ – це Адресна мова в програмуванні та зазначено, що К. Ющенко була першою програмісткою на першій ЕОМ в континентальній Європі – МЕСМ та створила цю мову в 1955 р.

Поміж тим, про постать К. Ющенко американським та британським ТВ знімають документальні фільми, пишуть статті у

профільних виданнях та ЗМІ, що наводить на думку, що українська науковина є більш знаною та визнаною за кордоном, а не на батьківщині.

Основні висновки. Науковий доробок К. Ющенко, як, власне, і сама постать науковині, більш детально висвітлюється на міжнародному рівні. На пострадянському просторі персона К. Ющенко є менш знаною. Тоді, як російська наука намагається відводити їй другорядні ролі, побіжно згадуючи при вивченні робіт інших радянських кібернетиків, то українська наука наразі лише розпочала вивчати постать видатної співвітчизниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнеденко Б. В., Корольок В. С., Ющенко Е. Л. Элементы программирования. М.: ГИФМЛ, 1961. 348 с.
2. Ершов А. П. Пути развития программирования в СССР. Кибернетика. 1976. № 6. С. 141-160.
3. Інтерв'ю з сином Катерини Логвинівни, Ющенко, Юрієм Олексійовичем Ющенко (2020). <http://us.bdpu.org/category/hist> (дата звернення 10.02.2021).
4. Пам'яті К. Л. Ющенко. Вісник Національної Академії Наук України. 2001. № 9. 72 с.
5. Videla A. Kateryna L. Yushchenko – Inventor of Pointers. A Computer of One's Own Pioneers of the Computing Age. 2018. URL: <https://medium.com/a-computer-of-ones-own/kateryna-l-yushchenko-inventor-of-pointers-6f2796fa1798> (дата звернення 10.02.2021).

Владислава ПРОЦЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК**,
к.і.н., доцент (БДПУ)

РЕАЛІЇ ГОЛОДУ 1946-1947 РОКІВ НА ПРИКЛАДІ С. БІЛОЦЕРКІВКА, БІЛЬМАЦЬКОГО РАЙОНУ, ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ (НА МАТЕРІАЛАХ СПОГАДІВ ОЧЕВИДЦІВ)

Актуальність. На сьогодні залишається ще достатньо малодосліджених, а то й навіть нерозкритих питань в українській історії. Серед інших – тема голоду повоєнного періоду в конкретних населених пунктах України.

Ступінь досліджуваності проблеми. Серед науковців та дослідників, які вивчали причини й наслідки голодомору 1946-

1947 рр. слід відзначити українського історика С. Кульчицького та російського історика І. Волкова. Найбільш ґрунтовною працею, що присвячена українському селянству у часи голоду, називаємо дослідження О. Веселової. Атмосферу голодних повоєнних років передає альманах «Спокута», який виходить як додаток до серії книг «Реабілітовані історією. Запорізька область».

Мета і методи дослідження. Метою роботи є дослідити рівень життя населення с. Білоцерківки під час голоду 1946-1947 рр.; визначити, чи була причиною голоду посуха, тобто природний катаклізм, як пояснювали органи радянської влади, чи державно-планова система вкотре довела свою хибність. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий метод).

Сутність дослідження. Післявоєнна руїна зробила першочерговою необхідність відбудови держави. Головним постачальником ресурсів та продовольства залишалося сільське господарство. Але посушливе літо 1946 року дало зрозуміти місцевим керівникам, що сподіватися на врожай немає сенсу. У зв'язку з цим з'явилася перше "Обязательное решение исполкома Запорожского облисполкома "О запрещении колхозам, колхозникам и единоличным хозяйствам продажи и обмена зерна, муки и печеного хлеба до выполнения плана сдачи зерна государству из урожая 1946 года". Керівники області турбувалися про виконання плану хлібозаготівель. Заборонялося продавати та обмінювати продукти харчування, все вирощене треба було віддати згідно плану заготівель.

Білокінь І., Жукова Л. та Суржик В. у статті «У 1946 – 1947 роках від голоду пухли і помирали запоріжці» називають українське селянство годувальником всього суспільства. Й. Сталін назвав хлібозаготівельний план "першою заповіддю" колгоспника.

У документах Куйбишевського (нині Більмак) РК КП(б)У Запорізької області про політичні висловлювання колгоспників читаємо, що колгоспниця колгоспу ім. Ворошилова Білоцерківської сільради Ніколаєнко Ольга говорила: «Навіщо зараз доглядати за посівами, всеодно хліб заберуть увесь, а ми знову будем так...».

Петро Ребро, член Національної спілки письменників України, відомий поет м. Запоріжжя також залишив спогад про ті страшні часи. Він писав: «У 1946 році, ...до моєї Білоцерківки знову завітав непроханий гість — голод. Пригадую, мій брат Григорій вже працював помічником комбайнера і заробив трохи хліба. Я дуже радів, коли вранці бричкою привезли нам кілька лантухів пшениці і висипали в хаті прямо на долівку. А через годину-дві до двору під'їхала інша

бричка і представники правління колгоспу (в селі їх називали "шкуродерами") забрали все збіжжя, вимівши до зернини».

Багато колгоспників із-за слабкості не могли вийти в поле. Під час оранки тракториста прив'язували до сидіння, щоб не впав. Продовольчих карток селяни не мали, за трудовні в ці роки не одержували ні зерном, ні грошима.

Шевчук С.П. дослідив як керівники колгоспів в Білоцерківці підтримували своїх робітників. Ддеяким сім'ям довелося виїжджати з території села у пошуках роботи та їжі. Про це розповідає Ніна Прокопівна Білоус.

Основні висновки. Посуха була однією з причин неврожаю, але факти доводять, що в створенні ситуації голоду 1946—1947 рр. винна політика радянської держави, яка вводила непосильні продовольчі плани. Голоду можливо було уникнути, ситуація повною мірою залежав від політики, яку здійснювала тоталітарна держава щодо народних мас, передовсім селянства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веселова О. Українське село під час голоду 1946-1947 років.
URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/51786/21-Veselova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 17.02.2021).
2. Спокута. Голодомори на Запоріжжі (1921-1922, 1932-1933, 1946-1947 рр.). Статті, документи, спогади. Запоріжжя: "Дніпровський металург", 2008. 520 с.
3. Шевчук С. П. Пономарьов В.І. Білоцерківка: історія села та школи очима краєзнавця та вчителя. Куйбишеве, 2009. 92 с.

Іван РЕВІН,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Науковий керівник: **Валентина ПАПАНОВА,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

ДЕМЕМБРАЦІЯ У ПОХОВАЛЬНОМУ ОБРЯДІ КАТАКОМНОЇ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПІЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

Поводження з тілом померлого в різні часи в різних народів представлено інгумацією та кремацією, які охоплюють широкий спектр дій від спроб максимально повного збереження вигляду покійного під час його поховання/виставлення (муміфікація, бальзамування) до повної деструкції трупа (кремація, розтирання

кісток) іноді з подальшим повним знищенням останків (розвіювання).

Актуальність публікації в тому, що виділення ритуальної практики демембрації у племен катакомбної КІС, як особливої стадії поховального обряду, було зроблено відносно недавно. Особливо актуальним є дослідження питання на території Північного Приазов'я через його недостатню вивченість.

В останні роки археологи нарівні з інгумацією та трупоспаленням виділяють демембрацію як ще один окремий тип поховального обряду. Так С. Лисенко і С. Разумов підтримують погляд Ю. Смирнова, який вперше запропонував цей термін і дав наступне визначення: «Демембрація – один з етапів (варіантів) птоматологічної стадії некрологічного циклу, на якому відбуваються дії, що призводять до порушення загальної («анатомічної») цілісності тіла померлого, тобто до його часткового або повного розчленовування» [1, с.52]. С. Лисенко розробив формальну схему археологічної класифікації: Д1 – кістки складені в псевдоанатомічному порядку, що імітує скорчене або витягнуте поховання; Д2 – кістки складені в певному, але не анатомічному порядку; Д3 – кістки звалені в купу або розсіяні без спостережуваної системи; Д4 – поховання окремих кісток або частин скелета; Д5 – дії, пов'язані з головою людини [2, с.81].

Зазначимо, що демембрація зустрічається в похоронних комплексах від ямної культури до культур фінальної бронзи. Такі ритуальні традиції стали особливо поширеними на території Північного Причорномор'я, Подніпров'я та Північного Приазов'я. Епоху бронзи можна вважати піком популярності ритуального розчленовування, хоча цей обряд поширювався ще в періоди неоліту – енеоліту. Ареал культур, які його використовували, включав значні території євразійського степу й лісостепу. У наступні епохи демембрація розвивається в різних формах. Але найбільше у процентному відношенні розчленованих поховань – саме в епоху бронзи.

Однак, у катакомбній КІС питання про виділення ритуальної практики демембрації стоїть особливо гостро через те, що доля вторинних поховань у катакомбних культурах більша, ніж в інших спільнотах бронзової доби, згідно з підрахунками Р. Литвиненко – 3,98%. Найбільше цей ритуал застосовувався носіями інгульської катакомбної культури. Так, за даними С. Ж.Пустовалова у катакомбних похованнях поміж Інгулом та Нижнім Доном обряд демембрації зафіксований у 2,4 % поховань, а згідно досліджень С. Г. Небрата доля цих поховань складає близько 3,5 %. Ймовірно, що ці покійні при житті мали особливий статус [3, с.94].

У 2018–2019 роках на теренах Пологівського району АЕ БДПУ дослідила три могильники, в яких серед інших поховань розкопані

поховання за обрядом демембрації катакомбної КІС . Зокрема, це поховання №4-№6 кургану 1, який входив до складу КМ №2007.

У похованні №4 був розкопаний кістяк чоловіка/жінки 40-60 років, на зріст 157-159 см, який лежав витягнуто на спині головою на захід. Небіжчика положили на підсипку з розтертої каолінової глини та посипали вохрою верхню частину тулуба та череп. Майже всі кістки скелета лежали в анатомічному порядку. Окрім кісток стоп, які поклали між нижніми кістками ніг. Вони лежали в анатомічній послідовності тому що, відділення стоп від ніг і переміщення їх між гомілковими кістками відбулося при наявності сполучних тканин в стопах. Вірогідно, що маніпуляції зі стопами і з нижньою частиною правої ноги були зроблені тоді, коли тіло похованого ще зберігало сполучні тканини. Розчленовування зроблено або за допомогою інструментів, або внаслідок часткової деградації тканин [3, с.86, рис.4].

Поховання №5 – кістяк дорослої людини 20-40 років, який перед похованням розчленували, а потім заново склали. Голову поклали на схід, схиленою обличчям до рук, які лежали з правої сторони. Шийні хребці лежали в анатомічному порядку, а ребра знизу та зліва від них. Кістки тазу і ніг перевернули і вони лежали впритул до ребер. З правого боку на ребрах лежала ліва великогомілкова кістка. Стегнові кістки лежали поверх правої великогомілкової та малогомілкових кісток. Небіжчика поклали на підстилку з трави залишки, якої зафіксовані зліва від грудної клітки. Кістяк рясно посипали червоною вохрою.

Поховання №6 – кістяк юнака 18-21 років лежав не в анатомічному порядку, як і у похованні №5. Його також перед похованням розчленували, а потім заново склали. Голову поклали на північ, ліва лопатка та променева кістка лежала зліва поверх ребер, кістки таза перевернуті, а великогомілкові кістки під стегновими. Всі кістки лежали дуже щільно, крім колінних суглобів, фаланги пальця та одного хребця, які лежали під західною стінкою камери навпроти ший. Складається враження, що померлого склали так, ніби він лежав на животі. [3, с. 88, рис.5].

Отже, пологівські поховання відносяться до групи Д2 (кістки складені в певному, але не в анатомічному порядку) згідно з класифікацією С. Д. Лисенко і С. Н. Разумова [2, с.81]. Це було пов'язано з певними ритуальними особливостями представників цієї культури.

Про особливий статус небіжчиків з к. 1 Пологи І свідчить не тільки розчленовування, але і плями червоної вохри на дні катакомб – стилізовані зображення стоп ніг (п. 4, 5). Окрім того, це і посипання тіла померлого охрою з одночасним використанням підсипки з каолінової глини розтертої в порошок і вохри. Тобто поєднання двох

кольорів, що символізують народження, годування і життя [3, с. 94].

Звернемо увагу, що у цих трьох похованнях тільки в одному (п. 6 к. 1) розкопана кам'яна шліфована бойова сокира-молот. Ця сокира аналогічна так званим продовжений ромбічним сокирам типу 4 за класифікацією С. М. Санжарова, які знайдені на Донбасі. Такі сокири-молоти використовувалися не тільки, як бойові, а й були «парадними», тобто виконували функцію інсигній. Цікаво, що в п. 6 к. 1 поховали юнака у віці 18 – 21 років. Ймовірно, не дивлячись на свій юний вік, він мав особливий статус. Про це свідчить не тільки сокира, але і поховальний обряд: своєрідне поховальне ложе насипано з чорнозему серед катакомби, яке посипали порошком з каолінової глини і вохрою, а також обряд демембрації (розчленування) [3, с. 94].

Підсумки археологічних розкопок у Пологівському районі підтвердили, що демембрація була однією з особливих форм поховального обряду племен катакомбної КІС і у Північному Причорномор'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лысенко С.Д., Разумов С.Н. Демембрация в погребальном обряде ингульской катакомбной культуры северо-западного Причерноморья. *Новое прошлое*. 2016, № 4, с. 50–66.
2. Лысенко С.Д. Демембрация в погребальном обряде комаровской культуры. *Древние культы, обряды, ритуалы: памятники и практики*. Зимовники: Зимовниковский краеведческий музей, 2015. С. 74–100.
3. Папанова В. А, Тоцев Г. М., Каїра Ф. В. Курганний могильник доби бронзи Пологи І. *Музейний вісник*. Запоріжжя, 2019, №19, с.81-98.

Ганна РИЖОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету
науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**
к.і.н., доцент(БДПУ)

ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СЕРЕДНЬОВІЧНИХРУСЬКИХ КНЯЗІВСТВАХ: МІЖ ЛОКАЛЬНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ТА СПІЛЬНИМИ ТЕНДЕНЦІЯМИ

Актуальність. Дане дослідження дозволяє висвітлити коріння окремішності політичних традицій трьох східнослов'янських народів.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дана проблематика була привернена до уваги різними вченими. Серед них з

найвідоміших були М. Грушевський, Б. Рибаків, П. Толочко, О. Толочко, І. Шевченко та ін.

Сутність дослідження. Одним з неочікуваних наслідків періоду феодальної роздробленості в Русі було започаткування локальних відмінностей між окремими князівствами, які призвели з часом до появи російської, української та білоруської ідентичностей [2]. Існують дискусії щодо проблеми єдності Русі. Розглянемо чинники, які свідчать про єдність та окремішність зв'язків між окремими частинами держави Рюриковичів в період децентралізації влади (XII – сер. XIII ст.).

Щодо факторів які впливали на єдність руських земель, на першому місці була релігія. Взаємозв'язок християнської та язичницької релігій у сприйнятті князями та використання культів центральною владою модифікувалися від початку X та протягом всього XI ст. Поступово, від часу офіційного запровадження християнства, можновладці почали отримувати інсигнії від Церкви. Єдність Церкви повторювала та символізувала єдність всієї держави [1].

Наступним фактором єдності після запровадження Руської Правди стала наявність спільного законодавства. З розвитком ранньодержавних відносин цей кодекс став першим джерелом для норм писаного права, який діяв на всіх землях Русі.

Третім фактором, була єдність руської держави під владою спільного роду Рюриковичів під верховенством (з часом номінальним) великого князя Київського. Політичну модель влади ранньої Русі можна узагальнено визначити як патримонію, тобто влада пануючої династії була нерозривно поєднана. Право на владу мав кожний член панівної сім'ї, а після смерті володаря територій розподілялася між синами.

Щодо факторів, які посилювали окремішність окремих частин Руської держави, слід згадати відмінності політичного устрою різних князівств, які поступово стають прообразами політичних відмінностей майбутніх Росії та Західної Русі (України й Білорусі). Перші прояви таких відмінностей з'являються ще до монголо-татарського нашествия. Аналізуючи їх порівняємо місце трьох складових елементів в політичному житті різних князівств: князівської влади, впливу бояр та віча.

Модель сильної князівської влади найбільш поширеною була в Володимиро-Суздальському та Чернігівському князівствах. Перші київські князі також мали необмежену владу, але коли держава почала ділитися, князівська влада послабшала [1].

Найбільші впливи боярства були у Київському та Галицько-Волинському князівствах. Ця група складалася з різних елементів зокрема, князівської дружини та різних визначних людей – землевласників, купців, всіх, хто добився зростання майном чи

заслугами. З обережністю можна стверджувати, що в згаданих князівствах формувалися основи станово-представницьких монархій.

Найбільші впливи народної демократії – «віча» були на території Новгородської землі та Псковського князівства. Це була народна влада, в якій брали участь не тільки бояри, але і все населення «республік». Більший вплив на віче мали визначні бояри чи міщани, які використовували народне зібрання для своїх потреб. Віче деколи скликалося князем, але частіше народна рада збиралася сама, на заклик випадкових проводарів [1].

Після монголо-татарського нашествия в землях і князівствах, які опинилися у васальній залежності від Золотої орди, а також польських королів і великих князів литовських, продовжувалася еволюція політичних традицій, започаткована великими князівствами у попередній період. Окремі традиції з доби Київської Русі та удільних князівств часу політичної роздробленості зберігалися, хоча паралельно відбувалася дедалі більша експансія політичної культури сусідів.

Основні висновки. Щодо факторів які впливали на політичну єдність Русі основними були: релігія, законодавчі традиції «Руської Правди», та наявність спільної династії Рюриковичів. Чинниками, які впливали на формування політичних відмінностей між окремими руськими князівствами були різні моделі політичного устрою, роль яких в окремих князівствах посилювалася [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Яковенко Н. Нариси історії України. URL: http://history.franko.lviv.ua/yak_r2-1.htm (дата звернення: 28.02.2021).
2. Толочко П. П. Київська Русь. Енциклопедія історії України. В 10 т. Т. 4. Ка-Ком. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; К. : Наук. думка, 2007. 528 с.
3. Київська Русь. Юридична енциклопедія. Т.3 Т. 3. К-М. / відп. ред. кол. Ю. С. Шемшученко. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. 792 с.

Дмитро ШЕВЧУК,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 1 курсу
гуманітарно-економічного факультету.

Науковий керівник: **Юрій ФЕДОРИК,**

к.і.н., доцент (БДПУ)

ШЛЯХЕТСЬКА ОЛІГАРХІЧНА СИСТЕМА ЯК ПЕРЕДУМОВА ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність. Річ Посполита в XVII ст. була однією з наймогутніших держав Європи. Але ця держава була станово-представницькою монархією, в якій сильно обмежувалася влада короля. Широкі права мала шляхта, яка ревно обстоюючи свої права посилювала анархію і децентралізацію своєї країни. Це, згодом стало причиною її занепаду. Проблеми Речі Посполитої напередодні повстання Богдана Хмельницького, деякою мірою, нагадують виклики сучасної України, перед якою стоять гострі проблеми політичних впливів олігархії та компрометації судової системи.

Ступінь досліджуваності проблеми. Аналіз політичного устрою Речі Посполитої знайшов широке висвітлення в історіографії як українських (Л. Зашкільняк, Н. Яковенко) так і зарубіжних вчених (Д. Бовуа, Т. Снайдер, А. Камінські, Є. Ключовські). В українській історіографії зверталася значна увага на проблеми польсько-шляхетського устрою, які стали однією з причин повстання Б. Хмельницького. Зокрема, ця проблема досліджується в працях О.О. Вінниченко, Г.А. Коваленко, Г.М. Хоткевича, які використовувалися під час написання даної публікації.

Мета і методи дослідження. Мета дослідження має дві складові. З одного боку це висвітлення негативних проявів шляхетської демократії, які призвели до повстання Богдана Хмельницького, а в ширшому контексті – до занепаду Речі Посполитої. З іншого боку, нашою ціллю є спроба порівняння передумов політичної кризи Речі Посполитої з актуальними викликами сучасної України. Під час роботи над цією темою були використані такі методи дослідження, як порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний та ретроспективний.

Сутність дослідження. Богдан Хмельницький був одним з людей свого часу, хто на власному досвіді побачив суперечливі наслідки шляхетської демократії.

Як задував Г. Хоткевич, майбутній український гетьман посідав хутір Суботів, недалеко від Чигирина, наданий його батькові чигиринським старостою Іваном Даниловичем. Але в сер. XVII ст.

кожний заможний шляхтич міг робити що хотів. Це право сильного використав підстароста Даніель Чаплинський, який користуючись статусом урядової особи та неприсутністю Хмельницького сплюндрував його хутір, забрав жінку і замордовував сина – і все це за невтручання старости. Описана ситуація була типовою у даний період, коли кожен багатий шляхтич мав своє надвірне військо, і нерідко робив напади на сусідів, грабуючи і плундруючи чужі маєтки, а суди часто потурали сильнішим та впливовішим.

Г. Хоткевич детально описав ситуацію, коли Б. Хмельницький намагався отримати захист у суді, але ледь не був покараний сам. Як згадував український історик, «Чаплинський, як шляхтич, був виправданий в усім, і вся справа була поставлена так, що сам Хмельницький вийшов усьому виною. Ще й самого його посадили в тюрму й ледве-ледве його не повісили» [3, с.18].

Отримавши відмови в усіх державних інстанціях Хмельницький в останній надії звернувся до короля. Богдан Хмельницький був вірною слугою короля і дрібним шляхтичем. Монарх – це була остання людина в котрої він хотів отримати справедливість. «Знаю я, що твоя справа чиста, – говорив король Хмельницькому, але я не в силі допомогти тобі. Але скажу одно: пам'ятайте, що у вас є шаблі». [3, с.19]. Цей випадок, на думку багатьох істориків став каталізатором майбутнього повстання.

Король мав значні обмеження влади. Головна слабкість влади монарха полягала в його виборності: король не міг призначати наступника на троні чи навіть агітувати на його користь, відтак Річ Посполита формально була позбавлена правлячої династії. Також були і недоліки її державного устрою, які посилювалися неврегульованим шляхетським свавіллям [1]. Конституція *liberum veto* лише посилила шляхетську анархію.

Всевладдя шляхти, її анархічні порядки, несправедливість та неефективність судочинства – усі ці чинники розколювали та послаблювали польсько-литовську державу, стали однією з причин повстання Б. Хмельницького, а згодом призвели і до втручання могутніх централізованих сусідів у внутрішні справи Речі Посполитої.

Слід вказати, що в Речі Посполитій існувала постійна геополітична загроза з боку Туреччини, Московського царства і Швеції. На південному сході Польща змушена була постійно стримувати експансію Османської імперії, на сході тривали сутички з Московським царством за Смоленщину, на півночі довелось поступитись Лівонією на користь шведів. Ці події теж сприяли проблемам внутрішнього устрою, хоча фатальною для польсько-литовської держави стала, насамперед, неврегульованість її стосунків з Запорозьким козацтвом.

Основні висновки. Олігархія – це один з викликів сучасної України, проблема, що заважає Україні стати могутньою і заможною державою. Історичні аналогії з шляхетською демократією в Речі Посполитій XVII ст. дозволяють побачити, як неконтрольована влада окремих найзаможніших родів може гальмувати розвиток цілої країни. Неefективність державних органів влади, ігнорування законодавства і Конституції України, незахищеність громадян законодавством – це все наслідки всевладдя олігархії, які перетворюються на актуальні проблеми сучасної України, що потрібно вирішувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінниченко О.О. Річ Посполита: веб-сайт. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Rich_Pospolyta (дата звернення: 23.02.2021)
2. Коваленко Г. А. Українська Історія. Київ: 1993. 176 с.
3. Хоткевич Г. М. Два Гетьмани. Київ: 1991. 105 с.

Ольга ЯКОВЕЦЬ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
гуманітарного-економічного факультету.
Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.і.н. доцент (БДПУ)

УКРАЇНЦІ ТА ТЮРКСЬКІ НАРОДИ: ТОЧКИ ВЗАЄМОВПЛИВУ

Актуальність дослідження полягає в тому, що характер відносин українського та багатьох тюркських народів комплексно вплинули на сучасний стан української культури, хоча цей факт переважно ігнорується або трактується в негативному світлі. Спостерігаємо ми і зворотній вплив на культуру тюркських народів, які контактували з українцями. Тюркський чинник відіграв помітну роль в етногенезі українців, натомість «українська кров» дає про себе знати на тюркських землях. Тож важливим завданням для обох сторін спілкування є формування позитивного ставлення одне до одного.

Ступінь досліджуваності проблеми. У сфері української гуманітаристики працює чимало дослідників, які вивчають історичні, культурні, релігійні, політичні аспекти відносин українського та тюркських народів, їхні генезу та сучасний стан. Принципове значення для розробки теми дослідження мають праці таких відомих українських істориків – А. Іванця, В. Сергійчука, П. Овчаренка, С. Громенка, С. Плохія, А. Забловського, А. Баскакакової, П. Кралука та

інших. Звернення до їх праць сприяло проведенню широкого аналізу теми нашого дослідження.

Метою дослідження є надання узагальненого погляду на відносини між українцями і тюрками, що склалися протягом століть, відстежити взаємовплив культур.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи аналізу, об'єктивності, неупередженості, цілісності світоглядного та методологічного плюралізму. Для вирішення завдань поставлених у дослідженні, було використано ряд основних методів: системного аналізу, історико-генетичного аналізу, компаративного вивчення. Важливим методом дослідження стала сучасна герменевтика як засіб тлумачення не лише текстів, а й богословських дискурсів.

Сутність дослідження. До тюркських народів, що будь-коли контактували з українцями, можна віднести аварів, булгар, хозарів, печенігів, половців, чорних клобуків, монголів, кримських татар та турків.

Ставлення українців до тюркського світу не було і не є однозначним. Українці контактували з тюрками більше тисячі років. Часто це були воєнні конфлікти, хоча в певні часи, коли вони співпрацювали. Загалом, українці ставилися до тюрків якщо не вороже, то з пересторогою. Аналогічну ситуацію можна спостерігати у ставленні тюрків до українців, зокрема у турків.

Таке ставлення одних до інших можливо пояснити. Адже українці й тюрки належали до різних цивілізацій. Як правило, їх розділяли й релігійні бар'єри, що мали і продовжують мати чимале значення.

Склалося так, що українці в минулих століттях вели осілий спосіб життя, були землеробами. Натомість тюркські народи, які проживали поруч із ними, переважно належали до кочівників і займалися скотарством. Звісно, були й винятки. Наприклад, серед українців існували етнічні групи, що переважно займалися скотарством (мешканці Карпат). Так само серед представників тюркських народів, котрі проживали в Північному Причорномор'ї, зустрічалися землероби. Та все ж, попри ці винятки, протистояння українців і тюрків можна трактувати як протистояння землеробської і кочової цивілізації.

Сучасна українська нація постала в результаті взаємодії слов'янських і тюркських етносів. Українці розмовляють однією зі слов'янських мов, але в ній чимало тюркізмів. Також «співучість» української мови є результатом тюркських впливів. У традиційній культурі українців переважають слов'янські елементи, але ж у козацькому одязі простежуються тюркські елементи.

Основні висновки. Не дивлячись на вагомий внесок тюрків у формування культури українців, а значить й української нації

загалом, з огляду на різні причини, було і є намагання затушувати тюркський слід в цих процесах. Тюркські ж народи, переважно, представлено в негативному світлі.

Прийшов час об'єктивно подивитися на історію довготривалих відносин українського і тюркського етносів. Не демонізувати конфлікти, але й не ідеалізувати взаємодію між цими двома сторонами, що представляли різні цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кралюк П. М. Півтори тисячі років разом. Спільна історія українців і тюркських народів. Харків, 2018. С. 3-5.

2. Плохій С. М. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків, 2016. С. 112-114.

Ольга ЯКОВЕЦЬ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу
гуманітарно-економічного факультету

Науковий керівник: **Марина АНТОЩАК,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

ХРИСТИЯНСЬКО-МУСУЛЬМАНСЬКИЙ БОГОСЛОВСЬКИЙ ДІАЛОГ: ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ МІЖРЕЛІГІЙНОГО ДІАЛОГУ ТА ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що від розвитку християнсько-мусульманського богословського діалогу, без перебільшення, залежить майбутнє людства. Як ніколи раніше необхідним є розвиток релігійної етики толерантності, взаєморозуміння між християнами та мусульманами та відкритості діалогу між ними. Важливим завданням християн та мусульман сьогодення є також подолання вікових стереотипних уявлень ворожості й недовіри, вироблення дієвої мови міжрелігійного богословського діалогу, актуалізація спільних або аналогічних моральних цінностей та принципів, узгодження єдиної позиції в умовах постмодерного наростання релятивізму та нігілізму як умонастроїв інтелектуалів та спільнот.

Ступінь дослідженості проблеми характеризується її відносною науковою новизною. Принципове значення для розробки теми дослідження мають праці таких відомих українських релігієзнавців, філософів та богословів – В. Андрушенка, І. Богачевської, А. Глушка, Є. Дулумана, А. Колодного.

Метою дослідження є аналіз концептуальних засад

християнсько-мусульманського богословського діалогу в його історичній еволюції та виявлення перспектив творення взаємної відкритості християнського та мусульманського світоглядів.

Методи дослідження. Для вирішення завдань поставлених у дослідженні, було використано ряд основних методів: системного аналізу (при дослідженні нормативного дискурсу християнсько-мусульманського богословського діалогу), історико-генетичного аналізу (при дослідженні становлення полемічних уявлень християн про іслам та мусульман про християнство), компаративного вивчення (при порівнянні богословських концепцій, які відкривають нові перспективи для діалогу традиційних монотеїстичних релігій на початку нового тисячоліття). Важливим методом дослідження стала сучасна герменевтика як засіб тлумачення не лише текстів, а й богословських дискурсів.

Сутність дослідження. Є підстави констатувати, що християнсько-мусульманський богословський діалог виник, розвивався і досяг значного прогресу в останні десятиліття переважно у формі полеміки. Це, однак, не заважає теологам, які представляють ці релігії, віднаходити спільні цінності, шукати шляхи переходу від етики богословської толерантності до позицій широкої світоглядної солідарності [2, с. 11].

Дослідники виділяють три рівні наявного християнсько-мусульманського діалогу:

- **перший рівень** – це власне сучасний діалог між вченими-богословами, які є християнами і мусульманами. Найбільш значимою, на думку Ж. Варденбурга, є група ісламо-християнських досліджень (Muslim-Christian Research Group), що була сформована п'ятнадцятьма вченими за ініціативи отця Р. Каспера у 1977 році;

- **другий рівень** – практичний. У ньому існує більш широке співробітництво між християнами і мусульманами в західних і мусульманських країнах, задля забезпечення прав людини, захисту національних меншин, мирного вирішення конфліктів, віднайдення шляхів досягнення справедливості й миру;

- **третій рівень** стосується досліджень, які змінюють уявлення Сходу про Захід і Заходу про Схід. Відкриття культурних вподобань «інших» не дозволяє бачити в «інших» варварів, як це було в середньовіччі, а відкриває шлях від відчуження і конфліктів до толерантності [2, с. 11-12].

Висновки. Християнсько-мусульманський богословський діалог стикається з численними викликами, оскільки процеси глобалізації сприяли не лише конструктивним взаєминам цивілізацій та релігій, а й викликали фундаменталістичну реакцію у вигляді ісламізму та антиісламських мотивів у сучасній християнській

ідеології. В умовах наростання загроз для майбутнього цивілізації особливого значення набуває виявлення позитивного потенціалу подальшого розвитку християнсько-мусульманського богословського діалогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Латигіна Н.А. Іслам: шлях крізь століття. Київ. нац. торговельно-економічний ун-т. Київ, 2016. С. 340-345.
2. Райчинець А.В. Концептуальні основи християнсько-мусульманського богословського діалогу: релігієзнавчий аналіз. Київ. нац. пед. ун-т. ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. С. 3-12, 45-49.
3. Холонівський Р.В. Вчення Магомета та ставлення ісламу до християнства. *Православна газета*. Київ, 2011, № 9. С. 3-5.

МОВА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Дарья БЕТІНА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**

канд. філол.н., доцент (БДПУ)

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність проблеми обумовлена тим, що неможливо сформувати навички професійної іншомовної комунікації без теоретичного обґрунтування і практичного використання основних принципів залучення студентів до діалогу культур для успішної інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього і науково-технічного середовища.

Соціокультурний аспект навчання іноземних мов розглядають М.А. Аріян, Є.М. Верещагін, І.А. Воробйова, Н.І. Гез, Р.О. Гришкова, І.О. Зимня, Н.Б. Ішханян, В.Г. Костомаров, О.О. Леонтьєв, С.Ю. Ніколаєва, Ю.І. Пассов, В.Г. Редько, Н.В. Саєнко, В.В. Сафонова, П.В. Сисоева, Л.М. Смелякова, Г.Д. Томахін, В.М. Топалова, Р. Ладі та ін.

Велика кількість закордонних теорій базується саме на імплементації соціокультурного компоненту до змісту навчання іноземних мов: Adamson, L. B., & Chance, S. E. (1989), Kublin, K. S., Wetherby, A. M., Crais, E. R., & Prizant, B. M. (1989), Tharp, R. G., & Gallimore, R. (1988), Vygotsky, L. (1986), Wertsch, J. V. (1998), Fairclough (1989); Kramsch (1993a and b); Pennycook (1990) et al.

Під соціокультурною компетенцією розуміють здатність студентів усвідомлювати, адекватно оцінювати та інтерпретувати соціокультурну інформацію, виражену експліцитно та імпліцитно на різних смислових рівнях автентичного іншомовного публіцистичного (газетно-журнальної статті) або художнього тексту, в умовах опосередкованої масової міжкультурної комунікації на основі сформованої у студентів системи відповідних знань, навичок та вмінь.

Формування і розвиток соціокультурної компетенції у студентів ВНЗ економічного профілю передбачає створення умов для усвідомлення відмінностей у рідній та іншомовній культурі, виховання толерантного ставлення до представників інших народів, зниження рівня етноцентризму, формування навичок іншомовної міжкультурної комунікації, готовності до діалогу культур та ін.

Аналіз теоретичних джерел з досліджуваної проблеми показує,

що вчені розглядають соціокультурну компетенцію на двох рівнях: лінгвістичному та інформаційному. Як стверджує В.М.Топалова, основою соціокультурної компетенції на лінгвістичному рівні є соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови, а саме: 1) фонові знання носіїв мови; 2) навички та вміння мовленнєвої і немовленнєвої поведінки; 3) національна культура країни, мова якої вивчається [1, с. 24].

У свою чергу П.В.Сисоєв вважає, що соціокультурний компонент необхідно розподілити на такі складові елементи:

1) засоби соціокомунікації, тобто сукупність прийомів і засобів усної та письмової передачі інформації представниками культури або субкультури;

2) національна ментальність, або спосіб мислення представників певної культури або субкультури, який визначає їхню поведінку і очікування подібного від комунікантів;

3) національні здобутки (наука та мистецтво, історія та релігія), а також національні парки, історичні заповідники тощо [2, с. 14].

Практика викладання у ВНЗ економічного профілю показує, що на структурування і розвиток соціокультурного компонента змісту навчання іноземної мови студентів-економістів значно впливають:

- політичні зміни в світі, державі;
- панівна ідеологія;
- зміст освіти;
- культурно-історичні умови;
- традиції навчання і вивчення іноземних мов;
- місцеві умови, що охоплюють: а) особливості ментальності населення регіону; б) матеріальні можливості навчальних закладів – доступ до системи Інтернет, електронної пошти, супутникового телебачення, організація поїздок та обміну; в) рівень підготовки викладачів, їхня готовність до змін і відкритість до суб'єкт-суб'єктної співпраці; г) вимоги до рівня створення і використання дидактичних матеріалів тощо.

Навчальні програми з іноземних мов у Буковинській державній фінансовій академії враховують інформаційний рівень соціокультурної компетенції, що містить дані про особливості економічного розвитку держави, типи економічних систем різних країн, міжнародне працевлаштування, інформацію про бізнес середовище великого і малого бізнесу іншомовних країн, корпоративний етикет, культуру ділового мовлення тощо.

Термін «соціокультурна інформація» використовується вченими для позначення відомостей, мовної та позамовної інформації про країну, мова якої вивчається; матеріальних та

духовних цінностей нації; реальних фактів та концептуальних понять про інокультуру; номінативних одиниць мови, а також імплікатів та пресупозицій, що передають існуючу систему понять, цінностей та уявлень про світ іншого народу, норм, конвенційних засад і правил вербальної та невербальної поведінки носіїв іншомовної культури, необхідних для адекватного спілкування та взаєморозуміння між народами для здійснення інтеркомунікації – «діалогу культур» [3].

Потужне джерело соціокультурної інформації – художня і науково-публіцистична література. Проблема формування соціокультурної компетенції студентів у процесі читання іншомовної художньої літератури не нова. Вона широко дискутується у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях (А.О. Брагіна, Г.Д. Гачев, І.В. Гюббенет, Л.С. Журавльова, М.Д. Зиновьева, Н.В. Кулібіна, Л.П. Смелякова та ін).

Практика показує, що в процесі добору автентичних джерел для домашнього читання необхідно враховувати професійний напрям студентів, сферу їхніх фахових інтересів, поетапність подачі професійної інформації з інших дисциплін. Надзвичайно дієвий фактор – опрацювання газетного дискурсу: науково-популярних статей провідних економістів світу, нобелівських лауреатів з економіки, вчених та політичних діячів.

Щодо науково-популярної літератури, надзвичайно ефективним є читання (в оригіналі) статей у провідних міжнародних інтернет-газетах та публікацій науково-практичних конференцій, реферування статей, виконання ІНДЗ з використанням опрацьованих іншомовних науково-популярних джерел.

Проте, постає **низка питань практичного спрямування** : а) чи варто застосовувати аудіо та відеокниги в якості заміників паперових носіїв; б) як у обмеженому часовому режимі збалансувати контроль рівня засвоєння лексичного матеріалу і соціокультурної інформації; в) як визначити «розумний» об'єм досліджуваного матеріалу; г) як в умовах немовного ВНЗ сформувати усвідомлення необхідності «вживання» в нову мовну модель світу, проникнення в національно-мовний менталітет іншого народу, духовно-культурний світ людини, що живе в іншій економічній системі.

Таким чином, **теоретичні аспекти** розвитку соціокультурної компетенції студентів-економістів передбачають:

- соціокультурний та інформаційний аспекти;
- інноваційні методики профільного іншомовного навчання;
- перехід до компаративної технології формування іншомовної соціокультурної компетенції;
- використання міжпредметної координації в навчанні професійно спрямованої іноземної мови і фахових дисциплін;

– самоосвіту й самоактуалізацію студентів як суб'єктів процесу навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ.

Завданням подальшого дослідження може стати конкретизація шляхів реалізації міжпредметної координації; вивчення способів ефективного залучення носіїв мови до процесу формування і розвитку соціокультурної компетенції студентів-економістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Топалова В.М. Формирование социокультурной компетенции у студентов неязыкового вуза / Топалова В.М. – К., 1997. – 167 с.

2. Сысоев П.В. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка / Сысоев П.В. // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 4. – С.12–17.

3. Рудакова Л.П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л.П. Рудакова; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2004. – 24 с.

Тетяна БІХОВЕЦЬ,

студентка ЗУМЛ групи

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **О.А. КРИЖКО,**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛЬОРОВОЇ МЕТАФОРИ У ПОЕЗІЇ Д. ПАВЛИЧКА

Багатство, красу нашої мови допомагають зрозуміти виразально-зображальні можливості різних мовних явищ. У складній системі зображальних засобів художньої мови важлива роль відводиться метафорі. Багатство метафори підтверджує значну зацікавленість вчених проблемами її функціонування в художньому мовленні, процесами її естетичної активізації.

Мета роботи – дослідити структурно-семантичні особливості кольорової метафори у поезії Д. Павличка

У творах Д. Павличка ми можемо простежити часте використання простої кольорової метафори, при створенні якої поет важливу роль надає образам природи. Він змальовує синю морозну днину, білі хмари, землю, яка вже вкрита снігом, снігову хуртовину, що порівнюється з білими конями: *Летять по полю білі коні – вітрів січневих табуни* [1, с. 78]; *Де немов з бавовни білі хмари* [1, с. 136];

Навкруг тополі посивілі, бо довго вчора сніг ішов, і навіть куполи церков **шапки** понадягали **білі** [1, с. 234]; Земля покрита **білою габою**, і вітер під вікном – жебрак-скрипаль [1, с. 176].

До синього кольору, використовуючи просту метафору, Д. Павличко звертається, коли змальовує горе, шлях: **Закарпатці, брати мої, не сині гори нас ділили** [1, с. 87]; У неї **очі сині-сині** – такі Карпати з долини; На обрії, неначе хмари, лежали **сині пасма гір** [1, с. 325]; Дзвенить у зорях небо чисте, **палає синім льодом шлях** [1, с. 59].

Зелений, жовтий, сірий, пожовклий – ці барви автор використовує у простій метафорі при змалюванні осені: **Гарячі, пожовклі від болю, стелилися листки восени** [1, с. 167]; А навкруги – **шматки землі зелені, жовтаві, сірі**, вицвілі шматини, латки зелені, змежовані, злиденні [1, с. 258].

Образ молодой дівчини поет ототожнює зі стрункою, високою сосною і використовує у складі метафори червоний колір: **Червоніє сосна, ніби кована мідь. В діадемі дівка над водою стоїть** [1, с. 357]; Стрункі, **червоні сосни на снігу** – дівчата, викупані в ополонці [1, с. 65].

Річку або росу автор малює в сріблястому кольорі, цей колір ніби оживлює воду: **Роса, як срібні сіті на траві** [1, с. 56]; Внизу під скелями **срібляста річка** [1, с. 56].

Д. Павличко у своїх творах з чуйністю та ніжністю описує почуття кохання: **Білі роси** – то кохання, що живе лише до світання [1, с. 396]. Зокрема, образ коханої змальовує з великою любов'ю: **В тебе губи – перестиглі вишні, в тебе очі – голубе світання** [1, с. 92]. Письменник протиставляє два кольори, які змальовують любов та журбу: **Два кольори мої, два кольори: червоне – то любов, а чорне – то журба** [1, с. 432]. Ніжно змальовує захід сонця, який золотить ліси: **Заходить сонце в золотих літах, на стовбурах палахкотить живиця** [1, с. 433].

Улюбленим засобом у поезії Д. Павличка є використання розгорнутої гіперболічної метафори, яка ґрунтується на перебільшенні якості або ознаки.: **Вмирають буки. Золото червоне / Вітри разносять за далекі гони, / І чути, як своїм товаришам / Там бамкають смерек зелені дзвони** [1, с. 198].

Поет у своїх віршах розмірковує над своїм життям, що він шукав, шукає, що повинен зробити, чого досяг: **Та зрозумів я ціну дня золотого. Срібні години також став я цінити** [1, с. 176]; **Ми мостимо дороги людям грядущих золотих сторіч; До смерті я шукати буду слово для днів моїх не згасну золотих** [1, с. 47].

Дуже зневажливо ставиться до тяжкої, непосильної роботи

людей, до їх катування, до чужини поет-борець за свободу: *Вас отруїли жовто-синім гноєм у холодно-вітряній чужині* [1, с. 43]; *Стоять червоні димарі заводів. Поміж якими – в жовтому береті, залите потом сонце робітниче* [1, с. 269]; *Але свобода не горить, вона лишень чорніє з болю* [1, с. 368].

Частіше всього душу письменник змальовує за допомогою золотого кольору, що надає урочистості: *Я бачу раптом за вікном – гість до мене йде з душею золотою* [1, с. 453]; *Місяць, повноголосся твоєї душі золотої* [1, с. 454].

Отже, в ранній поезії Д. Павличка спостерігається надання переваги простої метафори, а в зрілому періоді його творчості творення образів за допомогою розгорнутих гіперболічних метафор. Саме через це, де стільки згущених метафоричних словосполучень, думка не губиться, а стає ніби ще експресивнішою, а образи опуклими, зрілими і багатоплановими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павличко Д. Вибрані твори. Київ: Дніпро, 1989. 534 с.

Анжеліка БОНДАРЕВСЬКА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Юлія ПРЯДКО,**
канд. філол.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ

Оновлення змісту освіти є визначальним складником реформування освіти в Україні і передбачає приведення його у відповідність до сучасних потреб особи і суспільства.

Відповідно до державного стандарту метою навчання іноземних мов у межах базового курсу є оволодіння студентами основами іншомовного спілкування, у процесі якого і здійснюється освіта, виховання і розвиток особистості.

Як державна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття), так і документи Уряду і Міністерства Освіти України визначають такі завдання освіти та виховання, які мають бути спрямовані на розвиток творчої особистості, здобуття додаткових знань, умінь та навичок за інтересами; на допрофесійну підготовку та професійне самовизначення, підготовку до соціально-громадської діяльності [1, с. 10].

В останні роки частіше піднімається питання про застосування нових інформаційних технологій у навчанні іноземних мов. Це стосується не лише нових технічних засобів, але й застосування нових форм та методів викладання у процесі навчання. Оскільки головною метою навчання іноземним мовам є формування і розвиток комунікативної культури студентів, навчання практичного оволодіння іноземною мовою, викладач має створити сприятливі умови для кожного, обрати такі методи навчання, які дозволили б усім без винятку виявити свою активність та творчість. Завдання викладача – активізувати пізнавальну діяльність в процесі навчання іноземним мовам. Для забезпечення успішного засвоєння матеріалу, інтелектуального розвитку студентів, створення творчої атмосфери ми пропонуємо використати **метод навчальних проектів** – самостійної роботи над темою під керівництвом викладача.

З позиції фахівців стає очевидним, що проведення навчальної діяльності на сучасному етапі неможливе без використання технічних засобів навчання (ТЗН). Сьогодні існує велика кількість варіантів їх використання: так званий “німий варіант”, коли текст створюють самі студенти на основі візуального ряду, або створення візуального ряду самими учасниками (за допомогою фото- або відеокамери) і, нарешті, це використання ПК для створення власних аудіовізуальних матеріалів за допомогою новітнього програмного забезпечення (презентації Power Point або засоби SMART Notebook) в рамках роботи над навчальними проектами і їх представлення на інтерактивних дошках [2, с. 7].

Отже, розглянемо детальніше різноманітні аспекти організації навчальної діяльності студентів саме з таким електронним засобом навчання як електронна інтерактивна дошка SmartBoard в аудиторній та позааудиторній роботі. Для того, щоб визначити роль і місце інтерактивних дошок у навчальному аспекті, необхідно з'ясувати, що саме собою являє електронна інтерактивна дошка. Електронна інтерактивна дошка – це сенсорна панель, що працює в комплексі з комп'ютером і проектором. Перші інтерактивні дошки були випущені компанією SMART Technologies в 1991 році.

Викладачі стали першими, хто усвідомив великий потенціал електронних інтерактивних дошок для навчання, нарад і презентацій. І донині інтерактивними дошками, головним чином, користуються саме викладачі.

Закономірно виникає питання, як електронна інтерактивна дошка може бути використана в навчальному середовищі?

Електронні інтерактивні дошки – ефективний спосіб впровадження електронного змісту й мультимедійних матеріалів у масове середовище навчання. Можна перелічити наступні види

освітньої діяльності, які стають доступними при їх використанні:

- Робота з текстом і зображеннями;
- Створення заміток за допомогою електронного чорнила;
- Збереження зроблених приміток для передачі по електронній пошті, розміщення в Інтернеті або друкування;
- Перегляд Web-сайтів;
- Створення за допомогою шаблонів і зображень власних завдань для занять;
- Демонстрація й нанесення заміток поверх тексту, зображень, відео, тощо;
- Використання вбудованого в програмне забезпечення інтерактивної дошки презентаційного інструментарію для збагачення дидактичного матеріалу;
- **Демонстрація презентацій, створених студентами:**
- Робота з будь-якими програмами з пакету Microsoft Office: Word, Exel, Power Point, тощо.

Як доводять результати практичних випробувань, використання такого роду технологій як на практичному занятті, так і поза ним сприяє налагоджуванню зв'язку зі студентами та більш активному їх залученню до процесу навчання. Адже навчання завжди було діяльністю соціальною, тому що свої переконання й погляди люди завжди доводили за допомогою діалогу. Сучасні освітні теорії вказують на необхідність стимулювання зацікавленості студентів, що є наріжним каменем знання. Мотивацію найкраще можна визначити, як прагнення студента брати участь в освітньому процесі. Хоча студенти спроможні однаково прагнути до виконання будь-якого завдання, джерела їхньої мотивації бувають різними. Так наприклад, внутрішня мотивація (через рефлексію й активну участь в освітньому процесі), веде до пізнання й самоствердження. Зовнішня мотивація – різного роду спокуси, бажання одержати заохочення або першим вирішити поставлене викладачем завдання.

Використання електронних інтерактивних дошок для реалізації поставлених навчальних завдань підійде студентам з обома видами мотивації:

- студенти із внутрішньою мотивацією прагнутимуть виступити біля електронної дошки, для демонстрації власних досягнень.
- студенти із зовнішньою мотивацією віддаватимуться загальному захопленню новою технологією, і задоволення від роботи з електронною дошкою викликатиме прагнення до активної участі в навчанні.

Зростання рівня зацікавленості студентів (особливо це стосується студентів із зовнішньою мотивацією) призводить, у свою

чергу, до загального підвищення зацікавленості і до поліпшення відвідуваності занять. Електронні інтерактивні дошки досить цікавою, щоб витримати конкуренцію з популярними серед молоді електронними пристроями (наприклад, кишеньковими іграми, мобільними телефонами й MP3-плеерами). Вони зосереджують студента на вирішенні завдання, викликаючи ентузіазм і створюють додаткову мотивацію для відвідування занять. Електронні інтерактивні дошки більш успішно, ніж будь-який інший відволікаючий пристрій або гра, популяризують серед молоді навички роботи з комп'ютерами, які настільки необхідні в XXI столітті [3].

Саме тому ми пропонуємо залучити студентів до самостійної роботи з ПК. При цьому не обов'язково є наявність у кожного студента персонального доступу до ПК, роботу можна організувати у невеликих групах (від трьох до п'яти чоловік), враховуючи особисті інтереси та персональні вподобання – вони можуть і самі обирати компаньйонів.

Звичайно, для того, щоб успішно залучити більшість своїх студентів до роботи, викладачу доведеться докласти певних зусиль: наприклад, власноруч опанувати основні принципи роботи із програмним забезпеченням типу Power Point і витратити певну кількість власного часу на створення презентації-прикладу.

На підтвердження ефективності такого методу організації самостійної роботи студентів свідчать наступні теорії:

- Конструктивізм – припускає вибір й обробку учнем інформації, створення гіпотез й досягнення результату через особисте засвоєння знання.

- Активне навчання – учні сприймають одержувані "зверху" інструкції (лекції) не пасивно, а шляхом особистої участі в процесі (читання, письмо, обговорення, аналіз і самостійний підбір та оцінка матеріалу).

- Колективне навчання – в освітній процес залучається вся академічна група (одночасно або ж під-групами): викладач фокусує увагу студентів і по власному розсуду вибудовує взаємодію окремих груп.

Все вищезазначене сприяє кращому засвоєнню, закріпленню і поглибленню матеріалу, що вивчається під час аудиторних занять, при чому засвоєння нових знань, закріплення пройденого раніше матеріалу відбувається у цікавій і захоплюючій формі. Але викладачам іноземної мови, не слід акцентувати увагу студентів лише на практичному значенні роботи, що виконується – адже для них засвоєння знань, умінь і навичок не може бути самоцілью, кінцевим результатом. Саме тому слід приділяти значну увагу процесу роботи над проектом, завданням, тощо; емоційному забарвленню тієї діяльності, в процесі якої і відбувається розвиток

особистості. Ми не рекомендуємо обмежуватися лише практичними завданнями на базі використання ПК, розглядаючи це питання більш масштабно, вносити розмаїття не тільки в зміст роботи ваших студентів, а й змінювати її форми і види, намагатися зацікавити їх елементами новизни і різноплановістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття). – К.: МО, 1994.
2. Мошков В. В. Навчання іноземних мов: деякі підсумки та перспективи / В. В. Мошков // Іноземні мови. – 2000. – №1.– С.6–9.
3. www.dosvid.iatp.org.ua

Аміна БОРУНОВА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Алла СЕРДЮК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ВИРАЗИ ІЗ КОМПОНЕНТОМ *SPIEL* У КОРПУСІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Стійкі словосполучення не припиняють привертати увагу дослідників, адже вони є надбанням практичного й духовного життя етносу. Дослідженню сталих виразів присвячено дуже велику кількість праць, серед яких останнім часом особливої уваги заслуговує аналіз фразеологізмів на матеріалі корпусу мови.

Метою нашого дослідження є аналіз функціонування виразів різного ступеня злютованості із компонентом *Spiel* у корпусі сучасної німецької мови.

Джерелом фактичного матеріалу нам послужив Німецький корпус новин Лейпцігського університету за 2018 рік. Виявлено 88 виразів, що мають у своєму складі досліджуваний компонент. Серед них, крім стійких, нами зафіксовано вільні, термінологічні та онімічні вирази. Загальновідомо, що проблема взаємозв'язку термінологічних, онімічних та фразеологічних словосполучень залишається до цього часу нерозв'язаною.

Ми солідарні із поглядами М. Думе, який відносить стійкі термінологічні вирази до фразеології. Також ми погоджуємося із твердженням В. Фляйшера, який вважає, що онімічні вирази не є фразеологізмами.

Аналіз корпусу виразів із компонентом *Spiel* показує наступне співвідношення: частка вільних словосполучень становить 36%, кількість фразеологізмів 12%, частка словосполучень-онімів – 52 % [1]. Як бачимо, у корпусі німецької мови домінують вільні вирази. Серед вільних виразів можемо назвати, зокрема *Organisatoren für das nächste Spiel ohne Grenzen meldeten sich leider nicht* [3]. Серед словосполучень-онімів виокремлюємо: назви музичних гуртів *Spiel De Trois*, німецьких пісень *Spiel des Lebens*, німецької премії настільних ігор *Spiel des Jahres*, назви ігор *Spiel der Spiele*, *Spielgerät*, твори німецьких письменників «*Perlenspiel*» Германа Гессе, ергоніми *Freizeitsport & Spiel*, *AMIGO Spiel und Freizeit GmbH* та ін [1].

Щодо фразеологізмів, то їхня кількість є значно меншою порівняно із онімічними, але за частотністю вживання вони все ж займають домінуючі позиції. Найуживанішими серед них є *Grenzen auf dem Spiel* (на кону) *Spiel mit der Angst* (гра зі страхом) *gute Miene zum bösen Spie* (хороше обличчя до поганої гри) У реченнях вони, як і прийнято, вживаються без спеціальних орфографічних чи графічних виділень *Lediglich der warnte, daß der Westen ein Spiel mit dem Feuer treibe, das im Krieg enden könne* [2]. *Dem Präsidenten der Ukraine blieb in diesem Jahr nur übrig eine gute Miene zum bösen Spiel zu machen* [3].

Таким чином, ми стверджуємо, що вирази із компонентом *Spiel* займають значне місце у корпусі німецької мови. У ході нашого дослідження ми виявили, що домінуючими є онімічні вирази, та вільні словосполучення переважають над фразеологічними. Однак, за частотою вживання кількісна перевага належить саме фразеологізмам. Перспективою нашого подальшого дослідження є вивчення фразем з даним компонентом на базі художніх творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wortschatz [Електронний ресурс] https://corpora.uni-leipzig.de/de/res?corpusId=deu_newscrawl-public_2018&word=Spiel+ohne+Grenzen
2. Wortschatz [Електронний ресурс] https://corpora.uni-leipzig.de/de/res?corpusId=deu_newscrawl-public_2018&word=ein+Spiel+mit+dem+Feuer
3. Wortschatz [Електронний ресурс] https://corpora.uni-leipzig.de/de/res?corpusId=deu_newscrawl-public_2018&word=gute+Miene+zum+bösen+Spiel

Оксана ВАСИЛЬЄВА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Наталя ПАНОВА,**
д. філол.н., професор (БДПУ)

GROUP WORK AS THE COMPONENT OF INTERACTIVE METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Nowadays the actual and necessary task of Ukrainian teachers is to transform the student from object to subject of learning, to increase the cognitive potential of the youth, to motivate the young people to be creative and receive information by themselves. Today's world demands specialists, able to self-improve and change their own environment in a better way. Therefore only creative, independent, active and curious person can act effectively in the modern world. One of the ways of forming such a person will be interactive methods of teaching.

The analysis of scientific literature showed that the most weighty research of the interactive methods of learning, learning at the subject-to-subject basis was done by such authors as: G.Andreeva, I.Zimnyaya, V.Kan-Kalik, O.Leont'ev, U.Pasov, L.Petrovs'ka, O.Pometun, V.Skalkin, O.Yarova.

However, the importance of group forms of learning English as the component of interactive methods of teaching was not highlighted in appropriate way, and it caused the actuality of our research. The aim of our research is grounding the necessity of systematic work for introducing the group forms of learning English as to future development of creative and effective specialists.

All amount of people's knowledge is known to be accumulated for using in future professional activity. The application of acquired knowledge, skills and habits is grounded at the transferring them into people's activity. This transferring, in its turn, depends on adequateness of the conditions of teaching to the conditions of using these knowledge, skills, and habits. It means that we must prepare the student to take part in the foreign language communication, creating the conditions of foreign language communication in our classroom.

In our opinion, it is possible to do with the help of interactive methods of teaching. Most definitions characterize these methods as cooperation during the lesson, inter-studying, interaction, the dialogue between the student and the teacher. The main principle of interactive methods is the principle of collective interaction, according to which the achievement of the communicative goals by the students is happening through the social and interactive activity, such as: dialogue, polylogue,

modelling of the life situations in role plays, discussions, debates, projects' creating. [1, p.17]

The interactive teaching methods can be divided into two large groups: group and frontal methods. The first ones suppose the interaction of members in small groups, and the second ones – the common work and studying of the whole students' collective.

The experience of foreign (E.Cohen, S.Federman, S.Fischer, G.Gibb, C.Harshman, D.Jaques, P.Lawnham, M.Long, G.M.Parker, L.Regan) and our native scientists (I.Zimnyaya, L.Kalinina, V.Kapush, L.Mors'ka, U.Pasov, L.Pirozhenko, O.Pometun, I.Samoilyukevich, V.Skalkin, O.Yarova) shows us that the work in small groups (4-8 persons) allows every student to feel himself as the personality, to be an active participant of the lesson. It makes possible for everyone to master the new material in a better way, to expose one's inside potential, to form a positive attitude to the foreign language learning, and, in such a way, to raise the motivation and the effectiveness of studying in a whole.

Simon Andrewes (teacher, president of Granada English Teachers' Association) tells us that group work came into the standard EFL teaching repertoire with communicative methodologies in the 1970s. At that time, as much as 80% of lesson time consisted of the teacher talking to (at) the students. In a class of, say, 30 students, it is evident that the learner hardly got a chance to practice the language. But group work made it possible for the teacher to devote more time to the students' oral production. Thanks to group work, less confident students get the chance to put their knowledge of the new language into practice in a non-threatening environment, away from the critical eye and ear of the teacher. Instead of being dependent on the teacher, students get used to helping and learning from each other. Meanwhile, the teacher is left free to discreetly monitor progress and give help, advice and encouragement where and when it is needed. [2]

Nevertheless, we should also mention some disadvantages in using the group forms of work in class: the larger the group, the more variety there is in the ideas, opinions and experiences which can lead to the opposition and even conflicts in group. Yet, students need to learn to say "I feel" statements instead of blaming. That's why the role of the teacher is to display tactfulness, goodwill, and direct the discussion into the constructive way, helping students to listen to each other and, which is more important, to understand each other.

Such forms of group work as "Pyramid", "Two Circles", "Onion", "Network", «Buzz Groups», "Star", "Brainstorm", "Jigsaw", "Aquarium" influence the development of thoughts' exchange skills and realization of such communicative functions:

- ✓ agreement, approval of someone's opinion;

- ✓ persuasion, proving one's own point of view;
- ✓ contrasting, disagreement, disapproval of someone's opinion;
- ✓ expressing contrary point of view.

These forms also influence improvement of skills of evaluating different points of view, making analogies, finding common decision. [1, p.18]

The benefits of group work also can be as follows: it improves conceptual learning, creative problem-solving, oral language proficiency, information retention; it develops positive intergroup relations, socializing students for adult roles; it provides constructive ways of managing academic heterogeneity in the classroom.

The classroom organization also can help to solve the task of increasing the interactivity of teaching. Traditionally, we used to see the teacher standing in front of the class, and addressing individuals or the class as the whole in didactic fashion. Meanwhile, there are other possible ways of organizing the classroom: 1. teacher at front to whole group; 2. closed circle with teacher participating; 3. small groups; 4. pair work; 5. horseshoe with desks and teacher at front; 6. individual work; 7. pair to pair [3, p.12]. Each of these models has its own advantages and dis-advantages.

However, each teacher, using his own know-how and experience of the colleagues, has to decide which of the forms of group work and classroom organization he will use at a certain lesson. Our main task is not be afraid of experiments and look for the most effective ways of teaching foreign language.

The conclusions of our research are as follows: the group forms of working at the English language lessons are the necessary component of interactive teaching; the interactive methods of teaching, in its turn, are favourable for developing of creative, independent, active, and effective specialist. Students need to understand that many different intellectual and social abilities are necessary to do group work tasks and each participant has some combination of the abilities required. No one of us is as good as all of us!

THE SOURCES

1. Маклагіна І.Ю. Інтерактивні технології в навчанні іноземної мови // Англійська мова та література. – 2010. – №22-23. – С. 17-19.
2. Simon Andrewes Group Work v. Whole-Class Activities // <http://www.englishonline.org>.
3. Malcolm Hebden, Jo Mason Classroom organization // Іноземні мови. – 2008. – №3. – С.12-14.

Сергій ВЯЗМЕНТИНОВ,

студент 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Тетяна РОЗУМНА,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

ТРУДНОЩІ ЗАСВОЄННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ

Поширення англійської мови, як мови міжнародного спілкування, сприяє популяризації фразових дієслів. Для говоріння, читання і письма потрібно гарно володіти навичками вживання фразових дієслів.

Термін “фразові дієслова” вперше був згаданий англійським граматиком Логаном Пірсоном Сміттом. Це поєднання дієслова й прийменника, дієслова і прислівника або дієслова і прийменника з прислівником, ось чому визначають його як багатослівне (двослівне) дієслово, адже прийменник додає особливого значення дієслову, робить його більш зрозумілим. Деякі прийменники так само можуть змінювати значення різних дієслів. Таке поєднання можна визначити як ідіоматичне, так як дослівний переклад кожного з компонентів не становить єдиного змісту всього поєднання.

Багато вчених досліджували роль прийменника (який є постпозитивом) у фразових дієсловах. Ця проблема висвітлена у працях таких вчених як С. Грінбаум, О. Кунін, А. Ніколенко, Т. Макартур, Ф. Пальмер, Р. Сайд та інші, але ще багато питань є не висвітленими, що становить актуальність даної праці.

Метою роботи є аналіз та узагальнення труднощів засвоєння фразових дієслів. У процесі дослідження використовувалися такі методи: компонентний аналіз та логічний опис опрацьованого матеріалу.

Для кращого розуміння того, якого роду труднощі чекають учнів при вивченні ФД необхідно зупинитися на характерних рисах цих утворень. Лінгвістами, як зарубіжними, так і вітчизняними, пропонуються різні лексичні і граматичні тести або критерії, що дозволяють розпізнати ФД. Як приклади можна привести 3 правила визначення ФД, що запропоновані авторами книг з граматики англійської мови М. Celce-Murcia та D. Larsen-Freeman.

Правило 1: Wh – question Rule. Слово, що стоїть за дієсловом, є прийменником, якщо його можна поставити перед питальним словом *wh*-питання: *I come from Atlanta*. У даному реченні “*from*” є прийменником, оскільки наступне питання звучить прийнятно, хоча і формально: *From where do you come*. Візьмемо речення з фразовим дієсловом: *She threw out the old newspapers*. Коли ми застосовуємо

це правило до частки фразового дієслова, питання звучить “незграбно” (awkward) і буде неправильним з граматичної точки зору: *Out where did she throw the old newspapers?*

Правило 2: Relative Clause Fronting Rule. Слово, що стоїть за дієсловом, є прийменником, якщо його можна поставити перед відносним підрядним реченням: *They learned about water skiing. Water skiing, about which they learned, is not as easy as it looks.* Автори відзначають, що хоча дане речення звучить дещо “важко”, граматично воно є правильним. До фразових дієслів, точніше, до їх часток, дане правило непридатне: *I should hand in my paper early. My paper, in which I should hand.*

Правило 3: The Insert Adverb Rule. Дане поєднання є поєднанням дієслова з прийменником, якщо між ними можна вставити прислівник, наприклад: *My wife argued with the waiter. My wife argued endlessly with the waiter.* І, навпаки, прислівник не можна поставити між компонентами фразового дієслова: *Can you pick up my friend from the airport? Can you pick quickly up my friend from the airport?* [1, с. 81].

Багато фразових дієслів часто важко запам'ятати, оскільки між значенням ФД і значеннями вхідних в нього компонентів немає явного зв'язку. Наприклад, один і той же прийменник (частка) може виражати протилежні значення: а) *The sun is out; The stars are out. (the sun and the stars are visible);* б) *The fire is out; He blew the candles out. (The fire and the candles are invisible),* або протилежні значення можуть бути виражені прийменниками, які не по'язані один з одним, наприклад, для речення *They rolled up the carpet* протилежним за значенням буде *They rolled out the carpet*, а не *They rolled down the carpet*.

Розглянуті приклади можуть створити у людей, що не є носіями мови, враження, що використання часток в фразових дієсловах носить хаотичний характер, і зробити з цього висновок, який можна знайти у М. Свона: “There aren't many rules to help you choose correctly so you have to learn each expression separately” [2, с. 19]. Дійсно, тим, хто вивчає фразові дієслова, доводиться запам'ятовувати їх механічно, що часто не дуже ефективно.

Отже, успіх опанування нової лексики в значній мірі залежить від організації цілеспрямованого ознайомлення з лексичною одиницею – її сприйняттям та семантизацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Celce-Murcia, M. D. Larsen-Freeman The Grammar Book: An ESL/EFL Teacher's Course. – Boston, 1983. – 214 p.
2. Swan, M. Practical English Usage. – Oxford : Oxford University Press, 1980. – 639 p.

Єлізавета ГНЕЗДІЛОВА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Наталія ПАНОВА,**

д. філол.н., професор (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стратегічною метою військово-професійної підготовки фахівців у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) є формування творчої особистості офіцера з високою культурою праці й спілкування. При цьому особливості професійної підготовки майбутніх офіцерів зумовлюються підпорядкованістю цілей і завдань військової служби соціальному замовленню суспільства; екстремальністю умов виконання професійних обов'язків; колективним характером військової служби і безпосередньою взаємодією військовослужбовців у процесі діяльності і спілкування.

З огляду на особливості професійної підготовки майбутніх офіцерів та світові інтеграційні процеси всіх сфер суспільної життєдіяльності можна зробити висновок, що одним із важливих компонентів професійної підготовки сучасного офіцера є оволодіння іншомовним професійним спілкуванням.

Іншомовне професійне спілкування розуміється нами як система комунікативних норм, умінь і прийомів, яка реалізується в процесі міжсуб'єктної взаємодії фахівців за допомогою іноземної мови і є фактором, що супроводжує їхню професійну діяльність [1].

Іншомовне професійне спілкування у навчальному процесі ВВНЗ має свої особливості: організоване педагогом і здійснюється під його керівництвом; викликане необхідністю реалізації курсантами спільної діяльності й досягнення в ній високих результатів; здійснюється майбутніми офіцерами інтуїтивно. Ці особливості визначають зміст процесу формування готовності курсантів до іншомовного професійного спілкування.

Формування готовності юнаків до іншомовного професійного спілкування в навчальному процесі у ВВНЗ є цілеспрямованим процесом створення системи спеціальних і використання природно створених ситуацій взаємодії, у ході і результаті яких у курсантів формується стійка позитивна мотивація до участі у іншомовному професійному спілкуванні, здобуваються і застосовуються знання та вміння планувати й здійснювати іншомовне професійне спілкування, відбувається оволодіння його технікою.

Ситуації взаємодії виникають у процесі навчальної діяльності на заняттях з іноземної мови, яку можна схарактеризувати як спільну, якщо вона здійснюється в парній та груповій формі. У процесі такої діяльності курсанти реалізують знання, вміння в сфері іншомовного професійного спілкування й застосовують техніку такого спілкування.

У процесі спеціально організованої діяльності на заняттях з іноземної мови курсанти здобувають знання про особливості іншомовного професійного спілкування, набувають вміння та техніку його здійснювати, які потім реалізуються в природно існуючому навчальному процесі.

У процесі взаємодії оформляються і розвиваються відносини педагога з майбутніми офіцерами. Удосконалення характеру стилю взаємин, наближення його до творчого багато в чому визначає успішність процесу формування готовності курсантів до іншомовного професійного спілкування.

Процес формування готовності майбутніх офіцерів до іншомовного професійного спілкування має такі особливості: двобічність (на результат впливають і курсанти, і педагог); тривалість у часі; явний і відстрочений результат.

На різних етапах реалізації процесу формування готовності юнаків до іншомовного професійного спілкування ситуації взаємодії ускладнюються за змістом й організуються з урахуванням досвіду, придбаного курсантами в попередніх ситуаціях.

У процесі переходу від одного етапу формування до іншого готовність-стан особистості – перетворюється у готовність – «інтегративну якість особистості», що поєднує в собі мотиваційно-ціннісний, когнітивний й операційно-діяльнісний компоненти.

Критеріями готовності до іншомовного професійного спілкування виступають: стійка позитивна мотивація курсантів до участі в іншомовному професійному спілкуванні; наявність знань про особливості іншомовного професійного спілкування; володіння вміннями здійснювати іншомовне професійне спілкування (ставити мету, планувати діяльність, розподіляти функції) і технікою спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брик Т.О. Формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах. Автореф. дис. канд пед. наук: 13.00.04. – Харків, 2009. – 20с.

Вікторія ГРИЦАЙ,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Наталія ПАНОВА,**

д. філол.н., професор (БДПУ)

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОГО ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДРУЧНИКА З ПРАКТИКИ ІНШОМОВНОГО УСНОГО ТА ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») зазначається: «Існуюча в Україні система освіти перебуває у стані, що не задовольняє вимог, поставлених перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється передусім у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства...» [1]. Програмою і законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті визначено шляхи реформування вітчизняної освітньої галузі з метою досягнення якісно нових стандартів викладання основних предметів, зокрема іноземної мови.

При цьому центральними проблемами перебудови викладання іноземної мови у ВНЗ є питання визначення цілей, а також змісту навчання, при розробці яких найефективнішими представляються ідеї про навчання не просто мов, а іншомовної культури в широкому значенні цього слова. Йдеться не просто про знання мови, а про уміння використовувати її в реальному спілкуванні, тобто про практичне володіння мовою і, отже, про розвиток, так би мовити, «соціальної міжкультурної компетенції». Відомо, що формування комунікативної компетенції нерозривно пов'язане як з соціокультурними, так і з лінгвокраїнознавчими знаннями. Без знання соціокультурного фону не можна сформувати комунікативну компетенцію навіть в обмеженій формі.

Під час процесу вивчення мов міжнародного спілкування в Україні все більше поширюється комунікативний метод, який здатний підготувати студентів до спонтанного спілкування іноземною мовою. При цьому особливу роль відіграє соціокультурний компонент змісту навчання як чинник, котрий в багато чому визначає та обумовлює використання мови в конкретних ситуаціях, а також впливає на іншомовну комунікативну компетенцію студентів.

У зв'язку з цим перед вищими навчальними закладами, що готують майбутніх викладачів іноземних мов, стоїть мета підготовки

вчителів, які були б трансляторами інших культур. Від того, як ця мета буде реалізована, залежить успіх навчання іноземних мов і культур і в інших типах навчальних закладів.

Отже, питання навчання іноземних мов у навчальних закладах України є одним із ключових. Як зазначає І. О. Зимня, іноземна мова є одночасно і метою, і засобом навчання, а предметом її вивчення виступає історія, культура, традиції, наукові та професійні здобутки народу, який говорить цією мовою [2, с. 24].

Очевидним є і те, що у викладанні та вивченні іноземних мов особливо значущою є проблема наявності підручника.

Актуальність даної проблеми є безумовною. На сьогодні існує безліч закордонних методик навчання, які базуються саме на включенні соціокультурного компоненту до змісту навчання іноземної мови та позиціюванні даного компоненту з точки зору різних аспектів людської діяльності (наприклад, побутове чи ділове спілкування). Проте українські розробки методик даного типу є зовсім не численними. Практика викладання і аналіз ступеню задовольнення реальних потреб студентів вітчизняних ВНЗ показали, що необхідність навчання іншомовного усного та писемного мовлення не є в достатній мірі підкріпленою дидактико-методичним забезпеченням.

Приєднання України до Болонської декларації та її входження до Європейського простору вищої освіти і науки зобов'язують українські виші створювати підручники і навчальні посібники, які б задовольняли вимогам сьогодення. Сучасні підручники з вивчення іноземних мов покликані гармонійно пов'язувати усі компоненти щодо ідентифікації потреб, визначення цілей, конкретизації змісту, добору та створення матеріалів, оцінювання рівня володіння мовою [3, с. 5].

Беручи до уваги вище зазначене, одним із актуальних завдань було, на наш погляд, створення цільового посібника з навчання іншомовного усного та писемного мовлення, який би поєднав нові й традиційні освітні технології.

Створений нами навчальний посібник «Практика усного та писемного мовлення /французька мова, початковий ступінь навчання/» (автори О.М. Мокра, О.А. Луценко, О.Г. Луценко; гриф МОН; видавництво ГДПІІМ, 2010) призначено для студентів І курсу факультетів іноземних мов класичних та педагогічних університетів, де французька мова вивчається як перша або друга.

Структура посібника, зміст навчального матеріалу, система вправ і завдань підпорядковуються принципам сучасних методик викладання іноземної мови, таким як комунікативно-діяльнісний підхід; збалансованість матеріалу для навчання усної (говоріння,

аудіювання) і писемної (читання, письмо) форм спілкування; використання сучасного автентичного матеріалу; відображення соціокультурних особливостей країни; орієнтація на особистість учня.

Навчальний посібник продовжує традиції системно-комунікативного методу навчання іноземних мов. Він ставить за мету формування та розвиток практичних умінь та навичок спілкування французькою мовою, а також усіх видів мовленнєвої діяльності, необхідних для елементарного користувача. Особливу увагу при укладанні посібника автори приділили формуванню та розвитку у студентів соціокультурної компетенції. Під час роботи з посібником передбачено використання лінгвокультурологічного матеріалу в більшості усних та письмових комунікативних видів діяльності; використання автентичних матеріалів (малюнків, ілюстрацій, об'яв, реклами, коміксів тощо) та інших навчальних матеріалів, що мають культурологічне забарвлення; широке застосування рольових ігор та ситуацій, дискусій, скетчів під час проведення комунікативних видів діяльності з використанням лінгвокультурологічних коментарів.

Посібник бажано використовувати в навчальних групах, які розпочинають вивчення французької мови. Разом з тим, запропоновані матеріали можуть бути корисними для студентів, які вже вивчали французьку мову, але мають потребу в систематизації знань лексико-граматичного матеріалу та його активізації у повсякденному спілкуванні з франкомовними носіями.

Операційну базу посібника збудовано у відповідності до загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, тому окрема увага приділяється підготовці студентів до складання іспитів DELF A1-A2.

Навчальний посібник складається з восьми уроків, створених з використанням найбільш частотного лексико-граматичного матеріалу, що має переважно комунікативну цінність. Загальний обсяг використаної лексики перевищує 3000 лексичних одиниць, тобто повністю перекриває фундаментальний запас французької мови. Ця лексика дає змогу презентувати сучасне життя французької молоді, побутові реалії Франції, найпоширеніші кліше та репліки, які вживаються у типових повсякденних комунікативних ситуаціях.

Мовний матеріал посібника охоплює наступні тематичні модулі: «Сім'я», «Дім. Квартира», «Шкільне життя у Франції», «На уроці французької мови», «Університет», «Робочий день», «Відпочинок. Розваги», «Святкові дні», у межах яких реалізуються конкретні практичні цілі для кожного з них: *\$parler de soi et des autres, échanger, agir dans l'espace, se situer dans le temps, féliciter.*

Кожен з розділів має таку структуру:

1. Тематичний вокабуляр-мінімум (*Vocabulaire thématique*).

2. Основний /-ні текст /и (Texte /s de base).
3. Мовні вправи (Activités linguistiques).
4. Додаткові тексти (Textes complémentaires).
5. Діалоги (Dialogues).
6. Тексти для зорового розуміння (Compréhension des écrits).
7. Додаткові відомості (Pour en savoir davantage).
8. Речення на переклад з української мови на французьку (Phrases à traduire).
9. Тренувальні диктанти (Dictées d'entraînement).
10. Писемне мовлення (Production écrite).
11. Аудіювання (Compréhension de l'oral).
12. Ситуації для монологічного та діалогічного мовлення (Production orale).
13. Пауза-релаксація (Pause détente).

Особливу увагу зосереджено на відборі текстів, оскільки вони є центром будь-якого акту мовленнєвого спілкування. При відборі текстового матеріалу і складанні завдань до нього автори керувалися такими принципами :

- автентичність та сучасність мовного матеріалу;
- спрямованість тем та завдань на мовленнєву діяльність;
- наявність соціокультурного забарвлення;
- розвинення навичок самостійної роботи з мовним матеріалом.

Надані у посібнику автентичні мовні матеріали (скоромовки, прислів'я, вірші, забавні історії тощо) – амбівалентні. Їх можна використовувати для збагачення лексичного репертуару тих, хто навчається, як ще одну мотивацію для спілкування. Вони стануть у нагоді студентам педагогічного ВНЗ при проходженні педагогічної практики та в їхній майбутній викладацькій діяльності.

Запропоновані наприкінці посібника додатки (матеріали для самостійної роботи, відомості з граматики, фонетики та орфографії, мовленнєві кліше, тощо) враховують потреби та досвід користувача.

Попередній досвід використання макета посібника в навчальному процесі на I курсі факультету французької мови ГДПІМ дозволяє нам стверджувати, що обраний нами шлях є конструктивним і заслуговує на подальшу розробку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»). Постанова Кабінету міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896.
2. Зимняя И. А. Психология обучения народному языку / И. А.

Зимняя. – Москва : Русский язык, 1989. – 219 с.

3. Крючков Г. Г. Французька мова: Початковий курс: Підручник / Г. Г. Крючков. – Київ: Вища шк., 2009. – 367 с.

Вікторія ГУБАРЕВА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ірина ШИМАНОВИЧ,**
канд. пед.н., доцент (БДПУ)

ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ 2.0 В НАВЧАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Проблема застосування мережевих технологій в навчальному середовищі сьогодні є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Про це свідчить значна кількість дослідницької літератури та публікації таких авторів як М. Warshauer (1997); S. Windeatt, D. Hurdisty.; D. Eastment. (2000), Є.С. Полат (2002), П.В. Сисоев (2009) та ін. Швидкі технічні та технологічні зміни комп'ютерних мереж, поява нових технологічних платформ дає можливість значно розширити застосування мережі Інтернет в навчанні міжкультурної комунікативної компетенції.

Концепція даної статті обумовлена необхідністю усвідомлення методичних можливостей технології Веб 2.0 в системі навчання іноземної мови (ІМ) учнів загальноосвітньої школи. Новизна роботи полягає у розгляданні прийомів застосування зазначених технологій у формуванні міжкультурної комунікативної компетенції учнів старшої школи.

Термін Веб 2.0 останнім часом є достатньо розповсюдженим в комп'ютерних колах. З'явився він завдяки Тіму О'Рейлі, який у своїй статті «Що таке Веб 2.0» зафіксував появу в мережі Інтернет великої кількості соціальних сервісів та послуг, які об'єднані загальними принципами та спрямовані на створення нового Інтернет-суспільства.

Визначимо поняття *Веб 2.0* без опису його технічних та технологічних характеристик. *Веб 2.0* – це платформа соціальних сервісів та послуг, яка дозволяє широкому колу користувачів Інтернету не лише отримувати інформацію, але й створювати її. Слово *соціальний* (сайт або сервіс) є ключовим та позначає специфічну характеристику Веб 2.0, тобто це ресурси, які створюються користувачами Інтернету для користувачів Інтернету та стимулюють синхронне та асинхронне спілкування в мережі. Індивідуальне налаштування сайтів та створення особистої зони користувача створює умови для підтримки «колективного розуму»,

системи, якою сьогодні є Інтернет.

Необхідно відзначити, що в мережі Інтернет існує багато сучасних соціальних послуг. Проте, ми опишемо лише ті з них, які у найбільшій мірі можуть бути використані при формуванні іншомовної комунікативної компетенції.

У навчанні ІМ важливе місце займає соціальна взаємодія. Публікація учнівських робіт у процесі одержання інформації робить можливим аналіз навчального досвіду, усвідомлення взаємозв'язку знань, одержання зворотного зв'язку. Осмислити досліджуваний матеріал і представити його розуміння допомагають *блоги*. Вони з'явилися на початку нового тисячоліття та дуже швидко стали популярними спочатку серед молоді, школярів та студентів, а потім серед інших верств населення. В сучасному інформаційному світі блоги можуть стати ефективним засобом вивчення ІМ.

Блог (Blog) – це веб-сайт, зміст якого становлять регулярно поновлювальні записи, зображення, мультимедіа. Блоги є доступними для загального перегляду, вони передбачають дискусії, обговорення відвідувачами блогу з автором розміщених на ньому матеріалів. Блоги відрізняються лінійною хронологічною структурою та містять як текстовий матеріал, так і фотографії, аудіо-, відеоматеріали, посилання на інші ресурси Інтернету. Блог є засобом для особистісного й інтелектуального засвоєння нових понять у процесі інтерактивної взаємодії, де необхідно ознайомитися з величезною кількістю інформації з досліджуваної теми. Можливість індивідуалізації змісту навчання підсилює інтерес до всього процесу навчання. Публікуючи знайдену інформацію, учні одержують можливість спілкування з реальною аудиторією. Можливість брати участь у дискусії не обмежується тимчасовими межами занять, а розширюється нескінченно. Публікації готуються на завершальному етапі вивчення усної теми. Прикладами блогів є Weblogg-ed (<http://www.weblogg-ed.com/>), Educational Bloggers Network (<http://www.ebn.weblogger.com/>), School Blog (<http://www.schoolblogs.com>) та ін.

Підсумовуючи власний досвід застосування блогів французькою мовою в навчальному процесі та аналізуючи досвід інших дослідників (С.М. Кацук) звернемо увагу на деякі особливості цього прийому навчання.

Головне призначення блогів у вивченні ІМ – створення віртуального простору сучасного вчителя мови та можливість створення на заняттях мовленнєвого середовища, наближеного до реального. Проте слід зазначити, що використання віртуального простору має бути обов'язково контрольованим з боку вчителя. Тобто

необхідно використовувати в навчальному процесі лише **відомі** вчителю та **перевірені** ним блоги. Така ретельна перевірка дозволяє не тільки уникнути небажаної інформації, якою насичено кіберпростір, а також звернути увагу учнів на специфіку писемного мовлення повідомлень, що розповсюджуються в блогах. Мова йде, перш за все, про суттєві порушення норм граматики та орфографії. Але в той саме час вчителі не можуть ігнорувати появу нової мови Інтернету. Застосування блогів дозволяє, з одного боку, залучити учнів до вивчення сучасної ІМ, а з іншого, – сформувати в учнів більш сталі навички та вміння іншомовного писемного мовлення. Зокрема, можна запропонувати учням ознайомитись з правилами етикету в Інтернеті, так званого NETIQUETTE (NET + etiquette). Ще однією формою роботи з блогами є виконання вправ на виправлення помилок. Учням пропонується оригінальний текст та дається завдання виправити орфографічні та граматичні помилки. У разі необхідності учні можуть користуватися словниками. Таким чином, ми можемо водночас формувати комунікативну, соціокультурну та когнітивну компетенцію учнів.

Останнім часом активно розширюється включення платформи блогів в різноманітні освітні та інформаційні сайти. Наприклад, сайт, створений для французьких школярів з метою ефективного закріплення матеріалу програми школи www.wapeduc.net. Для активної участі в блозі необхідно зареєструватись в *Espace élèves* та обрати необхідну дисципліну і тему. Після цього учень буде отримувати навчальну інформацію й завдання та виконувати їх у власному віртуальному просторі. На сайті «WapEduc» вчитель має можливість в рубриці *Espace enseignant* створити власний блог для спілкування з учнями [2, с. 68 – 70] .

Фликр (Flickr) – це соціальний сервіс, призначенням якого є зберігання та подальше використання своїх фотографій та відеороликів. Зареєстровані користувачі можуть розміщувати на віддаленому сервері свої фото, додаючи назви, короткі описи для полегшення подальшого пошуку.

Широку популярність останнім часом набули також інші різноманітні соціальні сервіси Веб 2.0. Найбільш перспективним з точки зору можливостей розвитку міжкультурної комунікативної компетенції іноземною та рідною мовами, на наш погляд, є соціальний сервіс **Вікі** (Wiki).

Вікі – це один з видів соціального сервісу, який дозволяє одній людині або групі людей створювати та розміщувати свої матеріали в мережі Інтернет. Здебільшого це наукові та науково-популярні тексти різними мовами за різними темами. Технологія Вікі та її основні характеристики дозволяють розробити ефективну методику її

застосування в навчанні мов та культур. Тобто Вікі – це технологія побудови веб-сайту, яка дозволяє користувачам самостійно за допомогою веб-інтерфейсу активно редагувати його контент. Вікі-технологія не потребує використання спеціальних програм, реєстрацію на сервері та знання мови HTML. Терміном Вікі також позначають програмне забезпечення, яке розробляється для створення таких сайтів.

Перша Вікі, WikiWikiWeb, була розроблена в 1994 році, а в 1995 році вперше з'явилась в Інтернеті. Першим Вікі-сайтом була «Портлендська база даних зразків», створена програмістом Уордом Каннінгемом (Ward Cunningham). Сьогодні технологія Вікі застосовується для створення довідників, баз даних, розробки документації. Сучасні платформи Вікі дозволяють працювати не лише з текстами, а й з електронними таблицями, календарями, зображеннями, файлами, картами та ін.

В 2000 році з'являється перша мережева (online) енциклопедія Вікіпедія, яка наразі є найбільш відомою та найчастіше застосовується з метою пошуку різноманітної інформації. Необхідно відзначити, що Вікіпедія як Вікі-сервіс (фізичне місце в мережі Інтернет, де можна зберігати та розміщувати інформацію) достатньо популярна, інформація, яка в ній надрукована характеризується високою надійністю. Разом з цим застосування Вікіпедії ефективно лише для розвитку комунікативної компетенції в писемних видах мовленнєвої діяльності. Загальним недоліком Вікіпедії, з позиції розміщення в ній авторського учнівського матеріалу, є її система безпеки. Фото- та відеоматеріали стають доступними для широкого кола читачів не одразу, а лише через певний час, після того як системні адміністратори ухвалють зміст матеріалу. Тому для розвитку писемного мовлення доречно використовувати інші вікі-сервіси, такі як Pbworks (www.pbworks.com), MediaWiki (www.mediawiki.com), Wikihost (www.wikihost.org). На цих сайтах інформація розташовується миттєво.

За своєю структурою Вікі – це достатньо складна система збору та структурування інформації. Її основними характеристиками є наступні:

- забезпечення підтримки роботи багатьох користувачів;
- можливість багатократного редагування будь-якого тексту за допомогою Вікі-середовища;
- проста мова розмітки, яка не вимагає додаткових знань з програмування;
- присутність великої кількості авторів з різними точками зору;
- можливість порівняння матеріалу до та після його зміни, а

також можливість повернення до попередньої версії;

- швидке коригування посилань, які не працюють;
- унікальна власна назва кожної статті Вікі, яка є водночас гіперпосиланням для зовнішніх систем;
- статті можуть створюватись та редагуватись у будь-який час, будь-яким користувачем;
- інформація, представлена у Вікі має нелінійну навігаційну структуру. Кожна сторінка зазвичай містить велику кількість гіперпосилань на інші сторінки;
- статті, доступні для редагування, знаходяться безпосередньо у веб-браузері [1].

Методика створення статей для Вікі-сайтів дозволяє вирішувати дидактичні завдання та реалізовувати практичні цілі навчання ІМ. Найбільшою перевагою застосування технології Вікі порівняно з іншими інформаційно-комунікативними технологіями, є розвиток умінь використовувати ІМ в реальній міжкультурній комунікації.

Існує теорія «90 – 9 – 1», яка оцінює процентне співвідношення користувачів Вікі до створення та застосування статей. За цією теорією усі користувачі зазначеної технології розділяються на три групи: 1) читачів – 90 %; 2) ті, хто іноді вносить зміни у статті – 9%; 3) ті, хто активно працює над наповненням контенту Вікі – 1%. Проте, необхідність застосування платформи Вікі як інструменту навчання обумовлює необхідність знань технології Вікі.

Сторінки Вікі-сайтів представляють собою статті, зміст яких – це звичайний текст, де можна використовувати теги HTML або розмітку Вікі, яка є більш зручною для текстових документів. Skorиставшись посиланням, будь-який користувач сайту Вікі може відредагувати та зберегти змінений варіант тексту або створити новий. Процедура публікації тексту зведена до двох опцій – «Редагувати» та «Зберегти».

Правила створення статей, спрямовані на створення якісних текстів, є доволі простими, але вони передбачають необхідність виконання певних вимог:

- Заборонено включати тексти та зображення, захищені авторськими правами.
- При написанні статей слід дотримуватись нейтральної точки зору та відображати різні погляди.
- Необхідно вказувати джерела відомостей для підтвердження вірності інформації [1].

Ми вже зазначали, що соціальний сервіс Вікі доцільно використовувати для *розвитку вмінь читання* ІМ. Використання

сервісу Вікі для цього виду мовленнєвої діяльності може бути особливо корисним для мовних елективних курсів та факультативних занять з ІМ в старшій профільній школі. Методика навчання інформативного читання із застосуванням соціальних сервісів Веб2.0 є достатньо відомою із традиційних методів навчання читання. Технологія навчання інформативного читання включає три етапи роботи з текстом: передтекстовий, текстовий та післятекстовий. Ця модель є достатньо відомою та не потребує детального опису. Звернемо лише увагу, на те, що вчителю необхідно в залежності від того, який саме вид читання (вивчаюче, ознайомлювальне або пошукове) організовано на уроці, ретельно дібрати тематику текстів та проаналізувати веб-сайти перш ніж запропонувати працювати з ними учням. Серед інших критеріїв оцінки веб-сайту слід також враховувати легальність та безпечність Вікі-сайту.

Соціальний сервіс Вікі також можна використовувати для *розвитку вмінь писемного мовлення*. П.В. Сисоев, М.М. Євстигнєєв зазначають, що у випадку застосування сервісу Вікі доречно організовувати групову проектну роботу [4, с. 5 – 6]. Вони також пропонують методику розвитку вмінь писемного мовлення на основі використання соціального сервісу Вікі, яка складається з п'яти кроків.

Перший крок – створення вікі-сторінки. Вчитель створює вікі-сторінку для шкільного навчального проекту на одному з вікі-серверів: Pbworks, MediaWiki, Wikihost.

Другий крок – пояснення роботи з соціальним сервісом Вікі. В першу чергу учням необхідно пояснити суть та основні етапи навчальної проектної діяльності на основі соціального сервісу Вікі. Учні мають зрозуміти наступне:

- в чому полягає їхня робота (кожного індивідуально та / або в міні-групі);
- який кінцевий продукт вони мають реалізувати;
- якого алгоритму вони мають дотримуватися, виконуючи цей проект;
- адреса в мережі Інтернет вікі-сторінки цього проекту;
- шляхи розміщення матеріалу на вікі-сторінці;
- як вносити зміни в розміщений матеріал;
- як повернутись до попередньої версії матеріалу.

Третій крок – розподіл учнів на міні-групи (2-4 учня). У залежності від мети навчання, клас можна розподілити на кілька груп, кожна група має розробляти та доповнювати свою частину вікі-документу.

Четвертий крок – мозковий штурм. Після пояснення етапів групового проекту можна організувати в малих групах або в класі

мозковий штурм для визначення максимальної кількості ідей зі складання змісту вікі-сторінки.

П'ятий крок – написання матеріалу. Учні пропонується підготувати першу версію матеріалу для вікі-сторінки. Функція вчителя на цьому етапі полягає в коригуванні структури матеріалу та виправленні орфографічних та граматичних помилок.

Шостий крок – розміщення матеріалу на вікі-сервері. Учні заходять на вікі-сторінку проекту класу та розміщують підготовлений матеріал.

Сьомий крок – коригування матеріалу. Учні заходять на вікі-сторінки для коригування свого матеріалу або матеріалу підготовленого іншими групами класу.

Восьмий крок – просування. На завершальній стадії роботи над проектом учні інформують про виконання проекту, тобто підводяться підсумки роботи.

Виконання проектів із застосуванням технології Вікі дає можливість наблизити вивчення ІМ до її застосування у реальному міжкультурному спілкуванні. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню мотивації вивчення ІМ та свідомому вибору учнями власних стратегій спілкування ІМ.

Підсумовуючи, зазначимо, що технології Веб 2.0 як методичний прийом навчання ІМ, поки що знаходиться на початковій стадії розробки, але такий прийом є найбільш перспективним та цікавим. Різноманітність автентичних джерел, які можуть бути використані завдяки технологіям Веб 2.0, дає можливість розширити також і лінгвосоціокультурний потенціал вивчення ІМ. Особливого значення це набуває у разі відсутності іншомовного мовленнєвого середовища.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Гладун А. Wiki-технологии / Анатолий Гладун, Юлия Рогушина // Телекомкоммуникации и сети. – 2008. – № 5. – С. 58 – 63.
- 2.Кашук С.М. Блогосфера учителя французского языка (Мультимедиа технологии при обучении французскому языку) / Светлана Михайловна Кашук // Иностр. языки в школе. – 2009. – № 5. – С. 67 – 72.
- 3.О'Рейли Т. Что такое Веб 2.0 [Электронный ресурс] / Тим О'Рейли// Компьютерра Онлайн. – 2005: Режим доступа: <http://www.computerra.ru/think/234100>).
- 4.Сысоев П.В. Технология Веб 2.0: Социальный сервис Wiki в обучении иностранному языку / Павел Викторович Сысоев, Михаил Николаевич Евстигнеев // Иностр. языки в школе. – 2009. – № 5. – С. 2 – 9.

Ірина ДАРНОСТУП,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**
канд. філол.н., доцент (БДПУ)

ІНТЕРКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ – РЕАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Формуванню професійної спрямованості особистості студента факультету іноземної філології педагогічного університету сприяють певні педагогічні умови. Однією з таких умов є розвиток пізнавального інтересу як аксіологічного феномена. Різноманітні форми і методи роботи, що відбивають гуманістичну спрямованість навчання, збуджують позитивну мотивацію до вивчення англійської мови. Викладач завжди має пам'ятати, що «інтерес загострює розум» (Гельвецій). Інтерес є усвідомленим мотивом пізнання, освітньою потребою особистості. Слід розглядати пізнавальний інтерес як провідний аксіологічний мотив навчальної діяльності, інтегративну якість особистості, здатну до розширення сфери пізнання, до процесу перенесення активного пізнання з одного предмета на інший. Саме пізнавальний інтерес забезпечує вихід за межі необхідного, розсуває межі можливого, перехід особистісної якості з потенціальної в актуальну [2, с.5].

Інтерес як усвідомлене, ціннісне ставлення суб'єкта до об'єкта, потреби і ціннісні орієнтації тісно пов'язані. Саме тому особлива увага надається вихованню інтересу студентів до вивчення іноземної мови. Інтерес до вивчення англійської мови може стимулюватися наданням інформації країнознавчого характеру; переглядом відеофільмів про Великобританію, роботою з магнітофоном, читанням англійської преси, використанням першоджерел на заняттях, справжніх неадаптованих текстів професійного змісту. Студентів цікавлять заняття, на яких вони працюють з англійськими піснями, аналізують прислів'я, приказки, афоризми, образні вислови. Викликає інтерес також вивчення тем: «Пам'ятні місця Лондона», «Знайомство з Тауером».

Стрижневою властивістю інтересу є його здатність впливати на інтегративні якості особистості, світогляд, впевненість, свободу особистості до вибору мети та засобів діяльності, розвиток орієнтацій. Розробка спецкурсу «Інтеркультурна комунікація» передбачає формування професійної спрямованості особистості

студента-філолога, а саме: успішність процесу орієнтації майбутніх філологів на мовленнєве спілкування, встановлення міжкультурних контактів, збагачення національно-культурних знань. У зв'язку з цим вивчення студентами іноземних мов сприяє: формуванню переконань, ідеалів, прагнень засобами навчальної дисципліни «Інтеркультурна комунікація»; поглибленню філологічної освіти; розширенню країнознавчих знань студентів-філологів; підвищенню інтересу до вивчення англійської мови.

Досвід участі студентів, які вивчають англійську мову, у внутрішньовузівських студентських науково-практичних конференціях показує, що робота над рефератами, підготовка до виступів на засіданнях кафедри англійської філології педагогічного університету являють собою творчий, проблемно-пошуковий процес, розвивають інтелектуальну ініціативу, виробляють особистісний, самостійний стиль мислення в науковому пізнанні світу. Студенти успішно виступають з рефератами на теми: "Distance Education: the open universities in Great Britain", "Some aspects of Higher and Further Education in Great Britain: diversity and system", "Innovations in teacher Education" та інші. Дослідницька діяльність активізує мовленнєвий компонент аксіологічного потенціалу студента-філолога і визначає інтеркультурну (лінгвокультурну) орієнтацію в сучасному проблемному світі. Один із напрямів розв'язання цієї проблеми можна пов'язати з активною пізнавальною діяльністю студентів у процесі проходження педагогічної практики у школі. До змісту педагогічної практики студента-філолога у школі висуваються такі вимоги: набуття емоційно-ціннісного ставлення до дійсності; орієнтування на майбутню професійну діяльність; орієнтування на формування творчого потенціалу; орієнтування на практичне користування іноземною мовою.

Процес формування і розвитку ціннісних орієнтацій особистості студента засобами навчальної дисципліни «Інтеркультурна комунікація» може бути ефективним у «діалозі культур», котрий набуває в сучасних умовах особливого значення, оскільки процес ознайомлення студентів з культурою країни, яка вивчається, не буде досить повним без створення методичних умов для зіставлення ціннісних орієнтацій двох культур – української й англійської. Педагогам ВНЗ потрібно прагнути до такої організації навчання іншомовного спілкування в контексті «діалогу культур», котра відповідала б меті формування нового типу особистості майбутнього вчителя в умовах виховання людини культури. Навчання студентів-філологів через «діалог культур» передбачає створення дидактико-методичних умов для порівняльного, гуманістично орієнтованого співвивчення іншомовної і рідної культур при формуванні умінь

інтеркультурного спілкування. На заняттях із спецкурсу можна використати діалог як засіб формування особистісно-орієнтованого знання. Завдання педагога – створення навчальної ситуації, котра актуалізує, робить потрібними особистісні якості тих, хто навчається, і передбачає засвоєння змісту освіти в умовах діалогу. Активна участь студента в такій навчальній ситуації реалізує його особистісне орієнтування в пізнанні, створює його ціннісне ставлення до світу, формує особистісно-орієнтоване знання. Показником того, що знання засвоюються, є вміння не просто висловлювати судження, а передавати свою думку, обґрунтувати свої погляди, оцінити вчинки, відносини, явища. Важливо, щоб студенти висловлювали власну думку, робили узагальнення, щоб вони оперували оцінними судженнями. Мета спецкурсу “Інтеркультурна комунікація” може також реалізуватися у процесі вивчення теми “Англійська література про справедливість, обов’язок, відповідальність, принциповість, чуйність, людяність”. Отже, література є найприроднішим засобом формування і розвитку ціннісних орієнтацій особистості. Істотна особливість ціннісних філософій полягає в тому, що їхній зміст настільки ж повно й адекватно може бути виражений і в художньо-образній формі. Такий органічний філософсько-художній синтез являють собою, наприклад, романи Ф.М. Достоевського “Злочин і кара”, “Ідіот”, оповідання В.О. Сухомлинського “Вічна тополя” та повісті Гр. Тютюнника “Климко” і “Вогник у степу”. За текстом цих творів можна розглянути основні проблеми сучасної філософії. Ціннісний зміст за самою своєю специфікою перетворює сучасну філософію на філософію культури в найширшому розумінні слова.

У спецкурсі слід розглянути романи Вільяма Голдинга “Повелитель мух” і Джона Фаулза “Жінка французького лейтенанта”, у яких сучасні англійські романісти порушують проблему морального вибору, орієнтують на аналіз, обговорення й оцінювання дій персонажів, торкаються сфери ставлення людини до вічних життєвих цінностей – справедливості, обов’язку, відповідальності, чуйності, людяності, спонукають до роздумів про долю людини. Тема такого заняття звернена до розуміння студентами місця людини у світі, до усвідомлення міри відповідальності за все, що робить людина, тобто відбувається обернення від предметної теми занять до моральної. У ході спецкурсу система завдань філософсько-художнього характеру, проблематизація запропонованої інформації повинна спрямовуватись на вироблення у студентів самостійних і обґрунтованих суджень. При цьому слід приділяти більше уваги переживанню студентами отриманої інформації, намагаючись одержати емоційний відгук. Розвиток гуманітарного мислення має

величезне значення у плані готовності розв'язати ситуацію морального вибору і нести відповідальність за свої рішення. Суть гуманітарного мислення виступає як великий діалог образів культури, як форма спілкування людей. Діалог – це альтернативність, а привласнення знань у діалозі – це вибір. У плані окресленої проблеми інтеркультурне спілкування “Україна – Велика Британія” може стати джерелом актуальності студентів у привласненні цінностей.

У процесі реалізації спецкурсу “Інтеркультурна комунікація” безперечно приділяється увага розвитку, пам'яті, мислення і уваги майбутніх вчителів. Рівень розвитку уваги є однією з умов професійної придатності до професії вчителя. Проблема виховання уваги розуміється як формування здатності зберігати високу зосередженість тривалий час, уміння працювати, не відволікаючись, без помилок виконувати будь-які серйозні завдання, тобто все те, що вимагає навчальна діяльність, і не тільки вона. Особистісний сенс уважності як якості особистості розкривається в особливому ставленні до дітей, особливій спрямованості особистості на інших. У такому розумінні уважність має якнайтісніший зв'язок з моральною сферою особистості [1, с. 134]. Викладач факультету іноземної філології за допомогою спецкурсу може спростувати хибну думку, поширену серед студентів про те, що вивчення іноземної мови – це тільки “зубріння” і просте запам'ятовування. На заняттях з англійської мови у процесі інтеркультурної комунікації студентів необхідно навчати технології навчальної роботи, де б мало місце формування сукупності прийомів і способів логічного свідомого запам'ятовування. В умовах інтеркультурної комунікації сприймання відомостей краєзнавчого змісту через призму рідної культури студентів створює передумови всієї духовної культури суспільства, і вивчення іноземної мови вже не уявляється студентів механічним заучуванням нових слів і граматичних правил. Мовні одиниці сприймаються як носії інформації про особливості менталітету. Отже, мета викладання іншомовної культури полягає не тільки в тому, щоб студент знав щось про культуру мови, що вивчається, а перш за все, щоб він був здатний орієнтуватися в ній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления / Дж. Дьюи. – М.: Совершенство, 1997. – 208 с.
2. Кулагина С.Г. Иностранный язык в контексте университетского образования для будущей профессиональной деятельности личности / С. Г. Кулагина. – Сургут, 1997. – 130 с.

Анастасія ЄМЕЛЬЯНЕНКО,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЛЕКСИКО-СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И РЕЧЕВЫЕ СТРАТЕГИИ КОММУНИКАНТА-ЭГОИСТА В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Человек живет не только в материальном и социальном мире, он находится под властью конкретного языка, как средства выражения. Лингвисты исследуют многоаспектность человеческого бытия и его отражение в языке.

Сочетание чисто лингвистических и психологических аспектов в исследованиях языковой личности вполне естественны, поскольку языковая личность является языковым отражением личности в ее традиционном и психологическом смысле.

Изменения в политической, экономической и духовной жизни общества вызывают радикальные сдвиги в ценностных ориентациях и поступках людей, провоцируют рост эгоистической тенденции личности. Именно эти обстоятельства диктуют необходимость всестороннего исследования эгоистической направленности личности. Каждый индивид является членом нескольких различных типов групп, внутри которых он имеет определенный социальный статус. Во время коммуникативного взаимодействия говорящий оценивает своего коммуникативного партнера в рамках системы ценностей, дает возможность спрогнозировать тип поведения, тональность и манеру поведения, поскольку представители любой социальной группы четко придерживаются определенных норм, за исключением отдельных случаев, когда говорящий намеренно хочет выделиться, чтоб подчеркнуть свое превосходство.

Партнер по общению может быть либо равным с говорящим, или выше (старшим) в социальной иерархии (по возрасту, полу, позицией в семейном кругу, служебным положением, классовой принадлежностью, роли в сфере услуг). Надо отметить, что говорящий, у которого больше коммуникативных прав и меньше коммуникативных обязанностей, имеет высокую степень статусности и наоборот.

Коммуникант-эгоист обычно использует свой статус для достижения собственных целей и оказания влияния на собеседника.

Однако нужно заметить, что коммуниканты-эгоисты даже в

демократической форме общения не соблюдаются тенденции сегодняшнего дня – толерантности языкового общества.

Эгоизм присутствует у каждого из нас, и это считается нормальным. Но в некоторых личностях столь потребительское отношение к другим людям, которые такой принцип жизни выходит за рамки привычного для каждого человека мышления, и поэтому таких индивидуумов называют эгоистами. Существует рациональный эгоизм, когда человек может оценить свои действия и знает, какие последствия его ждут.

Но также есть и такой вид эгоизма, как иррациональный – это паразитирует потребитель, действующий на основании своих желаний и импульсов, желая получить как можно больше пользы для себя.

Актуальность исследования обусловлена направленностью современной лингвистики на изучение особенностей речевого поведения говорящих сквозь призму эмоциональных состояний, прагматических намерений и коммуникативных потребностей.

Цель исследования заключается в выявлении и систематизации лингвальных и паралингвальных средств актуализации эгоизма коммуникантов в современном русском языке.

Достижение поставленной цели обусловило необходимость решения таких **задач**: конкретизировать понятия эгоизм сквозь призму психолингвистики; выделить лексические единицы для обозначения эгоизма в современном русском языке и смоделировать одноименное лексико-семантическое поле; проанализировать стилистические особенности высказываний коммуниканта-эгоиста; выявить вербальные компоненты коммуникации, которые сопровождают речь эгоиста.

Практическая ценность основных положений исследования и полученных результатов заключается в возможности их использования 1) в преподавании таких курсов, «Лексикология» (раздел «Лексическое значение слова»), «Стилистика» (разделы «Стилистическая лексикология»), «Общее языкознание» (раздел «Семиотика»); 2) в научных работах студентов и магистрантов.

Мы живем по разным земным законам, соблюдая их или нет. Один из этих законов говорит о равновесии. Только отдавая что-то, человек может рассчитывать на получение соответствующей выгоды для себя. Если по какой-то причине человек не уравнивает данные величины, тогда это говорит о противоположных жизненных позициях: альтруистической или эгоистической.

Люди экономят свой жизненный потенциал и энергию – это заложено от природы. Одни достигают этой цели, ущемляя интересы окружающих их людей. Это называется эгоизмом.

Эгоизм – сугубо общественное, социальное явление, он рождается и живет только в обществе, в системе «человек – человек», вне общества существование эгоизма невозможно, поскольку возникает он лишь при реализации корыстных интересов.

Всевозможные проявления эгоизма является конфликтогенами, поэтому эгоист, обычно за счет других, добивается чего-то для себя, и эта несправедливость служит основой для конфликтов. Разрушение отношений вызывают такие особенности, как: пренебрежение обязанностями, нормами морали и закона; оправдание обмана, агрессивных форм поведения; приписывание окружению зависти, эгоизма, цинизма, предательства.

Феномен эгоизма многофункциональный. В лингвофилософии эгоизм рассматривают как черту характера и жизненный принцип, согласно которому удовлетворения личных потребностей человека – это высшее благо, а потому каждый стремится максимально удовлетворить только свои интересы, при необходимости даже нарушая интересы других людей.

С точки зрения психолингвистики, эгоизм трактуют как негативную ценностную ориентацию личности, которая проявляется в сознательном, корыстном противопоставлении личных интересов и потребностей интересам других людей.

Для участников общения имеет значение не только лексика, которой пользуется говорящий, но и его тембр голоса, жесты, мимика, внешность, осанка, манерное поведение, отношение к пространству и времени.

Коммуниканты-эгоисты широко используют такие стилистические средства, как повтор, градацию, парцелляцию, гиперболу, эпитеты, буквализм, риторические вопросы, метафору, метонимию и сравнение.

Типичными реакциями на высказывания коммуниканта-эгоиста являются:

1) речевые реакции адресата: а) адресат осуждает эгоистичность адресанта; б) адресат пытается опровергнуть точку зрения коммуниканта-эгоиста; в) адресат пытается указать на недостатки коммуниканта-эгоиста; г) адресат угрожает коммуникантов-эгоисту; д) адресат соревнуется с коммуникантом-эгоистом; е) адресат пытается успокоить коммуниканта-эгоиста, восстановить его внутреннее равновесие; е) адресат согласен с точкой зрения адресанта; ж) адресат одобряет эгоистичность коммуникативного партнера; е) адресат демонстрирует угодливость перед коммуникантом-эгоистом;

2) реакция на эгоистичность адресанта может вносить

изменение в чувствах адресата, при этом он может переживать: а) смущение от дерзких и безрассудных слов коммуниканта-эгоиста; б) презрение; в) раздражение; г) разочарование и усталость от коммуниканта-эгоиста; д) гнев е) аффект; е) страх;

3) адресат может невербально реагировать на эгоистичность адресанта: а) молчание в ответ; б) игнорирование эгоистичности адресанта;

4) изменение в мыслях и взглядах адресата.

Поскольку коммуникативная цель эгоистических высказываний имеет конфликтный характер, они относятся к группе конфликтно-направленных. Основными стратегиями коммуниканта-эгоиста являются:

1) конфронтация, где коммуникант-эгоист старается быть лидером, подчинить себе собеседника, при этом нарушая этические правила речевого общения;

2) доминирование, где говорящий-эгоист пытается интенсивно повлиять на собеседника с целью достижения собственной цели;

3) манипулирования, где коммуникант-эгоист имеет скрытую цель и побуждает адресата совершить поступок, выгодный ему.

Стратегия конфронтации актуализируется тактиками осуждения, угрозы, высмеивание, дискредитации и прерывания. Стратегия доминирования реализуется тактикой непосредственного контроля, тактикой косвенного контроля, тактикой демонстрации собственного превосходства и тактикой игнорирования. Среди тактик манипулятивной стратегии выделяем: эмоциональный шантаж, унижения, давления и заискивания.

Проведенная работа открывает перспективы для дальнейших исследований феномена эгоизма в лингвокогнитивном и социолингвистическом аспектах. Интересно будет исследовать гендерный фактор, который играет немаловажную роль в речевом поведении коммуникантов-эгоистов.

ЛИТЕРАТУРА

Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: монографія. Харків: Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2007. 332с.

Гришина Н. В. Психология конфликта. СПб.: Питер, 2005. 465с.

Дудок Р. І. Лінгво-когнітивна парадигма гуманітарного терміна. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2013. № 27. С. 104–114.

Катерина Загорська,
студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана КАЛІБЕРДА,**
к., філол. н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПИСЕМНОМУ МОВЛЕННІ

Актуальність проблеми зумовлена тим фактом, що у житті кожної людини письмо відіграє дуже важливу роль. Письмо – видатне надбання людства, величезний здобуток кожного народу, кожної людини, що оволодіває писемністю. Воно використовується в різноманітних галузях діяльності людини: в організації виробництва, в науці, культурі, в засобах масової інформації та зв'язку, в міжнародних політичних відносинах, у просвітницькій роботі. Однією з основних особливостей сучасного писемного спілкування є майже необмежені можливості здійснювати комунікацію з представниками будь-якої частини світу завдяки послугам мережі Інтернет та мобільному телефонному зв'язку.

Писемне мовлення відрізняється від інших видів мовленнєвої діяльності не тільки своєю специфікою, але й ступенем розповсюдження його в побуті [1, 206].

Саме тому проблемі формування комунікативної компетентності в писемному мовленні приділили велику увагу такі науковці як І. Гальскова, Т. Глазунова, Р. Мильруд, О. Пінська, Є. Сисоева, В. Філатов, Н. Хомський, О. Щукін та інші. Науковці визначають комунікативну компетентність як здатність засобами мови, що вивчається, здійснювати мовленнєву діяльність відповідно до цілей і ситуацій спілкування в рамках тієї або іншої сфери діяльності [1].

Підходи до формування комунікативної компетентності, на думку Є. Сисоева, простежуються в сучасній системі освіти на всіх рівнях та передбачають формування здатності людини використовувати наявні знання та вміння для вирішення конкретних практичних завдань [3, 46].

За Є. Сисоевою, організація освітнього процесу на основі підходу до формування комунікативної компетентності передбачає: використання знань, умінь і навичок роботи з письмовими текстами та придбання в ході навчання іноземних мов таких навичок і вмінь, які можуть бути використані в різних сферах діяльності, пов'язаних з обробкою і продукцією текстової інформації [2, 45].

В основі комунікативної компетентності лежить комплекс умінь, що дозволяють брати участь у мовному спілкуванні в його продуктивних і рецептивних видах. Основою комунікативної компетентності є низка інших компетентностей.

Соціокультурна компетентність передбачає знання учнями національно-культурних особливостей соціальної та мовної поведінки носіїв мови: їх звичаїв, етикету та іншого.

Письмова комунікативна компетентність, що передбачає оволодіння письмовими знаками, змістом і формою письмового твору, обмежена в рамках програми навчання іноземної мови у школі до вмінь графічного правильного письма та написання листа – як самостійного виду мовленнєвої діяльності. Це свідчить про те, що після закінчення базового курсу учні повинні вміти в рамках найбільш типових ситуацій спілкування робити виписки з тексту; складати і записувати план прочитаного чи прослуханого тексту; написати коротке привітання, висловити побажання; заповнити формуляр; написати особистого листа тощо.

Є. Сисоєва стверджує, що рівень сформованості комунікативної компетентності в писемному мовленні залежить не тільки від рівня володіння конкретно іноземною мовою, але й від загального рівня освіченості, тому що в основі лежить загальне вміння працювати з інформацією [2].

Таким чином, проведений теоретичний аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що роль писемного мовлення у формуванні комунікативної компетенції під час навчання іноземної мови є великою. Згідно зі стандартом європейської освіти з іноземних мов, володіння письмом на базовому рівні передбачає такі вміння як: заповнювати нескладну анкету, формуляр чи опитувальний лист, писати привітальну листівку, оголошення, складати нотатки, писати коротке повідомлення тощо, але й володіти вміннями створювати тексти практичного спрямування, що дає змогу сформувати мовленнєві вміння та комунікативну компетенцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. Авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.
2. Сисоєва Є.Е. Формування комунікативної компетентності у письмовій мови при навчанні іноземних мов / Є.Е. Сисоєва // Іноземні мови в школі 2006. № 7. С. 43-46.

Євгеній КАРЛІЙЧУК,

магістрант 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Лариса АЛЕКСЕЄВА,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

ПРОДУКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ НАРЕЧИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Как знаменательная часть речи, наречие занимает важное место среди других частей речи в грамматической структуре языка. Этой части речи многие ученые-языковеды уделяли особое внимание в своих лингвистических трудах (Ф. Буслаев, Е. Земская, В. Максимов, К. Тимофеев, Г. Цыганенко, С. Козинец, Д. Поляков, Р. Токмеджи, Н. Чурмаева, Ю. Шепель и др.).

Современная грамматика взяла за основу учение В. Виноградова о наречии как вполне сложившемся самостоятельном классе слов, который способен пополняться за счет образования новых гнезд слов, указывающих на различные обстоятельственные и определительные признаки зачастую глагольного действия [2, с. 37].

Объектом исследования является часть речи – наречие, а **предметом** – способы образования наречий в русском языке и их использование в баснях И. Крылова.

В современном русском языке больше всего качественных наречий, производных от имен прилагательных. Этот разряд является очень продуктивным. Наибольшую группу составляют наречия, образованные суффиксальным и суффиксально-префиксальным способами.

Особенно активно производятся наречия посредством суффикса -о, например: *Про жизнь пустынную, как **сладко** ни пиши, А в одиночестве способен жить не всякой* («Пустынник и медведь»), [1, с. 118]; ***Давно**, Полканушка, мне больно самому* («Собачья дружба»), [1, с. 234].

Является продуктивным и другой морфологический тип наречий на -ски или -цки, которые соотносятся с именами прилагательными на -ский. Например, у И. Крылова встречаем: *И стал он говорить **пророчески** ответы И мудрые давать советы* [1, с. 191].

Нужно отметить, что в разговорном языке от наречий на -о образуются формы субъективной оценки с помощью следующих суффиксов:

- продуктивного суффикса *-оньк-*, (*-еньк-*), который имеет значение усиления или увеличения, например: *Хозяин стал сводить легонько первый воз* («Обоз»), [1, с. 81];

- менее продуктивного суффикса *-онечк-*, (*-енечк-*) с оттенком ласкательности: *тихонечко говорить, хорошенечко подумать* и др.

- непродуктивного *-охоньк-*, (*-ёхоньк-*), *-ешеньк-*, с усилительно-ласкательными значениями, например: *О, я прямёхонько иду В леса Аркадии счастливой* («Волк и кукушка») [1, с. 65].

Грамматисты установили, что первые два суффикса субъективной оценки *-оньк-*, (*-еньк-*) и *-онечк-*, (*-енечк-*) наблюдаются и в наречиях, восходящих с кратким именным формам дательного падежа с предлогом ПО, например: *А смотришь, помаленьку То домик выстроят, то куплют деревеньку* («Лисица и сурок»), [1, с. 57].

Интересно, безсуффиксных наречий этого типа почти нет в русском языке, кроме наречия *понемногу*: *Меж тем лошадушки, шаг за шаг, понемногу Втащилися на ровную дорогу* («Муха и дорожные») [1, с. 88].

В русском языке существует наибольшая группа наречий, образованных от имен существительных, которые сохраняют способность образования уменьшительно-ласкательных форм, т.е. способность выражения субъективной оценки, например: *рядком, ладком, гуськом, втихомолочку* и др.

Однако, далеко не все предметно-обстоятельственные наречия могут иметь формы субъективной оценки. Чаще всего эти формы образуются в трех продуктивных типах наречий:

- в наречиях, восходящих к формам творительного падежа единственного числа имен существительных: *Гуторя слуги вздор, плетутся вслед слажком* («Муха и дорожные»), [1, с. 213];

- в наречиях, состоящих из предлога В и формы винительного падежа женского рода имен существительных, например: *всмяточку, втихомолочку* и др.;

- в наречных сочетаниях формы творительного падежа женского рода существительного с предлогом С, например: *с кислинкой, с насмешкой* и др.

Итак, класс наречий выделяется из системы частей речи русского языка своей неизменяемостью, а также совпадая по своему общему значению со значениями категорий имен: прилагательного, существительного, числительного. Рассмотренный нами иллюстративный материал показал, что характерной чертой словообразовательной системы наречий является выражение одного и того же значения чаще всего суффиксацией. Этим определяется разнообразие среди наречий словообразовательных синонимов. Наречие как часть речи придает рядом стоящим словам

яркость, эмоционально-выразительную окраску. Овладение многоаспектным анализом этой части речи дает возможность обогатить устную и письменную речь, повысить коммуникативную компетентность.

ЛИТЕРАТУРА

1. Крылов И. А. Басни. Сатирические произведения, воспоминания современников. Москва: Айрис-Пресс, 2016. 536 с.

2. Токмеджи Р. Я. Словообразовательные типы форм оценки наречий в русском языке, 2006. Москва: Флинта, 2014. 451 с.

Дар'я КОНДРАТЬЄВА,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Олена ЯРОВА,**

доктор пед. наук, доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Проблема ефективних способів досягнення цілей навчання завжди хвилювала вчених, методистів, вчителів. Одним із ключових принципів навчання є обов'язкове використання наочності на уроках англійської мови. Численні дослідження вкотре переконують, що успішність навчання залежить від залучення органів чуття людини. Беззаперечним є той факт, що область наочності досить суттєво розширилася за останні десятиліття та це зумовило появу чисельних засобів: від картинок та реальних предметів до комп'ютерних програм, що створюють нові можливості для моделювання об'єктивної дійсності та систематизації інформації.

Специфіку формування лексичної компетентності та роль наочності у процесі навчання охарактеризували у своїх працях Н. Гальскова, С. Ніколаєва, Д. Хармер, Т. Бузен та інші.

Метою даної роботи є аналіз різних видів графічної наочності в процесі формування англومовної лексичної компетентності учнів основної школи.

Для досягнення поставленої мети були використані теоретичні методи: аналіз, синтез, систематизація наукових джерел інформації, що дозволило узагальнити погляди вчених на проблему, яка досліджується; та методи математичної обробки результатів дослідження: графічна презентація результатів пошуку

здійснювалась за допомогою електронних таблиць MS Excel 2010.

Формування лексичних навичок – це основний елемент, якому присвячена робота під час освоєння англійської мови. За Е. Азімовим “Лексичні навички – це автоматизовані дії з вибору лексично задуманої одиниці, які обрані відповідно до норм поєднання з іншими одиницями продуктивної мови, а також автоматизоване сприйняття й асоціювання зі значенням рецептивної мови” [1, с. 121].

До основних етапів вивчення лексичного матеріалу відносять наступні: 1) ознайомлення з новим матеріалом; 2) автоматизація лексичних навичок; 3) розвиток навичок та вмінь використання лексики в різних формах усного та писемного спілкування; 4) контроль та перевірка засвоєння лексичного матеріалу [2, с. 135].

В історії педагогіки ідея наочності завжди посідала чільне місце. Першим, хто ґрунтовно розробив теорію наочності як визначального принципу навчання, був чеський педагог Я. А. Коменський (1592-1670). Він узагальнив емпіричний досвід попередників і вперше теоретично обґрунтував і детально описав принцип наочності [3, с. 65].

Термін наочності використовується в двох основних значеннях: 1) як опора в процесі навчання на дидактичний принцип наочності, відповідно до якого навчання будується на конкретних образах, які безпосередньо сприймаються учнями; 2) як використання на заняттях спеціальних засобів навчання (аудіовізуальні засоби навчання, мультимедіа). З боку навчання мови наочність визначається як спеціально організована демонстрація мовного матеріалу з метою полегшення його розуміння [1, с. 152].

Особлива роль у навчанні лексичного матеріалу відводиться знаково-символічним видам наочності: таблицям, схемам, які використовуються для пояснення, узагальнення та систематизації матеріалу.

Інтелект-карти – це ефективний та креативний спосіб конспектування, який буквально відображає внутрішні думки. За Т. Бузеном, “... це найпростіший спосіб вкласти інформацію прямо в мозок та витягувати звідти у потрібний час” [5, с. 15].

Характерною рисою інтелект-карт є наявність центральної теми та відгалуження від неї в різні боки – асоціацій, аспектів або концепцій, пов'язаних з темою. Яскраві кольори активізують мимовільну увагу та процеси пам'яті учнів замість довгого списку нудної інформації.

Відтак, наведемо приклади використання наочності.

Вправа 1.

Етап. Автоматизація дій з лексичними одиницями на рівні словоформи.

Прийом: заповнення інтелект-карти за темою “Our Favourite Food”.

Завдання: Complete the spidergram. Use the words.

tomatoes, bread, salmon, grapes, rice, lamb, milk, eggs, cherries, pepper, yogurt, chicken, orange, juice, cauliflower, tuna, tea

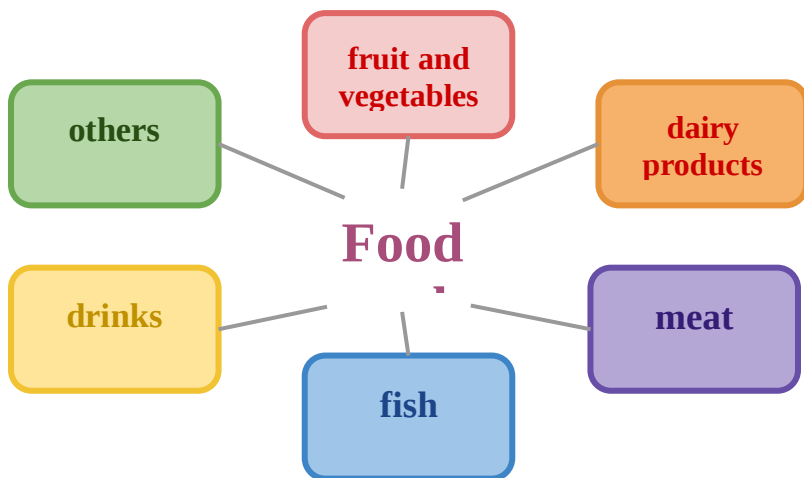

Рис. 1. Інтелект-карта категорій їжі.

Використання таблиць у вивченні лексики англійської мови мобілізує психічну активність студентів, а саме: викликає інтерес до вивчення мови, розширює обсяг засвоюваного матеріалу. Осмисленню, а згодом і засвоєнню виучуваного матеріалу сприятиме спеціально організована, цілеспрямована робота з таблицями.

Наприклад, наступна вправа з використанням таблиці на автоматизацію дій учнів із вже знайомим матеріалом ідіом про погодні явища та їх значення.

Етап. Автоматизація дій учнів з лексичними одиницями на рівні окремих речень за темою “Environmental Issues”.

Прийом: поєднання ідіом з їх значенням.

Завдання: Match the appropriate idioms and their meanings.

Таблиця 1.

Таблиця ідіом та їх значення

any port in a storm	this means that you should know how things are developing and be prepared for the future
every cloud has a silver lining	to be extremely happy
under the weather	this means that in an emergency any solution will do, even the one that would normally be unacceptable
know which way the wind blows	it is always possible to get something positive out of a situation, no matter how unpleasant, difficult or even painful it might seem
to be on cloud nine	to be ill

Таким чином, наочність – це основа, на якій формуються мовні поняття, що вивчаються. Використання засобів наочності забезпечує легкість засвоєння та відтворення у свідомості зв'язків слова англійської мови, що означає поняття, предмет або явище. Графічні організатори є ефективними інструментами навчання, адже дозволяють чітко структурувати інформацію для кращого розуміння та запам'ятовування лексичного матеріалу; допомагають учням зосередитися на важливій та ключовій інформації; створюючи та синтезуючи інформацію, учні розвивають важливі навички у графічній грамотності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – Москва: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранных языков. Лингводидактика и методика обуч. пособие для студентов лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – Москва: Издательский центр "Академия", 2006. – 336 с. – (3-е издание).
3. Гусейнов А. З. Развитие принципа наглядности в истории педагогики / А. З. Гусейнов, Г. Д. Турчин. // Известия Саратовского университета. Сер. Философия. Психология. Педагогика. – 2007. – С. 64–67.
4. Buzan T. The Ultimate Book of Mind Maps / Buzan., 2006. – 259 p.

Діана КОНОНИХІНА,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОШЕНЬ МІЖ ЧАСТИНАМИ ПРИЄДНУВАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНАХ ДЖОНА ГРІШЕМА

Актуальність дослідження обумовлена потребою уточнення нової синтаксичної теорії, яка не обмежується рамками речення, а бере до уваги поєднання компонентів тексту та, відповідно, розв'язує питання структури тексту, його внутрішньої та зовнішньої організації, особливостей внутрішньотекстових зв'язків, і зокрема приєднувального.

У лінгвістичних працях неодноразово наголошувалось на складності вивчення семантичних зв'язків і відношень між лексичними елементами. Незважаючи на наявність значної кількості студій на матеріалі різних мов, ще й досі не вистачає ґрунтовних досліджень семантичних відношень між частинами приєднувальної конструкції (ПК).

Мета роботи – дослідити взаємозалежність частин ПК і з'ясувати семантичні відношення між ними.

Методи дослідження: описово-аналітичний (для інвентаризації, зіставлення й пояснення структурно-семантичних і функціональних властивостей ПК); методи порівняння, синтезу та трансформаційний (для встановлення структурно-семантичної та функціонально-синтаксичної варіативності ПК; контекстологічного аналізу (для уточнення структури, семантики та визначення функцій ПК).

У лінгвістиці існують різні погляди стосовно ПК. Так, деякі мовознавці вважають, що ПК виступають додатковим судженням, яке виникає в процесі мовлення спонтанно. Інші ж, навпаки, вважають, що за допомогою ПК виражається зовсім не та думка, якої очікує адресат, а щось додаткове, що раптом виникло у свідомості людини. Деякі дослідники відзначають, що ПК – це складні побудови, що виникають в розмовній мові відразу ж після висловлення основного змісту.

Ми поділяємо думку тих лінгвістів, які розглядають приєднування як особливий тип синтаксичного зв'язку. Інакше кажучи, ПК не є різновидом сурядності або підрядності, а виступає як самостійний тип синтаксичного зв'язку. Проте ПК не мають властивої лише для них граматичної форми. Вони послуговуються

граматичними формами сурядного та підрядного зв'язків, але при цьому наповнюють їх новим змістом.

Щодо визначення кількості компонентів ПК у сучасній лінгвістиці існує два протилежні підходи. Прихильники першого ототожнюють її з другою залежною приєднуваною частиною (ПЧ), інші – вважають, що ПК має два обов'язкові структурні елементи – базовий та приєднаний..

На нашу думку, ПК – це складна синтаксична структура, яка складається з двох або більше компонентів, перший з яких є базовим, а другий, підпорядкований базовому, розкриває його зміст, доповнює та уточнює.

Розглянувши смислові відношення між базовою частиною (БВ) і приєднуваною ми дійшли висновку, що першорядне значення для визначення семантично-синтаксичних відношень між частинами складних синтаксичних одиниць мають сполучні засоби. В основу визначення відношень у структурі ПК нами було покладено спостереження В.В. Виноградова про виконання СЗ більш широкого кола функцій для поєднання частин текстових одиниць, ніж для поєднання частин складнопідрядного речення (СПР). Таким чином, притаманні СПР відношення (обставинні, об'єктні, атрибутивні) у підрядних приєднувальних трансформуються в значення додаткової інформації та оцінки. У ПК за нашими спостереженнями, ці значення вже повністю домінують.

Для ПК характерні такі пропозиціональні відношення: додаткової інформації, уточнення, гіпотези, висновку, причини, наслідку, протиставлення і перелічення [1; 2, с. 116].

1) Значення додаткової інформації й уточнення подібні за своєю семантикою (основа спільності – сема сумніву, непевності, яку часто виражають ПЧ. Проте між цими значеннями встановлено й відмінні риси: а) якщо першому значенню відповідає розповідний тип висловлення, то другому – завжди питальний; б) можливість позначення різного ступеня точності додаткової інформації, а для значення уточнення постійно характерні непевність і сумнів; в) різна синтаксична позиція, яку вони займають в складному синтаксичному цілому (ССЦ). Уточнення в вигляді квеситиву – це спонування до відповіді. Звідси витікає нетиповість постпозитивного розташування ПК з цим значенням в ССЦ, оскільки акт комунікації ще не завершено.

2) Серед структур зі значеннями причини та наслідку розрізняють дві групи: причинно-наслідкову (з різними нюансами реалізації: підстава – наслідок / результат, умова – наслідок, пояснення – наслідок, спонування – наслідок) і наслідково-причиннову. Різниця між цими структурами очевидна: у першому

випадку причина, викладена в першій частині, має свій закономірний результат у вигляді наслідку, у другому – наслідок, поданий у першій частині, зумовлюється причиною другої частини, тобто напрям зумовленості тут прямо протилежний. Наприклад:

(1) I have no plans to touch it."

"But it's a fortune ("Camino Winds").

3) Значення гіпотези та висновку також мають певні значеннєві паралелі. Але попри подібність у їхній семантиці, є й розбіжності, які спираються не виключно на змістовий, але й на надійніший формальний критерій – розташування в рамках ССЦ. ПК зі значенням гіпотези має бути або в ініціальній, або в медіальній позиції в єдності ССЦ (для підтвердження / спростування). А для структури зі значенням висновку логічним є закривати ССЦ, тобто (перед)кінцева позиція. Часто ПК з даним значенням включають у себе додаткову причинно-наслідкову семантику, що становить ще одну їхню особливу рису, яка не притаманна значенню гіпотези. Тобто значенню висновку більш притаманна чисто катафорична функція. Одним з її проявів у наступному прикладі є поєднання абзаців у ССЦ. Наприклад:

(2)But before that he wasted no time with his classifications, advancing swiftly from tropical depression to tropical storm to a full-blown hurricane ("Camino Winds").

(3) After years of struggling, Ms. Mann was entering a new world.

"And foreign rights?" Bruce asked (Camino Winds").

4) Значення перелічення і протиставлення. Перше легко ідентифікується. Однорідні полісиндетичні конструкції ритмізують усе висловлення, створюючи ефект спонтанності, притаманний усному мовленню [3, с. 35].

Таким чином, ПК виступає складним семантико-синтаксичним цілим. В аналізованих творах Дж. Грішема ми знайшли приклади великого структурного різноманіття приєднуваних частин, які за обсягом дорівнюють словоформам, словосполученням, предикативним одиницям та складним реченням, тобто практично всім можливим варіантам симетричної / асиметричної організації частин приєднувальної конструкції. У творах письменника також зафіксовані усі перелічені вище головні типи семантичних відношень між частинами ПК.

Слід також відзначити, що Дж. Грішем вживає в своїх творах приєднувальні конструкції з сполучними засобами, омонімічними переважно сурядним. Серед них найчастотнішими є *and* (41 %), *but* (29 %) та *so* (16 %) від усіх сполучних засобів.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про можливість

залучення приєднувальних конструкцій до номенклатури синтаксичних одиниць, які можуть розглядатись як ознака індивідуально-авторського стилю Дж. Грішема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В.В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : монографія. Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. 263с.
2. Дмитренко В. А. Структура, семантика и функции союзных форм связи в смысловых миниатюрах в современном английском языке. *Вісник Харківськ. нац. ун-ту. Сер. Романо-германська філологія*. 2002. № 572. С. 87-93.
3. Проблемы варьирования языковых единиц. Материалы к спецкурсам и спецсеминарам Авторы сост. И.В. Арнольд и др. Киев, 1990. 199 с.

Діана КОНОНИХІНА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Алла СЕРДЮК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОБРАЗ СПОРТСМЕНА У НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ З АКСІОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ

Досягнення у спорті є важливим фактором для авторитету не лише спортсмена, але й країни, яку він представляє. Саме тому створення його образу у засобах масової інформації має велике значення. Оскільки ЗМІ відіграють важливу роль у формуванні громадської думки, то створення іміджу спортсмена впливає й на образ країни в очах світової спільноти. Саме цими факторами зумовлена актуальність нашого дослідження. Оцінка є дуже складною і завжди залишається предметом досліджень різних вчених, серед яких: О.М. Островська, Т.А. Космеда, І.В. Арнольд, Н.Д. Артюнова, Т.І. Приходько, О.М. Вольф, Ю.Д. Апресян, В.Адмоні.

Мета нашого дослідження: проаналізувати формування образу Міхаеля Шумахера у німецькій пресі з точки зору аксіологічного аспекту. Джерелом фактичного матеріалу нам послужила електронна версія газети «*Das Bild*» [1].

Методом суцільної вибірки було обрано 94 статті. Встановлено, що більшість із них (93%) представляють спортсмена у меліоративному аспекті; 5% висвітлюють Міхаеля Шумахера

нейтрально і 2% пейоративно.

Найуживанішими засобами вираження оцінки є наступні:

1. Оцінні слова (44%). Наприклад, «*Rekord-Weltmeister*» [2]. У даному заголовку оцінним (із меліоративним значенням) є слова *Rekord* та *Weltmeister*, які у своїй семантиці мають компоненти *Leistung*, *Könner*, *Vorbild*.

Інший приклад має пейоративне значення: «*Noch nicht bereit für die Formel 1*» [2]. Слово *bereit* без контексту має позитивне забарвлення, але у названому вище контексті воно вживається у заперечній формі, що й створює негатив.

2. Оцінні епітети (41%), як-от: «*beste Saisonleistung*» [3]. У даному словосполученні оцінними є слова *beste* та *Saisonleistung*, які у своїй семантиці мають компоненти *gut*, *Leistung*.

3. Досить рідко журналісти застосовують іронію (8,5%), як-от, «*Nichts neues für Mick*» [1]. У даному випадку оцінка є негативною. Оцінними є слова «*nichts neues*».

4. Також рідко можна простежити зменшувально-пестливі слова (6,5%). Наприклад, *Mick* є похідним від повного імені *Michael*. Зменшувально-пестливі слова додають експресивно-емоційне забарвлення оцінці.

Таким чином, найпродуктивнішими засобами вираження позитивної оцінки образу спортсмена є оцінні епітети та зменшувально-пестливі слова, а негативною – заперечні конструкції.

Перспективою наших подальших досліджень вважаємо вивчення засобів репрезентації німецького спортсмена Міхаеля Шумахера на сторінках зарубіжної преси.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Das Bild» [Електронний ресурс] <https://www.bild.de/sport/motorsport/motorsport/michael-schumacher-schumi-freund-todt-wie-viel-hoffnung-steckt-in-seiner-aussage-71974822.bild.html>.
2. «Ist Mick Schumacher schon bereit für die Formel 1?» [Електронний ресурс] <https://www.bild.de/sport/motorsport/motorsport/formel-1-ist-mick-schumacher-schon-bereit-fuer-die-koenigsklasse-70605576.bild.html>.
3. «Mick deutet nächsten Formel-1-Test an» [Електронний ресурс] <https://www.bild.de/sport/motorsport/motorsport/mick-schumacher-deutet-naechsten-formel-1-test-an-71792146.bild.html>.

Надія КОЧУРА,

студентка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**

к.фпол.н., доцент (БДПУ)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Всеохоплююче поширення англійської мови вимагає введення в освітній процес ефективних методів викладання, які б забезпечували ґрунтовність знань та активне їх використання студентами на практиці. Серед розмаїття існуючих методів слід виділити інтерактивні методи, які спрямовані на покращення навичок комунікації, мислення та творчого підходу учнів.

Використання інтерактивних методів у своїх роботах висвітлювали такі дослідники як І. Абрамова, Н. Анікеєва, Н. Борисова, А. Зубрик, Л. Пироженко, О. Пометун, О.Стрельнікова А. Циркаль, Т. Чепель, С. Шмаков та ін.

За Л. Пироженко та О. Пометун інтерактивне навчання полягає у постійній взаємодії учнів та вчителя. Метою інтерактивного навчання є створення ситуацій успіху, коли учень відчуває власну інтелектуальну спроможність. О. Пометун вважає, що така робота дозволяє «...на підставі внеску кожного з учасників у ході заняття спільною справою отримати нові знання і організувати корпоративну діяльність, починаючи від окремої взаємодії двох-трьох осіб поміж собою й до широкої співпраці багатьох» [3, с. 117].

А. Зубрик наполягає, що основними формами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія учнів у парах і мікрогрупах. Формами реалізації інтерактивних методів, які використовувалися автором на уроках англійської мови класах, є Таємничі об'єкти, Зіпсований телефон, Наповнені коробочки, Містичний предмет, Біжучий диктант, Круглий стіл, Дискусія, Драматизація, Проектна робота, Зашифровані картинки та ін. Як і попередні дослідники, А. Циркаль відзначає, що використання інтерактивних форм та методів у викладанні англійської мови допомагає збільшити кількість розмовної практики, засвоїти матеріал та використовувати його [2]. Інтерактивні заняття можуть включати як взаємодію вчителя та учнів, так і роботу в парах або в групах, індивідуальну. Актуальними є форми дискусій, наприклад:

«Мозковий штурм» (Brainstorming) проводиться під час занять з групою та підходить для створення креативних ідей та думок, допомагає учням навчитися працювати разом, вчитися один в одного.

«Мудрість від іншого» (Wisdom from another) – один із видів парної інтерактивної діяльності, під час якої учні обмінюються результатами міркувань. Вчитель заохочує учнів поділитись думкою напарника.

«Оптиміст / Песиміст» (Optimist/Pessimist). Пари учнів приймають протилежні сторони заданої теми. Завдання вчителя заохотити учнів проявити емпатію.

У педагогічній практиці викладання англійської мови ефективність демонструють інтерактивні ігри:

«Опиши предмет» (Anitemdescription). Учасник має описати слово, не використовуючи слова зі спільним коренем, іншим учням. У процесі відбувається перевірка слів та рівень засвоєння граматики.

Під час гри «Ланцюгова історія» (Chain story) учень має продовжити історію попереднього учасника, що допомагає розвивати пам'ять, швидко реагувати.

Важливим фактором у проведенні інтерактивних занять відіграють мультимедійні засоби, адже залучення не тільки слухового сприйняття, а й зорового підвищує продуктивність уроку. Використання відео та аудіо матеріалів, які відповідають темі, та подальше їх обговорення може виступати як доповнення.

Отже, інтерактивні методи є дієвим засобом для удосконалення розмовних навиків учнів, поліпшення відносин між учнями. Дискусії, ігри додають динаміки, заохочують дітей вивчати мову та допомагають учням подолати психологічні бар'єри у вивченні англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн. Київ, 2004. 192 с.

2. Циркаль А.Ю. Огляд найбільш цікавих інтерактивних методів на заняттях з англійської мови. [Електронний ресурс] <http://confesp.fl.kpi.ua/fr/node/1146>

3. Зубрик А. Інтерактивні методи і прийоми навчання англійської мови учнів початкових класів. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», Дрогобич, 2020. Том 2. № 28, с. 87-92

Слізавета КУЗЬМЕНКО,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**

канд. філол.н., доцент (БДПУ)

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Розвиток комп'ютерної техніки та комунікаційних технологій в освіті обумовив впровадження дистанційного навчання в вищих навчальних закладах, за допомогою якого кожен може отримати більшу кількість інформації та спеціальних знань.

Сьогодні нараховується велика кількість вищих навчальних закладів та інших освітніх центрів, що пропонують дистанційну освіту або навчання (Е-навчання, Е-освіта) і, яку можна назвати відкритою освітою. Відкритість такої форми навчання полягає в загальнодоступності освітніх програм і методик незалежно від місцезнаходження навчальних закладів і соціального статусу тих, хто навчається.

При дистанційному методі навчання іноземним мовам можуть бути організовані індивідуальні програми, плани та графіки навчання і контролю знань.

Дистанційне навчання забезпечує підвищення творчого і інтелектуального потенціалу за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою і освоюючи новітні інформаційні технології; подолання бар'єрів у просторі і часі; швидкий зворотній зв'язок; збільшення кількості потенційних учасників навчання, які оперативно взаємодіють один з одним за допомогою електронних мереж; інтерактивність і індивідуалізованість; вибір зручного для навчання часу; вирівнювання інфраструктури освітнього комплексу по всій території країни та інтеграція в світовий освітній простір [1; 2].

При умові здійснення кваліфікованої підготовки навчальних планів та методично-навчальних матеріалів, дистанційне навчання дає можливість студентам здобути високоякісну освіту.

Нові інформаційні технології побудовані на активних методах навчання: креативному навчанні, методі проектів, методі навчання в співробітництві.

У дистанційному навчанні іноземним мовам використовуються різні способи подання навчального матеріалу і, відповідно, використовуються різні типи комп'ютерних програм. До класу комп'ютерних програм навчального призначення відноситься будь-який програмний засіб, спеціально розроблений або адаптований для

застосування у навчанні і для якого розроблені методики застосування у навчальному процесі. Останні можуть бути оформлені у вигляді текстових матеріалів, або вмонтовані в самому програмному засобі у вигляді окремого файлу або контекстної допомоги.

Комп'ютерні програми навчального призначення можуть бути класифіковані за типами у такий спосіб: комп'ютерні підручники; предметно орієнтовані середовища (мікросвіти, що моделюють програми, навчальні пакети); лабораторні практики; програми-тренажери; контролюючі програми; довідники, бази даних навчального призначення.

Однією з головних рис дистанційного навчання є надання студентам можливості самим отримувати необхідні знання, користуючись інформаційними ресурсами, наданими сучасними інформаційними технологіями. Інформаційними ресурсами служать: бази даних і знань, комп'ютерні, у тому числі мультимедіа, що навчають і контролюють системи; відео- і аудіозаписи; електронні бібліотеки разом із традиційними підручниками та методичними посібниками створюють унікальне розподілене середовище навчання, яке доступне широкій аудиторії.

Дистанційне навчання інтегрує зі всіма існуючими методами навчання і виводить їх на якісно новий рівень. Передбачається велика кількість завдань, розрахованих на самостійне опрацювання, з можливістю надання щоденних консультацій.

В процесі дистанційного навчання використовуються наступні засоби навчання: друковані видання; електронні видання на гнучких магнітних, лазерних або твердих дисках; комп'ютерні навчальні системи у звичайних і мультимедійних варіантах виконання; аудіовізуальні навчальні матеріали; лабораторні дистанційні практики; програми-тренажери; бази даних та електронні бібліотеки з вилученим доступом; комп'ютерні мережі тощо.

Важливу роль в системах дистанційного навчання відіграють засоби комунікації, які досить швидко розвиваються поряд з науково-технічним прогресом і їх транспортна основа. З появою персональних комп'ютерів, всесвітньої мережі Інтернет, стало доступним швидке та глобальне повідомлення інформації. Відбувається безперервне збільшення каналів комунікації та розширення можливостей вже існуючих каналів. Для передачі інформації використовуються провідові, безпроводові, а також кабельні лінії зв'язку. Враховуючи їх переваги, такі як: швидкість зв'язку, надійність та доступність, останнім часом вони використовуються також для забезпечення навчального процесу. Так, наприклад, комп'ютерні мережі являють собою новий етап у розвитку зовнішніх засобів інтелектуальної

діяльності, пізнання і спілкування [3].

Дистанційне навчання інтегрує зі всіма існуючими методами навчання і виводить їх на якісно новий рівень. Сьогодні організаційні і педагогічні можливості дистанційного навчання реалізуються за допомогою сучасних засобів телекомунікації.

Простий і ефективний спосіб обміну інформацією – це електронна пошта, яка використовується для підтримки зв'язку з віддаленими студентами. Разом з текстовою інформацією можна пересилати у вкладених файлах фотоматеріали, дидактичні матеріали, графічні зображення, деякі архівовані файли (наприклад, підручник), а також аудіо- і відеофайли. Також слід відмітити, що вона забезпечує індивідуальний підхід в процесі навчання і швидкий зворотній зв'язок, що необмежений часом.

Ефективним засобом оперативного обговорення проблем є теле-, відеоконференції, форуми та чат(chat) -системи, що поділяються на загальнодоступні і локальні.

Найбільш ефективна для дистанційного навчання є всесвітня мережа Інтернет. За допомогою пошукових серверів можна знайти потрібну інформацію, відео- та аудіоматеріали. За допомогою браузерів відбувається перегляд змісту веб-сайтів, реєстрація на освітніх сайтах, вхід в віртуальні бібліотеки в режимі реального часу тощо.

Сучасні телекомунікації, аудіовізуальні технології сприяють розвитку креативності, образного, інтелектуального та логічного мислення у висловленні певних точок зору.

У залежності від застосування методів та засобів дистанційного навчання можна виділити наступні форми навчання: заочне (дистанційне) навчання; поштою; електронною поштою; через Інтернет (on-line); самостійне навчання; за підручниками; комп'ютерне; дистанційне.

Високий потенціал і технічні можливості, передбачені технологією дистанційного навчання у середовищі Інтернет, надають можливість постійно підвищувати якість навчання іноземним мовам та мотивацію студентів до вивчення дисципліни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жулкевська В.О. Теоретико-методологічні основи дистанційного навчання // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. – 2002. – №1. – С. 54.
2. Андрущенко В.П. Засоби дистанційного електронного навчання і педагогічні технології / В.П. Андрущенко, А.П. Кудін // Вісн. акад. дистанц. освіти. – 2004. – №2. – С. 3.
3. Обухович В.Г. Інформаційні технології у вищому навчальному закладі / В.Г. Обухович // Економіст. – 2006. – № 4. – С. 52-54.

Владислав КУШНЕРЕНКО,
магістрант 1 курсу
факультету філології
та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **Валентина ЮНОВА**,
к. філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІЇ ЗНАХІДНОГО ВІДМІНКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Іменникова категорія відмінка відіграє першорядну роль у вивченні граматичної структури української мови, оскільки «тісно пов'язана з морфологічною, формально-синтаксичною, семантико-синтаксичною та комунікативною структурами мови і складається з найбільшої кількості морфологічних компонентів-грамем» [1, с. 54]. Вивченням граматичної категорії відмінка займалися видатні лінгвісти: О. Потебня, Є. Курилович, Є. Тимченко, І. Вихованець та ін. Учені вирізняли у відмінковій системі чотири сфери: центральну, напівцентральну, напівпериферійну і периферійну. Центр відмінкової системи української мови формують називний і знахідний відмінки [1, с. 57], що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета роботи – виявити грамеми знахідного відмінка та визначити їхні функції в мові. Дослідження здійснено на матеріалі щоденної всеукраїнської газети «День».

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

Знахідному відмінкові властиві первинні та вторинні функції. Первинною семантико-синтаксичною функцією знахідного відмінка є функція об'єкта дії, процесу, стану. При цьому він поєднується лише з дієсловами. Здійснене дослідження уможливило виокремлення основних груп перехідних дієслів, які потребують знахідного відмінка:

- дієслова конкретної фізичної дії: *У Вінниці для переселенців почали **будувати** багатоквартирний **будинок*** («День», 17.02.2021); *Як можна було **різати** гілку, на якій трималася, без перебільшення, українська душа острова?* («День», 03.03.2017);

- дієслова переміщення в просторі: *Я розумів, що на Лесю Українку **водитимуть** школярів* («День», 17.02.2021); *Цю людину треба **знати** із Вінниці негайно* («День», 15.03.2016);

- дієслова володіння, позбавлення, передавання, отримання: *Я **придбав** для своєї бібліотеки її **багатотомник*** («День», 17.02.2021); *9 березня 2014 року — в селищі Чорноморське російські військовослужбовці **захопили** українську прикордонну **заставу***

(«День», 17.02.2021);

- дієслова мовлення: *За кілька днів ЗМІ розповіли про аналогічний випадок в Умані* («День», 23.02.2021); *За великим рахунком, вона не просто оповідає людські історії — а оповідає саме життя* («День», 23.10.2013);

- дієслова чуттєвого сприймання та розумової діяльності: *Ми зараз дивимось новини...* («День», 17.02.2021); *Цю свою концепцію я вигадав добрячих п'ятнадцять років тому...* («День», 26.02.2021); *Ми маємо з'ясувати нову концепцію згідно з нашими прагненнями* («День», 26.02.2021);

- дієслова, що виражають позитивне чи негативне ставлення до когось або чогось: *Павло Петрович любив Україну, він не міг її не любити* («День», 06.07.2018); *Вітаю угоду про продовження договору на 5 років* («День», 06.07.2018).

Вторинною є ускладнена семантико-синтаксична функція об'єктного суб'єкта. Її виражає знахідний відмінок при віддієприкметникових формах на **-но**, **-то**, напр.: *Цього ж дня, 27 лютого 2014 року, в присутності цих військових відбулася сесія парламенту Криму, під час якої уряд Криму було відправлено у відставку. Із порушенням законодавства України головою Ради Міністрів Криму було призначено лідера партії «Русское единство» Сергія Аксьонова* («День», 22.02.2021).

Обмежено вживається знахідний і у вторинній відмінковій функції суб'єкта стану, вказуючи на фізичний стан людини, пор.: *Його аж тіпало від злості...* («День», 08.12.2020).

Отже, знахідний відмінок як другий центральний виконує в мові низку первинних та вторинних функцій. Первинною й основною є семантико-синтаксична функція об'єкта дії, процесу, стану, яка виявляється в поєднанні з перехідними дієсловами з широким семантичним діапазоном. У вторинних функціях знахідний відмінок вживається рідше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; за ред. І. Вихованця. — К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. — 400 с.

Діана ЛІВАДА,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Лариса АЛЕКСЄЄВА,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

НОМИНАТИВНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ СТРУКТУРЫ ТЕКСТА В ПОЭТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ МАРИНЫ ЦВЕТАЕВОЙ

Грамматические свойства номинативных предложений как определенного структурно-семантического типа обуславливают возможности выполнения им особых функций в структуре текста. Специфика номинативных предложений заключается в совмещении номинативной и предикативной функций. Это связано с тем, что ядро номинативных предложений составляет имя существительное, обладающее большим семантическим потенциалом.

Изучение особенностей функционирования номинативных предложений, проблем классификации, особенностей их семантики связано с научными трудами Е. Галкиной-Федорук, И. Голуб, В. Белошапковой, Н. Валгиной, М. Кожина, О. Мокроусовой, С. Никифорова и др.

Актуальность работы определяется: активностью употребления номинативных предложений в лирике М. Цветаевой, необходимостью изучения структурно-семантической специфики номинативных предложений, а также функционирования номинативных предложений в поэтическом тексте.

Целью исследования является изучение номинативных предложений с позиций их структуры, семантики, функций, а также комплексное описание номинативного предложения в творческом наследии М. Цветаевой.

Номинативное предложение рассматривается нами как односоставное предложение, представленное именем существительным в именительном падеже, указывающее на факт наличия, существования предмета или предметно представленного действия, состояния.

Особое место в лирическом дискурсе М. Цветаевой занимают номинативные предложения, грамматическая семантика которых становится ярким художественным средством выражения «внутреннего мира» поэтессы.

Текстообразующая функция номинативных предложений раскрывает особенности употребления номинативных предложений.

В монологическом тексте они появляются в начале текстового фрагмента (например, в роли сложного синтаксического целого). Стихотворение «*Не краской, не кистью...: Осенняя седость. / Ты, Гётевский апофеоз! / Здесь многое сплелось, / А больше ещё – расплелось*» [3, с. 301]. Или завершают его, стихотворение «*Чем заслужить тебе и чем воздать...: Чем заслужить тебе и чем воздать – / Присноблагенная! – Младенца мать! // Над стеклянющею поволокой / Вновь подтверждающая: – Свет с Востока!*» [3, с. 195].

В поэтическом тексте номинативное предложение нередко выполняют ритмообразующую функцию и способствуют соблюдению размера стиха, например, особый ритм создается благодаря повторам: *Льдины, льдины / И купола. / Звон золотой, / Серебряный звон* [3, с. 95].

Повтор – излюбленный прием М. Цветаевой, реализуемый на всех уровнях. Так, в стихотворении «Ночь («Час обнажающихся верховий...»)» встречаем: *Час: когда в уши нам мир – как в очи! / Зримости сдернутая завеса! / Времени явственное затишье! / Час, когда ухо разъяв, как веко, / Больше не весим, не дышим: слышим* // [3, с. 280].

В поэтическом тексте номинативное предложение выполняет функцию интеграции, идентификации, конкретизации, характеристики и оценки. Номинативные предложения в роли зачина предваряют описываемую ситуацию. Например, в стихотворении «Я только девочка. Мой долг...»: *Я только девочка. Мой долг / До брачного венца / Не забывать, что всюду – волк / И помнить: я – овца* [3, с. 194].

В концовке исследуемые предложения выступают в качестве обобщения и оценки, например, заглавие стихотворения «Тройственный союз» и номинатив в постпозиции: *Нас трое. У нас за робостью лица / Скрывается иное. / Мы непокорные сердца. / Мы молоды. Нас трое* [3, с. 382]. В последней строке *Служить свободе – наш девиз, / И кончить, как герои. / Мы тенью Шиллера клялись. / Мы молоды. Нас трое* [3, с. 171].

В срединной позиции номинативные конструкции выполняют функции идентификации, характеристики, конкретизации и оценки. Например, в стихотворении «Дортуар весной» читаем: *Оттого ль, что солгали гаданья, / Но тревожны уснувшие дети. // Косы длинные, а руки так тонки! / Бред внезапный: «От вражеских пушек / Войско турок»... Недвижны иконки, / Что склонились над снегом подушек. / Кто-то плачет во сне, не упрямо...* [3, с. 269].

Итак, употребление номинативных предложений и безглагольных конструкций становится для Марины Цветаевой средством передачи напряженности мышления, внутренней

спонтанной неподготовленной речи. В поэтическом тексте номинативное предложение способствует созданию иллюзии непосредственности восприятия, обнаружению лирического героя и его сближению с читателем. Сложность поэтического мировосприятия писательницы, выраженная разнообразными языковыми средствами, еще долгое время будет оставаться в центре внимания филологов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лекант П. А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. Москва: Дрофа, 2016. 397 с.
2. Москвин В. П. Эпитет в художественной речи // *Русская речь*. 2014. №4. С. 28–37.
3. Цветаева М. И. Избранные произведения. Москва: Аспект-Пресс, 2015. 685 с.

Діана ЛІВАДА,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ОБОЗНАЧЕНИЙ ПСИХИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ В РУССКИХ ЭПИСТОЛЯРНЫХ ТЕКСТАХ XIX-XX ВЕКОВ

Актуальность исследования. Новая – антропоцентрическая – лингвистическая парадигма признает аксиоматичным утверждение о том, что нельзя изучать язык вне человека и что проблема единства мышления и речи не может быть решена, если не решен вопрос о единстве когнитивного и аффективно-мотивационного в деятельности языковой личности.

Существует ряд наук, сферой интересов которых является психическая деятельность человека: это философия, психология, физиология, этика, эстетика, теория познания, психолингвистика. По справедливому утверждению многих исследователей, действительно новые знания можно получить главным образом на стыке наук. Поэтому представляется весьма актуальным объединение усилий этих наук для всестороннего и целостного исследования психических состояний как форм отражения действительности, имеющих свои гносеологические, психологические и семиотические

особенности. Тем самым психические состояния представляют интерес для лингвистики, изучающей обозначения психических состояний в языке, ибо язык как знаковая система особого рода называет и выражает все, что заключается в человеческом сознании. Задача современной ономазиологии – осмыслить когнитивно-психологические основания знаков, выражающих психические состояния, привести их в систему, раскрыть их ономазиологические и лингвопрагматические функции.

Объектом исследования являются система средств обозначения психических состояний русского языка и их описание в виде номинативно-функциональных полей фразеологизмов в эпистолярных текстах.

Предмет исследования – вербализация базовых психических состояний, способы и средства выражения номинативно-функциональных фразеологических полей психических состояний в эпистолярных текстах XIX-XX веков.

Цель предпринятого исследования заключается в выявлении, систематизации и комплексном описании всех языковых средств выражения фразеологических обозначений психических состояний в эпистолярных текстах.

Достижение поставленной цели предполагает решение следующих **задач**:

1. определить и упорядочить все способы и средства выражения категории «психическое состояние»;
2. систематизировать средства выражения психических состояний: «страх», «беспокойство», «злость», «грусть», «радость», «стыд»;
3. выявить закономерности функционирования фразеологических обозначений психических состояний в эпистолярных текстах.

Материал исследования. В работе описываются функционирование фразеологических обозначений психического состояния в эпистолярных текстах (на материале переписки Б. Пастернака и М. Цветаевой) с целью показать, как фразеологизмы обрастают новыми смыслами в тексте писем поэтов, являющихся выдающимися языковыми личностями. Все рассматриваемые тексты являются эмотивными, то есть высказыванием в пределах одного или более предложений, эмоционально описывающих действительность.

Методы исследования. В работе используются также элементарные приемы *количественной* обработки материала; метода *аппозитивного* анализа с целью выявления релевантных оппозиций в составе парадигм; элементы метода *компонентного* анализа лексических единиц с целью определения пересекающихся семантических пространств.

Практическая ценность. Структурирование семантики психических состояний имеет большое значение для системного и лингводидактического осмысления языкового материала.

Определены имена шести базовых состояний (базовых концептов в терминах когнитивной лингвистики): «страх», «беспокойство», «злость», «грусть», «радость», «стыд», которые впервые описаны в виде номинативно-функциональных полей психических состояний.

В единой системе описаны вербальные обозначения базовых психических состояний и их невербальные корреляты, эксплицитно выражающие исследуемые психические состояния.

В результате исследования выявлены неравноценные парадигматические возможности моделей, что объясняется различными причинами: конструктивной простотой или сложностью описанных структур, причинами словообразовательного характера, ограничениями, связанными с морфологическим способом их выражения. Владение всеми типами моделей, структурирующих номинативно-функциональное поле психических состояний русского языка, необходимо не только в целях его системного описания, но и при подлинно научном изучении языка эпистолярного текста.

Проблема языковой категоризации психических состояний предполагает выделение фундаментальных эмоций, представленных именами шести базовых состояний (базовых концептов – в терминах когнитивной лингвистики): «страх», «беспокойство», «злость», «грусть», «радость», «стыд», аналитически структурируемых по номинативно-функциональным полям психических состояний.

В русском языке существует разветвленная система обозначений психических состояний (лексических, фразеологических, морфологических, лексико-синтаксических, словообразовательных и синтаксических). Кроме того, существуют знакообозначения психических состояний, денотативной основой которых служат так называемые выразительные движения, которые также имеют полевую структуру и составляют периферию номинативно-функционального макрополя.

В русском языке номинативно-функциональное макрополе «психическое состояние» конституируется фразеологическими языковыми средствами: *(дроожит как осиноый лист, зуб на зуб не попадает)*.

Лингвосемиотическая система психических состояний представлена в единстве с паралингвистическими средствами выражения эмоций.

Перспектива предпринятого исследования видится в том, что разработанная модель представления обозначений психических состояний может найти применение в развитии теории лингвистической антропологии.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ду Яли. Функционально-семантические поля психических состояний в современном русском языке. Бишкек, 2000. 179 с.
2. Новиков Л. А. Художественный текст и его анализ. 3-е изд., испр. М.: ЛКИ, 2007. 301 с.
3. Трубачёв О.Н. Труды по этимологии. Слово. История. Культура: [в 2 т.]. М., 2005. Т. 2.

Альона ЛОШАК,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ТАКСОНОМИЯ РЕЧЕВЫХ АКТОВ ПОЛОЖИТЕЛЬНОЙ ОЦЕНКИ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОЯЗЫЧНОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

За последние десятилетия о феномене оценки написано лингвистами разных направлений. Больше всего разработок посвящено структуре оценки, активно исследуются языковые средства передачи оценки, анализируется соотношение оценки с эмоциональностью и экспрессивностью, изучается оценочный фрейм.

Несмотря на это, путь от мыслительного оценочного умозаключения к его коммуникативному проявлению до сих пор исследован недостаточно, хотим заметить, что изучить его практически невозможно.

В художественном литературном дискурсе мысли и чувства персонажей изображены автором и отражают множество коммуникативных ситуаций, где оценка может быть искренней – неискренней, рациональной – не рациональной.

В своем исследовании мы ставим за основную **цель** – описать когнитивно-прагматическую природу оценивания, где основной акцент сделать на социальных, культурных и психологических факторах.

Целесообразным, на наш взгляд, считаем **задание**

составления таксономии положительно-оценочных речевых актов, функционирующих в литературном дискурсе.

Немаловажной задачей выступает анализ положительной оценки с позиций тактики реализации коммуникативной стратегии.

В перечень задач данного исследования включаем выделение и детальное описание речевых особенностей положительно-оценочных высказываний в персонажных речив художественном дискурсе.

Отдельной задачей является проявление, анализ и квалификация лингвальных и паралингвальных маркеров положительно-оценочных высказываний.

Объектом нашего исследования выступает когнитивно-коммуникативный феномен формирования положительной оценки персонажа в художественном дискурсе.

Предмет изучения – положительно-оценочные речевые акты одобрения, похвалы, комплимента и лести, которые зафиксированные в русскоязычном общении персонажей художественного дискурса.

Практическая ценность исследования определяется возможностью использования материалов в курсах лекций и на семинарах, посвященных проблемам теории коммуникации.

Оценивания как когнитивный процесс в сознании человека, происходит постоянно, а формулировка оценочного высказывания. Желания или нежелания субъекта выявить оценку во внешнем общении определяется целым рядом прагматических факторов. Если коммуникативный акт оценки состоялся, оценка, сформулированная в сознании, далеко не всегда будет совпадать по интенсивности и даже по знаку (плюс-минус) с оценкой, которая сформулирована вербально или с помощью невербальных каналов коммуникации.

В некоторых случаях высказанная оценка, особенно положительная, позволяет адресанта уклониться от нежелательной темы общения, смягчить свой отказ, то есть служит тактикой реализации определенных коммуникативных стратегий. В таких коммуникативных ситуациях, по нашему мнению, наиболее ярко проявляется первичное осознание необходимости выражения оценки.

Не всякая оценка, сформированная в сознании человека, превращается в адекватное высказывание. Например, правила этикета не всегда позволяют коммуникантов выразить свою негативную оценку: он может промолчать или высказать противоположное положительно-оценочное суждение.

Положительная оценка не получит вербального или паравербального воплощение, если субъект оценки чувствует зависть или злость, или руководствуется определенными прагматическими установками.

В литературном дискурсе читатель получает информацию о действительном состоянии дел с авторского комментария, а также с изображенного внутренней речи субъекта оценки. Причины, по которым оценочное суждение, к которому пришел персонаж, не соответствует оценочному высказыванию, сказанному этим персонажем, те же, что и в реальной коммуникации: правила вежливости, желание манипулирования адресатом. Эти причины могут запретить персонажа выразить негативную оценку: он может промолчать или выразить противоположное суждение – положительно-оценочное. Положительная оценка может преувеличиваться, особенно если персонаж вовлечен в ритуальное общение. Положительная оценка часто служит тактикой, которой пользуются персонажи для реализации своих коммуникативных стратегий.

Успешность воздействия положительно-оценочного высказывания на адресата определяются экстралингвальными факторами, такими, как общие фоновые знания, которая благоприятная для выражения положительной оценки.

Проведенный в работе анализ художественного дискурса показывает, что положительно-оценочные акты входят в состав речевых обменов. Если в процессе реализации иллокутивного намерения коммуниканта возникает недопонимание со стороны собеседника, то структура эпизода осложняется побочным речевым эпизодом, и возникает трансакция – высшая единица диалогической речи.

Применение конверсационного анализа также помогло установить, что глобальными стратегиями, которые объединяют речевое поведение являются стратегии выражение положительной оценки и влияния на эмоциональное состояние собеседника. Кроме этих глобальных стратегий положительной оценки в той или иной степени реализуют как положительную так и отрицательную вежливость, и стратегию манипулирования поведением адресата.

Похвала, направленная на коммуникацию человека, выступает тактикой, преимущественно реализует стратегию защиты этого человека. Compliments выступают тактикой, которая активно реализует стратегию интимизации общения, а вот лесть выступает тактикой реализации стратегии манипулирования и относится к стратегии негативной вежливости.

Подсчет частотности употребления оценочной лексики позволил выявить ряд тенденций в языковой реализации

положительной оценки адресанта одобрение, похвалу, комплименты и лесть.

Вербальная реализация аксиологической категории оценки происходит с помощью обычных лексических средств. Выявлены и описаны оценочные и аффективные прилагательные, существительные, глаголы, присущие всем положительно-оценочным высказываниям.

Установлено лексико-стилистические и синтаксические стилистические средства интенсификации положительной оценки, как общие, так и дифференциальные.

Таким образом, подход к положительной оценке как к когнитивно- дискурсивному феномену позволил выявить и систематизировать прагматические особенности преобразования оценочного суждения в позитивно-оценочное высказывание.

Фразы одобрения отличаются наибольшей краткостью и всегда содержат только одну синтагму. Фразы похвалы собеседнику отличаются максимальным показателем использования и обнаруживают вариативность в плане направления движения тона, и проявляют наибольшее разнообразие.

Фразы-комплименты характеризуются преимуществом нисходящей ступенчатой шкалой и высоким уровнем. Тональный диапазон в речи мужчин средний, а в речи женщин узкий, что помогает создать доверительную, интимную обстановку общения.

Фразы лести отличаются высоким уровнем произнесения и средним тональным диапазоном, помогает добиться эффекта интимности.

Перспективой проведенного исследования считаем анализ речевых показателей негативной оценки и моделирования общего фрейма оценки в диалогической коммуникации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Андерсон Дж. Когнитивная психология. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 496 с.
2. Арнхейм Р. Визуальное мышление. *Психология мышления* / под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.А. Спиридонова, М.В. Фаликман, В.В. Петухова. 2-е изд. Москва: АСТ: Астрель, 2008. С. 182 –190.
3. Горелов И.Н., Седов К.Ф. Основы психолингвистики: учеб. пособ. Москва: Лабиринт, 2001. 304с.

Аліна МАРКОВА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ГЛАЗКОВА,**

д-р., пед. н., професор (БДПУ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Актуальність дослідження. Інтерактивна технологія зумовлює організацію кооперативного навчання, коли індивідуальні завдання переростають у групі, де учні співпрацюють, об'єднані загальною освітньою метою під керівництвом учителя. Доцільним також є застосування методу дискусії та її форм («круглий стіл», «форум», «дебати»).

Серед форм навчальної дискусії М. В. Кларін виділяє «техніку акваріуму» як особливий варіант організації групової взаємодії. Він вважає, що така форма дискусії робить акцент на процес презентації точки зору і її аргументації [1] та пропонує таку процедуру роботи з «технікою акваріуму»: постановка проблеми, її презентація групі вчителем; розділення аудиторії на групи; визначення того, хто буде представляти позицію групи; обговорення проблеми; відстоювання своєї позиції представниками групи; «тайм-аут» для консультації з групою; закінчення обговорення після вирішення проблеми; критичне обговорення «техніки акваріуму» цілою групою.

Керована дискусія – це такий вид усної взаємодії, який широко використовується у закладах освіти. У такій моделі дискусії учень може виступати як ведучим, так і учасником, який висловлює свою точку зору стосовно заданого питання. У навчальному середовищі це найкращий спосіб для учнів оволодіти вокабуляром та термінологією, крім того він сприяє встановленню рівноправних, організованих відносин між членами групи, витримці та свободи у висловлюванні своєї думки. **Мета дослідження** полягає в обґрунтуванні низки факторів, що дозволяють навчити учнів ефективно спілкуватися, підтримувати розмову та правильно вести дискусію.

Замало добре знати матеріал, потрібно вміти сприяти його правильному засвоєнню та розумінню. Тому вчителю потрібно вибирати такі важливі ситуації та теми, що виникають у реальному житті. Однак, залучити учнів до навмисно спланованої важливої бесіди не є найважливішим компонентом у викладанні іноземної мови, але є найпроблемнішим. Багато хто може легко запам'ятати та відтворити текст, але не кожний зможе продовжити свою думку, якщо його перервати або попросити відповісти на поставлене запитання.

Не можна навчитися говорити не говорячи [2, с. 97].

У широкому розумінні дискусія означає перехід від найпростішого (гра-загадка: питання – відповідь) до складного (політичні або філософські дебати); це не тільки говоріння, а також читання, написання та слухання.

Цілі дискусії: 1) ефективна практика говоріння, але не для вдосконалення мовленнєвих навичок, а для досягнення об'єктивної точки зору; 2) організація чіткої логічної думки (здатність узагальнювати, вишукувати аналогії, причини; 3) вміння слухати різноманітні точки зору, не втручатися, слухати уважно, з зацікавленістю. Успішною дискусією можна назвати тоді, коли в ній приймають участь всі учасники й кожен з них є активним учасником в обговоренні поставленої проблеми чи питання [3, с. 65].

Корисні замітки для вчителя:

1. Тема для обговорення повинна бути цікавою для всіх учасників дискусії.

2. Важливим є не те, про що говорять, а чому про це говорять.

3. Не забезпечуйте учасників всією необхідною інформацією, інакше ви не залиште їм можливості проявити свою ініціативу.

4. Використовуйте життєві ситуації.

5. Давайте завдання для дискусії. Зворотній зв'язок дуже важливий.

6. Чим простіше завдання, тим більше шансів на успіх.

7. Тема дискусії має бути максимально наближеною до умов учнів та стимулювати їх до розвитку уяви.

8. Щоб зосередити учасників на темі дискусії, а також стимулювати їхню увагу та ідеї, дайте їм завдання записати свої ідеї, намалювати графіки або малюнки, які демонструють результат дискусії.

9. Встановіть часові обмеження, щоб підвищити результативність та мотивацію.

10. Уникайте дуже делікатних або образливих тем, що можуть спричинити запальні сперечання.

Ознайомившись з груповими видами роботи, застосувавши їх на практиці, проаналізувавши організацію праці на занятті, можна дійти **висновку**, що коефіцієнт роботи становиться значно вищий, робота в групах сприяє реалізації індивідуально-інтелектуальних здібностей кожного учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кларин М. В.* Инновации в мировой педагогике. М. : Наука, 1995. 234 с.

2. *Семёнова Е. М.* Тренинг эмоциональной устойчивости педагога : учебн. пос. М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2005. 256 с.

3. *Туріщева Л. В.* Професійний розвиток педагога: психологічний аспект. Х. : Основа, 2006. 144 с.

Аліна МОЛОЧКО,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Тетяна РОЗУМНА,**
канд. пед.н., доцент (БДПУ)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ

Національною доктриною розвитку освіти України визначено за необхідне орієнтувати навчальні заклади на особистість учня і створювати умови для її розвитку й самореалізації в умовах єдиного європейського освітнього простору. У вирішенні цього завдання особливого значення набуває проблема підготовки майбутнього спеціаліста до здійснення інтерактивної взаємодії у навчально-виховному процесі.

Інтерактивна взаємодія побудована на засадах гуманізму, в межах вищої школи ці гуманістичні координати визначають характер відносин між викладачем і студентом. Взаємовідносини формуються і розвиваються в процесі взаємодії, в якій активність поступається місцем інтерактивності, участь – співучасті, розуміння – взаєморозумінню.

Дані характеристики стають підґрунтям співтворчості учасників освітнього процесу і ведуть до зміни соціальних ролей викладача і студента особистісними позиціями людей, що спілкуються. Необхідною умовою досягнення цієї мети є володіння властивостями суб'єктності, здатністю до саморозвитку, які формуються і розвиваються в рамках педагогічного партнерства, як пріоритетної форми діалогічної взаємодії між викладачем і студентом, що побудована на персональній відповідальності, незалежності, творчій співучасті і взаємній зацікавленості в їх духовному, професійному і морально-діловому просуванні.

У науковій літературі поняття «взаємодія» використовується для характеристики міжособистісних контактів людей в процесі спільної роботи і для опису взаємних впливів, що здійснюються людьми один на одного в ході спільної роботи. Завдяки взаємодії досягається пристосування дій однієї людини до дій іншої, сумісність в розумінні ситуацій та сенсу роботи.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного

учасника навчального процесу на іншого, так і однієї думки на іншу. Найбільш важливими якостями викладача, що успішно працює в інтерактивному режимі, є: комунікабельність, вміння вести діалог, бути фасилітатором, зберігаючи свій науковий авторитет, допомагаючи учням виявляти самостійність в інтелектуальній поведінці. Отже, інтерактивна взаємодія це взаємодія рівноправних партнерів, які шукають оптимальні варіанти розв'язання завдань. Вона потребує наступних умов для ефективної реалізації у педагогічному процесі:

- створення сприятливої психологічної атмосфери в аудиторії, виявлення з боку кожного учасника інтерактивної взаємодії бережливого ставлення до внутрішнього світу інших людей, їхніх думок та переконань;

- урахування індивідуальних особливостей кожної особистості, її потреб та мотивів навчальної діяльності;

- застосування різноманітних активних методів навчання, які стимулюють особистісний розвиток учня, сприяють зростанню їхньої пізнавальної активності, формуванню толерантності, критичного мислення та інших важливих якостей.

- безпосереднє навчання із використанням нетрадиційних засобів навчання на підставі партнерства;

- «щоденна методика партнерської домінантності», що діє в рамках комунікативно-горизантального середовища, що передбачає морально-ділову установку на повагу, незалежність і деяку конкуренцію у відношеннях між викладачем і студентом [6, с.48].

У контексті питання професійної підготовки вчителя до інтерактивної взаємодії активізується проблема пошуку методів підготовки.

Метод – це впорядкований спосіб взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань [1, с.493]. При інтерактивній взаємодії педагог виконує функцію помічника в роботі, одного з джерел інформації, тому методи інтерактивної взаємодії можна розділити на:

- дискусійні: діалог, групова дискусія, дебати, розбір ситуації із практики, аналіз ситуацій морального вибору та ін.;

- ігрові: дидактичні і творчі ігри, в тому числі ділові ігри, рольові ігри та ін.;

- тренінгові форми проведення занять, що можуть містити в собі дискусійні й ігрові методи.

Необхідно зазначити, що в цій роботі ми зупинимося на такому компоненті організації партнерства у ВНЗ, як безпосереднє навчання, а перспективою подальшого розвитку будуть навчально-

дослідницька діяльність викладача і студента та «щоденна методика партнерської домінантності».

Для успішного проведення дискусії треба організувати роботу поетапно: підготовка до дискусії, власне проведення дискусії, обговорення та аналіз.

Кожний етап є важливим, відіграє свою, особливу роль в процесі дискусії, але підготовка до дискусії є вирішальною, саме від неї залежить майбутній успіх, тому метод дискусії потребує детальної, багатопланової підготовки. Підготовча робота включає в себе не лише обрання теми, а й виконання тренувальних вправ, пошукову роботу. Під час підготовчої роботи розширюється лексичний запас, систематизуються знання, продумується логіка побудови виступу, удосконалюється володіння мовою, підвищується впевненість у собі та своїх можливостях. Під час дискусії учасники повинні бути ввічливими, поважати інших співрозмовників, контролювати свої емоції, відстоювати свої принципи не принижуючи іншу людину. Аналіз дискусії також є важливим та обов'язковим етапом тому, що учасники дискусії повинні визнати свої помилки, проаналізувати їх. Необов'язково проводити аналіз зразу після гри, це можна зробити наступного дня, коли учасники заспокояться, та зможуть адекватно сприймати критику.

Використання методу дискусії має переваги над іншими формами роботи:

- дискусія забезпечує активне, глибоке, особистісне засвоєння знань. Під час зацікавленого, емоційного обговорення учень може змінити, переглянути свою думку;
- під час дискусії здійснюється інтерактивна взаємодія учнів;
- можна побачити зворотний зв'язок з учнями, наскільки добре учасники розуміють, що обговорюється;
- дискусія допомагає розвинути увагу учнів, стимулює їхню увагу, підвищує результативність та мотивацію навчання.

Висновок. Таким чином, інтерактивна взаємодія є цікавим, творчим та перспективним напрямом, який допомагає розвивати людину, виявляти самостійність та креативність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Використання вправ у структурі підготовки студентів до педагогічної комунікації / Н.П.Волкова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць / редкол.: Т.І.Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ – Запоріжжя. – 2004 – Вип. 30. – 447с.
2. Горбич О.И. Овладение основами диалоговой технологии – важный этап в подготовке современного учителя русского языка /

О.И. Горбич // Якість вищої мовної освіти: шляхи вдосконалення організації і проведення педагогічної практики студентів-філологів: тези доповідей міжн. наук-практ конф. / За ред.С.В.Роман. – Горлівка. – 2007. – 180с.

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040с.

4. Каніboloцька О.А. Сучасні засоби інтерактивного навчання старшокласників у процесі літературної освіти / О.А.Каніboloцька // зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – №4. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – 304с.

5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / [Кол. авторів під керівн. С.Ю.Нікопаєвої]. – К.: Ленвіт, 2002. – 328с.

6. Чобітько М.Г. Особистісно орієнтована взаємодія «викладач – студент» в процесі професійної підготовки майбутніх учителів / М.Г.Чобітько // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць / редкол.: Т.І.Сущенко та ін. – Київ – Запоріжжя. – 2004 – Вип. 30. – 447с.

Надія МОРГУНОВА,

магістрантка групи м1УМЛ-з

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Еліна ОЛІЙНИК,**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

КАТЕГОРІЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ ЯК ОСОБЛИВИЙ СПОСІБ ПОБУДОВИ ЗМІСТУ В НАУКОВОМУ СТИЛІ

Науковий стиль вважають одним із провідних функційних різновидів сучасної української мови, що має дуже широку сферу застосування.

Теорії наукового тексту знайшли свій опис у працях українських і зарубіжних дослідників: Р. С. Алікаєва, М. В. Арделян, О. А. Баженової, І. К. Білодіда, А. М. Васильєвої, В. В. Виноградова, З. І. Висоцької, М. М. Кожині, А. П. Коваль, М. П. Котюрової, О. М. Крижанівської, Н. Ф. Непійводи М. М. Пещак, О. А. Покровської, С. М. Руденко, Л. Я. Сапожнікової, П. О. Селігея, А. В. Суперанської, О. С. Троянської та інших.

Категорія інтертекстуальності є обов'язковою для всіх текстів. Засобом її реалізації постає текст, що містить цитати і є результатом трансформації інших текстів. До наукового вживання поняття

«інтертекстуальність» залучила Ю. Кристева. Погляди на основні аспекти окресленої категорії висвітлені в роботах Р. Барта, М. Бахтіна, Б. Гаспарова, Ж. Дерріда, У. Еко, Є. Левченко, Ю. Лотмана, О. Ревзіної, М. Фуко та інших.

Актуальність нашої роботи зумовлена загальною тенденцією мовознавчих студій, які передбачають аналіз сукупності зовнішніх і внутрішніх зв'язків наукового тексту та засобів їх реалізації в інтертекстуальному процесі існування тексту.

Мета розвідки – з'ясувати основні положення лінгвістичної теорії інтертекстуальності в проєкції на її виявлення в науковому дискурсі.

У роботі використовуємо **метод** лінгвістичного опису.

У своєму дослідженні тлумачимо інтертекстуальність як різнобічний зв'язок тексту з іншими текстами за змістом, жанрово-стилістичними особливостями, структурою тощо.

У теоретичному плані інтердискурсивність вважають когнітивно-комунікативною категорією дискурсу, сутність якої полягає в побудові нового дискурсу за когнітивними та комунікативними стандартами дискурсу іншого типу (наприклад, за рахунок взаємопроникнення дискурсотвірних концептів, запозичення стратегій і тактик, окремих жанрів, характерних для певного дискурсу, тощо) [4, с. 53].

За визначенням О. Д. Мітрофанової, інтертекстуальність позначає взаємодію текстів та / або їх фрагментів як в плані змісту, так і в плані вираження. Вона набуває особливого значення в контексті розмови про специфіку наукового стилю, оскільки є особливим способом побудови змісту в науковому стилі і є компонентом організації діалогу з чужою смисловою позицією. Важливо відзначити, що «будь-який науковий текст ретроспективно і проспективно пов'язаний з іншими дослідженнями і виступає як мікротекст в загальнонауковому макротексті. Наукова новизна відображає поступальність, еволюційність, наступність наукового пізнання в тимчасовому контексті» Визначальна ознака наукової комунікації – «експліцитне маркування чужих змістів при формуванні нового знання» [3, с.107–108].

У **науковій мові інтертекстуальність** – це ознака наукового дискурсу, в основі якої лежить опора на тексти першоджерел та їх концепти, без яких неможливе існування наукової комунікації [2, с. 450]. У сучасному науковому дискурсі інтертекстуальність є важливим текстотвірним чинником, оскільки реалізує динаміку й наступність наукового знання в теоріях, концепціях, персоналіях.

У сучасному українському науковому дискурсі важливу роль відіграють різні форми цитування та посилання на думку інших авторів. Дослідники стверджують навіть існування цитатного

мислення, яке притаманне сучасним творам та сучасному людству загалом [1, с. 82], виявляючи національно зумовлену специфіку їх використання в наукових текстах.

Основні висновки. Інтертекстуальність є необхідною умовою існування наукових текстів, а також є особливим способом побудови змісту в науковому стилі. Посилання на інші тексти, аналіз концепцій інших авторів, цитування – все це необхідні умови достовірності та ґрунтовності будь-якого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Різун В. В. Лінгвістика впливу. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2005. 148 с.

2. Скрипак И. А. Интертекстуальность как категориальный признак современного научного дискурса. *Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена*. 2008. № 74 (1). С. 450–453.

3. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М. Н. Кожинной. Москва: Наука, 2006. 696 с.

4. Шевченко І. С. Інтердискурсивність політичного дискурсу. *Вісник Харків. нац. унту ім. В.Н. Каразіна*. 2009. № 848. С. 53–57.

Оксана МОСКАЛЕНКО,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Валерій БОГДАН,**
канд. філол.н., доцент (БДПУ)

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕКСТІВ

Переклад як особливий вид мовленнєвої діяльності є одним з основних і загальноприйнятих засобів міжкультурної комунікації, оскільки це є процес передачі думки, висловленої на одній мові, засобами іншої мови. Крім того, сам перекладач, будучи активним учасником цього процесу, дуже часто стає посередником в обміні науковою інформацією. Зв'язок між структурою акту міжкультурної комунікації і статусом перекладача неодноразово відзначався в перекладознавстві. Проте уявлення про роль і задачі перекладача виводилися, як правило, з мовно-кібернетичних схем комунікації (В.Н. Комісаров, О. Каде, Л.К. Латишев, А.В. Федоров, А.Д. Швейцер), для яких багато інформаційно-прагматичних параметрів виявилися

неважливими [1]. Тому ми в даній статті, залишаючи за межами обговорення питання, пов'язані з різними видами художнього перекладу, зосередимо свою увагу лише на закономірностях і принципах перекладу наукової літератури, а саме, економічної наукової літератури англійської мови на українську мову.

Переклад економічної літератури має свої специфічні риси, свої особливості спеціального наукового перекладу, і відзначається такими ознаками як: велика термінологічність, чіткий виклад матеріалу, відносна відсутність образно-емоційних зображувальних засобів.

Слід відзначити, що навчання англійській мові професійного спрямування у вищих навчальних закладах економічного профілю пов'язане з великими труднощами, обумовленими різними причинами, в тому числі і недостатністю дослідження економічної термінологічної лексики.

Далі розглянемо коло питань, притаманних науковому перекладу, поєднуючи лінгвістичні аспекти з термінологічними, стилістичними проблеми та, в певній мірі, з формалізацією наукової мови, що має місце при машинному перекладі економічних текстів.

Практична діяльність фахівців економічного профілю, особливо тих, хто працюватиме в зовнішньоторговельних фірмах, може охоплювати всі види і способи спеціального перекладу: від письмового перекладу ділової документації: ділові листи, контракти, угоди, транспортні документи, до усного перекладу при ділових переговорах, не виключаючи двостороннього перекладу при бесіді з чужоземними діловими партнерами на ділові теми, роботу з фінансовими (банківськими) чи біржовими поточними даними, анутовання і реферування економічних, економіко-політичних, юридичних текстів тощо. Тому, студентів економічних університетів при вивченні іноземної мови професійного спрямування та ділової іноземної мови потрібно познайомити з механізмом спеціального перекладу та вимогами, які висуваються до перекладача. Вони включають: а) високу професійну підготовку в найширшому сенсі цього слова, включаючи широкі знання з різних галузей економіки; б) глибоке знання української та іноземної мов і вміння правильно, грамотно і швидко передавати на цих мовах необхідну інформацію; в) вільне володіння економічною мовою, що передбачає міцне знання і чітке розуміння смислу і змісту економічної термінології на рідній та іноземній мовах, діловодства, особливостей організації ринкової економіки в Україні та відповідних чужоземних держав, їх стратегій у веденні бізнесу; г) бездоганне володіння в певному обсязі навичками всіх видів письмового і усного перекладу, що може забезпечити вільний перехід з однієї мови на іншу на основі вмілого застосування

знань, отриманих в галузі термінологічної лексики, граматики і стилістики обох мов.

Основні принципи, способи, прийоми і методи перекладу взагалі і спеціального перекладу зокрема характерні для перекладу англомовної літератури, що належить до наукового та офіційно-ділового стилів, котрі мають значні відмінності від розмовного, художнього чи публіцистичного стилів.

Відомо, що офіційно-діловий стиль обслуговує законодавство і діловодство. В офіційно-діловому стилі можна виділити такі субстилі: законодавчий, дипломатичний, адміністративно-канцелярський. Кожний з цих субстилів реалізується у властивих йому жанрах, тобто різновидах текстів, що відрізняються метою мовлення, сферою спілкування, характерними лексико-синтаксичними засобами.

Далі перейдемо до розгляду питань, які стосуються економічної термінологічної лексики.

В широкому смислі слова економічна термінологія – це сукупність лексичних засобів, які обслуговують теорію і практику економічної науки і позначають основні поняття економіки як науки «про гроші, промисловість і торгівлю, організовані в суспільстві (країні, регіоні, соціальній групі)» [2]. Економічна термінологія є частиною тієї чи іншої мови і тому вона зв'язана з загальною лексичною системою, але, позначаючи певну систему наукових понять, вона має свої особливі проблеми і, головним чином, це проблема терміноутворення. Термінологію ми розглядаємо як результат свідомої творчості фахівців, на протигагу стихійному словотворенню літературної мови. За основу класифікації термінів можна взяти способи їх творення: морфологічний, семантичний, синтаксичний.

З точки зору ролі і значення лексичних засобів, глибини інформації, яку вони несуть, в мові економіки можна розрізнити дві основні лексичні групи: власне термінологію і номенклатуру. Номенклатура (лат. *nomenclature*)– це перелік назв, термінів, категорій, символів тощо, які не потребують визначення понять. Наукова термінологія неможлива поза усталеною системою понять, суджень, умовиводів. Економічна термінологічна лексика є багатоаспектною, неоднорідною за походженням і структурою. Вона утворює термінологічну систему, що постійно змінюється, вдосконалюється, зазнає як кількісних, так і якісних змін. Вона становить історично сформовану спільність, що знаходиться у діалектичній єдності руху і стабільності. Найбільш інтенсивних змін зазнає лексика таких областей економіки як суспільно-економічні формації, способи виробництва та управління, економічні категорії,

економічна політика, оподаткування, світовий ринок, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародне економічне співробітництво тощо.

Для вираження нових економічних понять –

а) залучаються слова із загальнолітературної мови зі зміною семантичного значення; утворюються так звані семантичні неологізми, наприклад: *deposit* – *вклад*, *freeze of wages / salary* – *заморожування заробітної плати*, *flight of capital* – *відплив капіталу за кордон*.

б) запозичуються слова з інших мов (лексичні запозичення): *lease-back-ліз-бек* (*міжнародний лізинг*), *clinch* – *клінч* (*зажим, безвихідна ситуація*), *locked-in* – *локт-ін* (*затиснутий службою оподаткування*).

с) утворюються нові терміни за існуючими в мові словотворчими моделями з використанням лексичного матеріалу з грецької та латинської мов, так звані інтернаціоналізми: *infrastructure* – *інфраструктура*, *indexation* – *індексація*, *denomination* – *деномінація*, *auditor* – *аудитор*.

д) здійснюється цілеспрямована термінологізація словосполучень: *aims- and- tasks- tree* – *дерево цілей і завдань*, *channels of goods distribution* – *канали руху товарів*, *trade policy* – *товарна політика*.

е) вживаються терміни суміжних з економікою областей науки і практичної діяльності: математики, кібернетики, медицини, спорту, транспорту (ретермінологізація), які несуть подвійне навантаження: своє, початкове і економічне: *frequency* – *частота*, *injection* – *ін'єкція*, *фінансовий донор* – *financial donor*, *scenario analysis* – *аналіз сценаріїв* [3].

Нові поняття і нові терміни потребують виявлення, лінгвістичного аналізу, ретельного опрацювання, уважного вивчення, адекватного перекладу та лексикографічної фіксації.

Адекватний і повноцінний переклад обумовлює правильну, точну і повну передачу особливостей і змісту джерела інформації і його мовної форми із врахуванням всіх особливостей структури, стилю, лексики, граматики в поєднанні з правильністю мови, на яку робиться переклад.

Англійські економічні терміни, як правило, перекладаються відповідними термінами української мови, знаходяться відповідні аналоги, синонімічні заміни, застосовується актуалізація словосполучень, описовий переклад, транслітерація чи транскрибування, якщо в мові перекладу немає відповідного терміну для позначення нового наукового поняття.

Отже, з точки зору труднощів розуміння і перекладу економічні

терміни можна розділити на такі три групи:

1. Терміни, що позначають реалії іноземної дійсності, ідентичні українській дійсності, напр.: *currency basket* – валютна корзина, *price discrepancy* – ножиці цін, *exchange profit* – біржовий прибуток.

2. Терміни, що позначають реалії чужоземної дійсності, які відсутні в нашому житті, але мають загальноприйняті українські термінологічні еквіваленти, наприклад: *grey market* – чорний ринок, *official accusation* – офіційне звинувачення; *офіційний обвинувальний акт*.

3. Терміни на позначення нових реалій, відсутніх в українській економіці (безеквівалентна лексика).

Слід відзначити, що при перекладі англійської економічної літератури на українську мову знаходимо також значне відхилення від «статистичної норми» і у вживанні граматичних конструкцій, а саме: пасивного стану, складного додатку, перфектного дієприкметника, герундія, умовних підрядних речень тощо. Звичайно при цьому порушуються звичні для кожної мови стилістичні характеристики, проте треба дбати про створення досконалого тексту перекладу, не втрачаючи таких характеристик як логічність, стислість, точність, адекватність перекладу.

Для розвитку перекладацьких навичок у студентів нами створена система вправ для навчання вузькогалузовому перекладу. Назвемо лише декілька: пошук відповідного термінологічного відповідника з відповідної тематики; переклад інтернаціональної лексики; кліше, їх особливості; переклад атрибутивних терміносполучень; образні засоби мови (афоризми, прислів'я про гроші, бізнес, управління); неологізми; безеквівалентна лексика; бізнесовий сленг; вправи на тренування окремих перекладацьких операцій і т.п. Кожна вправа має чітку усвідомлену мету; дотримується співвідношення цілісних та операційних елементів у виконанні вправ.

Отже, для підготовки сучасного конкурентоспроможного фахівця економічного профілю, здатного працювати в умовах великої конкуренції на ринках праці, необхідна спеціальна мовна (лінгвістична) підготовка, різноманітні навички і вміння міжкультурної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. М.: Изд-во «Высшая школа». – 1968. - 396 с.

2. BBC English Dictionary. London: BBC English and Harper Collins Publishers. – 1992. -1374 p.

3. Осадчук М.Л. Ринкова економіка. Словник-довідник на українській, російській, англійській, німецькій мовах. Вінниця: «Універсум».- 1997. – 318 с.

Дар'я МЯГКОВА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Валентина ЮНОСОВА,**

к. філол.н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИКА КОЛЬОРУ В ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ЛУКІВА

У лінгвістів викликають активний інтерес властивості сполучуваності назв кольорів і визначуваних ними предметів, явищ, адже кольороназви акумулюють соціально-історичну, інтелектуальну, емоційну інформацію конкретного національного характеру. О. Крижанська звертає увагу на необхідність диференційованого підходу до градації колірних ознак, виділяючи серед них первинні та вторинні назви [1, с. 22]. Це робить вивчення питання особливостей семантики кольору актуальним як в теоретичному, так і в практичному плані. У мовознавстві дослідженню кольороназв присвячено чимало праць таких учених, як В. Гак, Л. Ставицька, І. Бабій, О. Бірюкова та ін.

Кольороназви набувають індивідуальних особливостей і формують значний фрагмент специфічного світобачення автора, що потребує уважного вивчення слововживання в поезії. Семантика кольору мови М. Луківа є одним із недосліджених аспектів, що й зумовило вибір теми нашої роботи.

Мета дослідження – виявити колористичну лексику в поетичному мовленні Миколи Лукова та з'ясувати її стилістичну роль.

Методи дослідження: описовий, метод лінгвістичного спостереження.

Колірний компонент формує обширний фрагмент індивідуальної мовної картини світу Миколи Луківа. Передусім відзначимо майстерне використання білого та чорного кольорів, завдяки яким створено яскраві художні образи. Вживаючи прикметник *білий* в поетичному тексті, автор насамперед активізує первинне значення кольору: «*Пливе хмаринка біла*» [2, с. 43], «*Віхола біла завіває сліди*» [2, с. 76]. Також уживання епітета *білий* вказує на прихильність автора до традицій українського народу, адже здавна в українців білий колір належав до сакральних символів – це колір хат-білянок, вбрання, рушників. Наприклад: «... *і криниця, і став, і білява хатина*» [2, с. 72], «*біла сорочка*» [2, с. 129].

Семантична група *чорного* кольору в поезії М. Луківа представлена такими поняттями: густий, темний («*І чорні хмари навівають страх*» [2, с. 68]), темноволосий («*миловидний чорнявий хлопчик*» [2, с. 134]). Автор вживає чорний колір на позначення,

безпросвітності, тяжкого становища. Наприклад: «*він приніс не щастя – горе **чорне***» [2, с.128], «*стали **чорні** дні мої і ночі*» [2, с.164], «*Фальшива сльоза і печаль напускна, У **чорній** душі – таємниця страшна*» [2, с.14]. В українського народу чорний колір ніколи не асоціювався з чимось позитивним, світлим і чистим. Для нього цей колір завжди викликав тривогу, асоціювався з небезпекою, злом, сумом, смертю, тобто з усім, що приносило негативні відчуття, біль, смуток, горе.

Менш частотними в поезії М. Луківа є хроматичні кольори (ті, які ми розрізняємо в спектрі): червоний, синій, жовтий, зелений, блакитний. Автор використовує кольорні номінації переважно з традиційною поетичною семантикою (золотий, багрянний, янтарний). Колірну символіку М. Луків використовує переважно для опису природи («*вітер коси **золоті** розпатлував*» [2, с.190], «*Посеред літа в травах **голубих***» [2, с.106], «***зелений** пагінець трави*» [2, с. 316]), тваринного світу («***зелений** коник залетів у дім*» [2, с. 386], людської зовнішності (хлопчак із ***синіми** очима* [2, с.132]).

У творчому доробку поета означають колір не лише якісні прикметники, але й інші частини мови: «*Осінь **золотом** догоряє*» [2, с. 277], «*Дні **голубіють** погожі*» [2, с.10], «***золотіє** став*» [2, с.73], «*Церков позолочені бані*» [2, с. 10].

Образністю, емоційним забарвленням вирізняються в поезії Миколи Луківа перифрази із колоративним компонентом: *птахи червоні* – полум'я, *зелена павутина* – ряска, *сивий попіл* – сніг, *срібні стоги* – берізки.

Отже, поезія Миколи Луківа насичена барвами та їхніми різноманітними відтінками. Широка гама кольорів надає віршам емоційності, допомагає уявити яскраво й образно картини та сюжети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крижанська О. Яким буває червоне? (Синонімічні кольороназви в українській мові) / О. Крижанська // Урок української. – 2001. – № 2 (24). – С. 22–24.
2. Луків М.В. Балада про брата: Поезії.- К.: КП «Редакція журналу «Дніпро», 2005.- 494 с.

Ольга НЕЛІПА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: Алла СЕРДЮК,

к.філол.н., доцент (БДПУ)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ *SPORT* У НІМЕЦЬКІЙ ПРЕСІ

Актуальність запропонованого дослідження обумовлена потребою комплексного вивчення і всебічного наукового опису німецького спортивного дискурсу, насамперед, з точки зору лінгвокогнітології.

Ступінь досліджуваності проблеми. Значний внесок у висвітлення питання спорту у німецькій пресі зробили, зокрема, дослідники філософії, соціології, психології спорту (І. М. Биховський, Х. У. Гумбрехт, А. Г. Єгоров, Й. Хейзінг, Ch. Bausenwein, G. Brink, G. Gebauer, R. Kopiez, M. Martinez, L. Niehaus, H. Plessner, D. Stork, K. Theweleit, O. Weiß та ін.) та лінгвістики спорту (А. Г. Голодов, І. Г. Кожевникова, Л. А. Комлева, Е. Г. Малишева, А. І. Пічкур). Однак, поза увагою мовознавців залишається вивчення концепту *Sport* у німецькій пресі.

Мета дослідження полягає у вивченні структури названого вище концепту. Поставлена мета передбачає розв'язання наступних завдань: проведення компонентного аналізу слова-репрезентанта; виявлення складників ядра та периферії концепту; вивчення специфічних осмислень концепту у спортивному дискурсі.

Для визначення ядра концепту звертаємося до лексикографічних джерел. Слово-репрезентант має латинське походження : «*englisch sport, ursprünglich = Zerstreuung, Vergnügen, Zeitvertreib, Spiel, Kurzform von: disport = Zerstreuung, Vergnügen < altfranzösisch desport, zu: (se) de(s)porter = (sich) zerstreuen, (sich) vergnügen < lateinisch deportare = fortbringen (deportieren) in einer vulgärlateinischen Bedeutung „zerstreuen, vergnügen“*» [<https://www.duden.de/rechtschreibung/Sport#herkunft>]. Отже, як бачимо, головним компонентом ядра концепту *Sport* є *Vergnügen* (задоволення).

Тлумачення слова *Sport* розширює його семантику, а, отже, й дає можливість виявити інші складники ядерної частини: «1. a) *Nach bestimmten Regeln [im Wettkampf] aus Freude an Bewegung und Spiel, zur körperlichen Ertüchtigung ausgeübte körperliche Betätigung*; b) *als Fachbereich, Unterrichtsfach*; c) *sportliches Geschehen in seiner Gesamtheit*; d) *Sportart*. 2. *Liebhabelei, Betätigung zum Vergnügen, zum Zeitvertreib*,
Hobby»

[<https://www.duden.de/rechtschreibung/Sport#bedeutungen>]. На підставі цього визначення можна стверджувати, що до ядра концепту входять ще наступні компоненти: *Regel* (правило), *Wettkampf* (змагання), *Freude* (радість), *Bewegung* (рух), *Spiel* (гра), *körperliche Betätigung* (фізична активність). До приядерних компонентів відносимо: *Unterrichtsfach* (навчальна дисципліна), *Sportart* (вид спорту), *Hobby* (хобі).

Аналізуємо досліджуваний концепт на матеріалі ЗМІ. Джерелом фактичного матеріалу стали заголовки статей спортивної рубрики газети «Der Spiegel» [<https://www.spiegel.de/>].

Методом стохастичної вибірки нами було знайдено 30 статей на спортивну тематику. У цих заголовках нами було виявлено понад 100 ключових компонентів, що стосуються спорту. Після статистичного оброблення вони були побудовані за частотністю їх вживання. Таким чином, асоціативне поле досліджуваного слова у газеті має наступний вигляд: *Sieg* (перемога) – 20 ; *Spiel* (гра) – 19; *Spieler* (гравець) – 15; *Karriere* (кар'єра) – 8; *League /Liga* (ліга) – 7; *Kampf* (боротьба) – 7; *Geld* (гроші) – 6; *Geschäft* (бізнес) – 6; *Fußball* – 6 ; *Basketball* – 5; *Fans* (вболівальники) – 4 ; *Mannschaft* (команда) – 4; *Niederlage* (поразка) – 2 ; *Konkurrenz* (конкуренція) – 1; *Initiative* (ініціатива) – 1; *Joggen* – 1; *Teamsport* – 1; *Profibereich* – 1; *Qualifikation* – 1; *Sponsor* – 1; *Sprung* – 1 та ін.

Отже, компонентами, що входять до ядра концепту *Sport* у мові ЗМІ є: *Sieg* (перемога), *Spiel* (гра), *Spieler* (гравець). До приядерної частини входять такі складники: *Karriere* (кар'єра), *League /Liga* (ліга), *Kampf* (боротьба), *Geld* (гроші), *Geschäft* (бізнес), *Fußball*, *Basketball*, *Fans* (вболівальники), *Mannschaft* (команда). Компоненти *Niederlage* (поразка), *Konkurrenz* (конкуренція), *Initiative* (ініціатива), *Joggen*, *Teamsport*, *Profibereich*, *Qualifikation*, *Sponsor*, *Sprung* є периферійними.

Порівняння із структурою концепта, репрезентованою у лексикографічних джерелах показує, що спільними є наступні компоненти: *Spiel* (гра) та *Kampf* (**Wettkampf**) (боротьба (змагання)).

Специфікою концепту *Sport* у газетному дискурсі є наявність компонентів: *Sieg* (перемога), *Spieler* (гравець), *Karriere* (кар'єра), *League /Liga* (ліга), *Kampf* (боротьба), *Geld* (гроші), *Geschäft* (бізнес), *Fußball*, *Basketball*, *Fans* (вболівальники), *Mannschaft* (команда), *Niederlage* (поразка), *Konkurrenz* (конкуренція), *Initiative* (ініціатива), *Joggen*, *Teamsport*, *Profibereich*, *Qualifikation*, *Sponsor*, *Sprung*.

Як видно із отриманих результатів, концепт «*Sport*» у німецькій пресі є надзвичайно складним та багатокомпонентним утворенням. Причина цього полягає насамперед у суб'єктивній інтерпретації його представниками ЗМІ.

Перспективою наших подальших досліджень вважаємо вивчення отриманих асоціацій з метою представлення ієрархії значень у смисловій структурі концепту *Sport*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Der Spiegel [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.spiegel.de/sport/>.
2. Duden [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Sport#herkunft>.
3. Duden [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Sport#bedeutungen>.

Ольга НЕЛІПА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина НАГАЙ,**

ст. викл. кафедри іноземних мов (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ АМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сленг – це одне з найцікавіших явищ сучасної лінгвістичної науки. З одного боку, він сприймається як щось чуже мові, надмірне, не властиве інтелігентній людині. З іншого боку, можна спостерігати «експансію» сленгової лексики в усі сфери людської діяльності. На сьогоднішній день сленгізми вживаються на радіо і телебаченні, в пресі, літературі, в мережі Інтернет, не кажучи вже про усне спілкування людей практично будь-якого віку, соціальних груп і класів. Адже сленг – це «особлива» мова, здатна передавати думку глибше, гостріше, емоційніше і лаконічніше.

Метою даного дослідження є вивчення характеру сленгової лексики в Сполучених Штатах Америки (далі – США).

Розв'язання поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- охарактеризувати динамізм семантики поняття «сленг» як різновиду соціолекту;
- проаналізувати особливості словотвору та функціонування одиниць сленгу;
- з'ясувати джерела поповнення сленгізмів.

В ході дослідження застосовувався комплекс як загальнонаукових, так і спеціальних методів і методик дослідження. На рівні збору даних це був аналіз даних кількісних і якісних

досліджень. Для аналізу даних застосовувалися методи наукового спостереження, аналітичного опису, аналізу по словникам, лінгвістичного коментування, лінгвістичної інтерпретації експериментальних даних.

Вперше термін «сленг» був зафіксований в 1750 році зі значенням «мова вулиці». Розглядаючи етимологію терміна «сленг», основоположник теорії сленгу Е. Партрідж вказує, що саме слово «сленг» співвідноситься з дієсловом «to sling» в значенні «to utter». Сам термін в перекладі з англійської мови означає мову соціально або професійно відокремленої групи в протилежність літературній мові; варіант розмовної мови (в т.ч. експресивної забарвлені елементи цієї мови), що не збігаються з нормою літературної мови.

Характеризуючи сьогоденний стан американського сленгу, слід зазначити, з одного боку, його вузько-етнічні характеристики (сленг різноманітних неанглосаксонських діаспор США), а з іншого – його широку адаптивність в різноманітних шарах американського суспільства, що відбувається завдяки відкритості соціуму і активному користуванню різними медіа засобами.

Розглядаючи способи утворення одиниць сленгу, вчені виділяють і досліджують найрізноманітніші мовні інструменти, в число яких входять зміна в значенні (метафора, генералізація), фонетичні зміни, словоскладання, зрощення, конверсію, запозичення, звуконаслідування, римування і редуплікацію.

Так, наприклад, вирази «old bat» (дослівно «старий кажан») або «rask rat» (дослівно «пакувальний щур») перетворюються шляхом додавання метафорично конотації для позначення в першому випадку противної баби і в другому випадку – людини, який ніяк не може розлучитися зі всяким мотлохом в своєму будинку.

Велика кількість американських сленгізмів – мовні дублети нейтральних або розмовних одиниць. Крім того, на особливу увагу заслуговує частина американського сленгу, що представляє собою емоційно забарвлену лексику, яка найчастіше має негативну конотацію (насмішка, іронія або пародія тощо). Необхідно відзначити, що внаслідок впливу молодіжного лексику американський сленг часто будується на введенні виразів, пов'язаних з вживанням алкоголю і вечірками, причому серед них переважають сленгізми з домінантами «наркотики», «алкоголь», «секс». Наприклад, «to chill» – розслабся; «A bar fly» – хлопець або дівчина, який проводить (-а) весь вільний час в барах; «Get high» – бути на наркотиках, під кайфом, «vanish remover» – низькосортний віскі.

До джерел поповнення американського варіанту сленгу належать слова, запозичені з інших мов, а в подальшому зі сленгу –

до літературної англійської мови США, наприклад: mega (Greek), bimbo, goombah, mondo, primo (Italian), tonto (Spanish), geek (German), honcho (Japanese), mau-mau (Kenian), bad-mouth, posse (West Indian), glitch, klutz, kvetch, nosh (Yiddish). Найбільш численні запозичення з ідиш отримали навіть певну назву – Yinglish (Yiddish+English).

Деякі іншомовні слова, що вперше з'явилися в мові окремих соціальних та професійних груп США, далі також проявляють словотворчу активність у літературній англійській мові, наприклад: bad-mouth – to bad-mouth, bad-mouthing, bad-mouthed, bimbo, n – bimbo, adj. – bimlette – bimboy (himbo) – bimbology, geek – geekboy, geekdom, geekhood, geekonomics, geekspeak, non-geek

Також одним з джерел поповнення американського сленгу є: різноманітні скорочення: hubby (husband), to keep bach — вести холостяцьке життя, coke, frig (refrigerator); виклик, вигук: уер-уес; поре; бой; Уее; нові синоніми добре відомих слів; модні слова й висловлювання; іменні слова й висловлювання [1].

Отже, американський сленг – інтеграційна складова, невід'ємний компонент спілкування, є безумовною і невід'ємною частиною культури американської лінгвокультурної спільноти, таксон культури США.

Виходячи з того, що під таким терміном як сленг прийнято об'єднувати різноманітні явища, то можна дійти висновку, що однією з характерних рис сленгу, в тому числі і американського, є нестійкість. Багато з мовних зворотів, які раніше вважалися сленговими, в наші дні вже вважаються літературними.

Американський сленг є невід'ємним компонентом народності і невід'ємною частиною її культури, а основними джерелами поповнення американського сленгу є запозичення з інших мов, запозичення з загальнолітературної мови з переосмисленням значення, словотвір тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божко Я. Ю. Гендерна диференціація сленгізмів в американському варіанті англійської мови / Я. Ю. Божко // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. : Філологічні науки. – 2017. – Вип. 12. – С. 17-22.
2. Швейцер А. Д. Американский вариант английского языка : Пути формирования и современный статус / А. Д. Швейцер // Вопросы языкознания. – 1995. – № 6. – С. 3–16.
3. Ayto J. The Oxford Dictionary of Modern Slang / J. Ayto, J. Simpson. – Oxford, New York : Oxford University Press, 1996. – 300 p.

Наталія НИЖНИК,
магістрантка групи м1УМЛ
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Еліна ОЛІЙНИК**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

АВТОМОБІЛЬНИЙ ДИСКУРС ЯК ОСОБЛИВА СФЕРА КОМУНІКАЦІЇ

У другій половині двадцятого століття спостерігаємо значне підвищення уваги мовознавців до вивчення дискурсу (Н. Д. Арутюнова, Ф. С. Бацевич, Т. А. Ван Дейк, В. І. Карасик, G. Cook та інші).

Термін «дискурс» має кілька тлумачень, що дає змогу вченим стверджувати про «розмитість» його поняттєвих меж. З огляду на це слушним постає визначення Ф.С. Бацевича: «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву, відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників. Дискурс є синтезом когнітивних, мовних, позамовних чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування. До того ж, дискурс має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [1, с. 138].

Актуальність. У сучасній лінгвістиці будь-який мовний матеріал розглядають як частину певного дискурсу. Проте останнім часом у дослідників виникло чимало передумов для виділення окремих типів дискурсу, що значно збільшило кількість описуваних дискурсів і їх різновидів. Усе це дає нам підстави виокремити *автомобільний дискурс*, який нещодавно ввійшов до широкого списку дискурсів, і заслуговує подальшої уваги. Тому **мета** нашої наукової розвідки полягає у дослідженні проблем визначення автомобільного дискурсу.

У роботі використовуємо **метод** лінгвістичного опису.

Сутність дослідження. Автомобільний дискурс не так давно ввійшов у термінологію дискурсу, і ще не набув поширення в лінгвістиці. Автомобільний дискурс є самостійним типом дискурсу, що має жанрову й мовну специфіку.

О.І. Звягіна описала поняття транспортного дискурсу, визначивши його як «складне комунікативне явище, котре містить акт формування певного тексту транспортної тематики» [2, с.59]. Такий підхід до автомобільного дискурсу можна кваліфікувати як субдискурс щодо транспортного. Згідно з таким трактуванням, подібних субдискурсів стільки, скільки існує видів транспорту.

Завдяки інтенсивному розвитку автомобілебудування, з'явилось багато видань з окресленої тематики – автомобільні газети, журнали, книги, блоги (інтернет-журнали), що зумовлює необхідність лінгвістичного аналізу текстів цієї галузі.

Активна глобалізація, розвиток комунікації призвели до того, що автомобільний дискурс став масовим і набув специфічних рис, які відрізняють його від інших типів спілкування. Він охоплює певну частину широкої соціальної взаємодії, а також безліч сфер життя сучасного світу, і тісно пов'язаний з різними видами людської діяльності.

Тому вважаємо логічним спиратися на широке розуміння автомобільного дискурсу, і вважати ним сукупність усних та письмових текстів різних функціональних стилів і жанрів, які обумовлені ситуаціями спілкування на «автомобільні» теми. Іншими словами, автомобільний дискурс виступає особливою сферою комунікації, об'єктивованою тематично взаємопов'язаними текстами.

Специфіка відбору та організації мовних засобів в автомобільному дискурсі зумовлена приналежністю досліджуваних текстів до публіцистичного, або медійного дискурсу. Ядро автомобільного дискурсу формують саме медійні тексти.

Медійний дискурс (медіадискурс, дискурс засобів масової інформації) займає чільне місце в соціальній комунікації і визначається як «своєрідний дискурсивний простір, кластер різних типів взаємопов'язаних дискурсів... Можна говорити про спортивний, автомобільний, політичний, релігійний, педагогічний та інші медіадискурси, знаючи, що реалізація цих типів дискурсів передбачає відносно стійкий набір соціальних практик щодо виробництва, трансляції й інтерпретації масової інформації» [3, с. 4].

Основні висновки. Медіатексти автомобільної тематики становлять єдине комунікативне поле, що входить до простору дискурсу засобів масової інформації як тематичний дискурсивний різновид. Медіатексти автомобільної тематики є особливим дискурсивним утворенням, яке ми можемо спостерігати в межах дискурсу ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Звягина А. И. Транспортный дискурс: определение, характеристика и языковое оформление. *Вестн. Челяб. гос. ун-та: серия «Филология. Искусствоведение»*. Челябинск: ФГБОУ ВО «ЧелГУ», 2009. Вып. 39. С. 59–63.
3. Медиадискурс: новые явления и новые подходы: коллективная монография / под ред. Н.А. Кузьминой. Омск: И. Баловнева, 2010. 262 с.

Ганна ПАНЧЕНКО,
магістрантка 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Світлана ГЛАЗОВА,**
канд. філол. наук, доцент (БДПУ)

ШИРОКИЙ ДІАПАЗОН АНТРОПОНІМІВ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Актуальність. Активізація розвитку антропоніміки як наукової галузі, посилений інтерес до її дослідження — явище не випадкове, а спричинене передусім науковими й практичними потребами, тим важливим значенням, яке має антропоніміка не лише для мовознавства, але й для гуманітарних наук взагалі.

Ступінь досліджуваності проблеми. Значний внесок у вивчення антропоніміки внесли багато видатних науковців — Л. Гумецька, В. Горпинич, С. Бевзенко, В. Русанівський, В. Німчук, А. Білецький та інші відомі мовознавці. На сьогодні нараховується значна кількість праць досліджень власних назв. Така активізація вивчення антропоніміки свідчить про її важливість у вирішенні актуальних проблем слов'янознавства.

Мета і методи дослідження. Мета роботи — дослідити антропоніміку у творчості Василя Шкляра. Під час дослідження використано метод лінгвостилістичного спостереження з елементами компонентного аналізу, статистичний та описовий методи.

Сутність дослідження. У романах В. Шкляра представлений широкий діапазон антропонімів. Друге місце за чисельністю власних назв, уживаних у творах Василя Шкляра, посідають топоніми — назви будь-яких географічних об'єктів.

У реальному житті ім'я має переважно нейтральне забарвлення, у той час як літературний антропонім нейтральним не є, бо виконує стилістичну функцію [2, с. 70]: *«Його батько був лісником, жили вони в лісництві, а пологи приймала стара повитуха Перчиця»* [3, с. 34].

Велику роль у художньому творі відіграє прізвище. У реальному житті прізвище в загальному вживанні не вибирається і не створюється довільно, а є успадкованим. Для літературного персонажа ж потрібен дбайливий добір прізвища, щоб надати цьому прізвищу потрібного конотативного забарвлення [2, с. 72]: *«Ворон добре знав його господаря, заможного удівця Онисима Ляща, який завжди приймав хлопців із лісу»* [3, с. 146].

Важлива роль у художньому творі відводиться прізвиську. Це

знак не тільки індивідуалізації персонажа, але і яскрава експресивно оцінна характеристика його. У прізвиськах наявна фантазійність автора, його спостережливість, уміння виділити в людині такі риси, котрі характеризують тих, кому дають прізвиська: «*Десь, мов, прохопився словом його ад'ютант на прізвисько Чорт, що начебто отримав чудернацьку записку від Веремія*» [3, с. 23].

Антропоніми	
первинні	вторинні
37,5 %	62,5 %

Первинними в романі Василя Шкляра є імена типу Петро, Трохим, Марія, Євдося, Олексій, Онися, Гриць, Тимофій («*Тоді отець Тимофій трохи пом'якшав, пустив нас до хати...*» [3, с. 265]; «*Гриць узав гільзу, дістав з-під поли австрійського багнета і став розколупувати заклепану верхівку*» [3, с. 334]; «*Я їм як дам оцим бучком, то згадають вони Онисю не раз*» [3, с. 81]).

Вторинні ж літературно-художні антропоніми В. Шкляр використовує для ідентифікації в основному символічних образів [1, с. 7–11]. При цьому відбувається перехід загальних назв у власні: «*Ну, і знов-таки – домовлялися так, а вийшло інакше – замість Гамалія приїхав його заступник Завірюха*» [3, с. 168]; «*...його супроводжували ще брат Петро Чучупака, Гриб, Квочка*» [3, с. 16].

Найбільшу кількість вторинних власних назв становлять відприкметникові іменники. У досліджуваних романах В. Шкляр використовує ряд прізвищ прикметникового типу: «*Курський сміяся довго, ніби хотів обігратися за всі усмішечки Загороднього*» [3, с. 303]; «*столу не сідали – мали надійти ще хлопці*» [3, с. 16]; «*Соромно й гірко було дивитися, як їх обробляв миршавий чекіст Птіцин – молоде, зелене щеня*» [3, с. 70] тощо.

Друге місце за чисельністю посідають вторинні віддієслівні антропоніми, що становлять собою іменники зі значенням дії процесу: «*Денис Гупало почухав на голові корінець свого піваршинного оселедця...*» [3, с. 143] (гупати – Гупало); «*Саме Коляда запропонував узяти різко праворуч, вискочити в поле на випередження*» [3, с. 229] (колядувати – Коляда) та ін.

Меншу кількість у творах митця становлять вторинні антропоніми, що утворилися від інших частин мови шляхом словоскладання: «*Біля Долбоносова сидів воєнком Красуцький...*» [3, с. 57]; «*У них справді була припасена для такого діла ресорна брчка з відкидним верхом, на якій їздив покійний смілянський начміл*

Косовороткін» [3, с. 56] тощо.

Основні висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що використані антропоніми у романах В. Шкляра мають вторинний характер та представлені здебільшого відприкметниковими іменниками. У тексті також вагоме місце посідають власні назви, що відображені дієслівними іменниками та іменниками, утвореними від інших іменників та інших частин мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Л. О., Глазова С. М. Метафоричні конструкції у мовотворчості символістів як типовий вияв синестезії. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 18–19 жовтня 2019 р.). Запоріжжя: КПУ, 2019. С. 7–11.

2. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики*. Одеса: Астропринт, 2000. Вип. 4. С. 68-74.

3. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. 375 с.

Ганна ПЕЛАГЕЙЧЕНКО,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Вікторія ЗАГОРОДНОВА,**

д.пед.н, професор (БДПУ)

ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ УЧНІВ ШКІЛ ЗАПОРІЗЬКОГО НАДАЗОВ'Я

Зусилля сучасних лінгводидактів, мовознавців, психологів спрямовані на пошук ефективних шляхів і методики навчання української мови в освітніх закладах України з урахуванням фактору двомовності як об'єктивної реальності в навчальному процесі.

Російсько-українську міжмовну взаємодію та її результати вивчали лінгвісти й лінгводидакти А. Богуш, Ж. Горіна, Ю. Дешерієв, А. Д'яков, В. Загороднова, Г. Зимовець, М. Пентиліук, А. Супрун, В. Труб, О. Черемська, О. Шаблій, О. Шинкаренко, та ін. Питання міжмовної інтерференції досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені, зокрема, В. Аврорін, У. Вайнрайх, Є. Верещагін, В. Виноградов, Ю. Жлуктенко, Н. Комісарова, Т. Кияк, З. Куделько, О. Лазаренко, О.

Селіванова, С. Семчинський, О. Ткаченко, М. Успенський, Н. Шанський та ін. Проблемами навчання української мови з урахуванням інтерференції російської мови на процес засвоєння, цікавилися Л. Барановська, О. Бугайчук, А. Войцещук, Ю. Гулей, Ж. Горіна, В. Дороз, Т. Мельник, Т. Окуневич та ін. Вивчення й аналіз науково-методичної літератури засвідчує недостатність уваги до шляхів попередження лексичної інтерференції в українському мовленні російськомовних учнів шкіл Запорізького Надазов'я. Проте систематичне навчання української мови в таких школах сприяє розв'язанню цієї проблеми, але процес ускладнений етнічним зіткненням двох мов – російської та української.

Актуальність дослідження обумовлена такими факторами:

1) наявністю інтерференції у мовленні учнів, яка в умовах контактування близькоспоріднених мов набуває специфічного характеру, і її результати складно відрізнити від діалектного мовлення або гібридного утворення, де інтерференція виявляється у межах окремого слова одночасно на кількох мовних рівнях;

2) інтересом учителів української мови до ефективних шляхів попередження й подолання інтерференції на різних мовних рівнях.

Об'єктом дослідження є процес навчання української мови в школах Запорізького Надазов'я. **Предметом дослідження** є шляхи попередження лексичної інтерференції в українському мовленні учнів шкіл Запорізького Надазов'я. **Мета дослідження** полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній апробації методів і прийомів попередження лексичної інтерференції в українському мовленні учнів шкіл Запорізького Надазов'я.

Мета дослідження потребує розв'язання таких **завдань**:

1) проаналізувати мовознавчі, педагогічні та методичні джерела з досліджуваної проблеми;

2) вивчити сучасний стан проблеми у шкільній практиці;

3) запропонувати шляхи попередження та подолання лексичної інтерференції в мовленні російськомовних учнів;

4) перевірити ефективність запропонованих методів і прийомів роботи на уроках української мови під час педагогічної практики в Бердянському навчально-виховному комплексі «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» № 1 «Мрія» Бердянської міської ради Запорізької області.

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**: вивчення та аналіз мовознавчої, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; аналіз навчальних програм, шкільних підручників та методичних посібників з української мови; бесіди з учителями й учнями; педагогічні спостереження й аналіз уроків української мови;

аналіз творчих робіт, усних і письмових відповідей учнів.

Вивчення й аналіз науково-методичної літератури засвідчує недостатність уваги до шляхів попередження лексичної інтерференції в українському мовленні російськомовних учнів шкіл Запорізького Надазов'я. Проте систематичне навчання української мови в таких школах сприяє розв'язанню цієї проблеми, але процес ускладнений етнічним зіткненням двох мов – російської та української. Оволодіння української мовою проходило не в результаті безпосереднього контактування з носіями мови, а через цілеспрямоване навчання в Бердянському навчально-виховному комплексі «Загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» № 1 «Мрія» Бердянської міської ради Запорізької області. Це дозволило визначити: а) наявність фактору двомовності як об'єктивної реальності навчального процесу, коли засвоєння української мови учнями здійснюється з опорою на рідну (або домінуючу) мову; б) доцільність такої організації навчання з розвитку українського мовлення учнів, яка б враховувала реальну присутність рідної мови в ході мислительно-мовленнєвої діяльності російськомовних учнів.

Незаперечним явищем за умов контакту двох мовних систем у свідомості російськомовного учня є інтерференція, що виявляється на всіх мовних рівнях у вигляді порушень норм виучуваної мови, у нашому випадку – української мови. Особливо актуальною постає необхідність протидії інтерференції російської мови на засвоєння української мови російськомовними учнями. Попередньо з'ясувавши зони потенційної інтерференції шляхом зіставлення структур мов, ми прийшли висновку, що учні, які перебувають у двомовному контакті, потребують на уроках української мови певної роботи щодо попередження інтерферентного впливу російської мови. На нашу думку, необхідно вжити відповідних заходів щодо її послаблення, усунення та створення реальних умов для її попередження.

З метою пошуку шляхів попередження та протидії інтерференції російської мови на засвоєння української мови є необхідним: а) обов'язково враховувати результати порівняльно-зіставного аналізу російської та української мов, проведені вченими-лінгвістами й лінгводидактами, на підставі яких стає можливим прогнозування зон потенційної інтерференції; б) попередньо перевірити, що явища потенційної інтерференції, передбачувані методом аналізу російської та виучуваної мов, знаходять своє підтвердження у мовленні російськомовних учнів; в) виявити прояви фактичної інтерференції в українському мовленні російськомовних учнів, зокрема, найбільш поширених лексико-граматичних і фонетико-акцентуаційних відхилень, притаманних означеній групі

учнів; г) підготувати вправи, спрямовані на формування стійких до дії інтерференції навичок володіння українською мовою, обґрунтувати вибір принципів, методичних прийомів навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : [монографія] Одеса: ПНЦ АПН України, 2008. 272с.
2. Бугайчук О.В. Методика подолання лексико-граматичної інтерференції в усному українському мовленні студентів нефілологічних факультетів: Дис.. канд.пед.наук: 13.00.02. Одеса, 1999. 274 с.
3. Бурда Т.М. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2002. 22с.
4. Вусик Г.Л. Типологія станів мовної ситуації в Центрально-Східній Україні в першій половині ХХ століття: Монографія. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. 204с.
5. Дороз В.Ф. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови : [монографія]. К.: Центр учбової літератури, 2011. 456 с.
6. Загнітко А.П., Кудрейко І.О. Білінгвізм і мовна компетенція // Компетентнісно-орієнтована освіта : досвід, проблеми, перспективи : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 5-6 листопада 2008 року. Т.1. Київ – Донецьк : «Каштан», 2008. С. 60-70.

Дар'я ПЕЛАГЕЙЧЕНКО,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ВЕРБАЛИЗАЦИИ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ КОНЦЕПТОВ «СТРАХ» И «ПАНИКА» В СОВРЕМЕННЫХ РОССИЙСКИХ НАУЧНЫХ ТЕКСТАХ

Человек является не только мыслящим, но и глубоко эмоциональным существом. Эмоции вызывают, мотивируют, усиливают и сопровождают все когнитивные процессы. Они также возникают объектом отображения, формируя в сознании индивидуально и социально обусловленные когнитивные структуры – эмоциональные концепты.

Среди важнейших в структуре эмоциональной концептосферы

выделяем концепт «страх» и «паника» как комплексное культурно-социальное когнитивное образование, которое концентрирует информацию об одной из базовых человеческих эмоций, а также способы вербальной репрезентации. Эмоция страха и паники играет чрезвычайно важную роль в жизни человека, поэтому речь имеет огромный арсенал средств для ее объективации. В соответствии с типом сознания, который рефлексивирует эмоциональный опыт, концепт «страх» и «паника» рассматриваем как фрагмент наивной и научной языковой картин мира, имеющих свою специфику, способную проявляться через лексико-семантическую репрезентацию.

Актуальность темы исследования. Изучение лексико-семантической репрезентации эмоционального концепта «страх» и «паника» в русской научной и наивной языковых картинах мира актуален по нескольким причинам: во-первых, в отечественном языкознании лексико-семантическая объективация эмоциональных концептов, в частности концепта «страх» и «паника», на русскоязычном материале еще не была предметом самостоятельного изучения и требует комплексного анализа; во-вторых, в лингвистике до сих пор не выработана целостная методика ментально-языкового описания научных и наивных эмоциональных концептов; в-третьих, такое исследование открывает новые пути в изучении эмоций, а следовательно, и лексического материала, в котором эти знания представлены.

Цель работы заключается в выяснении особенностей концептуализации эмоции страха и паники в научной и наивной картинах мира, специфики лексико-семантических средств репрезентации концепта «страх» и «паника» в русском научном и общеупотребляемом языке.

Реализация поставленной цели предполагает решение следующих **задач**:

- установить место эмоционального концепта «страх» и «паника» в наивной и научной языковых картинах мира;
- смоделировать ментально-языковую структуру эмоционального наивного и научного концептов «страх» и «паника»;
- описать лексико-семантические средства вербализации эмоционального концепта «страх» и «паника» в русской языковой картине мира.

Методы исследования. Основным методом является лингвоконцептуальный анализ, в рамках которого использованы: логико-понятийный анализ словарных дефиниций для установки основных типологических разновидностей эмоциональных концептов, моделирование понятийной структуры концепта.

Практическое значение исследования определяется тем, что его материалы и результаты можно использовать в преподавании лексикологии (разделы «Семантическая структура слова», «Фразеология»), спецкурсов по когнитивной лингвистики, психолингвистики.

В своей работе мы классифицируем эмоциональные концепты по следующим параметрам: социальный статус, физиологические характеристики; способ выражения; сфера функционирования; протекание во времени; актуальность; представленность в пределах определенной культуры.

Исследуемые концепты выражены вербально и невербально (предметно и акционально). Оба знаковых кода в реальном межличностном общении образуют целостный коммуникативный процесс.

Вербализация эмоциональных концептов происходит на всех языковых уровнях. В то же время наиболее информативным для концептуального анализа является лексический уровень, поскольку именно в нем происходит развитие, и хранения смыслов эмоциональных концептов.

Одним из базовых эмоциональных концептов в структуре эмоциональной концептосферы являются концепты «страх» и «паника» – комплексное культурно и социально детерминировано когнитивное образование, которое является прежде всего переживанием эмоции страха и паники, и его осмыслением. Эти эмоции проявляются в различных способах вербальной и невербальной объективации. Исследуемые эмоции играют чрезвычайно важную роль в жизни человека, поэтому русский язык имеет большой арсенал языковых средств, в том числе и лексико-семантических, для ее репрезентации.

Общие существенные признаки эмоций страха и паники воплощены в понятии, которые имеют отражения в концепте. Набор существенных признаков представлен в дефинитивной части словарей русского языка.

На понятийно уровне научные эмоциональные концепты «страх» и «паника», как культурно-мыслительные образы, представлены через причинно-следственную цепь, то есть фрейм.

В фразеологии русского языка, которая транслирует из поколения в поколение культурно значимые установки этноса, является основным их носителем в терминах «констант культуры», четко выражены следующие основные показатели о эмоциях страха и паника. Негативно оценочные эмоции страха и паники ассоциативно коррелируют с ощущениями холода, жары, боли, дрожью, сердцебиением, перемещением внутренних органов, их

поражения. Кроме того, исследуемая эмоция образно связана с архетипическими знаниями представителей русской лингвокультуры.

Перспективу дальнейших научных поисков видим в комплексном изучении ментально-языковой и смысловой структуры концептов «страх» и «паника» в религиозной и художественной картинах мира.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. «Живое слово: проблемы функциональной лексикологии: монография. Москва: Флинта : Наука, 2009. 344 с.
3. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. Теория метафоры: сб. / пер. под ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. Москва: Прогресс, 1990. С. 5–33.
24. Карпенко Н. В. Дитячі страхи. Психологія їх подолання. Київ: Главник, 2007. 144 с.

Анастасія ПОНОМАРЕНКО,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Тетяна РОЗУМНА,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

ІДІОМА ЯК ОБ'ЄКТ МОВНОЇ ГРИ У РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Реклама, як вид мовної діяльності, остаточно сформувалася та придбала статус окремого жанру, або регістра, лише в ХХ столітті. Хоча реклама, в тих або інших проявах, існувала з прадавніх часів: ремісники ставили певне клеймо на свої вироби, торговці вішали вивіски і виставляли зразки товарів, після винаходу друкарського верстата з'явилися і листівки рекламного змісту. Особливо бурхливий розвиток реклами доводиться на останнє століття, що безпосередньо пов'язане з економічними та соціальними факторами. Швидке зростання промислового виробництва, створення монополій і жорстока конкуренція між компаніями стали основою для виникнення індустрії рекламного бізнесу, в яку зараз вкладаються величезні грошові кошти і яка робить найбезпосередніший вплив на життя сучасного суспільства в цілому і кожної окремої людини.

Дослідженням рекламного дискурсу займаються: Н. Вертянкін, Н. Волкогон, А. Дедюхін, І. Лисичкіна, А. Раду. Лінгвісти найчастіше звертають увагу на структурні та функціональні характеристики

рекламних текстів (О. Зелінська, В. Зірка, Н. Коваленко, Ю. Корнєва), особливості створення текстів реклами (О. Зелінська, Т. Лівшиц), роль невербальних компонентів у рекламному повідомленні та їхню взаємодію із вербальними компонентами (Ю. Корнєва, І. Мойсеєнко).

Метою роботи є аналіз та узагальнення досвіду використання ідіом у рекламному дискурсі. У процесі дослідження використовувалися такі методи: компонентний аналіз та логічний опис опрацьованого матеріалу.

Як показав аналіз матеріалу, ідіоми є улюбленим мовним матеріалом копірайтерів, оскільки відкривають їм широкі можливості для словотворення, створення незвичайних ефектів, двозначностей. В рекламному дискурсі вони найчастіше грають роль “приманки” для читача. Вдало обіграна ідіома привертає до себе увагу, заставляє зупинитися і оцінити винахідливість автора, будить уяву. З одного боку, ідіома близька і зрозуміла носієві мови, з іншого боку, її використання в рекламному дискурсі вимагає від читача додаткових розумових операцій для повного і правильного сприйняття авторського задуму. В результаті обігравання ідіома набуває об'ємного, багатозначного сенсу, залишаючи тим самим читачеві простір для домислювання та припущень.

Найчастіше при обіграванні ідіом копірайтери використовують так званий прийом “подвійної актуалізації”, суть якого полягає в тому, що ідіома, або деякі її компоненти, реалізують одночасно метафоричні і буквальні значення. Структурна цілісність ідіоми при цьому не порушується, а двояка інтерпретація стає можливою завдяки відповідному контексту, який підтримує прямі, самостійні значення компонентів ідіоми. Подвійна актуалізація є не лише найбільш популярним прийомом обігравання ідіом, але і складає більше половини від загального числа випадків деформації ідіом в рекламі.

Так, ідіома *“take a back seat”* (= *“to take or be given a position of less importance, influence, etc”*) сприймається читачем і буквально, і метафорично в наступному рекламному посланні: *“No other airline offers economy passengers anything like it. Perhaps that's because when it comes to comfort, we believe no passenger should take a backseat”*. У цій рекламі авіалінії копірайтер звертає увагу на попереджувальне відношення персоналу до пасажирів і турботу про їх комфорт, навіть якщо йдеться про пасажирів найбільш дешевого, економічного класу. У даному контексті ідіома, з одного боку, сприймається в метафоричному значенні, тобто як обіцянка забезпечити клієнтам високий рівень обслуговування, пошану і увагу до їх індивідуальних бажань. З іншого боку, не можна не відмітити, що, коли йдеться про літаки, вираження *“take a back seat”* сприймається буквально, оскільки в свідомості читачів виникає уявлення про салон літака з

рядами крісел. Читач співвідносить, таким чином, дане ідіоматичне вираження зі своїми знаннями про світ та адекватно сприймає мовну гру копірайтера.

У наступній рекламі подвійної актуалізації піддається ідіома *“out of the blue”* (= *“suddenly and unexpectedly”*): *“Out of the blue comes forth beautiful hair. The John Freida Professional Haircare Range contains all you need for great looking hair”*. Текст, що рекламує засіб для додання об'єму волоссю, супроводиться ілюстрацією, на якій змальований цей косметичний засіб в блакитній пляшці. Представляється вельми вірогідним, що в свідомості читачів цей колір буде пов'язаний з компонентом ідіоми *“blue”*, і ідіома буде сприйматися буквально, як би вказуючи на джерело краси і пишноти волоссю.

Отже, ми можемо зробити висновок, що мовна гра є невід'ємним елементом рекламного дискурсу, часто завдяки гумору створюється деформація ідіоми, а для того щоб зрозуміти мету цієї деформації необхідно знати не лише буквально, але й метафоричне значення ідіоми.

Марія ПРОНЬКА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Неля ПАВЛИК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІЮВАННЯ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У СУЧАСНІЙ ГАЗЕТНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Для української лінгвостилістики актуальною є проблема вивчення мовних одиниць у функційному аспекті, що дозволяє глибше зрозуміти призначення мови, пізнати її структуру, виявити стилістичні прийоми використання мовного матеріалу відповідно до сфери спілкування. **Актуальність** наукової роботи зумовлена потребою дослідити комунікативну природу і параметри експресивності сучасного публіцистичного тексту.

Мета дослідження – виявити особливості реалізації експресивних лексико-стилістичних засобів у газетній публіцистиці. У процесі аналізу застосовувались метод лінгвістичного опису мовних фактів та семантико-стилістичний метод.

Останнім часом публіцистичний стиль, газетна комунікація досліджуються досить активно, зокрема, це наукові праці К. Серажим, О. Стишова, М. Навальної, Н. Івкової, І. Стецули та ін. Вагомим внеском у вивчення означеного стилю стала колективна

монографія викладачів кафедри української мови та славістики Бердянського державного педагогічного університету “Мовні одиниці в газетному дискурсі початку XXI сторіччя” (2017 р.).

Ґрунтовний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє узагальнити, що основне функціональне призначення газетної публіцистики полягає у залученні широкого кола громадян до проблем суспільного, соціального, політичного спрямування, спонуканні їх до суспільно-політичної діяльності, стимулюванні політичної активності, прагненні викликати адекватну реакцію на інформацію, переконанні, пропаганді певних поглядів [2, с. 48]. У мовній структурі публіцистичних текстів традиційно “поєднуються, з одного боку, численний фактичний матеріал, який подається за допомогою реалій (імен сучасників, позначень місця та часу, назв організацій, цифр, дат, цитат та ін.), ... іншомовних термінів, професіоналізмів, лозунгових слів і виразів тощо, а з іншого, – стилістичні засоби емоційного впливу на читача: вибір експресивної лексики, емоційно забарвленої фразеології” [1, с. 146]. Отже, у публіцистичних текстах простежується тенденція до поєднання нейтральних та емоційно-експресивних форм впливу на читача.

3-поміж експресивних лексико-стилістичних засобів, виявлених в обстеженому текстовому матеріалі (для аналізу обрано загальнодержавні суспільно-політичні та інформаційно-публіцистичні газети «Сільські вісті», «Україна молода», «День» та ін.) найуживанішими є такі:

- **експресиви**, або **емоційно забарвлена лексика**, з допомогою якої описуються почуття, а також емоційні відтінки в оцінці явищ, подій, людей тощо. Типовим для публіцистичного мовлення є вживання лексики з оцінним значенням, наприклад: “Відтак **жертви** намагаються замовчувати **страждання**. Чимало співвітчизниць, як свідчать результати опитування Українського інституту соціологічних досліджень, навіть не вважають виявом **насильства** словесне **збиткування та приниження**” [Сільські вісті. 06.03.2020]; “Україна – не лише **погано керована держава**, вона ще й **добре пограбована**” [Газета по-українськи. 08.10.2020];

- **синоніми та антоніми**, які виступають джерелом словесної образності, стилістичної виразності в українській публіцистиці, наприклад: “За **стійкість, безстрашність і непереможність** наших воїнів, які 242 дні боронили цей стратегічний об’єкт, назвали “кіборгами”...” [Сільські вісті. 22.01.2021]; “Історія Йона привернула до себе чимало уваги, про нього активно писали як **локальні**, так і **закордонні ЗМІ**. Румунська преса представила його біографію як чудову, майже казкову історію, де **жебрак** завдяки своєму таланту і випадку, перетворився на багатого **принца**” [День. 5.02.2021]; “Та

хіба **ситий чиновник** зрозуміє **голодного пересічного українця**, який просто-напросто перестане платити за “комуналку” [Україна молода. 29.12.2020]; “Як же дехто **старався, насміхався, розповідав**, що це занапастить бізнес і зменшить кількість слухачів” [Сільські вісті. 22.01.2021];

• **розмовно-просторічна лексика** – як стилістично маркована лексична категорія здебільшого використовується авторами для характеристики особи чи ситуації, суспільного явища тощо, а також для створення сатиричного, гумористичного чи іронічного ефекту, наприклад: “Тим більше, що базується воно на банальному **зливі**, зокрема з прокуратури, що, в принципі, виключає фактор журналістського пошуку” [Україна молода. 19.03.2019]; “Але якщо ти ще на **бабло** зазіхаєш, не за чином береш, у кеш ідеш, на наші гроші проти нас, то ти вже через це – не друг утопії та її намісника на землі, а ворог” [День. 26.08.2017];

• **фразеологізми, цитати й крилаті вислови**, що дозволяє надати публікаціям образності, полемічної сили, гостроти тощо, наприклад: “Наше ж суспільство з наполегливістю, гідною кращого застосування, уперто продовжує **ставити воза попереду коня**” [Україна молода, 19.02.2021]; “Восени 2019-го “**слуги народу**”, котрі **ввірвались у владу, як суховій у степ серед літа, замість того щоб почистити урядові авгієві стайні**, кинулися їх... палити!” [Сільські вісті. 15.12.2020].

Доцільно зауважити, що добір та використання лексичних засобів у проаналізованих публіцистичних матеріалах підпорядковані меті та функціональному призначенню газетної публіцистики і сприяють точності, об’єктивності, загальнозрозумілості відповідної комунікативної діяльності.

Отже, газетна комунікація спрямована як на інтелектуальну, так і на емоційну складову психіки людини. Лексико-стилістичні засоби допомагають передати переживання особи, її ставлення до предметів і явищ об’єктивної реальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучеренко К. О. Політичний коментар у публіцистичному дискурсі (на матеріалі німецької мови). *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Київ: КДЛУ, 2000. С. 145–149.
2. Павлик Н. В. Комунікативно-прагматична та лінгвальна природа газетного дискурсу. *Мовні одиниці в газетному дискурсі початку XXI сторіччя*: колективна монографія / Р. О. Христіанінова та ін. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. С. 26–49.

Ольга ПРОЦЕНКО,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ГЛАЗКОВА,**

д-р., пед. н., професор (БДПУ)

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Актуальність дослідження зумовлена тим фактом, що традиційне навчання давно стало об'єктом серйозної критики, якій піддається система в цілому, охоплюючи всі її компоненти: цільовий, змістовий та організаційно-технічний, а саме:

- об'єм матеріалу постійно зростає, тоді як пізнавальні можливості учнів обмежені й вони не можуть засвоїти запропонований матеріал;

- перенасиченість комбінованого уроку;

- захоплення словесними методами навчання, відірваність від життя, дійсності;

- орієнтація на абстрактного, середнього учня.

Саме тому в систему навчання вводяться інноваційні технології, які сприяють більшій ефективності освітнього процесу. Поява та використання Інтернет ресурсів значно вплинула на освітній процес у всьому світі. Стрімкий розвиток мережевих інформаційних технологій відкрив нові перспективи у сфері освіти. Можна з упевненістю стверджувати, що в сучасному світі має місце тенденція злиття освітніх й інформаційних технологій і формування на цій основі принципово нових інтегрованих технологій навчання. Отже, **метою нашої роботи** є аналіз дидактичних можливостей використання інформаційних технологій у навчанні іноземної мови.

Використання кібер простору в початкових цілях є новим напрямом загальної дидактики та методики, адже ті зміни що відбуваються безпосередньо впливають на всі сторони освітнього процесу і викликають неабиякий інтерес науковців (С. Новиков, Т. Полілову, Л. Цветкова). На думку Н. Бориско, через все більше використання мультимедіа та Інтернет-ресурсів для навчання іноземної міжкультурної комунікації, перед методикою постає питання про роль у цьому традиційних засобів навчання [2, с. 19].

Загальновідомо, що у зв'язку з реформуванням освіти змінюється обсяг і зміст навчального матеріалу, відбувається переструктурування програм навчальних предметів, інтеграція деяких тем, що приводить до зміни структури й змісту навчальних предметів а, отже, й структури змісту освіти. У цьому контексті значні перетворення в галузі освіти торкнулися й навчання іноземної мови у школі. Стали інтенсивно

впроваджуватися в освітній процес нові інформаційні технології, зокрема використання мультимедіа та Інтернет-ресурсів, що допомагають розвивати комунікативні навички учнів. Так, П. Аскоянц та Г. Чекаль підкреслюють, що комп'ютер дозволяє моделювати умови комунікативної діяльності, реалізовувати їх у різноманітних тренувальних вправах ситуативного характеру [1]. Такий підхід сприяє розвитку комунікативних навичок учнів.

Інформаційні та дидактичні можливості комп'ютерної мережі найбільш ефективно використовуються для:

- формування і розвитку умінь та навичок читання з безпосереднім використанням матеріалів мережі Інтернет;
- удосконалення умінь аудіювання;
- формування умінь і навичок перекладу та реферування текстів;
- удосконалення умінь монологічного та діалогічного мовлення;
- розширення активного та пасивного словників, ознайомлення з лексикою сучасної іноземної мови, яка відображає певний етап розвитку культури країни, соціального та політичного ладу суспільства;
- формування елементів глобального мислення (діалог культур);
- формування стійкої мотивації пізнавальної діяльності, потреби використання іноземної мови у реальному спілкуванні;
- формування культури спілкування.

Для того, щоб учні сприймали мову як засіб міжкультурної взаємодії, могли на практиці пізнавати особливості функціонування мови в новій для них культурі, спеціалісти рекомендують знайомити їх із країнознавчою тематикою та шукати способи включення в активний діалог культур. Це розширює світогляд учнів, активізує творчість, сприяє проведенню дослідницької роботи, поліпшує знання іноземної мови.

Отже, комп'ютер все більше входить до найближчого інтелектуального оточення учня. На нашу думку, вдале поєднання нових і традиційних методів навчання, набування інноваційного досвіду сприяють інтенсифікації процесу навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аскоянц П. Г., Чекаль Г. С., Сердюков П. І. Основи методики створення та застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземних мов. К : КДПІІМ, 2001. 108 с.

2. Бориско Н. Тенденции развития учебно-методических комплексов с учетом новых информационных и коммуникационных технологий (Интернет) // Иноземні мови. № 3 2001. С. 19–21.

Катерина РАЗІНА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШИМАНОВИЧ,**

канд. пед.н., доцент (БДПУ)

PERSONAL-ORIENTED APPROACH IN THE CONTEXT OF THE FORMING OF LINGUIST'S LOGICAL THINKING

The orientation and mainstream on the humanistic values of the worldwide culture is one of the dominant components of the modern democratic society. In the context of the developing of the pedagogical sciences in Ukraine the forming of the pedagogical thinking, oriented on the person as the basis for the teaching process, has the primarily role. The development of the modern technologies, using of the computers, actual methods of teaching requires from the teachers of foreign languages such professional skills as: critical, logical thinking, ability to analyze, to synthesize. The linguist has to obtain the high level of the culture of logical thinking, which we can describe as the complicate personal ability, which includes the high mental activity, ability to find out the logics of the new material, to operate with the basis logical terms and methods and approaches for the teaching foreign languages. The future specialist has to maintain that the basis for logical thinking is the connection of the cognitive motives and reality, the correlation within the intellectual component and emotion in the structural components of this personal ability. The personal-oriented approach is one of the vectors of the evolution of the educational process, deals with the forming of the culture of linguist's logical thinking. The marked process we can point out as the subject of our research work. As the goal we choose the underlining of the personal-oriented conception, its basis in the context of the culture of logical thinking.

The conception was formed and evaluated, structured and implemented to the teaching of the foreign languages thanks to the works of the outstanding pedagogues, linguists and psychologists, such as: P. Halperin, D. Ivin, H. Dowee, L. Vigotskiy, N. Talisina and others. According to their point of view, the personal-oriented approach deals not only with the transferring of knowledge, but with the methods of this transfer, wit the examples, images of thinking and activity, with the development of creative potential of the future linguists. All the psychic processes, features and states are possessed by the certain person, they are interconnected, they depend from the individual and social life of the person and are marked by inner correlation [2, 26]. The psychologist I. Unt underlines that, talking about the personal approach we mean the implementation of the individualization as the principle of teaching [2, p.

14]. The interest to the personal-oriented approach for the teaching foreign languages we can explain as the burning requirement in the optimization of the educational process in the high educational institutions according to the State order of the teachers' training [1, p.25]. The author marks that the unified system bears the responsibility for the minimizing of the personality's role, its individual and psychological features.

As the result of this process we can mark the crisis of developments, self-development and self-realization of the personality. [2,188]. The author underlines that the degradation of the personality happens due to the wrong organized system of the educational process, unformed skills on the basis of the personal-oriented approach, weak motivation for the studying, conservative methods of teaching, low versatility and mobility of the proposed tasks. For A.Kirsanov the personal-oriented approach is the special, individual, differentiate work with the students, which has its implementation in the organization of the educational process depending on the teaching goals [3,p.35]. In other words, the personal-oriented approach has to be based on the didactic tasks, funded on the activity's aim and cognitive abilities of the future linguists; on the strong positive motivation as the ground for the better optimization of the educational process, which requires the consequence of collective, group and individual forms of the education. The personal-oriented approach in the high educational institution needs such conditions:

- the opportunity of students to choose the method of practical realization of the main theoretical base of the subject;
- the opportunity of students to choose the program. The textbook, the methodological literature;
- the creation of the conditions and opportunities for the specialization of students;
- the realization of the personal, individual abilities;
- the organization of the educational process, the analysis of the methods and approaches for the education;
- the educational process, oriented on the individual and psychological characteristics of the student;
- the precise choose of the teaching elements and additional material.

So, personal-oriented approach deals with the especially organized cognitive activity, vectored on the optimal development of the student's intellect, logical culture and thinking thanks to the grounded choose of the educational methods, forms and principles.

S. Logachevska marks that the personal-oriented approach in the forming of the linguists logical thinking is implemented with the help of the systematical monitoring; creative approach to the training of the future linguists; activation of the educational activity of students; enforce of the

positive motivation. For the using of the pointed approach we have to check the students' ability for the studying, to base on the individual abilities of students [3].

Students with high intellectual abilities have to deal with the creative and research tasks, prepared by the teacher. The training of the future linguists has to develop the personality of the future specialist strategically, correctly.

According to the personal-oriented approach, the teacher of foreign languages has to evocate the real interest to the subject, to himself as the object of communication, to himself as the informative partner for the students, which have to be the united, active subject, organization of which is the task for the teacher – partner of the communication. The organization of the educational atmosphere has to be realized with the help of the positive motivation of the participants of the process. The informative function of the teacher has to be replaced by the coordinative function.

As the conclusion we have to sum up that personal-oriented approach in the teaching foreign languages means that on the first place has to be the main task of our society – forming of the skilled, experienced, socially active professional through the activation of the inside creative resources which will be the goal for our further research work.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Выготский Л.С.* Педагогическая психология. – М.: Педагогика Пресс, 1999. – 536 с.
2. *Леонтьев А.Н.* Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
3. *Маркова А.К.* Учитель: мастерство и вдохновение. – М.: Просвещение, 1986. – 182 с.

Оксана РОГОЖА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Юлія ПРЯДКО,**

канд. філол.н., доцент (БДПУ)

THE METHOD OF DEBATES: A TEACHING STRATEGY FOR DEVELOPING COMPETENCE IN COMMUNICATION AND CRITICAL THINKING

In the last several years the imperative need of using a foreign language has appeared in all areas of our life. It is generally accepted that nowadays teachers are exploring pedagogical means for “real-life” communication in class. Communicative teaching is based on the work of

sociolinguists who theorized that an effective knowledge of a language is more than merely knowing vocabulary and rules of grammar and pronunciation. Learners need to be able to use the language appropriately in any business or social context. Importance and openness of the problem of effective teaching foreign languages have caused its topicality, and consequently the choice of a theme for the given work and has determined its aim: to describe debating as an appropriate method in teaching a foreign language.

Many scientists (H. Brown, N. Muradova, T. Rodgers, O. Zaretska etc.) are interested in this problem and over the last three decades, theorists have discussed how useful it is to use debate method in teaching a foreign language.

So, as T. Rodgers underlined, it “allows forming the conscious attitude to consideration of problems, activity in its discussion, speech culture, an orientation on revealing of the reasons of arising problems and installation on their decision further” [2, p. 98]. Here the principle of formation of critical thinking in pupils is realized. Language, thus, is simultaneously both the purpose and means of teaching. The method of debates helps pupils not only to seize all four kinds of speech activity, but to means of a language situation on a background of a problem in social and cultural sphere to find out the reasons of the arisen situations and to try even to solve them. Interest to the independent decision of a problem is the stimulus, driving force of process of knowledge.

Thus, application of a method of discussion allows making active cognitive activity of pupils, their independence, forms culture of creative operative thinking, creates conditions for use of personal life experience and received before knowledge for mastering new. As discussion and the decision of problems occurs during controlled group dialogue at participants skill to operate in interests of group is developed, there is an interested respect for interlocutors and conducts to formation of collective. Application of this method in aggregate with a method of projects will allow generating thinking and owning not only the English language [3], but also the expert understanding in various problems, capable to be guided in quickly varying information streams. In preparation for a debate, students must thoroughly examine and research the problem using reason, logic, and analysis to formulate opinions. Students must then engage in constructive teamwork to unify their position and eliminate redundancy.

Not less interesting technique of activization of cognitive activity trained is the technique of role game which also can to reflect a principle of problematical character at its certain organization and allows to solve problem situations of a various degree of complexity. It can be used as independently, and in a context of a method of debates, as the specific

form of protection of the ideas. It helps in realization of socially significant roles growing on the importance with passage of a cycle of occupations. Such modeling of situations of professional – business intercultural dialogue helps pupil to get used to various situations of the future activity which he can face in a real life.

Problematical character of using the method of debates in teaching a foreign language is realized through modeling of situations in which this or that problem can find the certain decision. Certainly, such way of protection should be adequate to a researched problem. Selection by that and problems for use of this or that method – a separate research problem. Here it is important, that communicative competence was formed in real acts of intercourse in which the English language is means of formation and a formulation of idea. Thus, pupil, being based on the skills generated with the help of a debatable method, it is capable to apply and develop these skills in concrete situations of dialogue, carrying out socially significant roles and skill to assert the position in problem situations.

In conclusion, debating is an effective pedagogical strategy because of the level of responsibility for learning and active involvement required by all student debaters. Moreover, it provides an experience by which students can develop competencies in researching current issues, preparing logical arguments, actively listening to various perspectives, differentiating between subjective and evidence-based information, asking cogent questions and formulating their own opinions based on evidence.

LITERATURE

1. Зарецкая Е.Н. Деловое общение В 2 Т. / Зарецкая Е.Н. – М. : Дело АНХ, 2002. –Т.1. – 720 с.
2. Rodriguez R. J. & White R. N. From role play to the real world / R. Rodriguez, R. White. – Rowley, MA: Newbury House Publishers, 2003. – 186 p.
3. Richards J.C. , RodgersT.S. Approaches and methods in language teaching / J.C Richards. – Cambridge University Press, 2001. – 270 p.

Оксана РЕВА,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Юлія ПРЯДКО,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

АВТЕНТИЧНІ ПІСЕННІ МАТЕРІАЛИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

В аспекті навчання англійської мови на початковому етапі в методичній науці постійно проводяться пошуки ефективних шляхів і способів формування та розвитку лексичної компетентності учнів. Одним з основних параметрів результативної організації навчання виступає використання автентичних матеріалів, які створюють сприятливе підґрунтя для розвитку не тільки лексичної компетентності, а й комунікативних умінь учнів, забезпечують їхню активність та особисту зацікавленість на уроці.

Автентичні матеріали – це матеріали, які взяті з оригінальних джерел та характеризуються особливими лексичними та соціокультурними параметрами, що можуть та мають бути використанні при вивченні іноземної мови. Аналіз наукової літератури (М. Брін, Л. Лієр, С. Ніколаєва, Г. Ноєйр, О. Шерстюк, М. Соловова, К. Крічевська) показав, що до автентичних матеріалів відносять:

- друквані видання (книги, газети, журнали, підручники, посібники, чеки, інструкції тощо);
- засоби масової інформації (оголошення, вивіски, радіо-та телепередачі, виступи акторів, промови дикторів тощо);
- медійні матеріали (фільми, пісні, навчальні та розважальні відеоролики та кліпи, ютуб канали тощо);
- матеріали повсякденного життя (розмови по телефону, розповіді співрозмовників тощо);
- художні творчі надбання (витвори музичного та образотворчого мистецтва, художня література та фольклор: прозові твори, вірші, казки, легенди, прислів'я і приказки, скоромовки тощо);
- об'єкти реального світу (іграшки, годинники, національний одяг, телефони, монети тощо).

Важливе місце серед поданого матеріалу посідають автентичні пісні. Так, методист І. Шолпо відзначає позитивний вплив пісень на емоційний стан дітей під час вивчення іноземної мови. Автор вважає, що вони є прекрасними джерелами для відпрацювання ритму та інтонації іноземної мови, вдосконалення вимови, вирішення

проблеми невимушеного, багаторазового повторення виразів чи слів за однією моделлю [23, с. 95]. Видатний психолог В. Леві також надає велике значення використанню музики в процесі навчання іноземної мови. Автор пише: «Музика є одним з найефективніших засобів впливу на почуття та емоції школярів, вона являє собою сильний психологічний збудник, що проникає в глибини свідомості» [11, с. 39].

Відома дослідниця Г. Китайгородська використовувала популярні англійські пісні на початку своїх занять та на перервах з метою постійного занурення учнів у природне мовне середовище. В результаті учні запам'ятовували тексти пісень невимушено, наспівували їх, виокремлювали знайомі слова та вирази. Проблемами розробки різноманітних засобів роботи з музично-поетичними джерелами на уроці іноземної мови займалися також Ж. Веренінова, О. Карпиченкова, Ю. Комарова, Є. Михайлова, С. Логунова та інші.

Таким чином, автентичні пісенні матеріали є дієвим засобом засвоєння, розширення та закріплення лексичного матеріалу, про що свідчить велика кількість наукових робіт. Саме в піснях вже знайома лексика зустрічається в новому контекстуальному оточенні, що сприяє її активізації.

Характер текстів автентичних пісенних матеріалів доволі різноманітний, оскільки вони відрізняються лінгвістичною складністю, стильовими та історичними властивостями. Саме тому в залежності від рівня знань учнів, їх вікових та психологічних особливостей, цілей уроку, пісні використовуються по-різному. Так, ми вважаємо, що на початковому етапі навчання доцільним буде використання спеціально створених для вивчення іноземної мови навчальних пісень, як найбільш адекватних автентичним пісенним матеріалам. У текстах таких пісень знайомі лексичні одиниці знаходяться в новому контексті, що сприяє дієвому відпрацюванню запропонованої лексики, розвитку мовної здогадки і підвищенню пізнавальних можливостей учнів.

Аналіз наукової літератури дозволив виокремити аргументи, що підтверджують ефективність та доцільність використання пісенних матеріалів в процесі формування лексичної компетентності учнів молодших класів:

- робота з пісенним матеріалом забезпечує швидше засвоєння нового лексичного матеріалу;
- розширює словниковий запас;
- покращує вимову, ритм, інтонацію та «мелодику» іноземної мови, тим самим покращує слух молодших школярів;
- сприяє багаторазовому, ненав'язливому повторенню нових

лексичних одиниць, що стає основою довготривалого запам'ятовування;

- підвищує інтерес до навчання, зокрема нового лексичного матеріалу;

- позитивно впливає на емоційну сферу школяра, покращує настрій та створює сприятливу атмосферу в класі під час роботи з новим лексичним матеріалом;

- знімає психологічний бар'єр, що часто виникає під час роботи з лексикою;

- розвиває почуття мови та сприяє цілісному розумінню мови, що вивчається.

Доцільність використання автентичних пісень пояснюється великою кількістю функцій, які виконують подані матеріали. Серед них:

- 1) Навчальна – у піснях молодші школярі чують зразкову вимову звуків і інтонацію, це сприяє формуванню фонетичних навичок.

- 2) Інформаційна – автентичні пісні містять відомості про звичаї і традиції, етикет і норми поведінки країни, мова якої вивчається.

- 3) Розвивальна – пісні активізують і посилюють пізнавальний інтерес до вивчення іноземної мови, активізують мовно-комунікативні процеси, розвивають відчуття мови і мовної здогадки.

- 4) Стимуляційно-мотиваційна – автентичні пісенні матеріали стимулюють інтерес дітей до вивчення іноземної мови.

- 5) Виховна – використання пісень дозволяє виховувати почуття поваги до традицій, культури і народу країни, мова якої вивчається.

- 6) Евристична – пісні сприяють розвитку творчого мислення, порівнянню культур різних країн, усвідомлення свого і чужого.

Враховуючи кількість функцій, пісенний матеріал може бути використаний для навчання різним видам мовленнєвої діяльності, а також може використовуватися на різних етапах уроку – як фонетична зарядка, розминка, для відпочинку під час уроку при ознаках психологічної або фізичної втоми, для стимулювання розвитку комунікативних умінь. Під час кожного з видів діяльності на будь-якому етапі уроку за допомогою пісень можна відпрацьовувати або закріплювати лексичний матеріал за умов ефективного планування і організації навчального процесу в цілому.

Ефективність та доцільність використання пісенних матеріалів у процесі формування лексичної компетентності учнів молодших класів залежить від правильного їх відбору. Для цього існують певні критерії. По-перше, принцип автентичності. Він стає вихідним

пунктом відбору пісень, дотримуючись якого, слід зосередитись на народних піснях, коротких приспівках, римівках. По-друге, урахування вікових особливостей та інтересів учнів, що дозволяє забезпечити принцип впливу на емоційну і мотиваційну сферу особистості дитини. По-третє, методична цінність застосування автентичних пісень на уроках англійської мови, яка досягається за допомогою дотримання принципу розумної відповідності таких матеріалів тематиці навчальної програми.

Отже, використання автентичних пісенних матеріалів є ефективним засобом для формування лексичної компетентності молодших учнів. Пісні виконують різноманітні функції (навчальну, інформаційну, розвиваючу, стимуляційно-мотиваційну, виховну, евристичну) та мають ряд переваг над іншими автентичними матеріалами. Автентичні пісенні матеріали можуть бути використані на різних етапах уроку, виконувати різні цілі та мати різне методичне значення. Головний принцип використання автентичних матеріалів – доцільність, тобто, відповідність навчальній програмі та розуміння того, що пісня – не мета, а засіб навчання. Виконуючи розвивальну, комунікативну, пізнавальну та організуючу роль, пісенні матеріали надають можливість краще запам'ятовувати виучуваний матеріал, розвивати творчі здібності школярів, дозволяє їм почуватися комфортно на уроці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кричевская К. С. Прагматические материалы, знакомящие учеников с культурой и средой обитания жителей страны изучаемого языка. Иностранные языки в школе. 1996. № 1. С.47
2. Леви В. Л. Нестандартный ребенок. – Москва : Леви-центр. 1996. 351 с.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. 2-е вид., випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 328.
4. Соловова О. М. Методика навчання іноземних мов. Базовий курс лекцій / Київ : Видавництво «Освіта», 2002. 298 с.
5. Шолпо И.Л. Как научить подростка читать (практические советы учителю 5–7 классов). – Москва : Ломоносовъ. – 2009. 624 с 4.
6. Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*. 2007. V. 40, 1.2. URL: https://www.researchgate.net/publication/231910134_Authentic_materials_and_authenticity_in_foreign_language_learning.
7. Jacobson E. Creating authentic materials and activities for the adult literacy classroom: a handbook for practitioners / Jacobson E., Degener S., Purcell-Gates V. Boston: NCSALL, 2003. 125 p.

Володимир ТАТАРІН,
студент м1АМЛ
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**
к.пед.н., доцент (БДПУ)

СИНЕРГЕТИЧНА ПАРАДИГМА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЛІНГВІСТА

Постановка проблеми. Застосування сучасних підходів до фахової підготовки стає предметом багатьох наукових досліджень. Так, надзвичайної актуальності набуває зараз застосування синергетичної парадигми в контексті переосмислення змісту фахової підготовки. У витоків дослідження нового міждисциплінарного наукового вектора стоять такі дослідники, як: А. Пуанкаре, Л. Фон Берталанфі, Л. Онзагер, Л. И. Мандельштам, М. Ейген, Р. Тома. На їхню думку, усвідомлення факту важливості феномену самоорганізації заслуговує на надзвичайну роль у ланці найвидатніших досягнень сучасного людства. Аргументом на цю користь можна вважати зміцнення позицій та успішний розвиток синергетики як міждисциплінарного вектору у науці.

Синергетика актуалізувалася як методологія сучасного наукового пізнання досить нещодавно, але вже набула якісно нових номінативних значень. Зважаючи на те, що процес самоорганізації є притаманним та невід'ємним компонентом акту еволюції будь-якого явища, необхідно відзначити відповідні якості й у процесі навчання, що відбувається послідовно та набуває позитивних рис за умови самоорганізації особистості, що навчається, що апріорі підпадає під постулати синергетичного підходу до світосприйняття. Як відомо, «синергетика (гр. *synergetikos* – сумісний, такий, що діє узгоджено) – галузь наукових досліджень, мета яких полягає у виявленні: загальних закономірностей у процесах; стійкості та деструкції упорядкованих тимчасових простіших структур у системах різної складності» [2].

Поява цього нового інтердисциплінарного вектору досліджень закономірностей існування складної взаємодії є логічним наслідком розвитку сучасної науки та може бути адаптований та застосований до системи педагогічної освіти, що дозволить не тільки систематизувати накопичені методологічні та теоретичні здобутки, але й технологізувати засоби їх реалізації у різних сферах знань шляхом адаптації стандартних прийомів вирішення завдань, розробити механізми навчання цих прийомів, тобто забезпечити відтворення синергетичних знань. На цей час синергетика розглядається як комплекс наук щодо

закономірностей стійкого розвитку та принципів взаємодії суб'єктів у просторі. Основним постулатом теорії самоорганізації є те, що тільки дисипативні системи, що обмінюються енергією та інформацією зі світом, що їх оточує, можуть розвиватися та самоорганізовуватися. Основними необхідними умовами процесу самоорганізації є: нелінійність, незамкненість та неравномірність.

Засоби зв'язку викладача та студента є взаємною циклічною детермінацією та спільним конструюванням. Навчально-виховний процес не є трансфером знань від однієї людини до іншої, а створенням умов, за яких стають можливими процеси створення знань самим студентом, інтенсифікації активної та продуктивної творчості. Це – нелінійна ситуація відкритого діалогу, прямого та непрямого зв'язку, солідаристичних освітніх процесів, які в результаті вирішення проблемних ситуацій відбуваються в одному узгодженому темпосвіті. Отже, завдяки сумісній активності викладач та студент починають функціонувати з однією швидкістю, тобто жити в одному темпі. Викладач не тільки ставить запитання, на які знає відповіді заздалегідь, він формулює проблему та завдання з метою започаткування сумісного дослідження, що передуватиме розвитку особистості студента, удосконаленню його вмінь та навичок у контексті формування синергетичної картини світосприйняття.

З точки зору синергетичної парадигми в якості елементарної одиниці педагогічного процесу можна виокремити «момент становлення особистості студента», наступними підсистемами є «педагог – студент», «студент-студент», «студент – педагог» та ін. Характерними ознаками педагогічної системи обрано:

- соціальну спрямованість;
- наявність об'єктів, що інтенсивно взаємодіють;
- здатність функціонувати в умовах обміну результатами діяльності;
- здатність функціонувати в умовах середовища, що є обмеженою системою;
- здатність внутрішньої структури відбивати ієрархію рівней та зв'язків системи з середовищем;
- здатність системи до розвитку завдяки наявності внутрішніх протиріч;
- здатність системи бути керованою за допомогою інформаційного навантаження. [2].

Синергетичний підхід у формуванні особистості лінгвіста у контексті фахової підготовки розкриває особливу роль особистості, яка імплементується у більш складні системи та стає спроможною впливати безпосередньо на процес еволюції явищ, виводити їх на передбачуваний майбутній стан.

Синергетика перекладається як "енергія сумісної дії" (грецькою «син» — «со-», «сумісно» та «ергос» — «дія»), була визначена професором Г. Хакеном як міждисциплінарний напрям, що досліджує системи, до складу яких входять певні підсистеми та розкриває спосіб взаємодії підсистем, що призводить до утворення просторових, часових або просторово-часових структур у макроскопічному масштабі. Синергетика, як відомо, є постнеокласичною парадигмою наукового знання та у педагогічному розумінні означена наука допомагає побачити явище зсередини, проаналізувати його з точки зору особистості, що осягатиме його та зробити спробу передбачити потенційний перебіг подій щодо цього явища та його компонентів [5]. Певні дослідники вбачають її роль у якості нової парадигми у соціальних та гуманітарних науках на ґрунті кооперації фундаментальних наук та їхніх методів. Отже, синергетика є новою наукою, що вивчає способи організації складних систем та потенційну самоорганізацію. Зростаюча популярність синергетики пояснюється тим, що вона стає мовою міждисциплінарної комунікації для педагогів, психологів, математиків, кібернетиків. І.Р. Рогожин, вивчаючи підструктури, що виникають довільно під час повільної зміни параметрів структури основної системи, називає їх дисипативними структурами. З синергетики може народитися нова філософська парадигма в освіті, яка підкреслюватиме, що необхідно вивчати нелінійний світ викладача-студента. Тоді навіть під час складної педагогічної ситуації стане можливим розробка конкретної моделі вирішення та подальша побудова для неї відповідних умов та структур, що сприятиме потенцій коеволуції у майбутньому. З точки зору синергетики, під час кризи (завдання, що потребує вирішення) можуть виникати різні рішення, наприклад, може змінитися якість не лінійності, адже більш складне середовище має більш складну не лінійність. У випадку зростання не лінійності у фазовому переході суспільство здійснює стрибок, тобто з'являється можливість зв'язка з майбутнім через інваріантність шляхів вирішення. Якщо застосувати принципи синергетики до педагогічної взаємодії, можна дійти висновку, що розгляд педагогічної ситуації у спектрі багатьох потенційних варіантів вирішення сприятиме взаємозбагаченню як педагога, такі майбутнього лінгвіста. За умови певної організації середовища стає можливим об'єднання різних структур (викладач, студент), що належатимуть до різних стадій розробки проблеми (еволуція педагогічних технологій), але зможуть розвиватися та підтримувати одна одну (процес рефлексивних дій студента, процес рефлексії викладача, процес власне вирішення створеної ситуації). Актуалізована філософська синергетична парадигма в освіті корелюється з утворенням нового світогляду майбутнього лінгвіста у контексті

ноосферної філософії [3].

На результати педагогічних процесів впливає велика кількість різноманітних чинників, що є обумовленими внутрішніми протиріччями, взаємним впливом підсистем та зовнішніми факторами. Педагогічні процеси характеризуються своєю неповторністю. Виходячи з того, що педагогічна система є продуктом еволюції складної соціальної системи, вона здатна до самоорганізації. Для досягнення ефективності педагогічних процесів необхідною є реалізація трьох умов: нелінійності, нерівномірності, незамкненості. «Система освіти має гнучко та динамічно адаптуватися до соціально-економічних трансформацій, що відбуваються у суспільстві в цілому, зберігаючи при цьому стабільність щодо психолого-педагогічної складової. Отже, система освіти, з одного боку, має джерелом освітні парадигми та доктрини, які традиційно змінюються з плином часу, а з іншого боку – вона має бути природно-прогностичною, тобто працювати на майбутнє, адже майбутні випускники працюватимуть у часі та просторі, що суттєво відрізнятиметься від сьогодення, від періоду їхнього навчання.

Синергетична парадигма нелінійної педагогіки орієнтується на підвищення ролі засад освіти, яка спирається на ідеї цілісності навколишнього середовища, зважаючи на парадигмальні зміни в науці, її трансформації у міждисциплінарний стан, адже відбувається реалізація та актуалізація навчального матеріалу синергетичним змістом, наслідком чого стає його інтеграція до природничих та гуманітарних предметів.

Отже, можна зробити висновок, що педагогічна система має розглядатися як відкрита складна нелінійна динамічна система, що спирається на відповідні фактори та важелі реалізації процесу саморозвитку, саморегуляції, розвитку професійної активності та майстерності викладача, від яких залежить удосконалення сучасної вищої професійної освіти в психологічному, педагогічному та методичному аспектах. Динамічна система освіти демонструє взаємодію багатьох опозиційних та рушійних сил, що спонукають до дотримання усталених освітніх традицій та доктрин з одного боку, а з іншого – вимагають осучаснення змісту, підходів та методів навчання. Тобто, має місце структурована детермінована система, що має корелюватися з численними варіантами освітніх трансформаційних реформ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абасов З. Инновация в образовании и синергетика / З. Абасов // Almaty. – 2007. – № 4. – С. 3–12.
2. Абдыкаримов Б. Синергетическая концепция образования для устойчивого развития / Б. Абдыкаримов // Вестн. высш. шк. (Almaty). – 2005. – № 11. – С. 56–57.

3. Виненко В. Г. Последипломное образование педагога в свете постнеклассической науки / В. Г. Виненко // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 73–79.

4. Виненко В. Г. Синергетика в школе / В. Г. Виненко // Педагогика, 1997. – № 2. – С. 55–60.

5. Гапонцев В. Л. Применение идеологии синергетики к формированию содержания непрерывного естественнонаучного образования / В. Л. Гапонцев // Образование и наука. Изв. УрО РАО. – 2004. – № 6(30).

Оксана РЕВА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Оксана ХАЛАБУЗАР,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ У ФАХОВУ ПІДГОТОВКУ ЛІНГВІСТА

У сучасному суспільстві наука синергетика стає якісно новим методологічним підходом у пізнанні та механізмом оптимального керування педагогічними процесами. Базисні постулати науки педагогіки, її принципи та закономірності освіти набувають еволюційного розвитку, освітні процеси розглядаються з точки зору теорії складно організованих систем як явище біфуркаційного процесу взаємпросякнення та взаємодії педагогічного складу, розробленого ним навчально-методичного забезпечення та студентства.

Розвиток науки і освіти є невід'ємною умовою підвищення конкурентоспроможності економічної системи, способом зайняти гідне місце на регіональному та світовому рівнях, зміцнити державність і розвивати національні інтереси, розширити форми інтеграції в світову освітню систему. Розгляд освіти як стратегічного ресурсу розвитку країни і суспільства передбачає реорганізацію змістовної і процесуальної сторін вищої освіти. Забезпечення якості вищої освіти визначено як пріоритетна мета в стратегічних документах розвитку системи освіти. І завданням освітян, можливо, є саме роз'яснення майбутнім лінгвіста складностей системи, у якій ми розвиваємося, її конструктивних можливостей, що є потенційними за допомогою синергетичного підходу. Виходячи з цього, **метою** нашого дослідження обрано розкриття можливостей синергетичного підходу в освітньому процесі. У якості **об'єкта** визначено формування особистості майбутніх лінгвістів у системі вищої професійної

підготовки. **Предметом** є особливості застосування синергетичного підходу в процесі фахової підготовки майбутніх учителів.

Усвідомлення необхідності застосування теорії самоорганізації у якості складової педагогічної системи, адекватне розуміння принципів та закономірностей теорії, наявність здатності до самоорганізації педагогічних явищ та суб'єктів є базисним чинником імплементації синергетичної парадигми в освітні педагогічні процеси.

Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблем фахової підготовки майбутніх лінгвістів засвідчує, що різні аспекти досліджуваної проблеми знайшли своє відображення в таких напрямках наукової думки: методологічні засади дослідження професійної педагогічної підготовки фахівців (О. Абдулліна, А. Акімов, Ю. Бабанський, І. Зязюн, С. Сисоєва, В. Сластьонін, та ін.); сутність феномену педагогічної культури (Є. Бондаревська, В. Гриньова, І. Ісаєв); загальнотеоретичні основи розвитку мислення суб'єкта діяльності (О. Брушлинський, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Н. Менчинська, С. Рубінштейн та ін.); психолого-педагогічні умови формування та розвитку логічного мислення особистості лінгвістів (Г. Лаврешина, Н. Тализіна, О. Федоренко); формування і розвиток педагогічного мислення майбутнього вчителя-мовника (В. Лозова, М. Меєрович, А. Павленко, В. Паламарчук, В. Сухомлинський та ін.). Серед апологетів нового міждисциплінарного наукового напрямку, що намагається розкрити особливості застосування синергетики у педагогічному процесі, слід зазначити А. Пуанкаре, Л. Фон Берталанфі, Л. Онзагера, М. Ейгена, Р. Тома, Є. Князева та С. Курдюмова. Згідно з дослідженнями науковців, можна зробити висновки, що процес формування особистості вчителя має забезпечувати здатність майбутнього лінгвіста глибоко усвідомлювати логіку засвоюваного матеріалу, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки вивчених явищ, застосовувати операції критичного мислення, логічні прийоми і методи наукового мислення, вміння абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки. Здатність до застосування здобутих знань та вмінь у подальшій професійній діяльності відбувається за умови узгодженого поєднання організаційних форм, методів та засобів професійної підготовки майбутнього вчителя-мовника, зокрема лекційних і семінарсько-практичних занять, диспутів, конференцій тощо, активних методів навчання (проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція з запланованими помилками, лекція-прес-конференція та ін), комплексу різноманітних засобів навчання (мультимедіа, комп'ютер, навчальні посібники, спеціальні дидактичні матеріали). У сучасних умовах необхідно пам'ятати, що з кожним днем діяльність педагогічних кадрів сповнюється новим змістом, а це вимагає

реконструкції у підготовці лінгвіста, особливо його педагогічної підготовки, що має озброїти студентів знаннями, розвинути їхнє професійне мислення, сформувати педагогічні навички, виховати майбутнього вчителя як активну творчу особистість. Задовольнити потреби суспільства та школи може тільки соціально активний, професійно підготовлений лінгвіст з новаторським, творчим підходом до розв'язання завдань навчання та виховання. Професійна підготовка особистості лінгвіста залежить також від розуміння того, що вона існує не тільки як процес, але й як виховна система, що його породжує.

Ефективне вирішення цих завдань залежить від якісно нового підходу до організації педагогічного процесу в системі вищої освіти країни. На думку Є.Н.Князева та С.П.Курдюмова синергетику в педагогіці слід розглядати в контексті методу та в контексті змісту освіти. У першому випадку мається на увазі синергетичний підхід в освіті, тобто синергетичний аналіз навчально-виховного процесу, відповідна організація та управління процесом фахової підготовки. У контексті реструктуризації змісту освіти передбачається навчання студентів синергетичних знань та формування в майбутніх фахівців синергетичного погляду на світ, що їх оточує[1]. На думку С.П.Курдюмова, новий підхід до освіти з точки зору конструктивізму та синергетики можна розглядати як процес навчання, що здатний пробуджувати, прогнозувати прогрес пізнавальної діяльності.

Одним з аргументів на користь адекватності та відповідності засад синергетики педагогічним процесам є нелінійність, яка передбачає наявність взаємодії між компонентами структури, залежність їх якостей від характеру процесів, що відбуваються у системі. Нелінійна, динамічна система в умовах зростання певних параметрів може стати хаотичною через неоднозначність реалізації її стану, тобто відбувається стохастизація процесу. Але динамічний хаос має структуру у вигляді самоорганізації матерії, тобто. хаос містить в собі певний порядок. Зогляду на те, що самоорганізація можлива за наявності трьох базових умов: нелінійності, нерівномірності (залежність характеристики процесу від часу та простору), відкритості системи, структури, що виникають, не є статичними, адже вони завжди знаходяться у русі, взаємодіють колективно, об'єднуючись та розпадаючись на частини згідно ієрархії. Здатна до самоорганізації система є в цілому квазістаціонарною (віртуальною), адже утворення та розпади структур є збалансованими, будь-який момент може передувати неочікуваним змінам, але їхній характер пов'язаний з базовим станом, адже вся система є узгодженою сама з собою.

Отже, навчання основам синергетики може покращити якість мислення та формує нелінійний стиль мислення, тобто, сприяє розвитку особистості, що є головною метою сучасної освіти. Результатом розвитку нелінійного мислення можна вважати формування синергетичного мислення, яке має аналізувати та сприймати соціоприродні явища у контексті кооперативного розвитку та вірогідної інтерпретації. Під синергетичним стилем мислення ми розуміємо мисленнєвий процес, який орієнтований на виявлення всіх зв'язків навколишнього середовища, усвідомлення неоднозначності наукових проблем. Синергетичне мислення не відкидає переваги різних форм мислення, воно їх розширює та доповнює, надаючи гнучкості, динамічності, мобільності та інтегративності. Таким чином, синергетичний стиль мислення передбачає гармонійне узгодження різних підходів та стилів мислення.

Особистість, що матиме синергетичний стиль мислення, буде наділена прогностичним даром та спроможністю до випереджаючих дій. Вона, спираючись на нелінійний характер еволюції середовища, зможе вказати на можливі траєкторії його розвитку та вірогідно описати майбутній стан навколишнього середовища. Особистість вчителя з такими інтелектуальними якостями не тільки буде здатна передбачити можливий перебіг подій, але й нівелювати рецидиви небажаних подій, що, власне, становить уміння випереджаючої діяльності, адже з позицій синергетики майбутнє, тобто, результат, більше впливає на сучасність, ніж минуле, адже, бачення результату, як інтенції процесу, визначає прогнозування, зміст та мету навчально-виховного процесу

Можна зробити висновок, що відбувається трансформація у педагогічній діяльності, науці та її методології з одновимірного, лінійного мислення, що були звичними до традиційної науки, у мислення багатовимірне, творче, нестандартне. Оволодіння нелінійними засобами дії матиме результатом розуміння того, як раціонально працювати зі складними системами, як оптимізувати власну діяльність в умовах нестійкого розвитку. Теорія самоорганізації та досягнення сучасної науки переконливо довели обмеженість застосування лінійних, нединамічних закономірностей у описах складних природничих та суспільних процесів, що відбуваються в оточуючому середовищі. Опис таких систем вимагає синергетичного стилю мислення та синергетичного світобачення, що дозволить розширити характер наукової аргументації та у більш широкому методологічному контексті розглядати актуальні питання сучасної педагогіки. Так, освітянська спадщина може розглядатися як творчий синергетичний процес, а головним об'єктом педагогічної діяльності має стати студент, як система, яку навчають, яка

самостійно навчається, виховується, самостійно організується, самостійно виховується та володіє стилем синергетичного наукового мислення.

У якості **висновків** можна зауважити, що синергетика має обіймати відповідне місце у освіті 21ст. як одна з умов оновлення сучасної освіти у контексті сучасного світу, що стрімко розвивається. На цей час відбувається становлення нової моделі нелінійної педагогічної освіти, що об'єктивно розвивається під час навчального процесу, методологічною основою якого є теорія самоорганізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гершунский Б.С. Педагогическая прогностика: Методология, теория, практика / Б.С. Гершунский. – К.: Высшая школа, 1986. – 200с.
2. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В.М. Гриньова. – Х.: Основа, 1998. – 300с.
3. Прокопчук В.Є. Методична підготовка у професійній освіті майбутніх вчителів / В.Є. Прокопчук // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 2. – С. 136-140.
4. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навчальний посібник [для ВНЗ] / В.А. Семиченко. – К.: Вища школа, 2004. – 335с.

Володимир ТАТАРІН,

студент 1 курсу (магістратури)

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ірина ШИМАНОВИЧ,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

АВТЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Актуальність. Нові соціально-економічні умови життя в інформаційному світі стрімко активізують питання про інтеграцію України до світової спільноти, де провідну роль відіграють гуманітарні знання, людські цінності, здатність підтримувати зв'язок зі світом та бути соціально мобільними. Автентичні матеріали є одним із засобів, що сприяють формуванню цих параметрів та набуттю міжкультурної комунікативної компетентності.

Проблема автентичності розглядалася в роботах А. Гілмора, А. Лідікоута, М. Худи, Е. Якобсона та інших.

Метою роботи є визначення сутності автентичності в навчанні

іноземної мови та встановлення поетапного плану введення автентичних матеріалів у процес навчання.

Для реалізації поставленої мети використано наступні **методи**: аналіз літературних джерел, описовий, системний.

У ході дослідження було встановлено, що автентичними називають матеріали, що є «відрізками реальної мови, створеними її носіями (усно або письмово) для реальної аудиторії з метою передати якесь реальне повідомлення». При цьому, означення автентичності «стосується культури, а також здатності поводитись і мислити як цільовий мовний контингент з метою бути ним впізнаними і визнаними» [1, с. 4].

У сучасних реаліях друковані, візуальні та аудитативні автентичні матеріали є легкодоступними, однак їх впровадження в освітній процес має бути релевантним та ґрунтуватися на відповідних критеріях:

автентичність цілі: «ресурс повинен представляти реальний інтерес, або мати зовнішнє призначення»;

автентичність завдання: «учні мають достовірно реагувати на цей ресурс, тому запропонована з ним робота є не менш важливою, ніж саме джерело»;

автентичність умов: «умови для застосування ресурсу у класі мають відповідати умовам його реального використання в реальному житті» [2, с. 67].

Першим кроком до введення таких матеріалів є ідентифікація індивідуальних потреб та цілей учнів. При цьому, завданням для вчителя є максимально звузити та конкретизувати їх.

Наступною складовою є мотивування учнів до самостійного знаходження та ідентифікації автентичних матеріалів. На уроках ІМ доцільним є коментар вчителя щодо пошукової мети, а також обґрунтування цілей роботи з автентичним матеріалом.

Ще одним елементом є формування в учнів навичок роботи з автентичними матеріалами. Так, доцільною є підготовча робота, спрямована на створення опори перед сприйманням матеріалу: сканувальні та словникові вправи, контекстуальна довідка, культурологічний коментар тощо.

Останньою, але не менш важливою складовою є автентична оцінка. Опускаючи власне практичну частину роботи з автентичними матеріалами, адже її методичне наповнення є унікальним та може варіюватися в залежності від ряду причин (тип, тематика матеріалу, вік, кількість учнів, облаштування класної кімнати, навчальні здатності класу тощо), зазначимо, що автентичне оцінювання має відтворювати автентичне завдання, оскільки воно заміряє, як учень буде його виконувати в реальному житті та перевіряє досягнення практичних цілей навчання.

Висновки. Автентичні матеріали, при належному їх опрацюванні, можуть слугувати активним ресурсом для навчання іноземної мови в реальній її формі. Вони допомагають побудувати зв'язки між потребами та цілями учнів та зовнішнім світом поза навчальним контекстом. Так, застосування автентичних матеріалів на уроках може стати важливим фундаментом тих моделей міжкультурних відносин, які чекають на учнів поза «безпечною» ситуацією у класі, а також у майбутній професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*. 2007. V. 40, 1.2. URL: https://www.researchgate.net/publication/231910134_Authentic_materials_and_authenticity_in_foreign_language_learning.

2. Liddicoat, Anthony & Papademetre, L & Scarino, Angela & Kohler, Michelle. (2003). Report on intercultural language learning. Report to the Australian Government Department for Education Science and Training (DEST). URL: https://www.researchgate.net/publication/276060725_Report_on_intercultural_language_learning_Report_to_the_Australian_Government_Department_for_Education_Science_and_Training_DEST.

Олена САВИЦЬКА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Оксана КАЛІБЕРДА,**
к., філол. н., доцент (БДПУ)

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства закономірно постає питання про школу, що створила б умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку. Це вимагає пошуку нових форм організації освітнього процесу, що дозволили б: забезпечити високий інструментальний рівень знань випускників, уміння самостійно набувати і застосовувати їх на практиці; розвивати кожного учня як творчу особистість, здатну до практичної роботи; залучати кожного учня до активної пізнавальної діяльності; формувати навички пізнавальної і дослідницької діяльності, розвивати критичне мислення; спілкуватися з однолітками не тільки своєї школи, міста,

але й інших міст і навіть країн; грамотно працювати з інформацією.

Однією з найефективніших у досягненні поставлених цілей, на наш погляд, є проектна технологія, що на сучасному етапі розвитку освіти детально досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними авторами: І. Бім, І. Зимньою, Т. Сахаровою, Т. Супрун, І. Чечель, L. Fried-Booth, T. Hutchinson, D. Phillips.

У такому контексті, **мета нашої** роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності та значення проектної технології в освітньому процесі школи у світлі сучасних методологічних засад оволодіння іноземними мовами. Важливо, що вказана педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових (часто шляхом самоосвіти). Активне включення учнів у зміст тих або інших проектів дає можливість засвоїти нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі об'єкта.

У контексті вивчення іноземної мови, проект — це діяльність учнів, під час якої розвиваються різні аспекти володіння мовою, тобто, аудіювання, читання, писемне мовлення, діалогічне та монологічне мовлення інтегровано. Окрім цього, тут діє один із принципів комунікативного методу у вивченні іноземної мови — головна увага приділяється не формі, а суті. А це означає, що діяльність учнів у більшій мірі концентрується на темі роботи, аніж на досягненні певних мовленнєвих цілей. Надзвичайно важливою є роль, яку учні відіграють у виборі теми роботи, методів її виконання, складанні розкладу роботи та у створенні “кінцевого продукту”. Оскільки перед учнями не ставиться завдання про досягнення певних мовленнєвих цілей, і, тому, що учні зосереджують свої зусилля та увагу на досягненні поставленої мети, проектна робота надає їм можливість багаторазово використовувати уже набуті ними знання мови в майже природному контексті.

Проектна технологія не може замінити собою інші технології та методи навчання іноземної мови, але вона має перевагу, оскільки може бути використана в роботі з учнями, які мають різні рівні мовної підготовки, різний вік та здібності. Основна ідея подібного підходу до вчення англійської мови полягає в тому, щоб перенести акцент зі всякого роду вправ на активну розумову діяльність учнів, що вимагає для свого оформлення володіння певними мовними засобами. Лише метод проектів може дозволити вирішити це дидактичне завдання і відповідно перетворити уроки англійської мови на дискусійний, дослідницький клуб, в якому вирішуються дійсно цікаві, практично значимі і доступні для учнів проблеми з врахуванням особливостей культури країни і по можливості на основі міжкультурної взаємодії.

Таким чином, **сутність проектної технології** — стимулювати інтерес учнів до певних проблем, що передбачають володіння

визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних знань. Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, дотримуючи відповідний їх баланс на кожному етапі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Супрун Т.В. Проектна діяльність у початковій школі / Т.В. Супрун // Зб.метод.проектів : традиції, перспективи, життєві результати К. : Департамент, 2003. – 500с.
2. Fried-Booth Diana L. Project Work / Diana L. // Fried-Booth. – Oxford University Press, 1986. – 89 p.

Діана СИВАК,

студентка 2 курсу

факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти

Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**

к.філ.наук, доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ УМОВНОГО СПОСОБУ В ЕПІСТОЛЯРНОМУ ЖАНРІ

Наукова робота присвячена дослідженню образно-експресивних значень граматичних форм способу дієслова в українському епістолярному мовленні. **Актуальність** такого дослідження зумовлена тим, що граматичні способи відіграють одну з суттєвих стилерозрізнявальних функцій і характеризуються лексико-семантичної різноманітністю прямих і переносних значень.

Метою дослідження є визначення функціональної своєрідності дієслів умовного способу в епістолярному мовленні.

Умовний спосіб означає дію, бажану, залежну від певних умов. Характерною рисою умовного способу є максимальна фізична роз'єднаність при максимальній смисловій єдності.

Для поєднання підрядних умовних речень використовуються сполучники *коли б, якби, аби*. Частка *би* може сполучатися не тільки з особовою формою дієслова, а й з інфінітивом, зберігаючи при цьому характерне для неї модальне значення: "Час і буряки б скребити уже, та ще діжечка набита" [1, с. 422].

Форми умовного способу інколи наближаються до дійсного способу і виражають: 1. а) можливу дію: " ...І я б була певна тоді, що Ви б зрозуміли мої сльози і не образилась би за їх..." [2, с. 291]; б)

неможливу дію: "...Я нізачо не зробила б раді конвенансі або фальшивих гордошів..." [2, с. 331]; 2. а) доречну дію: "А, звичайно, було б краще, коли б вона переїхала" [3, с. 43]; б) недоречну дію: "Я також міг би висловитись, що не єсьм ані марксистом, ані народником, але се цілком нічого не пояснює: не про ліберію ходить..." [2, с. 322]; 3. Імовірну дію, припущення: "Може не кожний повірив би мені на такі слова, але хтось мені повірить, я знаю" [2, с. 328]; 4. Побоювання: "Я думаю, що мені хутко б сприкрився такий триб життя, але поки се для мене не новість" [2, с. 251];

Дієслова умовного способу можуть виражати: Прохання: "Був би дуже радий, коли б Ви обізвались хоч двома-трьома словами, щоб я знав, що Ви мене ще не забули, щоб мав звістки про вас та Вашу родину" [3, с. 272]; Бажану дію: "Бажав би я, щоб воно теж увійшло у збіорчку моїх оповідань ..." [1, с. 424]; Докір: "Се правда, що Лаговський під час хвороби міг здатися кожному нудним, але Шмідти не показали б йому так виразно сього, якби вважали його зовсім рівним собі..." [2, с. 347 – 348]; Пропозицію: "Якби Ваш знайомий літерат був цікавий бачити мене, то я була б дуже рада його пізнати, я дуже високо ціную дружбу?" [21, с. 265]; Застереження: "Якби не була научена досвідом гірким, то знов би розсипалась в гірких фразах ..." [21, с. 250].

Отже, можна зробити такий **висновок**, що умовний спосіб виражає ірреальну дію, бажану або неможливу за певних умов. Досліджений текстовий матеріал засвідчив, що умовний спосіб має ряд переносних значень, зокрема: здатний виражати можливу та неможливу дію, доречну та недоречну дію, імовірну дію та припущення; прохання; бажану дію; докір та пропозицію тощо.

Література

1. *Вихованець І.Р. Городенська К.Г.* Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. – К.: Унів. Вид-во "Пульсари", 2004. – 400 с.
2. *Грабовський П.А.* Вибрані твори: В 2 т. – К.: Дніпро, 1985. – Т. 2: Статті, нариси. Оповідання. Листи. – 344 с.
3. *Шевчук О.С.* Семантичні можливості граматичних форм способу дієслова в сучасно мій українській мові // Семантика і функції граматичних структур. – К.: НМК, 1991. – С.38 – 50.

Ксенія СКИДАН,
студентка м1УМЛ-з групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **О.А. КРИЖКО,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТА ОЦІННОГО ВИСЛОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Оцінка як лінгвістична категорія ще й досі залишається об'єктом дискусій, незважаючи на те, що вивченню її суті було присвячено чимало досліджень. Це зумовлено насамперед складністю процесу породження оцінки, під час якого те чи інше явище повинно бути не тільки сприйняте, а й зіставлене з існуючою моделлю світу або з особистими уявленнями людини, пропущену через сферу її почуттів і в результаті класифіковане.

Мета роботи – дослідити семантико-функційні та синтаксичні особливості об'єкта оцінного висловлення в українській поезії другої половини ХХ століття.

У процесі породження оцінного судження відбувається перетворення предикативного висловлення в аргумент іншого предикативного висловлення, зокрема аргумент, який виконує функцію суб'єкта судження. Цей етап має кілька підетапів, що засвідчують поетичні тексти другої половини ХХ століття: 1) введення розгорнутого предикативного висловлення в структуру оцінки: *«Брехня, що раб іде вмирати радо, / За домовину пута без жалю дає!..»* [2, с. 227]; 2) згортання предикативного висловлення при введенні його в структуру оцінки шляхом опущення аргументів предиката (всіх чи окремих), або через опущення предиката. Процес згортання об'єкта має певні особливості: а) ситуація вибрана як об'єкт оцінки, одержує в кожному із зазначених висловлень свої параметри (це може бути обмеження учасників ситуації, часу, місця, способу, причини дії чи стану): *«...це неправда, що ми помрем!»* [2, с. 256] – обмеження часу, місця, причини дії Д. Павличком надає можливість читачеві побачити неправдоподібність самого явища смерті, незважаючи на безліч причин; б) вибір того чи іншого семантичного згортання зумовлюється особливостями об'єкта, характером оцінки (конкретна чи абстрактна, абсолютна чи порівняльна) і ситуацією спілкування, в якій з'являється судження: *«Мій друг лежить з погаслими очима, / Я б'юся над ним, як той безкрилий птах. / Не жаль мені життя, ні побратима, / Та жаль,*

що ми не вмерли на хрестах!» [2, с. 233]; в) не всі розгорнуті структури можуть трансформуватися в згорнуті, навіть якщо з формального погляду цей процес можливий: «**Це добре**, що літаєш, та тобі / Порядок треба знати в божім слові! / – А він, вчорашній бог і судія, / Так лагідно всміхається до мене, / Бо **добре** знає, що співав і я...» [2, с. 358] – це висловлення має інший зміст, тому що змінюються суб'єкти події (“добре взагалі”, “якість процесу”); г) дериваційні можливості структури об'єкта оцінки зумовлюються характером того явища, яке вони репрезентують, наприклад, можливе згортання в інфінітивну конструкцію об'єкта-ситуації і неможливе таке згортання об'єкта-факту: «**Мамо, ви мені приснилися так печально, так скорботно, – Добре**, що йде дощ» [2, с. 256]; д) об'єкт оцінки, репрезентований інфінітивом або граматичною категорією імені, не завжди є результатом згортання предикативного висловлювання: «**Лев – страшно, Мавка – смішно**» [2, с. 256].

У конструкціях з абсолютною оцінкою в актантів переважає лімітативна функція, у порівняльних конструкціях – функція конкретизатора. Що ж до сфери поширення оцінки, то у межах досліджуваних поетичних творів насамперед можна виділити такі різновиди лімітативів: 1) суб'єктний (називає особу, її дії – реальні або можливі – на якості якої поширюється оцінка, або ж особу, для якої цей об'єкт має певну цінність): «**Але в цьому, брате, сила / Це я добре знаю...**» [1, с. 144]; 2) адресат (компонент, який підкреслює, що дія, стан, відношення оцінюються певним чином, якщо вони адресовані зазначеній особі): «**Так мені добре в цій печалі, / Хоч так болить мені ця мить**» [1, с. 144].

Наведені приклади враховують лише деякі властивості компонентів оцінних висловлень. Важливим аспектом цього питання є взаємодія семантичної та синтаксичної структури оцінного речення, тому що така конструкція з синтаксичного погляду має багато різновидів: 1) просте речення – «**Я добре пам'ятаю**» [2, с. 305]; 2) складнопідрядне речення – «**Добре**, що вона не прийде вже до мене!» [2, с. 306]; 3) мікроконтекст – «... Ти не спиш, Париж? Ти задумавсь Париж? Ти подумай Париж... **Це добре!**» [2, с. 30].

Отже, особливостями семантико-синтаксичної структури оцінного висловлення є наявність специфічних семантичних компонентів (об'єкта оцінки, оцінного предиката, суб'єкта оцінки, лімітатива сфери поширення оцінки та оригінальні засоби її мовної маніфестації) речення з різною семантичною будовою, які водночас є різновидами однієї загальної семантичної структури об'єкта оцінки – оцінний предикат з різними типами синтаксичного зв'язку, але з одним типом відношень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драч І. Ф. Вірші та поеми. Київ: Дніпро, 1991. 213 с.
2. Павличко Д. В. Твори в 3-х т. Київ: Дніпро, 1989. Т. 2: Поезії. 542 с.

Дарина СКУРАТОВСЬКА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Володимир НИЩЕТА,**

д.пед.н., професор (БДПУ)

МЕТОДИЧНИЙ АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ В ДЕСЯТИКЛАСНИКІВ ПРАКТИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОЄКТУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ ДИСКУСІЇ

Актуальність проблеми. Курс практичної риторики як складник мовної освіти старшокласників спрямований на плекання їхніх риторичних здібностей і формування комплексу риторичних умінь, що є актуальним у площині оперативного реагування на суспільний запит щодо підвищення рівня комунікативної культури сучасної молоді в інформаційну добу. Одним зі змістових компонентів навчання практичної риторики постає дискусія як словесне змагання мовців, які транслюють один одному мовленнєво оформлені у вигляді аргументів суб'єктні (потенційно суб'єктивні) судження стосовно конкретної теми з метою схилити опонентів на свій бік.

Починаючи з "Риторики" Аристотеля, теоретичні й прикладні аспекти дискусії як риторичного (еристичного) жанру всебічно й ґрунтовно досліджені в працях вітчизняних і зарубіжних фахівців. Проте методичний досвід навчання дискусії в шкільній українськомовній освіті нині лише формується.

У попередніх дослідженнях ми дослідили й обґрунтували (1) сутність принципу фаллібалізму в сучасній риториці та важливість реалізації його в контексті формування еристичних умінь старшокласників (у зв'язку з навчанням дискутувати), (2) особливості дискусії в шкільній мовній освіті як методу навчання та змістового компоненту практичної риторики, (3) смислові параметри дискусії як риторичного жанру в навчанні десятикласників української мови.

Мета й завдання дослідження – окреслити методичний алгоритм формування в учнів практичної готовності до проєктування й реалізації проєкту дискусії.

Методи дослідження – теоретичні (аналіз наукових джерел, порівняльний аналіз, синтез, узагальнення, проєктування).

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел з риторики й риторичної освіти уможливив проектування процесу формування в десятикласників практичної готовності до участі в дискусії на уроках української мови, унаслідок чого розроблено методичний алгоритм засвоєння аспектів змісту шкільної мовної освіти. Основою послідовності етапів роботи є зміст тем шкільного підручника, доповнений додатковими змістовими компонентами відповідно до авторської позиції.

Методичний алгоритм

№	Зміст тем підручника [2]	Додаткові компоненти змісту [1]
1.	Закони риторики (тактичний, мовленнєвий, ефективної комунікації).	
2.		Закони сучасної риторики (закон гармонізувального діалогу).
3.	Мовленнєва ситуація.	
4.	Особистість мовця.	
5.	Риторичний текст.	
6.	Мовленнєва поведінка, мовленнєвий вчинок.	
7.	Стратегія й тактика мовленнєвої поведінки.	
8.	Дискусія як різновид суперечки – різновиду комунікації.	Дискусія в контексті сучасної риторики.
9.	Види співрозмовників.	
10	Правила ведення суперечки.	
11		Способи, форми й процедури аргументування.
12	Різновиди аргументів.	
13	Полемічні прийоми.	
14		Типологія прикладів в аргументуванні.
15	Типологія запитань.	Типологія запитань (розширена).
16		Елементи логіки (закони, типи логічних помилок, логічна операція спростування).
17		Комунікативна атака.

Висновки. Учитель-словесник, який має риторичну освіту й постійно підвищує свою методичну компетентність, спроможний збагачувати зміст шкільної мовної освіти власним досвідом.

Реалізація розробленого методичного алгоритму сприятиме формуванню в учнів практичної готовності до проектування й реалізації проекту дискусії на уроках української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Риторика: навч. посіб. / авт.-упор. В. А. Ницета. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 220 с.

2. Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл.в заг. серед. освіти / Н. Б. Голуб, В. І. Новосьолова. Київ: Педагогічна думка, 2018. 200 с.

Лілія СТАРИЧЕНКО,
студентка 4 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ганна ВУСИК,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЛЕКСИКО-СТИЛИСТИЧЕСКОЕ НАГРУЗКИ ПОЭТИЧЕСКОГО МОЛЧАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

Каждый поэтический образ существует не сам по себе, а является встроенным, вписанным в семантическое пространство всего поэтического текста.

Поэтические образы молчания изучаются в рамках коммуникативно-дискурсивной парадигмы. Дискурсивные и коммуникативно-прагматические аспекты анализируются в работе на материале русскоязычного художественного дискурса.

Современный вектор лингвистического интереса направлено на исследование места молчания в невербальной (паравербальной) коммуникации, которая в большинстве случаев тесно связана с вербальной. Несмотря на то, что по традиции вербально оформленные сообщения считались основным средством и компонентом коммуникации.

Тип культуры определяет особенности коммуникации и наоборот. «Молчаливый язык», будучи весомым элементом коммуникативного поведения не только человека, но и природы, оказывает «невербальные ключи» к пониманию культурных констант и ценностей русскоязычного социума.

Актуальность темы определяется необходимостью осуществления системного исследования поэтических образов молчания с учетом их индивидуально-психологической и социально-

культурной природы, тенденцией к углубленному изучению вербальных и невербальных средств общения.

Несмотря на определенные положительные тенденции в исследовании явлений невербальной коммуникации, достаточно актуальными остаются проблемы комплементарности невербалики и вербалики, реализации невербальных и вербальных средств коммуникации в письменном художественном русскоязычном дискурсе. Кроме того, системного анализа требует коммуникативное молчание с учетом его индивидуально-психологических и социально-культурных аспектов, а также осмысление персонификации молчание, его семантизации в конкретной языковой системе.

Цель работы заключается в исследовании лексико-стилистической загрузки поэтических образов молчания в русскоязычном художественном дискурсе.

Цель исследования обусловила выполнение следующих **задач**:

- систематизировать научные подходы к изучению художественного образа в свете современной лингвистики;
- уточнить содержание понятий «словесный образ» и «художественный образ» и дать определение поэтическому образу молчание;
- идентифицировать основные вербализаторы молчание как невербального средства коммуникации в русскоязычном художественном дискурсе;
- выяснить стилистическую нагрузку средств обозначения эффекта молчания в русскоязычном дискурсе.

Объектом исследования является поэтические образы молчания.

Предмет исследования являются средства в русскоязычном художественном дискурсе.

Материалом исследования служат тексты современных авторов, объединенные общим тематическим блоком пейзажной лирики. Для исследования отобрано 100 стихотворных отрывков из примерами природного молчания.

Проведенное комплексное исследование поэтического образа молчание позволило выявить и проанализировать его онтологические свойства, предложить собственную парадигму символов русскоязычной пейзажной лирики, а также изучить особенности формирования и функционирования поэтического молчания в русскоязычном художественном дискурсе.

Художественный дискурс является носителем необходимых предпосылок для творческого использования языковых ресурсов и неограниченной свободы для творческого самовыражения.

Поэтическое молчание создается на основе авторских

интенций и мировоззрения, а также невербальной коммуникативной ситуации, участниками которой является природа и ее символы. В художественном дискурсе меняется вектор восприятия от чисто человеческих качеств к чисто естественным.

Поэтическое молчание в художественном тексте развивалось на протяжении тысячелетий. Художественный образ – более широкое понятие, чем словесный образ. Под художественным образом понимают специфическую форму и способ отображения жизни разными видами искусства. В основу словесного образа-символа положено осмысление органического сочетания образных и знаковых свойств. Словесный образ-символ – это знак, который условно передает определенные мысли, идеи, переживания, в тексте он является важным средством актуализации художественной нагрузки произведения.

Словесно поэтический образ молчание – сложный, динамичный словесный образ, который состоит из индивидуальных модусов знаний.

Поэтическое молчание существует на всех лексико-грамматических уровнях и презентуется моментом абсолютной тишины на страницах поэтических произведений.

Средства номинации тихого звучания природы коррелирует с синкретическими характеристиками поэзии. Секвенция музыки и поэзии представлена актуализацией поэтического образа молчания через привлечение маркеров тихого звучания природы.

Анализ иллюстративного материала позволил выявить основные рамки поэтического молчания в русскоязычном художественном дискурсе, а именно: суточные: *вечер, ночь, утро, день*, и сезонные: *весна, лето, зима, осень*. Количественный подсчет таких образов сделал выявления наиболее «молчаливых» времен года: весна (10%), лето (26%), зима (38%), осень (26%) и их суточные характеристики вечер (11%), ночь (69%), утро (9%), день (11%). Топографические (локальные) особенности характеризуются наличием пространства для существования и функционирования природных символов. Художественное пространство, на фоне которого разворачивается сюжет является не однородным, а является отражением как настоящего мира, так и воображаемого. Топос поэтического молчания – более широкая категория и характеризуется двумя символами: *земными* и *небесными*, в то время как локус – более конкретный, которой охватывает *земные символы*: локус-земля, локус-вода, локус-лес и *небесные*: локус-небо.

Отметим, поэтическое молчание, созданное благодаря

хронотопа, имеет более выраженную абсолютность, продолжительность и не ограничивается рамками сюжетных локусов.

Коммуникативные параметры поэтического молчания заключаются в выделении основных коммуникантов невербального действия – молчание и осмысление модусов их общения. Поэтическое молчание на страницах русскоязычного художественного дискурса характеризуется своей диалогичностью.

Понятие модуса является разноплановым и многоаспектным, поскольку находится в понятийном аппарате философии, логики, лингвистики и литературоведения. По классификации Н. Д. Арутюнов, внимание фокусируется на таких модусах общения, как: модус эмотивного плана, модус волюнтаривного плана и модус сенсорного плана. Каждый из этих модусов влияет на реализацию поэтического молчания путем использования различных лексических элементов для экспрессивной окраски русскоязычной поэзии.

Языковые особенности коррелируют со стилистическими значениями поэтического молчания. Представление поэтического молчания происходит и за счет доминантного мотива, который помогает шире открыть и понять авторские фоновые интенции для раскрытия настроения и чувств автора.

Стилистические особенности поэтического молчания представлены использованием различных художественных средств и тропов, а именно персонификации, сравнения, эпитетов и метафор.

Материалы проведенного исследования закладывают необходимый фундамент для дальнейшего изучения такого сложного феномена как поэтическое молчание.

ЛИТЕРАТУРА

1. Безуглая Л. Р. Значимое молчание в системе прагматической импликации. *Вісник ХНУ*. Х.: ХНУ, 2004. Вип. 636. С. 47–49.
2. Волкова С. В. Міфологічні образи в сучасних амеріндіанських прозових текстах: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 340с.
3. Жаботинская С. А. Теория номинации: Когнитивный ракурс. *Вестник МГЛУ*. 2003. № 478. С. 145–164.

Анастасія СТЕЛЬМАХ,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Володимир НИЩЕТА**,
д.пед.н., професор (БДПУ)

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Актуальність проблеми. Науково-технічні й інформаційні зміни в суспільстві спричиняють потребу в людях, здатних приймати нестандартні рішення, що ґрунтуються на творчому мисленні. Тому одним із пріоритетних напрямів в освітній політиці є турбота про обдаровану талановиту молодь, її творчий, інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток. Державний стандарт базової середньої освіти скеровує формувати в учнів наскрізні для всіх ключових компетентностей уміння, із-поміж яких уміння «діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросовісне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї» [3, с. 5].

Різноманітні аспекти творчості та креативності особистості досліджували І. Бех, Д. Богоявленська, В. Дружинін, Дж. Гілфорд, А. Матюшкін, С. Медник, Я. Пономарьов, Е. Торранс, С. Сисоева, В. Юркевич, О. Яковлев та ін.

Мета й завдання дослідження – визначити сутність понять “творче мислення”, “креативність” й окреслити методи та прийоми розвитку креативності учнів під час навчання української мови в закладах загальної середньої освіти.

Методи дослідження – теоретичні (аналіз психолого-педагогічних, лінгводидактичних джерел, синтез, узагальнення).

Виклад основного матеріалу.

Відповідно до визначення В. Андрієвської, креативність – це “творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими” [1]. Суголосними є погляди Д. Богоявленської, Дж. Гілфрода, П. Торренса, згідно з якими провідним аспектом креативності є креативне мислення, що характеризується створенням суб'єктивно нового продукту та новоутвореннями (мотивацією, метою, оцінювальними судженнями тощо) у самій пізнавальній діяльності зі створення такого продукту [2, с. 48].

Отже, креативність є загальною характеристикою особистості і впливає на творчу продуктивність незалежно від галузі прояву особистісної активності. Відповідно, на уроках української мови креативність і творчі здібності є метою розвитку учнів, навчальна ж мета має стосуватися формування в здобувачів освіти конкретних творчих умінь відповідно до вимог програми, як от: застосовувати на практиці основні правила спілкування; прогнозувати можливі наслідки маніпулятивного мовленнєвого впливу; складати текст, висловлювання, речення певного змісту; вибірково переказувати текст певного типу мовлення за колективно складеним планом тощо.

У сучасній лінгводидактиці накопичено методичний арсенал плекання творчого потенціалу дитини, і перспективні освітні технології пропонують чимало процесуальних засобів розвитку креативності. Головним для кожного вчителя є, на нашу думку, прагнення виявляти й розвивати творчі здібності своїх вихованців на уроках мови, обираючи відповідні методи навчання.

До креативних зараховують такі методи: асоціативні куш, схема, малюнок; словесне малювання; сенкан; вправи розважально-творчого характеру; різнорівневі домашні завдання та вправи з мови; мовні й риторичні ігри; ґрунування; складання тематичних словничків тощо.

Розвиткові креативності учнів особливо сприяють уроки розвитку мовлення, оскільки усні та письмові роботи є потужним стимулом для розквіту творчості. Написання переказів і творів вимагає від учнів аргументування, пошуку шляхів розв'язання проблем, розмірковування, творчого самовираження тощо. При цьому важливим є залучення учнів до вибору теми висловлювання, що сприятиме зацікавленості не тільки в творчій роботі, а й у вивченні предмета зокрема. Креативний потенціал особистості може зростати за умов спеціального навчання, спрямованого на посилення незалежності, відкритості щодо нового досвіду, чутливості до проблем, сприяння творчим потребам учнів.

Висновки. Завданням учителя української мови є створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває успішність, інтелектуальну спроможність. Використання креативних методів навчання, цікавих творчих форм самостійної роботи сприятимуть розвитку креативного потенціалу (мета розвитку), формуванню творчих умінь у різних видах мовленнєвої діяльності (навчальна мета), що є одним із пріоритетних завдань шкільної мовної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвська В. В. Креативність. *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 432.

2. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: учеб. пособ. Москва: Академия, 2002. 320 с.

3. Державний стандарт базової середньої освіти / постанова Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 17.10.2021).

Діана ТКАЧЕНКО,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ірина ШИМАНОВИЧ**
канд. пед.н., доцент (БДПУ),

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАННОГО МОНОЛОГІЧНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ

Постановка проблеми. Європейські тенденції гармонізації вищої освіти, участь України в Болонському процесі, реформування системи освіти в Україні потребують принципово іншого підходу до викладання іноземної мови для студентів економічних спеціальностей університетів. Практика залучення українських фахівців до участі в міжнародних проектах, робота в транснаціональних корпораціях, перспективи зростання необхідності міжнародної комунікації в бізнес-середовищі вимагають від майбутніх економістів вільного володіння іноземною мовою як у сфері повсякденного спілкування, так і в галузі відповідного фаху, оскільки загальновідомо, що від якості професійної комунікації значною мірою залежить успішність діяльності.

Однак сучасні дослідження з проблеми спілкування в бізнес-середовищі містять дані про те, що у випускників-фахівців недостатньо розвинені вміння комунікації. Це стосується, насамперед, усного ділового монологічного спілкування.

Метою нашого дослідження є обґрунтування алгоритму вправ для навчання професійно спрямованого монологічного висловлювання.

У відповідності з програмою English for Specific Purposes (ESP), National Curriculum for Ukrainian Universities [102], розробленої згідно з рекомендаціями Ради Європи, метою професійно спрямованого монологічного мовлення є, зокрема, проведення підготовленої індивідуальної презентації з широкого кола тем / проблем в академічній або професійній сфері [102, с. 27].

У програмі “English for Specific Purposes (ESP), National

Curriculum for Ukrainian Universities” [102] зазначається важливість визначення спеціальних комунікативних умінь, ситуацій та сфер, пов’язаних із професійною діяльністю (job related areas), в яких студенти повинні їх використовувати.

Розробляючи алгоритм побудови вправ для навчання майбутніх економістів професійно зорієнтованого монологу, доречно зазначити, що під час роботи над монологічним мовленням у центрі уваги мають бути вміння реферувати прочитані або почуті оригінальні навчальні матеріали в заданій комунікативній сфері й мовленнєвій ситуації, а також доказовий виклад власних міркувань з урахуванням адресата й сфери спілкування із запропонованої теми, проблеми, ситуації з використанням засвоєних мовленнєвих форм, а також вміння готувати та проводити презентації [102, с. 23-24].

Слід зазначити, що готуючи студентів до створення власних монологічних висловлювань, необхідно розвивати паралельно всі види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), але аудіювання та говоріння здебільшого на аудиторних заняттях, в той час як у самостійній роботі повинні переважати читання й письмо.

Власний педагогічний досвід дозволяє обґрунтувати алгоритм побудови системи вправ для навчання студентів монологу. Ми вважаємо, що доцільно поетапно використовувати рецептивні, репродуктивні та продуктивні вправи, при цьому зазначаємо, що межі їх застосування є умовними і неможливо на першому етапі обмежитися лише рецептивними вправами, або на останньому лише — продуктивними. У реальному навчальному процесі більшість умінь формується комплексно і паралельно.

Рецептивні вправи спрямовані на ознайомлення студентів із зразками для засвоєння особливостей логіко-композиційної побудови висловлювання; тактики усного публічного мовлення.

Репродуктивні вправи забезпечують формування вмінь реалізації комунікативного наміру та логіко-композиційної побудови висловлювання за допомогою використання зразків, вербальних, вербально-зображальних та зображальних опор.

Продуктивні вправи спрямовані на створення власного монологічного висловлювання. Під час виконання комунікативних вправ використовуються візуальні опори, запропоновані викладачем, які частково націлюють на зміст висловлювань. Ступінь самостійності студентів у визначенні змісту та створенні візуальних опор під час виконання комунікативних вправ є вільним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є.Бакаєва та інші. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.

Юлія ТКАЧЕНКО,
магістрантка 1 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Світлана ГЛАЗОВА,**
к. філол. н., доцент (БДПУ)

СІНГРАФЕМІКА ЯК ЗАСІБ МОВНОЇ АТРАКЦІЇ У РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ ДЛЯ ДІТЕЙ

Актуальність. Домінуючою є думка, що саме мовлення сьогодні є об'єктом більш уважного осмислення лінгвістами, особливо в публіцистичному дискурсі [1, с.105]. Коли ж мова йде про рекламні тексти для дітей, то тут визначальним є функція візуального компонента. Це можна пояснити тим, що діти, особливо молодші, краще сприймають будь-який текст, який презентується в супроводі з різними невербальними засобами (наприклад, діти стверджують, що ілюстровані книги краще сприймаються неілюстрованим). Безумовно, таке спрямування дослідження є сьогодні актуальним.

Ступінь досліджуваності проблеми. На кожному історичному етапі розвитку мовознавства посилювалась увага до явища атракції з урахуванням різних його аспектів. Як явище поетичної мови паронімічну атракцію аналізували Григор'єв В., Северська О., Ткаченко Л. Останнім часом з'явилися дослідження мовної атракції з огляду на нові наукові позиції (Кривко І., Фільчук Т., Фришберг І.).

Мета і методи дослідження. Мета – на прикладі сучасного рекламного дитячого радіопродукта проаналізувати параграфемні елементи як засоби мовної атракції. Мета й особливості досліджуваної теми зумовили використання описового методу (для інвентаризації, аналізу та опису зібраного теоретичного й фактичного матеріалу) та методу контекстуального аналізу (дав змогу виявити вплив мовного і позамовного контексту).

Сутність дослідження. Особливість функціонування лексем у сучасній рекламі лежать в обігранні як мовних, так і позамовних, тобто невербальних, засобів. «Невербальні компоненти реклами (зображально-графічні: розмір, колір, звук, композиція тощо) виконують інформативно-експресивну функцію, виступають в тісному взаємозв'язку з вербальними компонентами – салоганами,

ктематонімами, назвами предметів реклами, комунікативно-адресним блоком, аргументами...» [37, с. 204].

Можливостей використовувати невербальні багатства, безсумнівно, більше у телевізійних роликів, у яких вплив досягається за допомогою режисерської, операторської роботи, акторської майстерності та якості словесного змісту. У друкованого ж рекламного модуля таких можливостей немає, і велику роль тут відіграють параграфемні елементи.

Термін «параграфеміка» був введений у науку Е. Хемпом [25, с.169]. Параграфеміка являє собою систему графічних елементів, які існують поряд з графемною системою, але не входять в набір власне диференційно-графічних протиставлень (літерного алфавіту). Реклама, що впливає на смисл тексту, формується й за допомогою позабуквених елементів, які створюють впливає потенціал будь-якого рекламного тексту». Такі компоненти прийнято називати елементами параграфеміки.

Виділяють три групи параграфемних елементів: синграфеміку (виразні можливості розділових знаків і пунктуаційних комплексів), супраграфеміку (механізм шрифтового варіювання) і топографеміку (механізм варіювання площинний синтагматики тексту).

До засобів мовної атракції можна віднести варіативне використання розділових знаків. У текстах для дітей копірайтори активно використовують знаки оклику для створення спонукальної сили висловлювання: «Підготуйся до випускного! Будь королевою!», «Будь розумним! Грай! Логічні настільні ігри «Smart Games», «Влуч у світ Дісней! Бери участь у конкурсі! «Xbox»». Для посилення впливає ефекту рекламісти використовують подвоєння, потроєння знаків оклику: «Конкурс триває !!! Не проспи!!! «Xbox», «Juicy Fruit. Вже хочу !!!», « Раз! Два!! Три!!! А ти дозрів для Бон Парі? ». (radiokids.online Перше українське дитяче радіо)

Вибір питального або окличного знаків сприяють приверненню уваги. Якщо текст містить в собі знак питання, то створюється ілюзія невимушеної бесіди, така форма розрахована на те, щоб зацікавити читача, вступити з ним в діалог: «Lays. Хочеш?», «Пограємо? «Дитячий світ» (radio.kids.fm).

Основні висновки. Можна стверджувати, що представлені графічні виразні багатства мови привертають увагу дитячої аудиторії, створюючи оригінальну, неповторну форму рекламного повідомлення, одночасно з тим активно поєднуються в рамках одного тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова С. М. Функціонування пояснювальних висловлень у

текстах публіцистичного стилю. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки.* Бердянськ, 2018. Випуск 15. С. 101–107.

2. Кривко І. П. Специфика синонимической аттракции в лексиконе индивида: синергетический поход: дис... канд. филол. наук: 10.02.19. Курск, 2010. 169 с.

3. Тараненко К. В. Прагматика антонімії української мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2014. 204 с.

Ірина ТУР,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Неля ПАВЛИК,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

РОЛЬ ТРОПІВ У ТВОРЕННІ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ ІДІОСТИЛЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Одним із найважливіших складових тексту є експресивний план. Загальна експресивність тексту уявляється як інтегрований результат реалізації таких його властивостей, як емотивність, оцінка, образність, інтенсивність, стилістична маркованість, структурно-композиційні особливості тощо [4, с. 183]. Емотивність – це характеристика мовних засобів, спеціально призначених для посилення емоційності змісту. Прагнення до емоційно-експресивної виразності стає творчим мотивом не тільки для авторів художніх, а й інших типів тексту. Але саме художні тексти особливо цікаві лінгвістові, оскільки в них експресивність є постійною і традиційною ознакою.

Цього року в Україні на державному рівні відзначають 150-річчя від дня народження видатної письменниці та громадського діяча Лесі Українки. Світ поезії Лесі Українки яскраво індивідуальний та емоційно піднесений, її художній світ завжди приваблював і досі приваблює дослідників. *Мета* наукової роботи – виявити та охарактеризувати роль тропеїчних засобів у творенні образної системи ідіостилю Лесі Українки, зокрема з'ясувати специфіку функціонування метафор в інтимній ліриці поетки. У процесі аналізу застосовувались метод лінгвістичного опису мовних фактів та семантико-стилістичний метод.

Метафора – один із основних тропів поетичного мовлення; це “розкриття особливостей певного предмета, явища за допомогою перенесення на нього ознак іншого предмета, явища тощо” [1, с. 109]. Метафори є не тільки образними тропами поетичної мови, а й

джерелом виникнення нових значень. У метафорі відображається здатність людини вловлювати схожість і подібність між різними індивідами, класами об'єктів, а потім за цією схожістю переносити назви справжнього носія чи функції на характеризовану особу або предмет [2, с. 329].

Поетичні метафори належать до образно-експресивних засобів мови. Багато з них увійшло до загального фонду виражальних ресурсів, стали традиційними (срібний голос, сивина віків, хмари птахів). Але переважна більшість поетичних метафор є індивідуально-авторськими.

Індивідуально-авторські метафори, виявлені в інтимній ліриці Лесі Українки, характеризуються оригінальністю, винятковою виразністю, свіжістю:

“Легким сном **спить мій жаль** у серденьку” [3, с.117];

“Знов мене **колишуть мрії**” [3, с.118];

“Тихо **думка шепоче**: “Не вір тій весні!...”

Вже **прокинулись мрії і співи** в мені...” [3, с.120].

Можливі й різні форми граматичного вираження метафори. У поезіях Лесі Українки вона найчастіше репрезентована поєднанням іменника з дієсловом переважно минулого часу, наприклад:

“Поглянула я, що вже **нічка зникала**, –

І душу мою обгорнула печаль” [3, с. 78];

“Стояла я і **слухала весну**” [3, с. 118];

“То ж тоді в мене **в серці** глибоко

Сяя пісня сумная рида” [3, с. 117];

“Де ж потім ти взяла ті ніжні тони...”

Ти їх знайшла в своїм **розбитім серці**” [3, с. 245].

На основі метафоричного перенесення значень у художньому мовленні Лесі Українки створюються оригінальні мовні образи, позначені несподіваними асоціаціями:

“**Огнем-блискавицею жаль** мій по ній **розточився**” [3, с. 121];

“**Горить** моє **серце**, його **запалила**

Гаряча іскра палкого жалю” [3, с. 117];

“І кожний раз, як стане він **бриніти**,

Тремтять в моєму серці ті квіти” [3, с. 265].

Отже, інтимна поезія Лесі Українки позначена широким використанням основних тропів поетичного мовлення – метафор. Метафора є не тільки одним із засобів посилення образності й виразності мови поетеси, а й могутнім джерелом збагачення лексико-семантичної системи взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач

В. Ф. Святовець. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 176 с.

2. Стилїстика української мови: підручник / Л. І. Мацько та ін. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.

3. Українка Леся. Зібрання творів: у 12-ти т. Київ: Наук. думка, 1975. Т.1: Поезії. 446 с.

4. Человеческий фактор в языке: Языковые механизмы экспрессивности / отв. ред. В. Н. Телия. Москва: Наука, 1991. 214 с.

Катерина УСОЛЬЦЕВА,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Олена ЯРОВА,**

доктор пед. наук, доцент (БДПУ)

ТЕСТ ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ НАВИЧОК ТА ВМІНЬ ЧИТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Читання є однією з базових навичок, якою учням необхідно оволодіти в шкільному курсі англійської мови. Успіх оволодіння цим вмінням залежить і від якості контролю, що забезпечує зворотній зв'язок між вчителем та учнем та допомагає скорегувати недоліки. Тому забезпечення ефективних методів контролю є важливим елементом освітнього процесу.

Для контролю навичок читання англійською мовою активно використовують тести. Академічний тлумачний словник подає таке визначення тесту: “Тест – коротке стандартне завдання, метод випробування, що застосовується в різних галузях науки для одержання кількісної характеристики певних явищ” [3, с. 102].

Актуальність даної теми зумовлена активним використанням тестів як засобу контролю та розробки нових його форм для підвищення ефективності перевірки вмінь та навичок читання англійською мовою.

Специфіку тесту як виду контролю, його різновиди та особливості використання в освітньому процесі у свої працях визначили С. Аvasенов, В. Беспалько, А. Майоров, Р. Касимов, В. Сергієнко.

Метою даної роботи є схарактеризувати використання тесту як засобу контролю навичок і вмінь читання англійською мовою в закладах загальної середньої освіти.

Достеменно невідомо, коли виникли тести. Довгий час вони розвивалися та активно використовувалися в психології. Там тести і

набули сучасного вигляду, вчені психологи сформували основні принципи, що є ключовими під час організації тестування. У XX ст. тести почали розробляти й випробовувати для запровадження в освітній процес [1].

Сьогодні ведеться розробка та вдосконалення технологій складання та використання тестів. Актуальною проблемою тестології є створення єдиної класифікації тестів. Кожна класифікація базується на певних критеріях. Так, В. Кім виділяє 2 групи тестів: тести з завданнями відкритого типу та з завданнями закритого типу. До тестів із завданнями відкритого типу відносяться завдання на доповнення та із вільною відповіддю. До тестів із завданнями закритого типу відносяться тести: з вибором однієї правильної відповіді; з вибором кількох правильних відповідей; з градуйованими відповідями; на встановлення співвідношення; з установкою правильної послідовності [2, с. 55–56].

В освітній системі України тести є одним з головних методів контролю. Вже в підручниках 4 класу можна зустріти тест для перевірки розуміння прочитаного. Дослідник Б. Ебель відмічає, що тести є одним з ефективних методів контролю. Такий тип контролю допомагає учням структурувати знання. Тест показує ефективність методів навчання, що застосовує вчитель в процесі навчання [4, с. 29–32].

Одним з головних стандартизованих тестів в освітній системі України є Зовнішнє Незалежне Оцінювання (ЗНО). Його головним завданням є об'єктивно оцінити знання учнів, набуті за час навчання в закладах загальної середньої освіти.

Окрім підручників є додаткові видання, що допоможуть учню перевірити свої вміння та вдосконалити навичку читання. Наприклад, серія книжок «Читаємо англійською» від видавництва «Арій». Дана серія книжок розрахована на всі рівні володіння англійською мовою. Цікаві твори класичної зарубіжної літератури подаються з комплексом тестових завдань усіх типів. Завдання розроблені на основі новітніх методів викладання англійської мови. Також книжки цієї серії допомагають читачу засвоїти нову лексику. Дані видання рекомендовано використовувати на уроках англійської мови.

Отже, тест є основним методом контролю навичок та вмінь читання. Його використовують, починаючи з молодшої школи, впродовж усього періоду навчання. Цей метод контролю допомагає встановити зворотній зв'язок між вчителем та учнем з метою оцінювання, корегувати знання в процесі навчання та вдосконалювати методи презентації навчального матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов В. С. История возникновения тестов: веб-сайт. URL: http://www.bim-bad.ru/docs/avanesov_tests_history.pdf.
2. Ким В. С Тестирование учебных достижений: монография. Уссурийск: Издательство УГПИ, 2007. 214 с.
3. Словник української мови: у 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1979. Т.10, 800 с.
4. Ebel R. L. The Uses of Standardized Testing. Phi. Delta Kappun., 1987. 50 p.

Олена ФІЛАТОВА,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Юлія ПРЯДКО.**
канд. філол.н., доцент (БДПУ)

ДІЛОВА ІННОВАЦІЙНА ГРА ЯК МЕТОД ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ У НЕМОВНИХ ВНЗ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Сучасні інформаційні технології вимагають від вищих навчальних закладів впровадження нових підходів до навчання, що забезпечують розвиток комунікативних, творчих і професійних знань, потреб у самоосвіті. Впровадження інформаційних технологій у навчальний процес внз переходить на новий етап – впровадження нових мультимедійних навчальних матеріалів. Існує велика кількість різноманітних інформаційних ресурсів, які суттєво підвищили якість навчальної й наукової діяльності. Усе частіше в навчанні використовуються мультимедійні технології, спектр яких помітно розширився: від створення навчальних програм до розробки цілісної концепції побудови освітніх програм в області мультимедіа, підготовки кадрів університетського рівня за даним напрямком, формування нових засобів навчання. Ділова гра являє собою засіб моделювання різноманітних умов професійної діяльності (включаючи екстремальні), метод пошуку нових способів її виконання. Ділова гра імітує різні аспекти людської активності й соціальної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема використання мультимедійних технологій у навчальному процесі внз відносно нова для сучасної науки. Сучасні наукові дослідження розглядають питання використання мультимедійних технологій у внз

у роботах Ю.М. Єгорова, В.А.Касторнова, Н.В. Клемешова, А.Ю. Кравцова, А.В. Суворинова, А.В. Осика та ін. Психолого-педагогічні й технічні аспекти їх застосування знайшли своє відображення в роботах С.А. Христочевського, М.І. Фролова, Є.С. Полатта ін. Однак педагогічні умови застосування мультимедійних технологій в освітньому процесі тільки починають досліджуватися. Тому дослідження доцільності застосування методу ділової гри становить значний інтерес для сучасної науки в цілому й можливості застосування даного методу для підвищення рівня ефективності в процесі навчання студентів іноземній мові немовних вузів.

Завданням дослідження є визначення проявів особистісно-орієнтованої парадигми освіти, реалізації принципів диференціації й індивідуалізації навчання, виявлення й простежування особливостей психології учасників за допомогою застосування методу інноваційної ділової гри.

Використання мультимедійних технологій у навчанні реалізує кілька основних методів педагогічної діяльності.

Включеність мультимедійних технологій у методологічний апарат при навчанні студентів немовних вузів здобуває все більшої актуальності, тому що сучасна система освіти вимагає від студента освоєння досить великого обсягу знань з іноземної мови.

Профільне навчання іноземній мові є процесом поглибленого навчання/вивчення іноземної мови в комбінації зі спеціалізацією, тобто орієнтація на подальше продовження освіти в обраному напрямку з метою оволодіння відповідної професійною діяльністю.

Метою профільного навчання іноземним мовам є подальший розвиток іншомовної комунікативної компетенції й деяке розширення її компонентного складу за рахунок включення елементарних основ лінгвістичної компетенції й перекладу як професійно-орієнтованого вміння; здатності до особистісного й професійного самовизначення, а також розвиток здатності й готовності до самостійного вивчення іноземної мови, до самоосвіти з його використанням у різних галузях знань, розвиток досвіду творчої діяльності, у тому числі в області дослідницької роботи в руслі профілю.

Для досягнення поставлених цілей пріоритетними принципами профільного навчання стають: принцип соціокультурної / культурознавчої / міжкультурної й принцип комунікативно-когнітивної спрямованості навчання; принцип інтенсифікації мовної й соціальної взаємодії студентів засобами іноземної мови, широке використання таких технологій, як проектна методика, професійно-орієнтована рольова гра, ділова гра.

Ділова гра – це засіб розвитку професійного творчого мислення, у ході її людиздобувають здатність аналізувати специфічні

ситуації й вирішувати нові для себе професійні завдання. Ділова гра є найкращим з активних методів проведення занять. Ділові ігри на відміну від інших традиційних методів навчання, дозволяють більш повно відтворювати практичну діяльність, виявляти проблеми й причини їх появи, розробляти варіанти вирішення проблем, оцінювати кожний з варіантів розв'язання проблеми, ухвалювати розв'язання і визначати механізм його реалізації. Визначальною ознакою ділових ігор є те, що вони дозволяють: розглянути певну проблему в умовах значного скорочення часу; опанувати навички виявлення, аналізу й вирішення конкретних проблем; працювати груповим методом при підготовці й прийнятті рішень, орієнтації в нестандартних ситуаціях; концентрувати увагу учасників на головних аспектах проблеми й установлювати причинно-наслідкові зв'язки; сформувати взаєморозуміння між учасниками гри.

Спочатку ділові ігри створювалися з метою допомогти керівникам ухвалювати найбільш раціональні рішення на виробництві. У грі імітується робоча обстановка, яка має місце в дійсності. Ставиться актуальна проблемна ситуація. Серед учасників розподіляються ролі посадових осіб, що мають відношення до проблеми, що розбирається. Відмінність ролевих цілей і наявність загальної мети ігрового колективу сприяє створенню атмосфери реальних відносин між колегами й тій обстановці, у якій має бути ухвалювати розв'язання працівникам.

Ділові ігри є педагогічним засобом і активною формою навчання, яка інтенсифікує навчальну діяльність, моделюючи управлінські, економічні, психологічні, педагогічні ситуації й дає можливість їх аналізувати й виробляти оптимальні дії надалі. При проведенні ділових ігор студенти звикають до ролі менеджера, банкіра, бухгалтера тощо, що наближає навчання до реальної дійсності, вимагаючи від студентів взаємодії, творчості й ініціативи. Ігровий супровід вивчення матеріалу дозволяє підтримувати постійний високий інтерес у студентів до змісту курсу, активізує їхню самостійну діяльність, формує й закріплює практичні навички.

Метод ділової гри має серйозні переваги в порівнянні з багатьма іншими методами навчання. Участь у ділових іграх може дати не тільки знання, але й безцінний досвід, який в умовах розмірного існування треба здобувати роками. Крім того, за допомогою ділових ігор можна вчити й вчитися не тільки тому, як і чому треба працювати, можна тренувати такі важливі для успішної роботи якості, як комунікативність, лідерські якості, уміння орієнтуватися в складних ситуаціях, які швидко міняються. Можна програвати стресові й критичні ситуації, можна тренувати не тільки

окремих людей, але й команду. Учити бути командою.

Ділові ігри приводять до того, що студенти не тільки самі прагнуть виконувати поставлене завдання, але й спонукають до цього своїх товаришів. Ділові ігри добре використовувати при перевірці результатів навчання. Ділові ігри роблять процес навчання цікавим, створюють у студентів добрий робочий настрій.

Ділову гру можна проводити перед лекційними заняттями, після прочитання циклу лекцій або ж здійснювати організацію всього навчального процесу на основі наскрізної ділової гри. У першому випадку ділова гра опирається тільки на особистий досвід граючих і повинна виявити проблеми в знаннях, заповнення яких буде відбуватися в процесі прослуховування лекцій заданим розділом, що викличе до них додатковий інтерес. У другому випадку ділова гра опирається на знання, отримані в процесі лекційних занять. Ці знання не тільки закріплюються в грі, але й отримують якісно нову форму «існування», оскільки ввійдуть до структури досвіду регуляції пізнавальної, професійної діяльності.

Ефективність ділової гри можна проаналізувати по наступних моментах: 1) Ділова гра як джерело економії навчального часу; 2) Ділова гра як форма контролю; 3) Ділова гра як умова для оволодіння діяльнісно-комунікативними здатностями.

Після завершення гри проводиться її детальний розбір. Визначаються й оцінюються рішення, прийняті в ході гри. На розборі дається підсумкова оцінка результатам проведеної гри, оцінюються ступінь виконання поставлених цілей і завдань. Зіставляються результати паралельно працюючих команд. Виділяються й аналізуються помилки, що були в грі, недоліки й недогляду в діях граючих.

Висновки. Дослідження показує, що ділові ігри забезпечують розвиток творчості, зацікавленість, активність студентів, вони розвивають мовлення. Звичайно на занятті студент споживає інформацію мовчки. Він перебуває в монологічній, а не в діалогічній позиції, як і педагог. Це одна з основних причин того, що мовлення, що навчається не розвивається. Ділові ігри моделюють професійну діяльність, яка неможлива без спілкування з колегами. Такий стан справ «змушує» студентів спілкуватися один з одним. Під час захисту ухваленого рішення їм доводиться висловлювати свої думки, правильно будуючи фрази, що сприяє розвитку мовлення. Крім того, ділові ігри дозволяють орієнтувати студента на яку-небудь професійну діяльність і, тим самим, підготувати студента до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ділові ігри в навчальному процесі. Збірник статей – Мінськ: Вища школа, 1982.
2. Посисоєва О. М. Прояв індивідуальний психологічних особливостей учасників інноваційної гри – Сб. Активні методи навчання.
3. Петровська Л. А. Теоретичні й методичні проблеми соціально-психологічного тренінгу. – М.: МДУ. 1982

Галина ЧЕРКЕС,

студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Тетяна РОЗУМНА,**
канд. пед.н., доцент (БДПУ)

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Відповідно до концепції модернізації української освіти, що закладена у Державному стандарті, загальноосвітня школа повинна формувати конкурентноздатну, компетентну особистість учня. Набуття компетентності перетворює школяра з носія академічних знань на людину соціально активну, налаштовану на соціалізацію в суспільстві з метою практичного використання здобутих знань.

Відповідно до рішень Європейської Ради основною компетентністю на уроках іноземної мови є комунікативна компетентність, тому що вона забезпечує набуття учнями вміння обговорювати проблеми, доводити власну позицію, виробляти власну точку зору, розвивати критичне й креативне мислення та адаптуватись у мовному середовищі.

Очевидні переваги комунікативно орієнтованого підходу у викладанні іноземних мов сприяють упровадженню в українських школах сучасних європейських стандартів мовної політики Євросоюзу, зокрема, нових освітніх технологій, прийомів і методів навчання, рівнів володіння мовою, системи оцінювання [2, с.5].

Найбільш ефективними шляхами реалізації комунікативного підходу до вивчення іноземної мови є застосування інтерактивних методів навчання. Отже, актуальність даного досвіду «Формування комунікативної компетентності учнів засобами інтерактивних технологій на уроках англійської мови» пов'язана з необхідністю

розробки і демонстрації шляхів організації інтерактивного навчання на уроках іноземної (англійської) мови.

Теоретичною основою запровадження інтерактивних методів навчання мусять бути системний, особистісно зорієнтований, діяльнісний та комунікативний підходи до побудови дидактичних процесів, теорія оптимізації педагогічного процесу (Ю.К.Бабанський, М.М.Поташник), а також інваріантність процесу навчання, уроку як конкретної форми існування процесу засвоєння знань і методу навчання як мікродіяльності навчання.

Методологічною основою – розробки сучасних українських та зарубіжних педагогів у галузі методів та технологій навчання. методи вчителя стимулюють навчання школяра та ведуть його по шляху опанування іноземною мовою [1, с. 56]. Теоретичні та практичні розробки в цій галузі належать В.Гузєєву, А.Гіну, О.Пометун, Л.Пироженко, А.Фасолі.

Як зазначають О.Пометун та Л.Пироженко, сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці). На нашу думку, сутність інтерактивного навчання полягає у взаємонавчанні, груповій формі організації освітнього процесу із реалізацією активних групових методів навчання для вирішення дидактичних завдань.

Під час інтерактивного навчання учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку, що є особливо важливим для старшокласників. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності.

Мета роботи — створити умови реалізації можливостей розвитку комунікативної компетентності учнів, використовуючи різноманітні засоби та форми інтерактивного підходу до навчання на уроках іноземної мови.

Найбільш результативним з інтерактивних методів для формування комунікативної компетентності, на її переконання, є дискусія. **Дискусія** – це активне висловлювання власних думок, тобто без інтерактивності вона просто неможлива. Учні отримують можливість не тільки здобути нові знання, а й використати, активізувати вже наявні. Конкретний зміст використаних прийомів визначає ефективність методу [1, с. 60].

На уроках учитель використовує наступні види дискусії:

Згода – незгода. Серія навмисно суперечливих тверджень на задану тему. Учні висловлюють згоду чи незгоду з твердженнями й пояснюють чому.

Капелюх з квитками. Запитання чи твердження на провокаційну тему записуються на окремих аркушах паперу й кладуться в контейнер. Кожна група витяга такий квиток із контейнера й відповідає на запитання чи аналізує твердження.

Вивчення справ. На розгляд подаються проблемні ситуації реального життя. Учні аналізують проблему й приймають власне рішення.

Відповіді по колу. Кожен учень відповідає на поставлене запитання чи оцінює правильність твердження. Ніхто не може коментувати поза чергою.

Дебати. Виступаючі дотримуються протилежних поглядів із протилежних запитань, пропонують власні варіанти рішення проблем

Форум. Відкрита дискусія у формі інтерв'ю, дебатів, лекції, «круглого столу», симпозіуму тощо, яка розпочинається після висвітлення виступаючими своїх позицій.

Учитель пропонує такі правила культури ведення дискусії:

1. Говоріть по черзі, а не всі одночасно.
2. Не перебивайте того, хто говорить.
3. Критикуйте ідеї, а не особу, що їх висловила.
4. Поважайте всі висловлені думки (точки зору).
5. Не змінюйте тему дискусії.
6. Намагайтеся заохочувати до участі в дискусії інших.

Робота в парах. Парна робота є дуже важливою частиною навчання. Не варто забувати, що учні не розділяються, а об'єднуються в групи та пари! Об'єднані в малі творчі колективи учні згодом стають професіоналами, здатними співпрацювати в команді.

Робота в групах. Дуже важливими та не менш цікавими є групові форми роботи. Мета вчителя при цьому полягає в тому, щоб вірно організувати й контролювати роботу груп, а також об'єктивно оцінити їхні результати, намагаючись акцентувати увагу не на бажанні бути кращими, а на досягненні поставленої мети.

Однією з форм групової роботи є «**рольова гра**». За наявності ситуації, що максимально наближається до реального життя, необхідних базових знань та творчого підходу, рольова гра відтворює інтерактивність під час уроку. Саме близькість до реального життя стає основним аспектом мотивації під час використання цієї форми роботи. Головне завдання вчителя – створити атмосферу «культурного шоку», за наявності якої висловлювання не іноземною мовою було б можливим.

Мовленнєва діяльність може бути реалізована в ході рольової гри типу «конференцій» або «круглих столів», що дозволяє учням в умовах, наближених до реальних, продемонструвати навички

критичного оцінювання чужих висловлювань, уміння висловити та обґрунтувати свою точку зору, а також використати такі жанри підготовленого мовлення, як звіт, доповідь, огляд, аналіз.

Метод проектів є дієвим засобом формування компетентності учнів. **Типи проектів:**

1. Творчі проекти.
2. Ігрові проекти.
3. Інформаційні проекти.
4. Практико-орієнтовані проекти.
5. Дослідницькі проекти.

Отже, учням доводиться працювати з іноземною мовою для спілкування, відбираючи з різноманітних матеріалів саме те, що потрібно для реалізації конкретної мети. Це і є реальна мотивація для використання мови з метою одержання інформації в умовному мовному оточенні. Очікуваним результатом педагогічної діяльності є високий рівень оволодіння учнями англійською мовою як засобом спілкування; набуття дітьми навичок розмовної літературної англійської мови та вмінь практично їх використовувати відповідно до ситуації спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. В. Рогова. – Москва : Просвещение, 1991. – 285 с.
2. Карп'юк О. Європейське Мовне портфоліо. Методичне видання / О. Карп'юк – Тернопіль : Лібра Терра, 2008. – 109 с.
3. Алуєва М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов М. Алуєва // Джерело. – 2002. – № 13-14.

Ірина ЯСИНСЬКА,

студентка 2 курсу

факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти

Науковий керівник: **Андрій МОРОЗ,**

к.філ.наук, доцент (БДПУ)

ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Більшість фахівців, що працює в різних галузях, намагається користуватися російською мовою, часто не усвідомлюючи, що говорить суржилом. Українська мова як державна повинна використовуватись в документації, діловій комунікації. Відповідно системи вищої освіти сучасної України постає завдання подолання суперечностей, викликаних вживанням

неоднакових мовних систем у комунікації. Вирішенню зазначеної проблеми може, сприяти опрацювання двох мов, які функціонують у розмовному спілкуванні у вигляді безсистемної суміші.

Тому **предметом** нашого дослідження є формування в студентів навичок: усвідомленого коректного використання обох мовних систем, а **метою** нашого дослідження є визначити елементи мовної компетенції у зв'язку з перешкодами здійснення комунікації студентів 1-2 курсів вищих навчальних закладів; запропонувати систему вправ, що сприятиме формуванню навичок, система яких визначається як лінгвістична та прагматична компетенція.

Для вивчення цієї проблеми можуть бути застосовані такі **методи**: робота з фаховими текстами; робота з нормами літературної мови (вивчення правил), опрацювання текстового матеріалу, робота з інтернет джерелами та першоджерелами, ознайомлення з нормативно – правовою базою.

Питання методики викладання української мови у вищій школі висвітлено в працях сучасних українських учених-педагогів: Т.В. Симоненко, Н.Ф. Босак, М.Г. Вахницької, Т.Г. Окуневич, Ю.М. Тельпуховської, Г.Д. Берегової, В.М. Момота, С.А. Вдовцової, Н.С. Бородіною.

Процес викладання української мови має на меті вирішення наступних основних завдань:

- опанування студентами орфографічних, пунктуаційних, орфоепічних та стилістичних норм сучасної української літературної мови [1, с. 30];
- опанування студентами правил складання документів різного призначення українською мовою [2, с. 11];
- опанування студентами стилістичних норм використання термінології, характерної для відповідної галузі знань [3, с. 483];
- навчання студентів навичок розрізнення явищ кількох мовних систем (мови, що використовується в повсякденному спілкуванні, та української) [3, с. 483].

У зв'язку з перерахованими завданнями постає питання вироблення ефективної системи вправ, яка дозволила б створити умови для розвитку відповідних навичок у студентів. Слід зазначити, що серед факторів, сутності нашого дослідження, які визначають особливості організації навчальної діяльності під час вивчення курсу української мови, можуть бути наступні:

- вихідний рівень володіння українською мовою студентами;
- вихідний рівень володіння літературними нормами мови, що використовуються в спілкуванні;
- присутність у групі тих, хто навчається, студентів-іноземців;
- явища інтерференції;
- індивідуальні особливості окремих студентів.

Таким чином, основною вадою лінгвістичної та прагматичної компетенції студентів є неадекватний рівень потреби спілкування та володіння українською та російською мовами. Ця загальна проблема є і базою для розвитку характеристик мовленнєвої компетенції, які створюють перешкоди та непорозуміння під час комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рицар Б. Стандартизація української термінології та її гармонізація з міжнародною — головний чинник утвердження державності України // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2001. — №1. — С. 30 — 32.
2. Тельпуховська Ю. М. Навчальний переклад як засіб формування мовної компетенції майбутніх учителів початкових класів (в умовах російсько-української двомовності): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук. — К., 2005. — 16 с.
3. Тихоненко О. Проблема інтерференції в усному українському мовленні студентів-аграріїв // Вісник Львівського університету. Сер. Філологія. — 2004. — Вип. 34. — Ч. 2. — С. 482 — 485.

ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Аліна БАЄВА,

студентка 1 курсу магістратури,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ДЕТАЛІ У ТВОРІ Ч. ДІККЕНСА «РІЗДВЯНА ПІСНЯ В ПРОЗІ»

На сучасному етапі розвитку літературного тексту аналіз літературного твору не може вважатися повним без вивчення функціонування в ньому художньої деталі. У зв'язку з цим мета даного дослідження полягає у встановленні особливостей функціонування художньої деталі у створенні одного з оповідань Ч. Діккенса. За основу була взята змістовно-підтекстова інформація, що включає два різновиди – ситуативну і асоціативну [1, с. 21]. Ситуативна змістовно-підтекстова інформація виникає у зв'язку з фактами, подіями, раніше описаними у великих повістях або романах. Отже, вона детермінована взаємодією викладеної обставини в розглянутому уривку зі сказаним раніше. Асоціативна змістовно-підтекстова інформація формується в силу звички та пов'язується воєдино викладене вербально з накопиченим особистим чи соціальним досвідом. Вона схоластична за своєю природою, більш розпливчата і невизначена. Розкриття змістовно-підтекстової інформації проводилося шляхом виявлення присутності п'яти типів художніх деталей з урахуванням виконуваної ними функції [2, с. 78].

В оповіданні Ч. Діккенса «Різдвяна пісня в прозі» головною дійовою особою є Ебензер Скрудж. При створенні образу цього героя Ч. Діккенс використовує різні типи художніх деталей, що формують глибокий підтекст твору. Основною деталлю-символом є ключове слово «жмикрут». Воно використовується з різними зауваженнями і інтонаціями і зустрічається по ходу розповіді двадцять разів. Ця деталь-символ експлікується і інтенсифікує концепт, наскрізним повтором пронизуючи текст, створюючи дві протилежні якості героя.

Широке використання образотворчої деталі дозволяє відтворити зоровий образ персонажів оповідання. Для розкриття образу Скруджа вводяться уточнюючі деталі. У лінійному розгортанні тексту з'являються образні і характерологічні деталі. З першої ми дізнаємося, що *“But he was a tight-fisted hand at the grindstone,*

Scrooge! a squeezing, wrenching, grasping, scraping, clutching, covetous, old sinner! Hard and sharp as flint, from which no steel had ever struck out generous fire; secret, and self-contained, and solitary as an oyster. The cold within him froze his old features, nipped his pointed nose, shrivelled his cheek, stiffened his gait; made his eyes red, his thin lips blue; and spoke out shrewdly in his grating voice. A frosty rime was on his head, and on his eyebrows, and his wiry chin. He carried his own low temperature always about with him; he iced his office in the dog-days; and didn't thaw it one degree at Christmas" [3]. (Вичавлювати соки, витягати жили, забивати в труну, загарбувати, захоплювати, заграбастувати, вимагати, – все це чудово вмів старий грішник! Наче був не людиною, а кременем – настільки холодним і твердим, що нікому жодного разу в житті не вдалося висікти з його кам'яного серця бодай іскру жалю. Потайний, замкнутий, самотній, він ховався у свою раковину, як устриця. Душевний холод заморозив ізсередини старечі риси його обличчя, загострив гачкуватий ніс, зморщив шкіру на щоках, скував ходу, змусив посиніти губи й почервоніти очі, зробив крижаним його скрипливий голос. І навіть щетинисте підборіддя, рідке волосся й брови, здавалось, укрилися памороззю. Він усюди вносив із собою цю льодову атмосферу. Присутність Скруджа заморозувала його контору в літню спеку, і він не дозволяв їй розмерзатися ні на децицю навіть на Різдво).

Таким чином, Скрудж ззовні та всередині був спустошеною людиною, яка не здогадувалась, що його ставлення до людей найближчим часом змінить усе його життя. Кожен предмет та люди замерзали та гніtilись, коли помічали цього старого жмикрута. Образотворча деталь покликана створити зоровий образ описуваного. Найбільш часто вона входить в якості складового елемента в образ природи і образ зовнішності у творі: *"External heat and cold had little influence on Scrooge. No warmth could warm, no wintry weather chill him. No wind that blew was bitterer than he, no falling snow was more intent upon its purpose, no pelting rain less open to entreaty. Foul weather didn't know where to have him. The heaviest rain, and snow, and hail, and sleet, could boast of the advantage over him in only one respect. They often "came down" handsomely, and Scrooge never did"* [3]. (Спека чи холоднеча надворі – Скруджа це не переймало. Жодне тепло не могло його обігріти і жоден мороз його не пробирав. Найлютіший вітер не міг бути злішим від Скруджа, найзапекліша заметіль не могла бути настільки жорстокою, а проливний дощ – таким нещадним. Негода нічим не могла йому дошкулити. Злива, град, сніг мали тільки одну перевагу над Скруджем – вони нерідко сходили на землю зі щедрістю, а Скруджеві щедрість була невідома).

Основна функція уточнюючої деталі – шляхом фіксації незначних подробиць факту чи явища створити враження достовірності. Розчленований до мінімальних ланок процес обіду в оповіданні. І персонаж, що стоїть в центрі цієї діяльності, теж набуває риси достовірності, уточнююча предметна деталь досить істотна для створення образу Скруджа: *"Scrooge took his melancholy dinner in his usual melancholy tavern; and having read all the newspapers, and beguiled the rest of the evening with his banker's-book, went home to bed. He lived in chambers which had once belonged to his deceased partner. They were a gloomy suite of rooms, in a lowering pile of building up a yard, where it had so little business to be, that one could scarcely help fancying it must have run there when it was a young house, playing at hide-and-seek with other houses, and forgotten the way out again... The yard was so dark that even Scrooge, who knew its every stone, was fain to grope with his hands. The fog and frost so hung about the black old gateway of the house, that it seemed as if the Genius of the Weather sat in mournful meditation on the threshold"* [3]. (Скрудж меланхолійно пообідав у меланхолійній таверні, де він обідав зазвичай; переглянув усі газети, які лише там були і, скоротавши решту вечора за прибутково-видатковою книгою, пішов додому спати. Він жив у квартирі, що належала колись його покійному компаньйонові. Це була похмура анфілада кімнат, що займала частину невисокого похмурого будинку в глибині двору. Будинок цей звели якось неправильно, так що мимоволі спадало на гадку, ніби колись, на зорі своєї юності, він випадково забіг сюди, граючись з іншими будинками в піжмурки, та й так тут і залишився, не знайшовши шляху назад... У дворі було так темно, що навіть Скрудж, який знав там кожен камінчик, мусив пробиратися навпомацки, а в чорному підворітті будинку клубився такий густий туман і лежав такий товстий шар інею, немов сам злий дух негоди сидів там, занурений у важкі думи).

Імпліціруюча деталь відзначає зовнішню характеристику явища, під якою вгадується його глибинний сенс. Основне призначення цієї деталі – створення підтексту. Основний об'єкт зображення – внутрішній стан персонажа, в даному випадку, Скруджа. Імпліціруюча деталь завжди антропоцентрична і виступає в системі інших типів деталі та інших засобів актуалізації: *"He did pause, with a moment's irresolution, before he shut the door; and he did look cautiously behind it first, as if he half expected to be terrified with the sight of Marley's pigtail sticking out into the hall. But there was nothing on the back of the door, except the screws and nuts that held the knocker on, so he said "Pooh, pooh!" and closed it with a bang"* [3]. (Щоправда, він трохи загаявся, перш ніж зачинити за собою двері, і навіть з острахом виглянув у них, наче боявся побачити на одвірку самокрутку Марлі. Але на одвірку не

було нічого, крім гвинтів і гайок, на яких тримався молоток, і пробурмотівши: «Згинь! Згинь!», Скрудж із тріском зачинив двері).

Отже, Ч. Діккенс в короткому оповіданні широко використовує різні типи художніх деталей; їх функція не обмежується тільки кількісним розподілом їх в підтексті, але надає якісний вплив на читача. Зважаючи на те, що кожна художня деталь несе різне смислове навантаження, вона має здатність трансформуватися та ставати основним засобом створення змістовно-підтекстової інформації

Таким чином, у оповіданні збільшуються і ускладнюються семантичний взаємозв'язок образів, вони вступають в смислову взаємодію вже не тільки в межах окремого епізоду, а й межах всього твору. При цьому вся система художніх деталей підпорядковується єдиному ідейно-естетичному завданню, яке поставив перед собою письменник. Залежно від функції в тексті оповідання пропонується наступна класифікація типів художньої деталі: образотворча, уточнююча, характерологічна. Крім того, письменник не обмежується самодостатністю пейзажів та інтер'єрів, а використовує деталі картин природи і меблювання кімнат для відтворення процесу формування вчинків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М. : Наука, 1981. 140 с.
2. Пospelов Г. Н. Теория литературы : учебник для ун-тов. М. : Высш. школа, 1978. 351 с.
3. Dickens Ch. A Christmas Carol. A Ghost Story of Christmas. Global Classics. 61 с. URL : <http://www.turnbacktogo.com/wp-content/uploads/2010/12/A-Christmas-Carol-by-Charles-Dickens.pdf> (дата звертання 26.01.2021).

Дар'я БЕТІНА,

студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ганна АЛЕКСАНДРОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

СПІВВІДНЕСЕННЯ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ Й ВИГАДКИ В РОМАНТИЗОВАНІЙ БІОГРАФІЇ П. АКРОЙДА «ЗАПОВІТ ОСКАРА УАЙЛЬДА»

Пітер Акройд – один із найпопулярніших письменників сучасної англійської літератури. Його багатогранна спадщина включає в себе твори різних жанрів: від ліричних віршів до захоплюючих історичних

детективів. Однак визнання він отримав передусім завдяки постмодерністській трактовці художніх біографій відомих письменників і поетів.

Романи Пітера Акройда стали предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних літературознавців. Його творчості присвячено багато теоретичних робіт, окрім довідкових статей і рецензій дедалі частіше з'являються ґрунтовні дослідження. Зокрема, фінський вчений Укко Ханнінен у праці «Переписуючи історію літератури» розглядає інтертекстуальність в романах Пітера Акройда, наголошуючи на його нескінченному таланті щодо наслідування та імітації. Прийому гри в творчості П. Акройда присвячена книга англійських дослідників Дж. Гібсона і Дж. Уолфрейса «Пітер Акройд. Ігровий текст-лабіринт», в якій автори розглядають співвідношення факту і вимислу в творчості письменника. Російський критик В. В. Струков в монографії «Художня своєрідність романів П. Акройда» зосередив увагу на специфіці творів в контексті естетики постмодернізму. Безпосередньо до жанру біографії звертається Е. В. Ушакова в дисертації «Літературна біографія як жанр у творчості П. Акройда», зокрема простежує шлях автора-біографа від дослідника до революціонера жанру.

У другій половині XX століття дедалі більшої популярності набуває біографічна література, крізь призму якої митці намагаються адекватно відтворити життєвий досвід видатних особистостей. Складність визначення жанрових різновидів біографічної прози пов'язана з тим, що біографія, автобіографія, мемуари, щоденники містять у своїй основі два взаємозаперечних чинники: по-перше, спираються на фактичний матеріал, який можна документально підтвердити або спростувати і таким чином визначити кордони вимислу; по-друге, створюються за законами художньої творчості. Тобто відбувається співвідношення істинного й уявного. Як наголошує Г.-Г. Гадамер, у художньому тексті «немає нічого, що гарантувало б істинність, – немає тієї орієнтації на “дійсність”, яку звикли називати “референцією”... Витвір мистецтва має власну автономію» [2, 153–154]. Дослідники цього жанру наголошують на тому, що у біографічному романі значна роль відводиться художньому вимислу, який белетризує твір, нерідко заповнює прогалини у біографічних даних. Традиційною особливістю біографічної прози визначають документ як чинник, що регулює межі авторського вимислу і надає творів фактографічного характеру.

Зразки сучасної біографічної прози останніх десятиліть проявляються у творчості таких письменників, як П. Акройд, Дж. Барнс, Е. Берджес та виявляють проникнення рис

постмодернізму в біографічну літературу.

Підхід П. Акройда до написання літературних біографій і біографічних романів не вкладається в межі традиційного розуміння цих жанрових форм. Письменник виступає в ролі експериментатора, руйнівника стереотипів, переглядаючи їх можливості і в плані жанрового змісту, і в плані принципів побудови оповіді.

У романі «Заповіт Оскара Уайльда» П. Акройд вперше вдається до імітації стилю героя, наповнюючи свій твір різноманітними та влучними цитатами з його п'єс і листів. Твір насичений розповідями про Уайльда, його сучасників, друзів, документально зафіксованими судженнями, що створює прийом «багатоголосся», який надає розповіді особливого характеру – виникає ефект постійної корекції, аналізу висловлювань, дій, поведінки героя.

Певна напруга між можливостями і вимірами роблять текст надзвичайно цікавим, захоплюючим: ми читаємо його як текст Оскара Уайльда, при цьому чітко усвідомлюючи, що створений він Пітером Акройдом. Обидва співрозмовника ніби вступають в діалог і ця взаємодія надає дійсно інтригуючого і багатозначного ефекту, залишаючи читача на одинці з самим собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акройд П. Завещание Оскара Уайльда / пер. с англ. Мотылёв Л. Ю. Москва: «Б. С. Г. – пресс», 2000. 288 с. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=23351 (дата звернення 05.02.2021).
2. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика. К. : Юніверс, 2001. 288 с.
3. Уайльд О. Фрэнку Харрису, Отель «Эльзас», 20 ноября 1900 г. *Уайльд О. Письма*. М.: Аграф, 1997. 348 с.

Катерина БІЛИЧ,

студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Софія ФІЛОНЕНКО**,
д.філол.н., професор (БДПУ)

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ "ДЖЕЙН ЕЙР" ШАРЛОТТИ БРОНТЕ

Шарлотта Бронте належить до «золотої плеяди» англійських романістів XIX століття разом із Чарлзом Діккенсом, Вільямом Мейкпісом Теккереєм, Елізабет Гаскелл та ін. Філологи, культурологи, перекладачі зосереджували увагу на її творчості, висвітлюючи її вагом

місце у контексті британської прози XIX століття.

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності системного вивчення жанрової специфіки роману «Джейн Ейр», що не має єдиного академічного визначення. Творчість романістки досліджувалася в наукових студіях З. Гражданської, Н. Михальської, І. Анісімова, О. Анікста, науковці спираються на документальні факти, монографії англійських дослідників (Синінгтона, Вайза, Шортера та Елізабет Гаскелл, яка упорядкувала першу біографію Шарлотти Бронте).

Метою роботи є дослідження жанрового синтезу соціально-психологічного та любовного роману у творчості Ш. Бронте (на прикладі роману «Джейн Ейр»), висвітлення особливостей комбінування двох жанрових різновидів роману в цілісній художній концепції. Під час дослідження ми використовували комплексний метод, який передбачає системний філологічний підхід до літературного тексту.

Науковці неодноразово наголошували, що Ш. Бронте в зазначеному романі створила образ **нової героїні**, сильної духом, сміливої, незалежної жінки, яка бореться за існування й відстоює власну гідність і право на щастя. Саме цей образ Джейн Ейр став запорукою популярності твору серед читацької аудиторії. Роман має значення для становлення емансипаційного руху й феміністичної ідеї в культурі. Шарлотта Бронте надихалася творчістю французької посестри Жорж Санд, яка також оновлювала жіночі образи у своїх романах. Британська письменниця порушила важливі на той час соціальні проблеми, у тому числі про право жінки на працю, свободу в особистому житті. У романі «Джен Ейр» письменниця критично описала жорстокий та лицемірний буржуазно-аристократичний світ, де панують лише гроші і не має місця почуттям.

Упродовж усієї сюжетної дії Джейн Ейр зберігає самовладання і тверезість. Вона стоїть на сторожі не лише своєї гідності, а й своєї незалежності. Вона не хоче перетворитися на рабину, ляльку коханого чоловіка. Героїня відкидає розкішні подарунки нареченого, завзято нагадує йому про те, що вона бідна і некрасива та продовжує виконувати обов'язки гувернантки. Жага самостійної чесної праці та незалежності – одна з найбільш привабливих рис героїні [2, с. 358]

Для Джейн Ейр шлюб – це не торгівельна угода, а союз вільних сердець. Письменниця засуджує тогочасний погляд на шлюб. Безкорисливий Джейн в романі протиставлена аристократка Бланш Інгрем, ставлення якої до Рочестера визначається меркантильною розважливістю.

Шарлотта Бронте ретельно описує зовнішність молодого священика Сент-Джона, ще одного претендента на руку героїні, і цей

продуманий прийом підкреслює контраст між зовнішнім і внутрішнім світом Ріверса, зовні прекрасного, але внутрішньо холодного, який не любить людей, яким служить, лише «виконуючи свій обов'язок». Він нагадує холодний мармур античної скульптури, а поцілунок нагадує могильний холод [4, с. 285]. Пропозиція, яку Ріверс робить Джейн, сприймається нею, як протиприродна: він пропонує їй стати його дружиною і виїхати з ним до Індії, не люблячи її, бо тільки дружина зможе надати необхідну допомогу місіонеру [4, с. 285]

Отже, письменниця синтезувала в романі тему кохання та соціально-психологічні мотивації вчинків героїні. У романі відтворено зародження і розвиток романтичного почуття двох людей, які долають всі перепони на своєму шляху, не тільки фізичні, а й психологічні. Зазначена тема залишається предметом подальшої дослідницької роботи і відкриває перспективи для докладнішого дослідження проблеми жанру роману «Джейн Ейр».

ЛІТЕРАТУРА

1. Аникин Т.В., Михальская Н.П. История английской литературы. Москва: Высшая школа, 1975. 432 с.
2. Гражданская, З. Т. Сестры Бронте. *История английской литературы*: В 3 т. Т.2. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1955. Вып. 2. С. 347-380.
3. Ивашева В.В. Английский реалистический роман XIX века в его современном звучании. Москва: Наука, 1974. 464 с.

Аліна БАТАМАН,

студентка 1 курсу (магістратура)

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**

д. філол. н., проф. (БДПУ)

ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЇ ТУМАСА ТРАНСТРЬОМЕРА НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ЛІНІЯ

Програма для 10–11 класів «побудована на поєднанні таких підходів: хронологічного (історико-літературного); концентричного (розширення й поглиблення відомого раніше матеріалу); жанрово-тематичного (актуальні для молоді теми, жанри); мультикультурного (презентація найяскравіших літературних явищ різних часів і народів у контексті культури, діалог культур у часі» [2]. Документ містить чотири змістові лінії літературного компонента Державного стандарту базової і повної загальної середньої школи: емоційно-ціннісну,

літературознавчу, культурологічну, компаративну.

Актуальним можна назвати аналіз культурологічної змістової лінії на прикладі поезії Тумаса Транстрьомера (1931–2015), яка вивчається в 10 класі (пропонується 1–2 твори за вибором учителя). В українському літературознавстві про цього автора писав Л. Грицюк, перекладали його поезію Д. Павличко, Ю.-В. Мусаковська та ін. Т. Транстрьомер – лауреат Нобелівської премії за 2011 р., а причиною присудження вказується: тому що він «через насичені образи, що просвічуються, дає нам свіже сприйняття дійсності» [1].

Автор заявив про себе в 1954 р. збіркою «17 віршів», у 2004 р. вийшла остання оригінальна книга «Велика таїна». Він – автор 12 книг віршів і прози, перекладач; твори Транстрьомера перекладені 60 мовами.

Однією з основних тем шведського поета є змалювання цілісної картини культурного світу; саме в єдності всіх видів мистецтва він вбачає можливість пізнати доквілля. Культурологічна лінія, заявлена в програмі зарубіжної літератури для 10–11 класів, передбачає усвідомлення художньої літератури як важливого складника мистецтва, визначає необхідною частиною вивчення літератури ознайомлення учнів із фундаментальними цінностями світової художньої культури, прагне розкрити літературні явища і факти в широкому культурному контексті [2].

Для розкриття багатьох завдань цієї рубрики програми вчитель може запропонувати ознайомлення, вивчення, аналіз та обговорення поезій Т. Транстрьомера «Шубертіана» та «Аллегро». Оскільки одним із завдань культурологічної лінії є презентація зв'язку літератури з іншими видами мистецтва, зокрема й музики, названі твори шведського автора дадуть можливість познайомитися із композиторами світового значення.

Л. Грицюк, подаючи загальні біографічні відомості про Т. Транстрьомера, вказує, що він був професійним піаністом. Коли в 1990 р. після інсульту він майже не міг говорити, то музикування стало для нього своєрідною формою спілкування, а композитори писали для нього музику для однієї руки [1].

Поезія Т. Транстрьомера – метафорична, для неї притаманна концентрована образність, підтексти. Для розуміння учнями складного поетичного світу необхідно визначити пріоритети й сформулювати завдання уроку, щоб, відповідно до загального розвитку підлітків, розкрити незвичайну образну систему. «Шубертіана» присвячена вічності музики серед загальної метушні й буденності. Автор через зображення багатомільйонного Нью-Йорку, його вулиць і людей, приходить до твердження про необхідність мистецтва. Використовуючи метафори, поет створює особливий світ,

де «місто у далечі – це довгий мерехтливий замет, спіральна галактика з боку», в галактиці міста існують побутові речі, дивно ведуть себе вітрини, ліфти, драбини, «утрамбовані тіла» у вагонах метро, але над усім цим «саме зараз там у кімнаті далеко грає Шуберт», і саме ці особливі звуки – «реальніші за все те інше». Подібний характер має й поезія «Аллегро». Тут автор звертається до музики Й. Гайдна, так її характеризуючи: звук «зелений, живий і тихий». Фінал поезії звучить як сентенція: «Музика – це скляний будинок на схилі, на який летить каміння», однак каміння не завдає шкоди будинкові. Таким чином, поетичний світ висновує пріоритети в довколишньому світі, гармонізуючи та ліризуючи його.

Отже, поезія лауреата Нобелівської премії Т. Транстрьомера може стати яскравим прикладом для культурологічного аналізу, оскільки містить яскраві незвичайні музичні образи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицюк Л. Свіже відчуття дійсності. URL: <http://litakcent.com/2011/10/07/svizhe-vidchuttja-dijsnosti/>
2. Зарубіжна література. Програма для 10 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / авт. колектив програми: голова Л.П. Юлдашева. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
3. Транстремер Т. Поезії / пер. Ю.-В. Мусаковська. URL: <http://levhrytsyuk.blogspot.com/2010/10/exclusive.html>

Карина ВИШНЕВСЬКА,

здобувачка 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Юлія ГЕРАСИМЕНКО,**
к.філол.н., викладач (БДПУ)

ЗОБРАЖЕННЯ КОРЕЛЯТИВНОЇ ПАРИ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ СТОСУНКІВ “УКРАЇНЦІ – ФРАНЦУЗИ” У РОМАНІ Р. ДЕФОРЖ “АННА КІЇВСЬКА”

Сучасна геополітична ситуація в світі все більше спонукає науковців і митців художнього слова до аналізу цивілізаційних образів. Україна не стала винятком, а після проголошення її незалежності інтерес до формування культури і традицій зріс ще більше. І. Куций акцентує на тому, що “ґенеза цивілізаційних уявлень, як і будь-яких інших форм колективної ідентичності, передбачає застосування методу “іншування” “чужого”. Визначення власного

цивілізаційного образу “Ми” вимагає творення образів “інших” спільнот. Зрозуміло, що наукову значимість матиме аналіз не лише власної цивілізаційної ідентичності українських інтелектуалів, а й особливостей сприйняття ними “інших” та “чужих” світів” [5, с. 240].

За словами Н. Євстаф'євич, “із усіх корелятивів Чужого імагологію особливо цікавлять інонаціональні й інокультурні аспекти. Відповідно, в першу, чергу досліджуються проблеми ідентифікації з етнокультурними спільнотами й образи-іміджі цих спільнот. При цьому в імагологічних студіях ці образи розглядаються не тільки в їх стосунку до етнокультурних реальностей, а й у співвідношеннях з іншими образами ідентичностей” [4].

Розглядаючи корелятивну пару міжнаціональних стосунків “українці – французи”, яку зобразила Р. Дефорж у романі “Анна Київська”, ми виявили, що авторка протиставляє дві культури як діаметрально різні. В основі твору лежить ідея союзу між Францією, уособленням якої є Генріх I, та могутньою Київською Руссю, яку представляє Анна Ярославна.

За тогочасними традиціями жінка, котра виходила заміж, повинна була дотримуватися культурних норм тієї держави, до якої належав її чоловік. Анна не просто переїхала до Франції, вона повинна була стати її королевою, тому для неї було важливо досягнути всі тонкощі французької культури. Ми бачимо, що князівна з самого початку своєї поїздки почала інтенсивно вивчати французьку мову, що свідчить про адекватне розуміння дівчиною свого призначення та всіх функцій, які вона повинна виконувати як майбутня королева. На нашу думку, знання мови приймаючої сторони є найбільш важливим фактором, що впливає на порозуміння, оскільки розмова через посередництво перекладача не завжди може точно передати зміст повідомлення. Генріх I в свою чергу не вважав за потрібне вивчати мову, якою розмовляли на Русі, отже, з цього можна зробити висновок, що він поводив себе як представник домінантної сторони.

Знаковим є той факт, що представники правлячої династії Капетингів знали про могутність Київської Русі і вирішили укласти з нею союз, а Ярослав Мудрий, в свою чергу, не відмовився, хоча його держава на той час була більш розвиненою як економічно, так і культурно. Можливо, князь хотів, щоб європейські країни, побачивши рівень освіченості його дітей, склали нове і більш позитивне уявлення про далеку і досить невідому державу – Київську Русь, яка знаходилася на кордоні з, як на той час було прийнято вважати, «дикунським» Сходом.

За словами Ю. Герасименко, “для Анни Ярославни культура

Франції була Чужою, і, на нашу думку, до кінця її життя вона так і не стала Своею або Іншою, хоча королева запевняла оточуючих, що вона любить Францію. З перших днів перебування князівни на території нової “Батьківщини” вона критично сприймала побачене” [1, с. 210].

Анна, як носій розвиненої культури русичів, принесла елементи Свого у Чуже середовище. Князівна відмовилася від одягу та прикрас, які їй пропонували при французькому дворі, віддаючи перевагу шатам, привезеним із Батьківщини. Авторка описує дорогі сукні та накидки, інкрустовані коштовним камінням та обшиті хутром, що свідчить про гарний смак та чудові навички українських жінок. Свого часу абат Сугерій, створюючи життєпис внука Анни і Генріха I Людовика IV, згадував дорогоцінний рубін, котрий князівна привезла в якості подарунка із Київської Русі, котрий пізніше став частиною корони Людовіка Святого [6, с. 276]. Це свідчить про те, що Франція внесла дещо Чуже, що належало культурі Київської Русі, у свої сакральні традиції.

Не можна оминати важливість першої шлюбної ночі між Анною та Генріхом I, коли дівчина довела свою невинність. На нашу думку, авторка зацентрувала на цьому, щоб показати слов'янські традиції дошлюбної чистоти, яких не завжди дотримувалися в Європі. Звичайно, це не стосувалося дівчат із простих родин (Ірина вступала в сексуальні стосунки з безліччю чоловіків), оскільки їхні союзи були важливими для держави в цілому.

Проаналізувавши роман “Анна Київська” з погляду імагології, ми стверджуємо, що Р. Дефорж намагалася зобразити розвинену і процвітаючу цивілізацію – Київську Русь. Незважаючи на те, що письменниця французька, вона була досить об'єктивною під час зіставлення двох культур, явно надаючи перевагу Іншій. Авторка показала читачеві, що Франція потребувала не тільки політичної допомоги, але їй потрібні були деякі зміни в культурі. Прийшовши на престол, Анна почала опікуватися освітою і здоров'ям населення, що не могло не вплинути на покращення становища країни в цілому. Звичайно, культура Анни, її мова і традиції не прижилися на “новій” Батьківщині, вони так і залишилися Чужими, проте вона змогла дати династії Капетингів достойних спадкоємців, а всій Європі показала, що Київська Русь – це могутня держава не тільки з розвинутою економікою, але й культурою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко Ю. А. Рецепт української історії в західноєвропейській прозі кінця XX – початку XXI століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05 – порівняльне літературознавство

Бердянськ, 2018. 260 с.

2. Дефорж Р. Анна Київська / пер. з франц. Г. Філіпчук. Всесвіт, 1991. № 1. С. 3–75.

3. Дефорж Р. Анна Київська / пер. з франц. Г. Філіпчук. Всесвіт. 1991. № 2. С. 3–78.

4. Євстаф'євич Н. С. Імагологічні особливості прози Ірини Вільде (на матеріалі повістєвої трилогії «Повнолітні діти»). Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського. Серія: Філологічні науки (літературознавство): збірник наукових праць / за ред. В. Б. Будака, М. І. Майстренко. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. Вип. 4.8. URL: <http://litzbirnyk.com.ua/vipusk-4-8-2011>. (дата звернення: 28.01.2021).

5. Куций І. Імагологія як стратегія дослідження цивілізаційних образів в українській історіографії. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. 2014. Вип. 2, ч. 1. С. 240–247.

6. Suger, abbé. ViedeLouis VI leGros / H. Waquet (éd.). Paris, 1964. P. 276.

Вячеслав ВИШНЯКОВ,

студент 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПОЕТИКА ЖАНРУ «ФАНФІК» У СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Швидкий розвиток культури зумовив появу нових видів мистецтва, найпродуктивнішим серед яких стала масова література. Одним із найбільших на сьогодні сегментів масової літератури можна вважати фанфікшн – фанатську творчість.

Тема фанфікшену є малодослідженою і причини звернення сучасної науки до цієї теми полягають у прагненні дослідника висвітлити раніше не вивчене культурно-значуще явище. Фанфікшн пропонує широке поле для аналізу та різноманітних досліджень, і вибір підходу до вивчення такого масштабного явища в основному вплине на розуміння еволюційних закономірностей масової літератури ХХІ століття.

Значний внесок у розв'язання проблем дослідження фанфіків зробили: Д. Березіна, Т. Воробей, А. Гурдуз, Ю. Єгорова, М. Кузнецова, Е. Невестюк, О. Улітіна, С. Філоненко

Мета роботи – простежити історію появи явища «фанфікшн»,

типологізувати сучасний фанфік, з'ясувати основні характеристики жанру на прикладі конкретного твору.

Фанфікшн (від англ. fan – фанат, fiction – вигадка) – це зібрання некомерційної літературної творчості фанатів художніх творів, а, своєю чергою, фанфіком вважається жанр, в межах якого пишуться непрофесійні літературні твори, породжені інтересом автора до іншого художнього твору і прагненням розвинути сюжет, змінивши погляд на героїв та на ситуації, у яких вони опиняються.

Аналіз декількох джерел показав: не дивлячись на те, що більшість дослідників вважають, що жанр фанфік виник у наш час, становлення і розвиток цього жанру у масовій літературі почалося ще з прадавніх часів і розвивається донині. Але все ж офіційною датою виникнення цього жанру є початок ХХ століття. Поступово фанфікшн почав популяризуватися, а після виходу декількох культових книжок він досяг небувалої популярності на той час. Також популярності цього жанру сприяв вихід першого журналу, присвяченого фанфікам, який з'явився завдяки телевізійному серіалу. Переломним моментом для фанфікшену стала поява всесвітньої мережі інтернет, що зумовило створення великої кількості сайтів і форумів, де письменники-аматори мають змогу викладати свої твори і ділитися думками щодо прочитаних текстів.

До нашого часу фанфікшн поступово змінювався і останні дослідження показують, що старі класифікації фанфіку вже не є актуальними. У нашому дослідженні, ми розробили свою типологію сучасного фанфіку. Так було виявлено, що варто розподіляти фанфікшн за різними критеріями, а саме за: особливостями взаємовідносин між головними героями, способом побудови твору, відповідності до оригіналу, емоційним фоном, родом і жанром, особливостями сюжету, рейтингом та розміром.

Нами було проаналізовано фанфік, який у своєму тексті спирався на легенди про короля Артура. Здебільшого автор не слідує канонам легенд, натомість використовує сучасну інтерпретацію образу легендарного Артура та інших персонажів з його життя, хоча і звертається до старовинних текстів, через що історія значно змінюється, чим і привертає увагу читачів.

Отже, історія жанру «фанфік» почалася ще у давні часи і цей жанр існує донині, хоча значної популярності почав набувати після початку ХХ століття. У наш час фанфік є основою масової літератури, хоча і залишається малодослідженим феноменом, який бурхливо розвивається у інтернет-середовищі. Більшість досліджень фанфікшену вже не є актуальними, оскільки з кожним роком змінюється направленість фанфіків, створюються нові теми для написання творів, у зв'язку з чим старими цікавиться досить незначна

кількість фанатів і вони поступово зникають. Також, на сьогодні більшість авторів фанфіків спираються на канони творів за якими вони пишуть, але із часом вони змінюють свою направленість і застосовують у своїх текстах різноманітну варіацію канонів, які створили інші фанати продукту, або ж сучасні інтерпретації загальновідомих тем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березіна Д. Ю. Феномен fan-fiction: правила гри без правил. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Філологія. Літературознавство*. 2009. Т. 124, Вип. 111. С. 8–13. URL : <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2009/124-111-2.pdf> (21.11.2020).

2. Гурдуз А. І., Невестюк О. С. Фанфікшн: парадокси статусу в художньому просторі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*: наук. зб. Сер.: Філологія / гол. ред. серії І. В. Ступак. Одеса; Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2018. Вип. 34. С. 89–91.

3. Федорчук М.А. Специфика текstopорождения в фанфикшн. Орел, 2017. 252 с.

Діана ГАТАЄВА,

здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Юлія ГЕРАСИМЕНКО**,
к.філол.н., викладач (БДПУ)

ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВІЗІЇ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ СТОСУНКІВ “УКРАЇНЦІ І ОСМАНИ” У РОМАНІ А. ПАРИСА “ОСТАННІЙ СОН СУЛЕЙМАНА”

Глобалізаційні процеси невідворотно загострюють суб'єктивне почуття цінності своєї національної культури, пояснюючи об'єктивну самоцінність і унікальність кожної іншої. Ю. Герасименко стверджує, що “не можна адекватно оцінити власну культуру, завжди потрібно порівнювати її з іншою, але зважаючи на культурно-історичні умови, в яких перебував певний етнос в конкретний період свого існування” [1, с. 208].

У романі А. Париса “Останній сон Сулеймана” ми виявили корелятивну пару міжнаціональних стосунків “українці і османи”, де останні виступають народом-агресором.

Уже на початку твору постають жахливі картини свавілля ногайців, які служили Османській імперії, на території сучасної України. Кочівники не визнавали ні іноземних законів, ні права на віру, відмінну

від їхньої. Саме тому ногойці без жалю та роздумів руйнували святині і вбивали священнослужителів, намагаючись при цьому збагатитися: “Троє ногойців весело в’їхали в церкву і рушили просто до вівтаря. Один з них потяг собі вишиту золотом скатертину, схопив різьблену дароносицю, подивився на неї з сумнівом, перш ніж засунути її собі під плащ. Його напарники зупинили свій вибір на срібних шкатулках для реліквій, з яких висипали на землю святі моці” [3, с. 22], “Отець Лісовський помер у своїй ризниці, йому розтрощили голову дерев’яною дароносицею. Джудай страшенно розгнівався й у винуватця відібрав здобич” [3, с. 23]. Проте автор показує читачеві негативну реакцію Джудая, котрий входив до когорти османської еліти, на вбивство отця Лісовського, що свідчить про його толерантність до іншого віросповідання. Звичайно, ми не можемо стверджувати, що керівник ногойського загону перейнявся долею священника, ймовірно він був переконаний, що не можна плюндрувати святині.

Кочівники не залишили нікого в живих, лише декілька підлітків для сексуальних розваг і тортур, це ще раз підтверджує, що османи домінували над українцями і морально, і фізично, і економічно: “На закінчення розбійники поскидали трупи в колодязь, отруївши воду на кілька місяців, і підпалили село, обнищпоривши всі куточки й зібравши все вартісне” [3, с. 23]. Ми вважаємо, що автор навмисне наголосив на повному спустошенні та знищенні міста, щоб читач зрозумів думки загарбників, для котрих українські поселення були лише засобом до збагачення, а народ – товаром.

Змальовуючи образ Роксолани, автор акцентує на тому, що жінка повністю прийняла культуру Османської імперії, для неї вона перетворилася навіть не на Іншу, а на Свою, витіснивши при цьому українські традиції, які їй вже були більше не потрібні. У творі немає жодної згадки про те, що після приходу українки в гарем хтось називав її Анастасією, це свідчить про повну асиміляцію. Для Роксолани Сулейман не був Чужим, хоча турки завжди сприймалися українцями як загарбники, а також носії Чужої, протилежної християнству віри (“бусурмени”). Народивши дітей, Хюррем Султан знала, що вони належать імператорській сім’ї, а вона не має на них жодного права, проте прагнула тримати їх ближче до себе, щоб захищати. Вони жодним чином не були пов’язані з Україною, про цю країну навіть ніхто не згадує у розмовах.

Попри те, що Ібрагім та навіть Валіде Султан були впевнені, що Хюррем Султан приворожила Сулеймана і повністю ним керує, А. Паріс неодноразово нагадує читачеві про хитке становище жінки (“Пане, твоя покійна раба торкається лобом землі” [3, с. 89]). Султан кохав Роксолану, проте вона могла лише хитрощами та маніпуляціями змушувати Сулеймана виконувати свої забаганки,

жінка боялася прямо говорити про власні бажання, оскільки в будь-яку мить могла перейти межу і втратити прихильність [2].

У романі “Останній сон Сулеймана” яскраво виражена корелятивна пара “українці – османи”, де останні є домінуючою нацією, загарбником, що було зумовлено перш за все географічним положенням України та ставленням до неї з боку європейських країн, оскільки для них вона була кордоном між Сходом і Заходом, яким можна було пожертвувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко Ю. А. Рецепція української історії в західноєвропейській прозі кінця XX – початку XXI століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05 – порівняльне літературознавство Бердянськ, 2018. 260 с.

2. Герасименко Ю. А. Традиція змалювання образу Роксолани та його переосмислення в романі Алена Паріса “Останній сон Сулеймана”. Spheres of Culture. Lublin, 2017. Vol. XVI. P. 376–383.

3. Паріс А. Останній сон Сулеймана / пер. з фр. Ю. Кочубей. Всесвіт. 2001. № 9–10. С. 3–58.

Вікторія ГУБАРЄВА,

студентка 1 курсу магістратури

факультету філології БДПУ

Науковий керівник: **Ганна ТАБАКОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДВІЙНИЦТВО ОСОБИСТОСТІ В ПОВІСТІ Р.Л. СТВЕНСОНА «ХИМЕРНА ПРИГОДА З ДОКТОРОМ ДЖЕКІЛОМ І МІСТЕРОМ ГАЙДОМ»

Проблема «двійництва» людської особистості, психологічна складність людини є неослабним джерелом письменницького інтересу починаючи з доби кризи класицистичного характеру. Так, художня література Ренесансу має справу з індивідуальністю «роздрібленою», сповненою протиріч, інколи вражаючих. Об'єктом уваги як філософії, так і літератури романтизму, стає не абстрактна «людина взагалі», а жива особистість, у якій формуються, а часом борються між собою, протилежні властивості. Ця особистість подана крізь призму психологізації й вирішує, зазвичай, екзистенціальні проблеми буття. Водночас в історії й теорії літератури фігурували поняття характеру однозначного (наприклад, в класицизмі та романтизмі) та характеру складного (в реалізмі), і це відбивалося на

літературі будь-якої доби [2]. Отже, зазначене вище свідчить, що зображення психологічного двійництва особистості є досить неоднозначною проблемою в літературознавстві, яка потребує подальшого вивчення і є, з огляду на сучасну зацікавленість філологів методами психоаналізу, досить актуальною.

Існує значна кількість досліджень, що розглядають різні аспекти психології особистості в літературі. Серед найвідоміших ґрунтовнію відрізняються праці Д.Наливайка, І.Лімборського, С.Павличко, Л.Гінзбург та ін. Важливу роль відіграли літературно-психологічні розвідки Х.Левіна, Р.Вілбург, Г.Горські, Ф.Аугубера, деякі праці відомих психіатрів, де описані випадки «розщеплення свідомості», зокрема З.Фрейда, К.Юнга, К.Леонарда.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні ролі категорії двійництва в повісті Р.Л. Стівенсона «Химерна пригода з доктором Джекілом і містером Гайдом» як важливого елементу самоусвідомлення особистості.

Для досягнення поставленої мети використані такі методи дослідження: генетичний, порівняльно-історичний, типологічний, психоаналітичний.

Головним принципом композиційної побудови повісті Стівенсона є «контраст між добрим і злим початками, які закладені в самій сутності людини й виступають у своєму протиставленні» [1, с.68].

Потерпаючи від повсякденності, відчуваючи спокусу приховати свої бажання, намагаючись визначити межу між добром і злом у власній душі та перевірити міцність її доброчесної основи, доктор Джекіл за допомогою винайденого ним чудодійного хімічного препарату фізично відокремлює темні сторони своєї особистості. На світ з'являється двійник доктора Джекіла, потворний карлик містер Гайд. Він дає можливість своєму господарю пережити захоплююче відчуття цілковитої незалежності, легкості й свободи. Незважаючи на те, що Гайд виглядає як втілення самого зла, – це лише приховані інстинкти Джекіла. Поступово темна частина його душі, втілена в образі містера Гаюда, здобуває владу над кращою половиною Джекіла. Стівенсон впроваджує думку, що приховане «я», звільнене від суспільних і моральних обов'язків, пробуджує в людині приховані агресивні частини душі. Розв'язати ситуацію двох ворожих «я» може тільки фізичне знищення одного з них, і воно відбувається в повісті: доктор Джекіл вбиває Гаюда, але це означає також і самознищення. Таким чином, письменник утверджує думку, що не можна звести душу людини до якогось одного «чистого» початку, а необхідно знаходити гармонію між, якщо висловитися шаблонно, добрими та злими порухами душі.

Як зазначила дослідниця І. Мурадханян, макабристичне

потрактування двійництва людини в даному разі набуває виразного моралістичного забарвлення у повісті. Це було необхідно, адже художній матеріал, поданий в дещо згущений, порівняно з готичною традицією атмосфери, вимагав врівноваження певними позитивними засадами [2, с.179].

Таким чином, концепція психологічного двійництва особистості в повісті Р.Л. Стівенсона «Химерна пригода доктора Джекіла та містера Гайда» набуває моралістичного забарвлення. Чітка поляризація «жахливого» і «морального» в трактовці теми двійництва визначені наперед могутнім впливом біблійної традиції. Загострюючи макабристичні риси героя-«двійника» за допомогою готичних та фантастичних елементів, Стівенсон наголошував на потребі в балансі плюсів і мінусів людської душі, що і зумовило тяжіння письменника до відвертої моралізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречанюк С. До скарбів Р.Л.С. – Роберта Льюїса Стівенсона. Вічні книги. К.: Дніпро, 1991. С.67–96.

2. Статус цільної особистості та психології «двійництва» в літературній думці Європи протягом XVII-XX ст. *Наукові записки Тернопільського держпедуніверситету. Літературознавство*. Тернопіль: ТДПУ, 1998. Вип. 3. С. 176–187.

3. Стівенсон Р. Л. Химерна історія з доктором Джекілом та містером Гайдом Р.Л.Стівенсон. *Зібрання творів у 5-ти томах*. К.: Українознавство, 1994. Т.2. 352 с. – URL: https://www.ae-lib.org.ua/texts/stevenson_the_strange_case_of_jekyll_and_hyde_ua.htm

Оксана ДОНЧЕНКО,

студентка 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Б. А. САЛЮК,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

АНДЕРСЕНІВСЬКА ТРАДИЦІЯ У КАЗЦІ О. УАЙЛЬДА «ЗОРЯНИЙ ХЛОПЧИК»

У розвиненій системі жанрів дитячої літератури центральне місце посідає літературна казка, яку небезпідставно називають «некоронованою царівною жанрів» (вислів Н. Тихолоз). Літературна казка є чи не найпопулярнішою у колі дитячого читання завдяки захоплюючому фантастичному сюжету, водночас цікава й для

дорослого співчитача своїм міфологічним підтекстом, філософічністю та сатиричністю. Еволюція цього жанру засвідчує тенденцію до трансформації та дифузії, що досліджували І. Арзамасцева, Є. Брандіс, Л. Брауде, Т. Леонова, Є. Нейолов, Н. Тихолоз та ін.

Первинним джерелом для вищезгаданого жанру є фольклор, однак літературна казка – це насамперед художній твір з оригінальним авторським сюжетом. Засновником саме літературної казки вважають Ш. Перро, котрий співвідносив сюжет кожного твору з окремим моральним принципом – чесністю, терплячістю, розсудливістю, працелюбністю. Пізніше до жанру казки зверталися брати Грімм, Е.Т.А. Гофман, В. Гауф та ін., але найбільшого розквіту він зазнав у творчості Г.К. Андерсена, який вивів його на новий – якісний – рівень. Новаторські ідеї данського казкаря вплинули на творчість багатьох письменників, зокрема й О. Уайльда.

Мета нашої роботи – дослідити андерсенівську традицію літературної казки у творі О. Уайльда «Зоряний хлопчик».

Суть т.зв. андерсенівської традиції літературної казки полягає в орієнтації на подвійного адресата – дитину і дорослого. Г.К. Андерсен висвітлює у творах серйозну філософську, моральну і соціальну проблематику, але «одягає» її у дитячу форму викладу, щоб зробити свої історії доступними та цікавими обом читачам [2, с. 36]. Його творчість розповідає про потаємні тайники душ людей, їх мрії та вчинки. Андерсен повсякчас вірив у добро, прагнув віднайти його у недосконалості людини. Симпатії ж письменника віддані тим, хто стійко витримує незгоди, вірний у коханні та дружбі, хто готовий прийти на допомогу знедоленому. Своєю творчістю данський казкарь розкриває багатьом поколінням силу кохання та добра, пробуджує в людях вміння бачити прекрасне не тільки у зовнішності людини, а й у її внутрішньому світі [1, с. 185, 190].

У англійській літературі андерсенівську традицію продовжив О. Уайльд, який також звернувся до вічних людських цінностей: любов і щастя, дружба і вірність, краса і добро. Водночас у його творах відчувається розчарування людським егоїзмом, бездушністю і браком благородства, лицемірством і показною «моральністю» [2, с. 37]. Більшість творів Уайльда пронизані іронією людини, яка дивиться зі сторони на панораму життя, що не викликає у неї почуття приязні.

Казкова модель Андерсена відчутна, зокрема, у творі «Зоряний хлопчик», що свого часу справив неабияке враження на читачів. Ця казка відображає негативне ставлення до самолюбних, горділивих людей, одним з яких і був головний персонаж. На початку твору «зоряний хлопчик» зображений гарною дитиною, власне, найкрасивішим серед однолітків. Однак зовнішня краса не була тотожною до внутрішньої. Серце хлопчика було настільки черствим,

холодним, жорстоким, що він ненавидів членів родини та все, що його оточувало. Так тривало, доки він не перетворився на жалюгідного і потворного, схожого на старого діда. Лише тоді герой зрозумів, що оточуючим робив тільки зло. Усвідомлення власних помилок, відчуття жалю та сорому за свої вчинки допомогли «зоряному хлопчикові» повернути зовнішню красу. У такий спосіб письменник показав, що важлива внутрішня краса (тобто чесноти), а не зовнішня. Якщо душа людини забруднена злом, то на обличчі це буде помітно. Лише єдність зовнішнього і внутрішнього становить сутність особистості людини.

Отже, андерсенівська традиція у казці О. Уайльда «Зоряний хлопчик» простежується у таких аспектах: гуманістична проблема моральної трансформації особистості, пошук у ній добра; краса і потворність внутрішнього світу людини, його зовнішнє відображення; спрямування на подвійного адресата – дитину (фантастичний сюжет) і дорослого (філософічність).

ЛІТЕРАТУРА

1. Зарубежная литература для детей и юношества : учеб. для ин-тов культуры в 2 ч. Ч. 1. / Н. П. Банникова, Л. Ю. Брауде и др.; под ред. Н. К. Мещеряковой, И. С. Чернявской. М.: Просвещение, 1989. 255 с.

2. Славова М. Попелюшка літератури. Теоретичні аспекти літератури для дітей. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. 81 с.

3. Тихолоз Н. Попелюшка з чарівного замку, або Некоронована царівна жанрів // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2002. № 5. С. 22–31.

Тетяна ЄРЬОМЕНКО,

студентка 1 курсу магістратури,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЖАНРОВА ДИФУЗІЯ У РОМАНІ ДЖ. БАРНСА «ПАПУГА ФЛОБЕРА»

За останні два десятиліття в літературі, а також у кіно і на телебаченні, можна спостерігати різке збільшення інтересу до історії. Інтерес до минулого безумовно існував і до цього. Але якщо ми розглянемо історичні романи, умовно кажучи, до і в епоху

постмодернізму, то побачимо значні зміни, які сталися, головним чином, не стільки на рівні форми, скільки у ставленні автора і читача до минулого, погляді на історію, її зображенні. Тому нинішнє явище точніше буде назвати не просто підвищеним інтересом до історії, а до її нових інтерпретацій.

Метою дослідження є з'ясування специфіки нового типу історичного роману – історіографічного метароману на прикладі твору Дж. Барнса «Папуга Флобера». Стратегія дослідження розроблена з урахуванням робіт Г. Лукача, А. Вельського, Б. Реізова, Б. Кроче, Ж. Делеза, Ж. Деріди, Ж.-Ф. Ліотара, Л. Хатчен, Н. Макьюена, та ін. Описовий метод у сполученні з типологічним дозволили відстежити жанрову дифузію у досліджуваному тексті. Культурно-історичний метод уможливив виокремлення в тексті твору елементи постмодерністської поетики та виявлення специфічного розуміння історії як «окремих історій» Дж. Барнсом.

За жанром «Папугу Флобера» можна назвати літературним детективним романом, історичним романом або романом-біографією. Тут присутні елементи усіх цих жанрів. С. Рушді, наприклад, назвав роман Дж. Барнса «приміткою до історії». Роман можна назвати біографічним тому, що його герой намагається відтворити образ Гюстава Флобера. Проте ця спроба перетворюється на переслідування Флобера – герой уподібнюється детективу, намагаючись розгадати таємниці минулого.

Оповідання роману фрагментоване, як і свідомість Бретуейта через самогубство дружини. Роман нагадує музей або комірку, наповнену цитатами, обривками думок, листами – деталями про Флобере, про оповідача і про його дружину. Оповідач разом з читачем, з яким ведеться постійний діалог, розбирає цей «мотлох», намагаючись упорядкувати його. Проте ілюзію того, що можна створити таку біографію, яка убере в себе все, повну і єдино правдиву картину дійсності, Бретуейт виключає відразу. Нескінченим залишився роман Флобера «Бювар і Пекуше», де він хотів описати весь світ в усіх його проявах, – він був перерваний смертю Флобера. Для Бретуейта спроба з'єднати розрізнені свідчення про життя Флобера – це і прагнення упорядкувати свої думки, усвідомити те, що сталося, пояснити вчинок дружини. Подібна саморефлексія типова для більшості постмодерністських творів. За словами голландського літературознавця Т. Дана, пошук сенсу – це «проблема ізольованого індивіда у довільному і фрагментованому світі» [цит. за 2, с. 217]. А пошук сенсу в романі втілює пошук Флобера, папуги, минулого і свого місця в нім.

Роман розпочинається з питання Бретуейта : “Why work compels us to pursue his autho” [1, с. 2]. («Чому твір примушує нас переслідувати його автора»). Цей пошук тільки утруднюють свідчення про минуле,

історичні факти; матеріальні свідчення – клаптик одягу, локон волосся – теж ненадійні. Бретуейт згадує про заповзятливу няньку Р. Л. Стівенсона, яка після його смерті почала продавати прихильникам локони письменника. Їх було продано досить, щоб набити матрац. Але це зовсім не означає, що пошук Бретуейта з початку приречений. Героям історіографічного метароману необхідно мати минуле. Для них важливий не результат, не фінал – він завжди відкритий.

У музеї Круаза серед експонатів як і в «Отель-Дью» зберігається опудало папуги, на якій така ж табличка, що свідчить, що це той самий папуга, якого Флобер узяв напрокат в музеї Руану для написання повісті «Просте серце». Другий папуга здається Бретуейту менш автентичним тому, що перший вже ідеалізується пам'яттю і метафорою. Тепер перед Бретуейтом стоїть майже детективна загадка і потрібно проводити розслідування з метою з'ясувати, який папуга справжній. Навряд чи загадка папуг так хвилювала кого-небудь з професійних дослідників Флобера, але для Бретуейта вона надзвичайно важлива тому, що папуга втілює минуле, що вислизає з рук.

Окрім загадки про папугу, в романі є ще одна загадка, яка також залишається нерозгаданою. Це таємниця стосунків Флобера і гувернантки його племінниці, англійки Джульєт Герберт. Це біла пляма у біографії Флобера. Відомо тільки, що Герберт декілька років жила в Круаза, потім повернулася в Лондон і Флобер листувався з нею, жодного листа з їхньої переписки не збереглося, немає і описів жінки, про неї не згадують друзі Флобера після його смерті. Біографи Флобера розходяться в думках про неї і її місце в житті письменника.

Знайомий літературознавець-американець повідомляє Бретуейту, що йому в руки потрапили листи Флобера і Джульєт, а також декілька її фотографій. Бретуейт відразу відчув бажання мати ці свідчення, він вже називає їх «мої» листи. Йому навіть ввижається назва книги: «Джульєт Герберт: розгадана таємниця. Автор – Д. Бретуейт». Він турбується, щоб знахідкою не оволоділи інші, уявляє, що зможе розгадати секрет, який був не під силу професійним біографам. Таким чином, Бретуейт сам уподібнюється біографам, літературознавцям – мисливцям за скарбами минулого, матеріальними свідченнями минулого, що змагаються за володіння. Ед Вінтертон збирався продати ці листи, але замість цього спалив їх, тому що Флобер просив про це Джульєт в одному з листів. Через багато років прохання Флобера було виконане. Це абсолютно нетиповий біограф, який здолав «власницьке» ставлення до минулого, проявив повагу до нього.

Читач чекає, що в останній главі роману буде розкрита

таємниця папуги. Бретуейт повертається в музей «Отель-Дью», щоб прояснити ситуацію, і доглядач запевняє його, що їх папуга – справжній, є навіть штамп музею Руану, звідки Флобер узяв папугу. Але і у папуги з музею Круазе є такий самий штамп, і тут доглядач завіряє, що папуга з «Отель-Дью» – підробка. Музеї змагаються за право мати справжнього папугу.

У результаті з'ясовується, що коли створювалися обидва музеї, співробітники зібрали увесь матеріал, який змогли знайти, але його збереглося дуже небагато, безліч свідчень зникли. І нічого не залишалося, як створити підробки. Обидва музеї звернулися в музей Руану, одну з 50 папуг якого брав Флобер. Директор музею дозволив вибрати будь-якого з птахів. Можна припустити, що Круазе, який вибирав першим, дістав справжнього папугу. Але він не співпадав з описом в повісті, на відміну від папуги з «Отель-Дью». Проте не можна забувати про те, що Флобер – художник, що наслідую свою уяву. Він міг заради ритму фрази змінити реальні факти, тобто птах не обов'язково достовірно описаний. Крім того, опудала могли з часом змінити забарвлення, або опудало тієї самої папуги з'їла міль.

Бретуейт виконує свій квест до кінця. Він теж йде в музей Руану, де від п'ятдесяти папуг залишилися три опудала. Їх забарвлення зблякло, але погляд досі глузливий. Роман закінчується словами: "Maybe, it was one of them" [1, с. 229]. («Можливо, це був один з них»). Фінал оповідання по-постмодерністському відкритий. Таємниця папуги не розгадана, і читач залишається обманутим у своїх очікуваннях. Не минуле втрачене для сучасної людини, це людина загубилася у минулому. Пошук стабільності і опори у минулому виявляється сумнівним. Рефреном звучать слова Бретуейта "[...] we, maybe, know never" [1, с. 59] («ми, можливо, ніколи не дізнаємося»), "[...] as we can grasp the past" [1, с. 100]. («як ми можемо схопити минуле»).

Постструктуралісти і постмодерністи дійшли висновку, що неможливо відбивати світ безпосередньо. Безпосередньо, можна тільки відбивати його дискурси, а свідомість людини може освоювати дійсність тільки за допомогою оповідання. Тому для сучасного літературного персонажа характерна тяга до створення історій про себе і оточуючий світ. Дж. Барнс представляє читачеві не безпосередню картину світу, а в сприйнятті іншої людини, в його інтерпретації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barnes J. Flaubert's Parrot. Picador, 1984.
2. Scanlan M. Traces of another time: history and politics in postwar British fiction. New Jersey: Princeton University Press, 1990.

Катерина ЗАГОРСЬКА,
студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ганна АЛЕКСАНДРОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ РОМАНУ МАЙКЛА КАННІНГЕМА «ГОДИНИ»

Майкл Каннінгем (1952 р.н.) – сучасний американський письменник, володар Пулітцерівської премії та PEN/Faulkner Award за 1999 рік. Поєднуючи у своїй творчості прийоми як модернізму, так і постмодернізму, зображуючи одночасно вічні та актуальні проблеми, продовжуючи традиції класичного роману, Майкл Каннінгем займає важливе місце в сучасному літературному світі.

Актуальність обраної теми визначається чималим інтересом до проблеми трансформації традиційної системи жанрів, мотивів і образів в епоху постмодернізму, а також вивченням процесу виникнення нових літературних модифікацій.

Вивченням творчості М. Каннінгема та особливостей поетики його творів займалися такі дослідники, як Т. Хлопова, В. Андреев, Ж. Фомичева, Л. Фелзингер, Є. Саніна, О. Євдокименко, Н. Повалєєва та інші.

Метою роботи є виявлення художніх особливостей роману «Години» М. Каннінгема. Для реалізації поставленої мети використано системний, історико-літературний та аналітичний методи.

В основу сюжетної лінії покладений один із найвідоміших творів Вірджинії Вулф «Місіс Деллоуей». У романі М. Каннінгема «Години» («The Hours», 1998) зображений один день із життя трьох жінок: британської письменниці Вірджинії Вулф у період написання нею «Місіс Деллоуей» («Mrs. Dalloway», 1925), Лори Браун – молодій дружини та жінки, яка гнітиться у буденності післявоєнного Лос-Анжелеса, та Кларіси Воган, яка влаштовує вечірку на честь свого друга письменника.

Створення цих трьох історій пояснює сам автор: «Спочатку “Години” повинні були стати версією “Місіс Деллоуей”, мені закортіло перенести її до сучасної Америки. Але потім я зрозумів, що цього замало для роману. Потім виникла інша історія – про саму Вірджинію Вулф. І все одно це здавалось мені недостатнім. Тоді я вигадав історію – про жінку на ім'я Лора Браун, яка читає “Місіс Деллоуей”. Так вийшли письменниця Вірджинія Вулф, її персонаж Кларісса

Деллоуей і Лора Браун – читачка. Чудовий тріумвірат» [1, с. 456].

Використання роману британської письменниці на рівні інтертексту є основним художнім прийомом, завдяки якому реалізується концептуальність похідного тексту. Повторюючи прийом «потoku свідомості», письменник створює ефект причетності читача.

На думку дослідниці Л. Фельзінгер, загальними структурними елементами поезики Майкла Каннінгема можна вважати багатозарове зображення часу і простору, особливий персональний (акторіальний) тип оповіді, суміщення класичної та модерністичної традицій, інтертекстуальність та реінтерпретацію. Письменник створює об'ємний текст, де один пласт нерозривно поєднаний із іншим, а тріада – автор, герой, читач стає композиційним прийомом.

Отже, роман М. Каннінгема «Години» – це не просто переосмислення життя та творчості великої письменниці. Образ Вірджинії Вулф – це образ співавтора роману, письменник відтворює її творчий метод не тільки на ідейному, але і на стилістичному рівні. В той же час М. Каннінгем ускладнює структуру «Годин», уводячи нових героїв, розділяє свій роман на глави, кожна з яких репрезентує одну з головних героїнь, а епіграфи та епілог підкреслюють паралелі між двома текстами ще до викладу основного сюжету твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фельзінгер Л. В. Отношение автора, героя и читателя в романе М. Каннингема «Часы» (M.Cunningem, «The Hours»). *Science time*. 2015. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/otnosheniya-avtora-geroya-i-chitatelya-v-romane-m-kanningema-chasy-m-cunningham-the-hours> (дата звернення 21.01.2021).

Лідія КАНДАЛЬОВА,

студентка 1 курсу магістратури
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Софія ФІЛОНЕНКО,**
д.філол.н., професор (БДПУ)

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ АНГЛІЙСЬКОГО СОНЕТА ЯК ФЕНОМЕНА РОМАНТИЗМУ

Актуальність роботи зумовлена потребою вивчити місце творчості Джона Кітса в історії англійського сонета, визначити її художню своєрідність та провідні риси поезики.

Метою роботи є дослідження сонетів Джона Кітса в контексті естетики англійської літератури доби Романтизму, аналіз поезики та

стилістики сонета у творчості видатного митця.

Для досягнення цієї мети треба розв'язати такі **завдання**:

– узагальнити результати досліджень з проблем Романтизму та творчості Джона Кітса;

– виявити в сонетах цього поета ознаки Романтизму;

– проаналізувати шкільну програму та підручники для 5 класу та окреслити методичні особливості вивчення сонетів у школі;

– розробити урок з вивчення сонета Дж. Кітса «Коник і цвіркун» для 5 класу загальноосвітньої школи.

Для виконання зазначених мети та завдань в роботі використовуються такі методи дослідження: біографічний, культурно-історичний, герменевтичний аналіз.

Серед англійських сонетів учені вирізняють три ключові типи, що мають характерну рису: сонет обов'язково завершується двовіршем із суміжним римуванням. В італійській і французькій сонетярських традиціях цього немає. Завершальний двовірш як правило, містить фінальну формулу, часто афористичну, що є висновком з усього вищесказаного.

Жанр сонета в період Ренесансу стає найбільш популярним жанром ліричної поезії. Першими спробами адаптувати сонет на британському ґрунті стали переклади сонетів Петрарки, зроблені Джефрі Чосером, однак з часом виробилася оригінальна форма англійського сонету, відмінна від італійської та французької.

Перший переклад сонета на англійську мову здійснив англійський поет Джефрі Чосер. Він включив 88-й сонет Петрарки (під назвою «Скарга Троїла») до поеми «Троїл і Крессіда», однак він не дотримувався класичної форми сонета, зробивши акцент на змісті твору, а не на його ритміці. Сер Томас Вайет був першим поетом, наближеним до королівського двору, який зацікавився сонетом. Саме на його постать випала слава родоначальника сонета в Англії. Він так само почав з перекладацької творчості, зупинившись на сонетарії Петрарки. Утім, виникла суперечність між класичним італійським сонетом і англійською мовою, що не відповідала його ритміці. Тому поет мусив видозмінювати канонічну форму й адаптувати її до національного ґрунту. Літературна творчість англійських поетів-романтиків обіймає важливе місце у світовій мистецькій скарбниці. Результатом пошуків досконалої форми для вираження багатства поетичної картини світу романтиків є вдале поєднання поетами звукових, зорових та чуттєвих образів.

Романтизму в Англії передували тенденції пре романтизму, тому він не був раптовим явищем. Англійський романтизм вирізнявся різноманітністю поетичних засобів, збагатив літературу образним і

формальним розмаїттям. «В англійському романтизмі поєдналися суперечливі риси: увага до старовини і глибоке дослідження сучасності, релігійні вірування і богоборчі мотиви, захоплення таємничим, містичним і водночас звернення до правди життя, до дійсності в усіх її проявах» [16, с. 84].

Відродження сонета почалося з лірики Вільяма Вордсворта, який зробив його універсальним жанром. Світський і релігійний сонет, сонет, в якому пейзажні замальовки служать приводом для роздумів чи відображають настрій ліричного героя (сонет-роздум і сонет-настрій), сонети про поетів і поезію, сонети «на випадок», сонети, присвячені видатним особистостям, – це далеко не повний список тем, які стали типовими для романтичного сонета завдяки Вордсворту. У XVII столітті жанр сонета отримав теоретичне обґрунтування. Ніколя Буало в трактаті «Поетичне мистецтво», який є маніфестом класицизму, присвятив кілька рядків вихваляння сонета, правила якого нібито складені самим Аполлоном. З роками форма сонета стала канонічною. Вона пережила багато змін, нараховується кілька його варіацій проте сонет й досі є актуальним в поетичних колах жанром.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литературная энциклопедия: В 11 т. Москва, 1929-1939, [Електронний ресурс] / <http://www.stihi-xix-xxvekov.ru/biografia13.html>
2. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства): підручник [для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів]. 2-е вид., випр. і доповн. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.

Олена КІРІЦЕВА,

студентка 1 курсу (магістратура)
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга ХАРЛАН,**
д. філол. н., проф. (БДПУ)

«ВІРШІ З КИЄВА» ЯРОСЛАВА ІВАШКЕВИЧА НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: КРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Учні 10 класу вивчають зарубіжну літературу через хронологічний та естетичний ракурси. Програма містить обов'язковий і варіативний компоненти (80% : 20%). Варіативний компонент дає можливість обирати художні твори (вчителем і учнями) у межах обов'язкових тем на уроках розвитку мовлення, позакласного читання, уроках із резервного часу. Як зазначено у програмі,

«варіативний компонент вимагає від учителя відповідного планування уроків, творчого підходу, урахування читацьких інтересів сучасної молоді, розуміння їхніх духовних і естетичних потреб» [1]. Особлива увага звертається на роботу з літературного краєзнавства, «яка сприятиме формуванню уявлень учнів про Україну, рідний край, розвитку їхніх національно-патріотичних почуттів» [1]. Актуальність нашого дослідження полягає в аналізі циклу Я. Івашкевича «Вірші з Києва» під кутом зору краєзнавчих студій.

Я. Івашкевич (1894–1980) – визначний польський письменник, глибоко пов'язаний з Україною. Він народився на сучасній Вінниччині, дитинство провів у Єлисаветграді (Кропивницькому), а потім навчався в Київській 4-й гімназії, Київському університеті (юридичний факультет) та консерваторії (1912–1918). У 1918 переїхав на історичну батьківщину. Івашкевич – автор поетичних збірок і багатьох прозових творів, з яких найбільш відомі «Панни з Вілька» (1933), «Червоні щити» (1934), «Мати Йоанна від ангелів» (1946), «Слава і хвала» (1956–1962). Добре володів українською мовою.

Цикл «Вірші з Києва» опублікований у 1974 р., найбільше відомий у перекладах Миколи Бажана [2]. Сюди увійшли поезії «Блакитний палац», «Ярославові дочки», «Круглоуніверситетська», «Ранок», «Вечір». Автор описує Київ, який він знав з юнацьких років, звертається до історичних сторінок міста, осмислює його значення у філософських роздумах.

«Блакитний палац» – погляд у минуле, де 70-річний поет бачить себе в образі хлопця, що прогулюється Києвом. Локальні образи «липи дебелі», парк, палац Растреллі вказують точне місце, де бував юнак, – це територія довкола сучасного Маріїнського палацу. Але поетові важливо також передати свої відчуття, в яких поєднується зворушливе ставлення, навіть жаль, до себе минулого, і сумна радість від того, що той юнак «не дав себе впхути в яму, тож можна його зустріти», хоч він і «зник десь в чортівській крутелі». Амбівалентне зображення минулого передає назва поезії «Блакитний палац» (стіни Маріїнського – бірюзові): в кольороназві поєднується мрія про майбутнє, романтичне бачення світу, присвята творчості.

У поезії «Ярославові дочки» поет звертається до відомої сьогодня історії Ярослава Мудрого, якого називали «тестем Європи», адже його доньки виходили за європейських правителів: «Анна – в Париж, Настасья – до угрів, в Норвегію – Лизавета». Як тонкий лірик і стиліст, Івашкевич описує сумнів і страх князівен, які змушені покинути рідний Київ, батьківський дім і їхати в далекі краї. Щоб передати такі почуття, автор використовує епітети «пильно й відчайсно» для характеристики погляду дівчат. «Проникливі очі брата»

супроводжують в дорогу сестер, розуміючи, що, можливо, вони ніколи більше не зустрінуться. Така історична замальовка епізоду Київської Русі дає можливість глибше зрозуміти образ України, відтворений Я. Івашкевичем.

Поезія «Круглоуніверситетська» дає нам пізнати польську культуру на українських землях: вона присвячена Станіславі Висоцькій, польській відомій актрисі того часу, яка в 1914–1919 роках працювала в Польському театрі в Києві, розташованому на Круглоуніверситетській вулиці. «Як вмере, ніхто вже не відтворить / Ні посміху, ні слів, ні кроку», – вважає автор. «Ранок» і «Вечір» насичені філософізмом, осмисленням життя через образи світанку і заходу. Людина, як і день, має свої періоди: в одних вона дорослішає і мужніє, а в інших оглядається назад, підбиваючи підсумки.

Як бачимо, поезії Я. Івашкевича з «Вірші з Києва», запропоновані для вивчення на уроках зарубіжної літератури, сприяють розширенню в учнів знань про українську історію, природу, дають можливість краще пізнати рідний край.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зарубіжна література. Програма для 10 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / авт. колектив програми: голова Л.П. Юлдашева. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

2. Івашкевич Я. Твори: Поезії. Повісті та оповідання / перекл. з польськ. Київ: Дніпро, 1979. 503 с.

3. Павличко Д. Україна в поезії Ярослава Івашкевича. Діалог культур. Варшава, 2016. С. 155–162.

Анастасія КОЗЛОВА,

студентка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к. філол. н., доцент (БДПУ)

СПЕЦИФІКА ІНТЕПРЕТАЦІЇ ОБРАЗУ УНІВЕРСИТЕТА У РОМАНАХ Д. ТАРТТ «ТАЄМНА ІСТОРІЯ» ТА А. ЛЕВКОВОЇ «СТАРШОКЛАСНИЦЯ. ПЕРШОКУРСНИЦЯ»

Освіта є важливим компонентом життя людини, а тому часто її здобуття репрезентується у літературі. Університетський роман Донни Тартт «Таємна історія» розповідає про американських студентів кінця XX – початку XXI століття. Книга ж Анастасії Левкової

стала яскравим зразком підліткового життя у перші роки нового тисячоліття в Україні.

Актуальність нашої роботи зумовлена тим, що у ній уперше співставлено романи Д. Тартт «Таємна історія» та А. Левкової «Старшокласниця. Першокурсниця».

Система навчання двох країн завжди значно відрізнялася, розглянувши твори письменниць у своєму дослідженні ми виділимо певні риси вищих учбових закладів США та України саме на початку 2000-х років, що відобразить культурно-навчальний дискурс цього періоду.

Перш за все, варто звернути увагу на локалізацію університетів, де відбувалися події творів. Авторки подали реальне географічне розташування: у А. Левкової – це Київ, а у Д. Тартт – штат Вермонт. Проте Касталія (так головна героїня «Старшокласниця. Першокурсниця» Лілія називає свій університет) є реальним закладом освіти – Києво-Могилянською академією. А от Гемпден-коледж є лише прообразом Бенінгтон-коледжу, що теж знаходиться у штаті Вермонт і де починала писати свою «Таємну історію» Д. Тартт, навчаючись на другому курсі.

Обидва університети мають варіанти безкоштовного навчання: головна героїня А. Левкової отримала таку змогу, завдяки високим балам зі вступних іспитів, а от Річард Д. Тартт потрапив у головне місце подій після того, як оформив анкету та папери для фінансової допомоги з боку університету.

Річард часто страждав через нестачу грошей. Він не мав достатньої фінансової стабільності, щоб поїхати додому на зимові канікули, але й не надто хотів цього, бо не мав гарних стосунків із батьками. Він знайшов можливість заробітку співпрацюючи з одним із професорів університету, виконуючи його доручення.

Реалії університетського життя значно різнилися, тому, якщо студенти університету Нової Англії могли дозволити собі харчування в їдальні, яка знаходилася поряд з корпусами і гуртожитком і була у повному доступі з ранку до пізнього вечора, то студентам Могилянки з роману Левкової доводилося піклуватися про харчування самим. До свого гуртожитку Лілі доводилося добиратися спочатку на метро, потім на електричці, а ще жити з трьома сусідками.

А от головний герой Д. Тартт жив сам і гуртожиток його знаходився на території студмістечка недалеко від корпусу, де проходило навчання. Оскільки студенти мали змогу обирати різні дисципліни, то не були пов'язані один з одним занадто тісно. Взаємодія у більшості випадків проявлялася у вигляді періодичних вечірок, зібрань у їдальні певними групами і, у випадку Річарда, дружніми стосунками у середині колективу групи.

Спільною рисою є надання можливості студентам змінювати спеціальність на якій вони навчаються. Так Лілія, після того як зрозуміла, що політологія навряд чи буде справою всього її життя, здала іспити повторно і вступила на філологію, почавши навчання наново. Річардові ж довелося змінювати спеціальність і навчатися два додаткових семестри через від'їзд викладача основної дисципліни, яку він вивчав.

Літературний дискурс відіграє окремо важливу роль у контекстах двох порівнюваних творів. «Таємна історія» Д. Тартт насичена алюзіями з античності. Головний герой обирає грецьку мову як свою спеціалізацію, тому його захоплення творами Платона, Горація, Плотіна та інших філософів виглядає гармонійно.

«Старшокласниця. Першокурсниця» передбачувано орієнтується на українську літературу. Головна героїня ще в школі проявляє здібності до філології: бере участь в олімпіадах з літератури та має хобі запам'ятовувати різні цитати з відомих українських творів, які потім використовує у своїх доробках.

Отже, підбиваючи підсумок можемо зауважити, що престижність навчального закладу доволі часто залежить від його розташування, а от оплата навчання далеко не завжди є важливою для університету, якщо студент показує гарний результат своїх знань. Вищі навчальні заклади є доволі демократичними, що проявляється у можливості зміни спеціальності. На прикладі гуртожитків бачимо, що умови проживання дещо зручніші для студента американського коледжу, бо надають можливість швидкого пересування територією та особистого простору. Перевага американського учбового закладу ще й в тому, що педагоги проявляють ініціативу в наданні варіантів підробітку пов'язаних з навчанням.

Літературний дискурс античної та української літератури у аналізованих романах поєднує їх і дає змогу читачам розширити знання про зарубіжну та українську класику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tarrt D. The Secret History : novel. London :Penguin Books Ltd, 2017. 540 p.
2. Левкова А. В. Старшокласниця. Першокурсниця : роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 336 с.

Альона КОЛЕСНИК,
студентка 1 курсу магістратури,
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

СПЕЦИФИКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОБРАЗІВ ШЕРЛОКА ХОЛМСА ТА ДОКТОРА ВАТСОНА В АМЕРИКАНСЬКОМУ СЕРІАЛІ «ЕЛЕМЕНТАРНО»: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Стереотипи в наш час є невід'ємним елементом повсякденного життя кожного індивіда у суспільстві. Формування соціальних стереотипів проходить досить легко, оскільки соціалізація та культура нав'язують нам певні норми та правила, які є загальноприйнятими та визнаними. Тому люди керуються цими нормами та правилами для того щоб відповідати певним соціальним ролям. Основними чинниками формування соціальних стереотипів виступають як особистий досвід людини, так і вироблені суспільством норми. Особливо яскраво себе проявляють гендерні стереотипи.

Саме поняття «гендер» передбачає той факт, що основна маса відмінностей між статями має не природне (природжене) походження, а є наслідком виховання, соціалізації, впливу культури й суспільства.

Детектив як жанр з моменту своєї появи користується неймовірною популярністю і має багатомільйонну аудиторію. Суттєвою особливістю детективу є те, що справжні обставини події не повідомляються читачеві, принаймні у повному обсязі, до закінчення розслідування. Замість цього, читач ознайомлюється з процесом розслідування, отримуючи можливість на кожному його етапі будувати власні версії й оцінювати вже відомі факти.

Як стверджує С. Філоненко, детектив як різновид пригодницької літератури передбачає демонстрацію «нормативної (панівної, гегемонної) маскулінності», показує, що значить бути «справжнім чоловіком»: «Сучасний її [маскулінності – А. К.] канон включає такі ознаки: гетеросексуальність, незалежність (включно з економічною), фізичну силу, раціональне мислення, домінування над жінкою, уміння притлумлювати емоції, сексуальні перемоги» [3, с. 206].

Аналіз сучасних детективних серіалів дає підстави стверджувати, що сучасні режисери ламають стереотипи про розслідування як суто чоловічу справу. У нині популярних серіалах («CSI: Місце злочину» (2000, США, Канада), «CSI: Маямі» (2002, США), «CSI: Місце злочину Нью-Йорк» (2004, США), «Менталіст» (2008, США) та ін.) поруч із чоловіками на ниві розслідування злочинів не менш продуктивно

працюють і жінки.

Жіночий детектив – детектив, написаний жінкою про жінку-детектива і для жінок. Н. Смирнова характеризує жіночий детектив так: «Жіночий детектив, як він склався в масовій культурі, має властивість «опобутовлювати» страшно, наблизивши його на таку відстань, коли воно втрачає свою жажливість. Героїні, що розслідують злочини, або займаються цим професійно, що привносить відтінок робочої рутини, або, опинившись у ролі «жертви», змінюють її на роль «ката», переслідувача» [2, с. 135]. Можемо констатувати, що у героїнь спостерігається повна атрофія страху, оскільки їм «нема чого втрачати», і з'являється гарячкова активність, яка, зрештою, виявляється правильною стратегією. Вони, як правило, не можуть побудувати логічної версії, але з'являються в потрібний час у потрібному місці. Ще їх відвідують раптові осяяння. У перервах між рішучими діями, героїні в неослабному темпі перевдягаються, п'ють каву, приймають ванни, фліртують і шукають балакучих стареньких. Крім цього, у тих же паузах вводиться найрізноманітніша інформація.

Уже в 50-х роках героїні зарубіжних жіночих детективів розділяються на два типи – молода, струнка, приваблива і розумна, але самотня жінка-полісмен або приватний детектив, і жінка бальзаківського віку, здатна розплутати найскладніші справи. Вона зазвичай негарна, із зайвою вагою, а детективна діяльність стає її хобі, що урізноманітнює життя.

Розумна, вправна, успішна і незалежна жінка-детектив не відповідала стандартним патріархальним уявленням, її ролі в суспільстві. Жінка-сищик репрезентувала новий тип успішності, якого раніше не існувало в суспільній думці – не заміжня домогосподарка, активна самостійна особистість, яка стає на рівні з чоловіками, і навіть перевершує їх. Беззаперечний успіх жіночого детективу можна пояснити тим, що такі романи руйнували як гендерні стереотипи, так і стереотипи самого детективу як жанру. Гендерні трансформації в жанрі детективу позначилися і на медійних реінтерпретаціях геніального англійського сищика Шерлока Холмса та його помічника Ватсона.

Гендерного переосмислення зазнають славнозвісні конандойлівські образи і в серіалі «Елементарно»: якщо у канонічних текстах А. Конан-Дойла жінки зазвичай трапляються як вторинні, допоміжні персонажі, є постраждалими, то в серіалі – це самодостатні, дуже розумні особистості, достойні друзі і супротивники геніального консультанта Холмса – це насамперед лікар Ватсон, злий геній Ірен Адлер – Джеймі Моріарті (за стандартними очікуваннями глядачів це мали бути чоловіки), профайлер міс Кетрін Драмонт (жінка, яку Холмс визнав проникливішою за нього), інтелектуалка міс Хадсон. Мало не кожен другий злочин, який розслідує Холмс, учинено безпосередньо жінкою чи з її участю (бізнес-леді Хізер Вановен (с.1, ф.8), сестра

маніяка Ховарда Еніса (с.1, ф.14), штучна білявка (с.1, ф. 17) та ін.).

Доктора Ватсона, як жінку представлено в романі сучасного російського письменника Сергія Лук'яненка «Геном» (1999): Дженні Уотсон – лікар, криміналіст, помічник спецслідчого під псевдонімом Шерлок Холмс – Пітера Ка-сорок четвертого Валька. З одного боку можна припустити, що С. Лук'яненко спокусився на сучасні гендерні тренди в літературі і кіно. Та з іншого боку інтерпретування доктора Ватсон, як жінки може бути зумовлене світоглядними деформаціями самого письменника, адже в СРСР лікарська справа вважалася власне жіночою сферою.

Беззаперечною заслугою творців серіалу «Елементарно» є те, що порівняно з канонічним Ватсоном, функції якого фактично зводилися до описування розслідувань, проведених Холмсом, американський інваріант доктора Ватсона є самодостатнім героєм зі своєю сюжетною лінією, яка розгортається паралельно із сюжетною лінією Холмса. З цією метою в серіалі було використано паралельний тип монтажу [1, с. 79], коли між собою чергуються кадри з сюжетно незавершеними діями, що відбуваються одночасно в різних місцях, або різночасно в одному місці.

В інтерпретації актриси Люсі Лью, куратор тверезості Джоан Ватсон – вродлива жінка бальзаківського віку, але видається вона молодшою, через свою худорлявість, спортивну фігуру, асексуальність (мінімум косметики, біжутерії, одяг – невиразні сукенки, через які героїня зовні схожа на дівчинку-підлітка). Це самодостатня жінка, яка розуміє свою цінність як особи з багатим внутрішнім світом. У героїні Люсі Лью обличчя нагадує маску, за якою важко вгадати емоції, жести зведено до мінімуму, що можна пояснити як професійною деформацією (вона хірург, переспеціалізувалася на роботу із наркозалежними), так і ментальною рисою народів Азії.

Від конандойлівського персонажа Джоан Ватсон «успадковує» відмову від хірургічної практики, невлаштованість в особистому житті. Шерлок Холмс є черговим її клієнтом. Він постійно дратує її своєю поведінкою, життєвою неорганізованістю. Та, порівняно з літературним персонажем А. Конан-Дойла, де лікар-компаньон був по суті просто спостерігачем і аж ніяк не впливав на спосіб життя сищика, у медійному тексті герої впливають один на одного, і навіть суттєво змінюють один одному життя. У першому сезоні, виконуючи обов'язки куратора тверезості, Ватсон спочатку поводить як турботлива жінка-мати, сестра, подруга, здатна на самопожертву. Та згодом їх стосунки виходять на зовсім інший рівень, коли Джоан доводиться захищати своє особисте життя від втручання Холмса.

Джоан Ватсон настільки захоплюється діяльністю свого підопічного, що після закінчення контракту все одно залишається із ним, але вже як

його напарника й учениця, а згодом успішно розпочинає і самостійну кар'єру детектива (порівняймо, конандойлівський Ватсон не полишає лікарської практики і після одруження лише час від часу спілкується із колишнім компаньоном). Джоан Ватсон зі звичайного компаньйона перетворюється на самодостатнього сищика, дуже часто неусвідомлено дає підказки. Опановуючи методи розслідування Холмса, Ватсон вчиться аналізувати передусім незначні деталі, нібито позбавлені будь-якого сенсу, усе, що зазвичай розцінюється поліцейськими як не варте уваги і несуттєве, але з погляду Шерлока якраз і є ключем до розкриття злочину. Саме завдяки такому методу їй і вдається викрити навіть найдосконаліше спланований та найдетальніше продуманий злочин.

Якщо у творах А. Конан-Дойла жарти були прерогативою Шерлока Холмса, то в американському медіатексті, де герої безперервно обмінюються дотепами, найчастіше джерелом шпильок є Джоан Ватсон. Саме їй вдається зберегти емоційну рівновагу у найнеймовірніших ситуаціях.

Отже, у серіалі «Елементарно» славнозвісні конандойлівські образи зазнають гендерного переосмислення: якщо у канонічних текстах А. Конан-Дойла жінки зазвичай трапляються як вторинні, допоміжні персонажі, є постраждалими, то в серіалі – це самодостатні, дуже розумні особистості, достойні друзі і супротивники геніального консультанта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мелетинский Е. М. Историческая поэтика новелы : монографія. Москва. : Наука, 1990. 278 с.
2. Смирнова Н. Женский детектив. // Гендерный конфликт и его репрезентация в культуре : Мужчина глазами женщины. Екатеринбург : изд-во УрГУ, 2001. С. 134–140.
3. Філоненко С. Масова література в Україні : дискурс/гендер/жанр : монографія. Донецьк : Ландон-XXI, 2011. 432 с.

Тетяна КОНЮХОВА,

студентка 1 курсу магістратури

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна АЛЕКСАНДРОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

БАГАТОЗНАЧНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ОБРАЗУ КІШКИ

Кішка є однією з найдавніших тварин, відомих людству. Завдяки своїм якостям вона потрапила не тільки у фольклор різних народів світу, а й до міфології та літератури.

Дослідженням образу кішки займалося багато літературознавців. У роботах Бельського Л., Михальського А., Абелюка Е. та інших простежується інтерпретація образу кішки в літературі. Вивченням фольклорних і міфологічних витоків образу кішки займалися Макс Мюллер, Джек Трессідер, Іван Рак та інші. На сучасному етапі розвитку літератури образ кішки та її стосунків із людиною висвітлений багатьма науковцями у повній мірі, проте цей образ настільки глибокий, що по даній темі можна зробити ще багато цікавих досліджень, чим і зумовлена актуальність нашої роботи.

Метою наукової розвідки є виявлення особливостей функціонування образу кішки у фольклорі, міфології та літературі різних країн. При написанні роботи було використано описовий, порівняльно-історичний та комплексний методи дослідження.

Перша письмова згадка про кішок зустрічається у грецького історика Геродота, що жив в V столітті до н. е. Геродот розповідає, що за три тисячі років до нашої ери, у домі кожного єгиптянина жили домашні кішки. Вони ловили мишей, охороняли державні запаси зерна, у храмах стояли статуї з котячими головами, зображеннями богині Баст, Бубастіс, Тefнут, які неодмінно мали обличчя кішки. Їм поклонялися і приносили пожертвування. Кішка передусім уособлювала богиню Бастет, яка вважалася покровителькою родючості й материнства, і навіть богинею радості, і веселощів. У цьому обожнюванні проявилось, напевно, і захоплення людини охайністю кішки, її дбайливістю про своїх кошенят.

Образ кішки широко представлений у європейському та російському фольклорі. У старій європейській культурі підкреслюється хитрість котів. У латиській традиції чорт з коров'ячими ногами, стикаючись із громом-блискавкою, перетворюється на чорного kota, який ховається біля людини. У північноамериканських індіанців існує повір'я про kota-диявола. У японців кіт сприймається як зле створіння з надприродними силами, йому навіть приписують риси вовкулаки. Китайці ж, навпаки, вірили у здатність котів проганяти злих духів.

У літературі, як і у фольклорі, образ кішки має широкий спектр значень. Літературні митці різних епох з ентузіазмом зверталися до нього, вони використовували як звичайний образ, так і намагалися надавати тварині нових рис та можливостей. Одним із перших письменників, який використав образ кішки та надав йому містичних рис, був Едгар Алан По. Його детективна новела «Чорний кіт» зображує кішку як передвісника містичних подій, іноді – смерті. Ще одним майстром, що надав образу кішки нових рис, є Ернест Хемінгуей. Його новела «Кішка під дощем» розкриває широкий спектр значень образу

завдяки використанню «прийому айсберга». У його творі кішка є символом добробуту та постійності, стабільності та змін у житті.

У драмі Моріса Метерлінка «Синій птах» кішка зображується у негативному світлі. Автор використав середньовічне повір'я про зв'язок котів із силами зла і зобразив тварину хитромудрою та зрадливою. Відомий французький автор Шарль Перро у казці «Кіт у чоботях» переосмислив фольклорні традиції поколінь та зобразив головного героя як дуже хитрого, розумного, винахідливого та удачливого товариша для свого хазяїна. Він готовий допомогти у будь якій ситуації та зробить все можливе, щоб вийти переможцем. У повісті Редьярда Кіплінга «Кішка, яка гуляла сама по собі» кішка постає таємничою натурою, яка має неабиякий розум та незалежну вдачу.

Загадковим філософом, автором багатьох афоризмів, героєм, що зникає та залишає по собі лише посмішку в літературі є Чеширський кіт Луїса Керролла. У російській літературі існує два найвідоміших образи котів – розумний та мудрий «кіт учений» із поеми Олександра Пушкіна «Руслан і Людмила» та кіт Бегемот, найдемонічніший кіт у літературі, веселий та страшний одночасно, один із найпопулярніших героїв роману Михайла Булгакова «Майстер та Маргарита».

Отже, образ кішки є багатозначним. Про це свідчать як різні фольклорні жанри, так і обряди та традиції. Кішка виступає символом тепла, мудрості, добробуту та спокою, проте водночас вона може бути символом зла та лицемірства. Образ кішки динамічний і може змінювати своє значення в залежності від мети використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тресиддер Джек Словарь символов М.: ФАИР-ПРЕСС, 1999. 448 с.
2. Франц Мария-Луиза. Кошка. Сказка об освобождении фемининности. М. Класс, 2007. 144 с.

Аліна КОСТЕНКО,

студентка 1 курсу групи м1УМЛз

Факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**

д. філол. наук, проф. (БДПУ)

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ДРАМАТУРГІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Творчість Лесі Українки перебуває під пильним дослідженням літературознавців від часу виходу творів і до сьогодні. Науковцями окреслено різні аспекти творчості, розглянуто широке коло проблем, але інтертекстуальність драматургії письменниці вивчена ще

недостатньо, тому тема є актуальною.

Драматургію Лесі Українки вивчали М.Євшан, В. Петров, В. Агеева, Л. Скупейко, Л. Мороз Т. Гундорова та інші вчені, інтертекстуальність у драматургії досліджували Л. Синявська, М. Шаповал та інші.

Метою нашого дослідження є виявлення міжтекстової взаємодії у драмах Лесі Українки «Кассандра» та «Кам'яний господар». Для цього опрацьовано наукову літературу з теми, здійснено аналіз текстів на предмет виявів інтертекстуальності. Методи дослідження: порівняльний, герменевтичний, аналізу літератури.

Драма Лесі Українки «Кам'яний господар» є текстом, що містить алюзії, ремінісценції, цитати з інших текстів і є показовим як художній твір з власне інтертекстуальністю. Звернення до сюжету про Дон Жуана є спробою переосмислення мандрівного сюжету, традиційного образу, поширеного в різних літературах. У «Кассандрі» спостерігаємо вияви як власне інтертекстуальності, та і паратекстуальності, починаючи вже від заголовка драми, який є найбільшим змістовідтворюючим елементом тексту. Трагедія Есхіла «Орістєя» є одним із претекстів «Кассандри» Лесі Українки, проте не єдиним джерелом для інтертекстуальності. Низка творів з однойменною назвою «Кассандра» Ф. Шиллера, В. Кюхельбекера, Г. Носсака, К. Вольф, уможлиблює розгляд метатекстуальності творів про Кассандру.

В драмах Лесі Українки бачимо різні форми вияву інтертекстуальності: ремінісценції, алюзії, приховане цитування.

ЛІТЕРАТУРА

Українка Леся. Зібрання творів : У 12 т. К.: Наукова думка, 1975-1979

Шаповал М. Інтертекст у світлі рампи: міжтекстові та міжсуб'єктні реляції української драми. Київ: Автограф, 2009, 352с.

Крістіна КРИВА,

студентка 1 курсу магістратури,
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ ВИХОВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ Ч. ДІККЕНСА «ПРИГОДИ ОЛІВЕРА ТВІСТА»)

Найпопулярніший англійський письменник, романіст, майстер нарисів – Чарлз Діккенс, ще за життя набув слави класика світової літератури, письменника, чиї книжки стали виходити величезними тиражами, перекладатися на мови різних народів світу. Він і в наш час має репутацію класика світової літератури, одного з найвидатніших прозаїків XIX століття. У діккенсоведенні не вщухають суперечки щодо природи його творчості, існує безліч теоретичних та критичних робіт присвячених висвітленню найрізноманітніших сторін творчості Ч. Діккенса. Проте, далеко не все досліджено в жанровій специфіці романів Ч. Діккенса. Актуальність нашого дослідження зумовлюється тим, що на сьогодні дискусійним залишається питання щодо «меж» у творчості письменника такої важливої для європейської літератури дев'ятнадцятого століття жанрової форми, як роман виховання.

У працях діккенсоведів чимале місце відводиться проблемам поетики творчості письменника і, зокрема, жанрової специфіки його романів, про яку пишуть такі автори, як К. Холлінгворт, Е. Кулідж, Л. Казам'ян, Д. Уорт, Е. Ейгнер. Дослідженням роману виховання займалися такі російськомовні вчені як М. Бахтін, Е. Генієва, А. Морозова, Б. Пуришев, В. Зарва, А. Діалектова та ін.

Мета роботи полягає у дослідженні функціональних особливостей роману виховання «Пригоди Олівера Твіста» Ч. Діккенса.

Ч. Діккенс завжди цікавився проблемами виховання і становлення особистості і ставив їх у більшості своїх романів. Роман «Пригоди Олівера Твіста», будучи однією з вершин ранньої творчості Ч. Діккенса, легко вписується в низку інших творів письменника, утворюючи разом з ними художню єдність. На думку Е. Генієвої: «Пригоди Олівера Твіста» – перший «роман виховання» у Ч. Діккенса.

Логічним кроком у аналізі основних рис роману виховання є звернення до праці М. Бахтіна «Естетика словесної творчості». Роман виховання (нім. Bildungsroman) – широкий жанровий різновид роману, в ідейно-тематичний центр якого покладено процес формування особистості, образ «людини в процесі становлення» (М. Бахтін) [1, с. 64].

З огляду на широту та багатогранність поставленої проблеми роман виховання складно чітко відмежувати від інших романних форм. Він містить у собі елементи шахрайського, пригодницького, соціально-психологічного романів, досить близький до роману сімейної хроніки. По суті, ідея виховання є одним із провідних і формотворчих елементів нового європейського роману взагалі.

Вельми важливим в романі виховання є мотив ініціації, не випадково М. Бахтін запроваджує ще одне визначення: «роман випробувань». Жанрова природа роману виховання визначила досить стійку сюжетну схему з трьох складових частин: дитинство (іноді родовід героя) та отроцтво; роки навчання і роки мандрів; самовизначення героя. Відповідні і елементи сюжетної структури роману виховання: хибні погляди та помилки при виборі друзів, обранні професії, життєвих орієнтирів, розчарування в коханні, у сталих традиційних цінностях, інтелектуальні та моральні крайнощі, в яких він випробовується на міцність.

Роман «Пригоди Олівера Твіста» – авантюрно-пригодницький роман та перший роман виховання. Пишучи цей роман автор прагнув показати розвиток головного героя, формування його характеру та еволюцію впродовж усього твору. Це підтверджується перш за все тим, що у задумі автора роман мав носити назву не «Пригоди Олівера Твіста», а «Олівер Твіст або Шлях приходського хлопчика» (“The Adventures of Oliver Twist, or The Parish Boy’s Progress”), тобто у самій назві закладено зображення певних життєвих подій у хронологічній послідовності, що є одним з головних елементів роману виховання. Визначним є те, що слово “progress” з англійської перекладається як прогрес, розвиток, рух уперед, таким чином назва зумовлює змалювання позитивної еволюції головного героя.

За М. Бахтіним, «Пригоди Олівера Твіста» належить до біографічного типу роману виховання, тому що циклічність тут не наявна, становлення Олівера Твіста здійснюється в біографічному часі, воно проходить через певні індивідуальні етапи, які зумовлюють один одного. Дослідник також звертає увагу на те, що у поданому жанровому різновиді роману може існувати як біографічний так і автобіографічний час. У «Пригодах Олівера Твіста» автор є лише оповідачем, його доля та доля головного персонажу ніяким чином не перехрещуються, саме тому оповідач не може виступати у ролі наставника. Таким чином, ми не можемо говорити про автобіографічність часу.

Олівер Твіст – безрідний сирота і вихованець робітничого будинку, його народження оповите таємницею: батько невідомий, мати померла одразу після народження дитини. Спочатку на хлопці

випробувала свою «систему виховання» місіс Манн, згодом він опинився у робітничому будинку, умови якого були жахливими, діти зростали боязкими, замкнутими та відстороненими від світу та людей. Не витримавши знущань у робітничому будинку, одного разу Олівер втік звідти. Герой потрапив до ватаги злодіїв на чолі з євреєм Феджином. Одного трагічного дня юний герой несвідомо став учасником злочину. Учні Феджина Плут та Чарлі Бейтс на одній із вулиць пограбували перехожого джентльмена, але винуватцем виявився Олівер. У результаті такого випадку дитина потрапила до рук поліції, на неї чекало покарання. Але порятунок існує завжди, так автор подає образ наставника, котрий дивним чином натрапляє на знедоленого персонажа й не може обійти його увагою. Діккенс-гуманіст, даючи шанс своєму героєві переосмислити пережите, ввів образ продавця книг, який бачив справжніх розбійників і зміг виправдати хлопця. Добрий містер Браунлоу повірив розповіді хлопця про його невинність, врятував його і наказав «не давати ходу цій справі» [2, 80]. Він щиро пожалів Олівера та попросив «не ображати його» [2, 81]. Джентльмен забрав дитину до власного будинку, доручивши своїй покоївці доглядати за ним: «...за ним доглядали з безкінечною ніжністю і турботою...» [2, 77]. Так у романі «Пригоди Олівера Твіста» містер Браунлоу стає опікуном хлопчика і не тільки забезпечує матеріально вихованця, а й починає, як і належить наставнику, «збагачувати розум свого прийомного сина скарбами знань і прив'язуватися до нього все сильніше і сильніше, у міру того як він розвивався і проростало сім'я тих якостей, котрі він бажав бачити в ньому» [3, 248].

Таким чином, на кожному етапі життя Олівера, до зустрічі з містером Браунлоу, використовують як засіб наживи. Хлопця обкрадають, змушують працювати, годують стравами, що «ними погребувала б і собака» [2, 38]. Олівер пройшов через поневірвання та приниження, в яких мав зробити вибір між добром і злом, знайти свій шлях у житті. У цьому чутливому й м'якосердному хлопчикові жила могутня сила нескореного духу, яка врятувала його від смерті у робітничому домі. Остаточного до свідомого вибору між добром і злом він дійшов у притоні Феджина, звідки пробував утекти. Містер Браунлоу та родина Мейлі допомогли хлопчині: урятували його від злочинців, повернули сироті ім'я та спадщину. Злидні не озлобили Олівера. На своєму життєвому шляху він зустрів співчутливих людей, які допомогли.

Таким чином, вже в ранній творчості Ч. Діккенса велику роль відіграє тема становлення особистості, тема виховання як активного і взаємопов'язаного процесу, в ході якого вихователь (вчитель, батько, мати, старший за віком знайомий) починає піддаватися впливу з боку

вихованця (школяра, дитини, дорослого героя). Отже, роману-виховання «Пригоди Олівера Твіста» Ч. Діккенса характерні такі ознаки: детальна увага до моральної проблематики; уміння засобами сатири та іронії показати складні перипетії долі маленького героя; гуманізм у ставленні до простої людини; зображення подій у хронологічній послідовності; ідеалізація героя та відповідно “happy end”. У своїх романах виховання Ч. Діккенс утверджував той ідеал прекрасного, який у народній свідомості завжди був рівнозначний ідеалу соціальної справедливості. Герої проносять добро в своїх серцях крізь усе життя, не дивлячись на усі жахливі обставити, що поставали на їхньому шляху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Собрание сочинений. В 8 т. Том 3. Теория романа (1930–1961 гг.). М. : Языки славянских культур, 2012. 880 с.
2. Гетьман С. Традиції англійського роману виховання у прозі Т. Шевченка. *Слово і Час*. 2003. № 7. С. 14–20.
3. Діккенс Ч. Приключения Оливера Твиста. М. : Высшая школа, 1985. 358 с.

Єлизавета КУЗЬМЕНКО,

студентка 1 курсу магістратури

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

МІФОЛОГІЧНИЙ ІНТЕРТЕКСТ У П'ЄСІ БЕРНАРДА ШОУ «ПІГМАЛІОН»

Міфологія була і є одним із найважливіших та найпопулярніших джерел натхнення для авторів різних епох. Її сюжети опрацьовані діями мистецтва та піддані канонам різних епох та стилів. Використовуючи різноманітні драматичні засоби та принципи «нової драми» Б. Шоу порушує проблеми соціологічного, морального, наукового характерів. Він підпорядковує п'єсу своїй філософській та естетичній концепції, сполучаючи її з вічними, загальнолюдськими проблемами і цінностями, які і на сьогодні не остаточно розв'язані і є актуальними.

Дослідженню творчості Б. Шоу присвячено праці таких вчених, як О. Анікст, І. Анісімов, П. Балашов, З. Гражданська, І. Канторович, А. Образцова, А. Ромм. Серед англomовних біографів та дослідників варто згадати Е. Бентлі, А. Гендерсона, Д. Ірвіна, Х. Пірсона, Е. Х'юза, Г. К. Честертона.

Мету роботи становить виявлення спільних та відмінних рис античного міфу про Пігмаліона та п'єси Б. Шоу «Пігмаліон».

Б. Шоу можна вважати письменником парадоксу, бо він наслідував антиномію смаків англійців і своїх власних вподобань. Він був не таким, як усі, і це означає, що й міф про Пігмаліона він показав не таким, яким його знає увесь світ. Англійці чекали, що автор дотримається правил – який міф, така й драма. Він же використав закон «возику з яблуками» – якщо воза перекинути, так само яблук не зібрати. Саме з цього моменту Б. Шоу починає свою авантюру: перед англійцями постає «анти-Пігмаліон». Автор прагнув розворушити благопристойних, традиційних, холодних і дуже правильних англійців. Викликати їхню реакцію, примусити обговорювати реальні, життєві проблеми: якою буде реакція лондонських багатіїв, якщо відомий аристократ одружиться з біднячкою? Так Б. Шоу викрив подвійну мораль сучасного йому суспільства.

Пігмаліон у міфі бере природний, необроблений матеріал («грудку брудну») і витворює з нього досконалу красу. Так само Хігінс «підбирає» на вулиці брудну, неосвічену квітку і витворює з неї дівчину з гарною вимовою і прекрасними манерами – герцогиню. Дівчина «має чутке вухо», навчається швидко, вона за своїми манерами навіть краща за багатьох справжніх аристократок. Але вона не має права з'явитися у вищому світі, якщо заявить, що вона не «угорська королівна», а донька сміттяря. От так – Галатея (Еліза) ожила, змінилася, стала досконалою, але що робити далі ні вона, ні Хігінс не знають. Професор, незалежний, прогресивний чоловік, який не дуже зважає на загальноприйняті правила (він може сідати на стіл, їсти вівсянку прямо з каструлі, витирати руки об халат), деє у середині – закостенілий «старовір» – він не може покохати дівчину з «дна». У якості прислуги – так, у якості секретарки – так, але щодо одруження – вже ні, таке навіть незалежному Хігінсові не спадає на думку [1, с. 9]. У міфі Пігмаліон здійснює свою місію – творець відповідає за долю того, кого створив – прекрасна Галатея стала дружиною майстра, у них було троє дітей і жили вони довго й щасливо. А для професора ж важливішими є не сердечні почуття, а його експериментальні пошуки: його цікавить процес, результат наукової роботи, а доля людини, її серце, почуття йому байдужі.

У міфі йдеться про кохання людини до чарівної істоти, яке руйнує звичний порядок життя і сприймається як виклик світобудові. П'єса англійського письменника побудована на контрасті, який виникає в результаті зіткнення античного міфу, що існує у свідомості глядачів як приклад глибоких почуттів, із реальною дійсністю великосвітського англійського суспільства часів Б. Шоу, яке унеможливорює стосунки Хігінса та Елізи. У п'єсі почуття героїв

інтелектуально огранені, що надає драматичному конфліктові «Пігмаліона» особливої гостроти. «Відкритість» конфлікту зумовлює неможливість його розв'язання, оскільки тоді, коли в плані почуттів він нібито і вичерпаний, глядачеві «відкривається» його другий, інтелектуальний, план, і навпаки.

Зіставлення образів Хігінса і Дулітла допомагає виявити вплив кожного з них на формування Елізи як особистості, що дає можливість багато в чому зрозуміти і образ головної героїні [2, с. 47]. У цій п'єсі досить важливими та актуальними є ідеї фабіанства, згідно з якими людині властивий еволюційний шлях розвитку завдяки зміні умов її життя, прищепленню культури і збагаченню внутрішнього світу. Автор «Пігмаліона» цілком серйозно ставиться до можливості таким чином покращити життя суспільства в цілому. Бачимо, що об'єктивно образ Елізи зазнає змін, зовні просто вражаючих, протягом всього розвитку дії п'єси. Вплив настанов містера Дулітла та Хігінса на формування характеру Елізи переконує в тому, що не можна абсолютизувати зовнішні чинники становлення людського характеру. Від самої людини значною мірою залежить, чи виявиться позитивний вплив на неї результативним для розвитку особистості.

Найважча робота професора Хігінса виявилась спільною працею Елізи, Пікерінга, місіс Пірс, місіс Хігінс, автора, читачів і глядачів. Еліза змінюється протягом усієї п'єси, що важко не помітити. Проте основа особистості, темперамент, зберігається. Життєве першоджерело (“spark of divine fire”), що було фундаментом свідомості Елізи, отримує нові обрії, потенціальні можливості. Еліза Дулітл стає сильною особистістю, проте вона також отримує нові обов'язки: тягар відповідальності за себе та оточуючих її людей, за все людство, – якщо дотримуватись логіки письменника, лягає на плечі молододі дівчини. Галатея більше не належить Пігмаліону, і він їй не подобається. Пігмаліон, у свою чергу, не закохується в Галатею і залишається переконаним холостяком.

Б. Шоу розвиває основну ідею сюжету і пропонує нам замислитись над соціальними, етичними, філософськими проблемами людини, яка має шанс докорінно змінити своє життя, вийти на новий рівень розуміння дійсності; і мовлення стає ключовим фактором і показником становлення «Людини, що сходить» [3, с. 171]. Так, Б. Шоу зберігає гуманістичну традицію сюжету стародавнього міфу, але позбавляє його міфологічного розуміння дійсності і відтворює сюжет у реалістичній парадоксальній традиції [3, с. 177].

Отже, п'єса Б. Шоу наводить нас на думку про відповідальність людини за свої вчинки, вчить поважати будь-які прояви чужої

особистості. Небажання ж визнавати права інших на індивідуальність особистості лише обмежує власний розвиток, тому що така людина сама закриває собі шлях до пізнання нового й незвіданого. Герої драми є сучасними й актуальними, що досягається шляхом трансформації традиційного античного сюжету Б. Шоу. Пігмаліон у п'єсі англійського автора досягає очікуваного результату, виграє парі, але замість щасливого кінця ми бачимо зламане життя Елізи Дулітл, розчарування, отримання статусу іграшки, більше покоївки, ніж вихованої довершеної герцогині. Саме тому п'єса «Пігмаліон» стала визначним надбанням модерністської літератури Європи ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васільєв Є. М. «Усе-таки Галатеї не зовсім подобається Пігмаліон». Матеріали до вивчення комедії Шоу. *Всесвітня література та культура*. 2004. №1. С. 7–12.
2. Вітренко А. О. «Парадокси самої дійсності». Система уроків та позакласний захід за темою Б. Шоу «Пігмаліон». *Всесвітня література*. 2006. № 4. С. 41–51.
3. Пірсон Х. Бернارد Шоу. Ростов. : Фенікс, 1997. 544 с.

Вікторія ЛИХАЦЬКА,

студентка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Б. А. Салюк,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

АЛЮЗІЇ У ТЕКСТАХ АЛЬБОМУ "QUEEN II" ГРУТУ QUEEN

Пісенна лірика, як частина ширшого поняття поезії, є одним з популярних видів творчої діяльності, що дозволяє авторові проявити себе як митця, а реципієнтам його творів – свою ерудицію. Написання пісенної лірики є довгим процесом, що супроводжується роботою на структурою, контентом і звучанням текстів.

На сьогоднішній день в пісенній ліриці використовується чимало художньо-стильових прийомів, які роблять ці тексти цікавими та різноаспектним з точки зору літературного аналізу. Зазвичай, такі прийоми пов'язані з відсиланням реципієнтів (слухачів, читачів) до творів різних письменників, що спонукає до інтертекстуального дослідження цих взаємозв'язків.

Мета – проаналізувати та виявити алюзії на твори Вільяма Шекспіра в піснях британського гурту «Queen».

Британський рок-гурт «Queen» з'явився в 1971 році та швидко

здобув популярність серед слухачів завдяки своїм пісням і неординарними виступами. В його пісенній спадщині наявні чимало текстів на різну тематику.

Так, альбом «Queen II» (1974), що є другим студійником, складається з 11 пісень і поділений на дві частини: білу та чорну. Біла частина – це пісні на «емоційну» тематику, чорна – на «фентезійну». Водночас, тексти містять алюзії на твори художньої літератури, що провокують до співставлення першоджерела і тексту пісні, роблять їх цікавішими.

Зокрема, пісня «The March of the Black Queen» містить алюзію на 131 сонет Шекспіра. І сонет, і пісня відтворюють пристрасну любов до жінки, яка є сильною та вольовою: «Yet, in good faith, some say that thee behold, Thy face hath not the power to make love groan» (у Шекспіра) – «You've never seen nothing like it no never in your life, Like going up to heaven and then coming back alive» (у «Queen»). Не зважаючи на те, що у жінки досить «темний образ», головні герої бачать її справжню: «In nothing art thou black save in thy deeds, And thence this slander, as I think, proceeds» (у Шекспіра) – «Everything you do bears a will and a why and a wherefore, A little bit of love and joy. In each and every soul lies a man, Very soon he'll deceive and discover, But even 'til the end of his life, he'll bring a little love» (у «Queen»). Обидва ліричні герої впевнені, що на такий образ Темної Королеви є причина.

Пісня «The Fairy Feller's Master-Stroke» написана за мотивами однойменної картини Річарда Дадда. Саме ж полотно ввібрало в собі персонажів Шекспіра – Оберона, Титанію та Королеву Маб. Власне текст пісні є подвійним відсиланням до різних фольклорних персонажів та героїв, водночас і до п'єси «Сон літньої ночі», щоб показати наскільки фольклор і п'єси англійського драматурга є унікальними, а теми – універсальними.

Отже, інтертекстуальний аналіз пісенної лірики гурту «Queen», зокрема в альбомі «Queen II» виявив, що герої і образи Шекспірівських творів були актуальними на час написання альбому, водночас алюзії на художню літературу мають місце бути в пісенній ліриці, розширюючи палітру прийомів для авторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://www.azlyrics.com/lyrics/queen/themarchoftheblackqueen.html>
2. <https://www.williamshakespeare.net/sonnet-131.jsp>
3. <https://www.azlyrics.com/lyrics/queen/thefairyfellersmasterstroke.html>

Анастасія МАРКОВА,

студентка 1 курсу групи м1УМЛ
факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга НОВИК,**

д. філол. наук, проф. (БДПУ)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗІВИ КАІНА ТА АВЕЛЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У сучасності доволі гостро постає питання духовності. Іноді ми шукаємо відповіді у релігійних текстах, що подають нам події, які не завжди чітко показують певний смисл, а, навпроти, залишають ще більше питань для роздумів для того, щоб кожний з нас по своєму інтерпретував подію по-своєму. Проблема братовбивства й досі викликає дискусії серед літературознавців. Також дає ідею для письменників до написання оригінального твору з використанням цих персонажів та по-різному інтерпретувати біблійні образи у своїх творах. Тема висвітлювалася багатьма дослідниками у контексті певного літературного твору. Наразі є актуальним простежити трансформацію образів Каїна та Авеля в літературі.

Мета дослідження: виявити образну своєрідність змалювання Каїна та Авеля в художніх творах, бачення їх та інтерпретацію авторами. Для досягнення мети використано порівняльно-історичний метод, метод сходження від абстрактного до конкретного, метод синтезу, герменевтичний метод..

Тему братовбивства у свої творах розробляло багато письменників. Досліджуючи цю тему, слід зауважити, що в деяких художніх творах ця проблема висвітлювалася не тільки у прямому, а й у переносному значенні, тобто «братовбивство» постає як «зрада ціною чужого життя». Для інтерпретації образів нами опрацьовано критичні праці, зроблено спробу віднайти мотиви та збірні образи «Каїна» (тобто вбивці) і «Авеля» (жертви) у творах: «Смерть Каїна» Івана Франка, «Земля» Ольги Кобилянської, «Мати» Миколи Хвильового, Володимира Сосюри «Каїн» та «Казка про калинову сопілку» Оксани Забужко.

У процесі дослідження ми порівняли інтерпретацію образів Каїна та Авеля, причини конфлікту і його наростання, що призводить до сумного фіналу, портрети головних героїв, події, їх характеристику, поведінку, мотивацію до вчинків. Кожен твір проектує тему біблійного братовбивства на різні причини, що наштовхнули героїв до гріха, а також демонструє наслідки, що настають як покарання за злочин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захарчук В. "Печать Каїна" в українській літературі ХХ століття. *Парадигма*. 2008. Вип. 3. С. 206–216.

Каріна МАРТИНОВА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна АЛЕКСАНДРОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ДЕМОНИЧЕСКОЕ НАЧАЛО В ЛИРИКЕ А. АХМАТОВОЙ

Понятие «демоническое начало» берёт истоки из Древней Греции. Философия и смысл любви изучались еще мыслителем V в. до н.э. Платоном, который смог достаточно точно объяснить смысл любви и в своей работе очень подробно рассказал об Эроте, боге любви. Многие столетия философов, представителей разных видов искусства, писателей интересует проблема истинного предназначения любви.

История и проблематика демонических истоков любви исследовалась писателями-литературоведами В. Соловьёвым, А. Фетом, К. Бальмонтом, А. Белым, Н. Бердяевым, В. Розановым, З. Гиппиус, П. Успенским и др.

Актуальность работы заключается в необходимости исследовать эстетику демонического начала в лирике А. Ахматовой, проследить взаимосвязь демонических образов ее произведений с художественным миром писателей Серебряного века.

Целью работы является проанализировать демоническое начало в лирике А. Ахматовой и раскрыть художественное своеобразие демонических образов в стихотворениях любовной тематики. Для реализации поставленной цели использованы культурно- и сравнительно-исторический, комплексный методы исследования, которые сделали возможным определение полифонии проблематики, символов, мотивов и образов поэзии А. Ахматовой.

Рассмотрев и проанализировав всевозможные определения демонического начала, как проявления любви, можем обратиться к трактовке этого понятия В. Соловьёвым: «Явилась сила средняя между богами и смертными – не бог и не человек, а некое могучее демоническое и героическое существо. Имя ему – Эрот, а должность – строить мост между небом и землей и между ними и преисподнею» [1, с. 82]

Основной тематикой в произведениях А. Ахматовой выступала любовь, которая ассоциируется с образом Эроса, бога любви. Платон в своём изучении Эроса, как покровителя любви, раскрывает его два аспекта – пошлый и небесный. Пошлый Эрот относился к пошлой Афродите, соответственно в его понимании любовь была влечением, а ее составляющими – похоть и ненасытность. Однако существование второго Эроса, небесного, подразумевало, как писал Платон, отношение лишь к мужскому началу, требующему от любящего и любимого заботы о нравственном совершенстве.

Концепция демонического героя А. Ахматовой тесно переплетается с образом демона М. Лермонтова. Однако, понимание любви М. Лермонтовым означало демоническое наваждение, действующее подобно яду: «Я вяну, жертва злой отравы...» [2, с. 565]. А. Ахматову же привлекала эстетика женского демонического образа – русалки:

Мне больше ног моих не надо,

Пусть превратятся в рыбий хвост! [3, с. 42].

Исходя из этого примера мы можем сделать вывод, что А. Ахматова напрямую обращалась к демоническому образу морской царевны. Также этот образ возникает в четвертой «Северной элегии» в строках:

Теперь моли, терзайся, называй

Морской царевной. Все равно. Не надо [3, с. 58].

В произведениях Н. Гумилева А. Ахматова представляла в образе «Морской царевны», примером чего является стихотворение «Русалка»: «У русалки чарующий взгляд, / У русалки печальные очи».

Итак, проанализировав художественные особенности образов демонического героя в творчестве А. Ахматовой, мы можем сделать вывод, что автор часто прибегала к упоминанию потусторонних существ, как проявлению своего внутреннего состояния, душевного мира и переживаний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соловьев В. С. Смысл любви // Русский Эрос или Философия любви в России. Москва, 1991. С. 82–89.
2. Лермонтов М. Ю. Собрание сочинений: В 2 томах, том 1. Москва, 1998. 386 с.
3. Ахматова А. А. Стихотворения. Поэмы. Москва, 2016. 357 с.

Аліна МОЛОЧКО,
студентка 1 курсу магістратури
факультету філології БДПУ
Науковий керівник: **Ганна ТАБАКОВА,**
к.філол.н., доцент (БДПУ)

**ЕЛЕМЕНТИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ГРИ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ
РОМАНАХ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ СТОРІЧЧЯ (НА
ПРИКЛАДІ РОМАНУ ДЖОНА ФАУЛЗА «КОЛЕКЦІОНЕР»)**

У сучасному літературознавстві все більшої актуальності набувають питання, пов'язані з вивченням специфіки постмодерністської літератури. Ще менш дослідженим є поняття літературної гри, її ідейно-художньої структури та функціонування у творах. Так, маловивченою українськими філологами в цьому аспекті залишається творчість відомого англійського романіста Джона Фаулза. Звичайно, окремі аспекти літературного доробку Фаулза вивчалися зарубіжними (Фрейбергс, Т. Заліте) і вітчизняними філологами (Н. Жлуктенко, С. Павличко, В. Т. Красавченко, О. Козюра, О. Сачик, Ю. Кіндзерська та ін.). Однак цілісного аналізу творчості письменника з погляду ролі в його творах елементу літературної гри поки що немає. Отже, актуальність нашої роботи підтверджується малодослідженістю зазначеної проблеми.

Метою дослідження є аналіз елементів літературної гри у романі Дж. Фаулза «Колекціонер», що став «початком нової європейської прозової парадигми» [3, с. 44].

Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи дослідження: аналіз, класифікація й синтез теоретичного матеріалу, психобіографічний, історико-генетичний методи, а також системно-функціональний підхід до аналізу літературних явищ.

Безпосередньо інтелектуальний роман в літературознавчій традиції сучасності важко уявити без взірця, визначного майстра літературної гри Джона Фаулза. У багатогранній палітрі його творів можна побачити майстерне поєднання елементів поетики романтизму й реалізму, модернізму й постмодернізму. Неповторна атмосфера прози письменника досягається завдяки вмілому синтезу різноманітних літературних прийомів та засобів. Наявність ігрового мотиву в його творах помітна одразу ж, адже, як зазначила Н. Жлуктенко, “об’єктивна реальність і сцени-маски дивовижно переплітаються” [2, с.329]. Літературні алюзії, символи, алегорії, цитати, де згадуються імена міфічних героїв або реальних історичних осіб, – це лише часточка літературних засобів, що формують

дивовижний світ прози письменника.

Питання сутності гри порушується Фаулзом ще у філософському творі «Арістос», де автор зазначає, що «ігри були вигадані, як свого роду *ragtuum mobile*, де вічно зберігається людська енергія» [1, с.73]. Усі грандіозні та найзначніші ігри людства припускають безліч інтерпретацій. Письменник підкреслює самодостатність гри. Будь яка гра, навіть спортивна – це запал, азарт, жага до перемоги. За Фаулзом, гра – «це система зі своїми правилами та законами, система одвічна й плінна, яка певною мірою становить відповідь людини на нелюдську грайливість всесвітньої лотереї» [1, с.158].

Свої філософські роздуми Фаулз втілював у художніх творах, намагаючись на практиці простежити реалізацію елементів культури гри. У філософській притчі Джона Фаулза «Колекціонер» відкривається весь спектр ігрового мистецтва письменника, його вміння компанувати несумісне, примусити повірити в реальність подій, що відбуваються. Цей твір є не лише прикладом бездоганної гри мистецтва, а й, перефразовуючи, мистецтва гри.

Проте не тільки такі варіанти інтерпретації ігрового елементу існують у творі. Наявна ще й гра митця зі своїм шедевром, власним витвором. У романі літературну гру можна поділити на два різновиди. По-перше, вона виступає як теоретичне узагальнене поняття, як гра автора зі структурою твору, як предмет зображення. По-друге ж, лейтмотивом «Колекціонера» виступає гра в сосунках між персонажами. Клег, що уособлює жалюгідного «злого генія», намагається привласнити оточуючу його красу та вести з нею свою гру. Нав'язуюючи «вищому створінню», яким у романі виступає Міранда, власні правила, він лицемірить, поступово вбиваючи надану йому вроду.

Ще з перших хвилин знайомства Міранди з її майбутнім катом, тюремщиком та мучителем читач відчуває прихований мотив. Чи не тому, що Клег називає себе ім'ям Фердінанна – відомого шекспірівського персонажу? Одразу ж виникає асоціація з п'єсою «Буря». Міранда згадує маніяка Калібана. Чи не є це свідомою інтерпретацією «Бурі», майстерним ігровим прийомом Фаулза?

Службовець, не вельми показова, пересічна особистість, вигадує у своїй примітивній підсвідомості гру з Мистецтвом, гру з Мірандою, яка уособлює моральні пошуки людства, а деколи й трагічну долю, що спікатиме кожного митця, незрозумілого для суспільства. Натомість Фредерік Клег виступає «архетипом жорстокості, замкнутості та зацикленості на власному "Я", на власному анти "Я"» [4, с.68]. Мабуть, такий огидний Клег – це частина кожного з нас, коли ми відмовляємося приймати у власний світ щось святе, непорочне, незаймане. Мабуть, це бік нашого сучасного суспільства, що не хоче повірити у свою здатність спалювати прекрасне.

Зі смертю героїні, Клегг-Колекціонер, прочитавши щоденник Міранди, розуміє, що він – далеко не головна постать у її короткому, але напрочуд цікавому житті. Таким чином, усвідомивши свою невагомість та зневагу «коханої», він замислює нове, ще більш жорстоке викрадення, жертву якого очікує куди гірша доля. Це і є фіналом гри між красою та жалюгідністю, між світлом дня та мороком склепів. Метелик залишився прибитим до колекційної фанерки – це і є посмертна помста Клегга Міранді.

Фінал «Колекціонера» залишається відкритим, адже гра продовжується. Провідний мотив схеми “двох на плоту” [3, с. 45] стає у романі перевіркою почуттів. Перед читачем розкривається схема відносин між індивідами, яку можна назвати соціальним конфліктом, конфліктом злочинця та жертви.

Формування складного метафоричного контексту «Колекціонера» тісно пов’язується з міфологічним підтекстом. На думку О.В. Козюри, у романі модулюється наскрізний фаулзівський мотив перевірки героя почуттями кохання. З усіх персонажів Клегг – найогидніший, через свою обмеженість власним «Я» не здатний побачити справжньої краси у світі, не пристосований до розуміння гармонії почуттів інших.

Отже, у романі «Колекціонер» Джон Фаулз порушує питання про непримиренну, одвічну гру прекрасного з гидким у контексті одного цілого – суспільства; про значення краси в сучасному її розумінні. Аналізуючи ідейні складові роману «Колекціонер», бачимо дійсно широкий та актуальний шар проблематики твору. Роман свідомо насичений автором міфологічним та ігровим підтекстом, цей твір постає новим видом роману, де мотив гри нерідко взаємодіє з темою істинності буття. У свого роду «рольових іграх» дійових осіб порушуються проблеми співвідношення маски з обличчям, протиставляються зміст та форма. За допомогою прийому гри автора з текстом, а також гри між персонажами, розкриваються глибини людської свідомості, а інколи й підсвідомості, що стало однією з основних ознак літератури постмодернізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Fowles J. The Aristos. Boston; Toronto. 1970. p. 73*
2. *Жлуктенко Н. Інтелектуальна проза Джона Фаулза. Література Англії ХХ ст. К., 1993. С.329*
3. *Козюра О. Проблематика і поетика роману Джона Фаулза "Колекціонер". Зрубінна література, вересень, 2007. С. 44–46.*
4. *Сачик О. Мистецтво гри: (проза Джона Фаулза). Слово і час. 1997. №8. С.68-69.*

Катерина МУРЕНКО,

студентка 2 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

науковий керівник: **Ірина ШКОЛА,**

к.філол. наук, доцент (БДПУ)

ХУДОЖНІЙ ОПИС ЯК ЗАСІБ РОЗКРИТТЯ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ГЕРОЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ О. ВАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

Художній опис є одним із найважливіших акцентаторів у системі художніх засобів, які використовує Оскар Вайльд у своїх творах. Автор вважає їх надзвичайно важливими для розкриття свого задуму. Часто письменник аж надто деталізує події, обстановку, зовнішність тощо. Проте пейзаж, портрет та опис інтер'єру служать Оскара Вайльду для розкриття психології вчинків та характеру персонажів.

Це надзвичайно актуалізує тему нашого дослідження, оскільки саме художній опис допомагає досягнути ідейний зміст, специфіку психологізму, оригінальність авторського задуму Оскара Вайльда.

Одна з функцій художнього опису – створення тла сюжетних подій. Однак найчастіше художній опис виконує паралельно ще одну функцію – характерологічну, тобто виступає засобом поглибленого роз'яснення образу персонажа та його характеру.

До різних аспектів цієї теми зверталось багато дослідників. Так, А. Бізе, Г. Поспелов, Д. Лихачов, Є. Фаріно, В. Халізов, М. Епштейн займалися теорією пейзажу, а Є. Добін, В. Щеглов, І. Роднянська, та М. Березняк [вивчали особливості функціонування художньої деталі.

Мета нашої публікації полягає у з'ясуванні особливостей творчого методу О.Вайльда шляхом аналізу специфіки використання художнього опису як засобу передачі й розкриття внутрішнього стану героїв.

За допомогою різних художніх засобів і прийомів читач може проникнути у свідомість головного героя, в його внутрішній світ і зрозуміти, що штовхнуло людину на такий серйозний крок. Особливої уваги заслуговує індивідуально-авторська парадигма образів квітучого саду, туманної ночі, темних завулків, інтер'єру кімнати, де зберігався портрет. Через змалювання природи на початку твору і в кінці ми можемо провести паралелі щодо зміни внутрішнього світу Доріана – від наївного юнака, до людини, що спробувала усі спокуси і зчинила багато злочинів.

Роман насичений детальними описами природи, будинку, кімнат Доріана Грея, які відповідають моральному і душевному стану

головного героя. Так, читач знайомиться з молодим і юним героєм, душа якого відкрита цьому світові, а краса викликає захоплення. Саме тому студія, де митець малює портрет Доріана, наповнена пахощами троянд: «The studio was filled with the rich odour of roses, and when the light summer wind stirred amidst the trees of the garden, there came through the open door the heavy scent of the lilac, or the more delicate perfume of the pink-flowering thorn» [1, 6].

Через метафори квітучого саду, квітки Оскар Вайльд пропонує розглядати і образ головного героя – Доріана Грея: «...beautiful creature, who should be always here in winter when we have no flowers to look at» [1, 12]. Описуючи юнака, він відзначає «a richer rose the wakening wonder of his face» Порівняння героя з квіткою підкреслює тлінну природу юнацької краси Доріана і його невідворотну загибель перед ревнивим рухом Часу. Природа прирівнюється до душі Доріана, вона ж така чиста на початку твору, як і його внутрішній світ, фле з плином часу під впливом ідей лорда Генрі душа Доріана змінюється і Оскар Вайльд забражує уже не трояндовий сад, а брудні вулиці червоних ліхтарів. Особливо це простежується перед смертю героя і в момент вбивства художника Безіла. Погода та опис інтер'єру ніби натякають читачеві, що зараз станеться щось трагічне.

«The lamp cast fantastic shadows on the wall and staircase. A rising wind made some of the windows rattle» [1, 146].

Після вбивства художника він почувається доволі спокійним, але зникає туман, небо змінюється точно як і його душа. Адже через свої вчинки Доріан стає злочинцем і егоїстом, він сам знищує власну душу. Природа вже показує спустошеність його душі: «The wind had blown the fog away, and the sky was like a monstrous peacock's tail, starred with myriads of golden eyes» [1, 151]. На думку А. Ткачова, Оскар Вайльд оповідає про те, що в жертву тимчасовій красі й успіхові приноситься «тайна в серці» внутрішньої людини. Про зміни в душі Доріана щодня свідчить його портрет.

Отже, художній опис у романі постає як важлива і знакова деталь. Її образ з'являється в сюжеті від самого початку роману і супроводжує героя до його життєвого фіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уайльд О. Портрет Доріана Грея = The Picture of Dorian Gray /адапт., вправи, словник Т. І. Коробейнікової, Г. Г. Прохоренка. Київ, 2016. 160 с.
2. Ткачев А. Протоиерей. Портрет Дориана Грея [Электронный ресурс] / А. Ткачев // Православный журнал для молодежи. – Режим доступа : <http://otrokua.ru/sections/art/show/>

Ольга НЕЛІПА,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

**АМЕРИКАНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО У «ВІК ДЖАЗУ»
ЗА РОМАНОМ Ф. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ»**

Френсіс Скотт Фіцджеральд увійшов у американську літературу як оспівувач «віку джазу» – того короткого періоду в американській історії, який почався невдовзі після закінчення Першої світової війни і завершився початком Великої депресії в 1930-х роках. Назва цього періоду запозичена із збірника розповідей Ф. С. Фіцджеральда «Казки віку джазу», який американський критик Ендрю Тернбулл досить цікаво охарактеризував як настільки ж дратівливий, наскільки і захоплюючий, безглуздий і глибокий, водночас повчальний і абсурдний.

В українській американістиці дослідження роману Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» проводили Я. Засурський, В. Кухалашвілі, О. Зверев та Ю. Лідський.

Актуальність нашої роботи обумовлюється відсутністю у сучасному українському літературознавстві праць, присвячених аналізу питання згубного впливу «джазового» стилю життя американців на долю Америки у літературних творах.

Метою роботи є дослідження специфіки життя американського суспільства у «вік джазу» за романом Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі».

Метою дослідження передбачено розв'язання таких завдань: дослідити історію написання роману «Великий Гетсбі»; проаналізувати образ «лихоманкового гедонізму» зі збірника «Казки віку джазу»; описати синтез моральних канонів та хаги до визнання в американському суспільстві означеного періоду; охарактеризувати американське суспільство як уособлення жертви «епохи джазу» за романом Ф. С. Фіцджеральда.

«Вік джазу» – це час шаленої гонитви за багатством і успіхом, і, разом з тим, час занепаду ідеалізму, якому немає місця у суспільстві, де панують гроші, бізнес та холодний прагматизм. Саме спостереження за розмежованістю суспільства та процвітанням злочинності, завдяки якій багато хто ставав невинуватою заможним, залишаючись духовно бідним, змусили Ф. С. Фіцджеральда звернути увагу американського суспільства на події «віку джазу». Письменнику з легкістю вдалося передати ритми, фарби, вірування, ілюзії Америки

20-х років XX століття та розкрити основні проблеми згубного впливу «лихоманкового гедонізму» на тогочасну молодь.

Зображуючи найгостріші проблеми часу, Ф. С. Фіцджеральд певною мірою був сам зломлений ними, однак за всіх «подарунків» ворожої долі йому вдалося опанувати себе і розпрощатися з життєвими ілюзіями, досить властивими на той час для американської свідомості. Як відомо, Ф. С. Фіцджеральд був автором десятків чудових творів, які і зараз користуються особливою популярністю у сучасного читача. Роман «Великий Гетсбі» вважається однією з культових книг XX століття. У авторитетному оксфордському списку «Сто головних книг століття» роман Ф. С. Фіцджеральда посів друге місце, поступившись лише «Уліссу» Д. Джойса.

У 20-х роках XX ст. американською молоддю оволоділа жага до успіху, визнання, соціальних зв'язків і вони, подібно Великому Гетсбі, повірили в ілюзії позитивних наслідків легковажного ставлення до життя, повірили у мрію про багатство, у те, що тільки гроші здатні змінити життя на краще та зробити їх щасливими. Досить критичною є думка про ототожнення понять багатство та людське щастя.

Слід зазначити, що у 20-х роках XX ст. деякі молоді представники «епохи джазу» опинилися на узбіччі суспільства, адже вони психологічно не були готові до «вищого світу», і, замість того, щоб розвиватися духовно, в результаті, витратили весь свій час і сили на надбання матеріальних цінностей.

Ф. С. Фіцджеральд довів, що «мрія про багатство» – трагічна, оскільки її проблеми неможливо вирішити. Він спростував міф досягнення успіху в американському буржуазному суспільстві легким способом. Дуже важливо жити теперішнім, а не гнатися все життя за збагаченням і, в результаті, зрозуміти, що ти марно витратив юнацькі роки свого життя.

Не дивлячись на похмурість описуваної теми та вічну надію автора роману на відродження світлих ідеалів людства, роман «Великий Гетсбі» можна вважати одним із найвищих досягнень американської художньої прози 20-х років XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбунів А. Н. Романи Френсіса Скотта Фіцджеральда. Москва: Наука, 1974. 152 с.

2. Кухалашвілі В. К. Френсіс Скотт Фіцджеральд і американський літературний процес 20–30-х років XX століття. Київ: Наукова думка, 1983. 240 с.

3. Фіцджеральд Ф. С. Портрет в документах: художественная публицистика / Пер. с англ. Москва: Прогресс, 1984. 344 с.

Тетяна ПОМАЗАН,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЖАНРОВА МОДЕЛЬ ТЕОЛОГІЧНОГО ДЕТЕКТИВУ У ЗБІРЦІ ОПОВІДАнь Г. К. ЧЕСТЕРТОНА «СМИРЕННІСТЬ ОТЦЯ БРАУНА»

Цикл новел Г.К. Честертона – класика англійської детективного жанру. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що творчість письменника є недостатньо розглянутою у вітчизняному літературознавстві, до того ж ставлення митця і особливостей його стилю є досить суперечливим.

Цікавим є те, як змінювалася оцінка творчості митця. За життя та до XX століття цьому письменникові приділялося мало уваги. Короткі відгуки в журналах – це всі критичні роботи про Г. К. Честертона того часу. Лише у 1947 році була написана об'ємна стаття І. Кашкіним. Дослідник дав оцінку творчості письменника, у якій відобразився радянський ідеологічний стан суспільства. Подальші дослідження творчості автора збірки теологічних детективних оповідань стали більш об'єктивними та глибокими. Абсолютно нового Г. К. Честертона відкрило есе С. Аверінцева в збірці публіцистичних робіт «Письменник в газеті» (1984), де дослідник віддав належне моральному аспекту католицизму англійця. Ще одна риса, яку розглядають критики, стосується парадоксальності митця. Її відзначають такі дослідники, як І. Кашкін, С. Аверінцев, С. Філюшкіна та І. Петровський.

Жанрова модель детективу письменника досьогодні ще не була предметом наукових розвідок, що дає нам підставу говорити про новизну нашого дослідження.

Метою роботи є дослідження специфічних особливостей жанрової моделі теологічного детективу Г. К. Честертона. Для її реалізації використано описовий та порівняльно-історичний методи дослідження, що уможливили визначення особливостей жанрової моделі збірки Г. К. Честертона. Так, описовий метод дозволив послідовно описати та систематизувати особливості стилю автора й головного героя збірки. Порівняльно-історичний метод забезпечив визначення специфіки теоретичних принципів митця у порівнянні з доробками есеїстів тієї доби. Взаємодія названих методів надала дослідженню комплексного характеру, збагатила конкретні спостереження, узагальнення та конкретизувала висновки з аналізу досліджуваного матеріалу.

Більшість літературознавців погоджуються з тим, що корені жанру детективу походять з античних часів, а рушієм є інтерес людини до таємниць та бажання знайти логічне пояснення невідомому. Твір відноситься до детективу тоді, коли в ньому наявна лінія, виокремлена Едгаром По – процес розкриття злочину майстром своєї справи [1, с. 37].

Теологічні детективні оповідання Г.К. Честертон – художнє відкриття письменника, новаторство якого розкривається в різних аспектах твору.

Окрім особливостей класичного детективу в оповіданнях Честертон виділяються ті, які можемо вважати характерними для теологічного: новий тип розслідувача – католицький комічний патер; у оповіданнях яскраво прослідковуються християнські ідеї; велика кількість теософських роздумів; наявний притчовий елемент, своєрідний моральний урок; спростування зовні об'єктивних даних і тим порушення традиційної послідовності розкриття злочину; мета розслідування – не арешт злочинця, а його каяття.

Г. К Честертон стверджує, що читач та автор грають в гру і є суперниками, а також, що читач не повинен мати сумнівів достовірності доказів. Автор вивів у окремий принцип зауваження про те, що детектив не повинен лякати, його головна мета – момент осяяння. Г. К Честертон пропонує такі характеристики детективного жанру: сутність твору не у складності, а в простоті; таємниця має бути лише з першого погляду не вирішувана; подія чи персонаж, у яких закладено ключ до таємниці, повинні бути центральною подією і помітним персонажем; детектив – це гра, в якій читач бориться з самим письменником; детектив починається з ідеї, а не лише прагне відшукати її; автор починає твір з розв'язки або несподіваної думки [2, с. 305].

Г. К. Честертон створив оригінальний образ героя-детектива – католицького священика отця Брауна. Фігура патера пов'язана в першу чергу з осмисленням морально-релігійного аспекту злочину, що відображає християнський світогляд письменника.

Унікальність оповідань Г. К. Честертон полягає в тому, що герой-детектив вирішує таємницю шляхом не логічно обґрунтованих фактів, а за допомогою знання людської природи. Доказом стає психологічний стан злочинця, миттєве осяяння розслідувача, інстинктивне передчуття.

Часто логіка подій та навіть метод розкриття злочинів підпадали під нищівну критику науковців, серед яких найактивнішим був І. Кашкін, проте це не головне у збірці. Автор прагнув через творчість розкрити нам свій світогляд, в якому істина доступна тільки людині з глибоким моральним почуттям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кестхейи Т. Анатомия детектива. Будапешт: Corvina, 1989. 272 с.
2. Честертон Г. К. Как пишется детективный рассказ. // Честертон Г. К. Писатель в газете: монография. Москва: Прогресс, 1984. С. 301–306.

Анастасія ПОНОМАРЕНКО,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна АЛЕКСАНДРОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН ЛІТЕРАТУРИ КІНЦЯ XX СТОЛІТТЯ

Актуальність дослідження обумовлена інтересом до феномену інтертекстуальності як явища культури і як текстової категорії, та необхідністю вивчення специфіки її прояву.

У вітчизняній науці тема інтертекстуальності є актуальною. Ґрунтовними є роботи Д. Кузьменко, А. Комарова, теоретичні та історико- літературні студії Н. Бернадської, О. Гальчук, В. Герасимчук, Т. Гундорової, Д. Затонського, Л. Єремєєва, Н. Копистянської, В. Кузьменка, Д. Наливайка, Я. Поліщука, П. Рихла, В. Руднева, А. Татаренко, В. Трикова та ін.

Мета дослідження – з'ясувати особливості інтертекстуальності як феномену літератури кінця XX століття та специфіки її прояву

Для реалізації поставленої мети нами використано культурно-та порівняльно-історичний, комплексний методи дослідження.

Інтертекстуальність – поняття, яке дозволяє говорити про взаємодію і взаємопроникнення текстів. У першу чергу, інтертекстуальність привертала увагу як літературний вплив. Слід зазначити, що у сучасній культурології поширеною є думка, згідно з якою в основі терміну інтертекстуальності знаходяться три теорії: теорія М. Бахтіна про діалогічне спілкування та поліфонію, теорія Ю. Тинянова про пародію та теорія анаграм засновника структурної лінгвістики Ф. де Соссюрі.

На початку XX століття у своїх роботах філософ і дослідник мови М. Бахтін трактує інтертекстуальність як феномен діалогу текстів, як структурний елемент і художній прийом. Він пише, що слово за своєю природою діалогічне, а діалогічне спілкування – справжня сфера життя мови. Це говорить нам про те, що абсолютно

будь-яка наша мова – це виражені в слові позиції різних суб'єктів. А через те, що наші позиції різноспрямовані, то висловлювання про предмет виникають через активне сприйняття і настільки ж активну реакцію на інші висловлювання про той же предмет

Сам термін «інтертекстуальність» було введено французькою постструктуралісткою, ученицею Р. Барта Ю. Кристеву в 1967 році в статті «Бахтін, слово, діалог і роман». Ю. Кристева закладає основи вчення про інтертекстуальні зв'язки, що базуються на роботах М. Бахтіна, одна з таких «Проблема змісту, матеріалу і форми в словесній художній творчості» 1924 р. Аналізуючи ключову для вченого ідею «поліфонізму», тобто співприсутності в тексті кількох «голосів», Ю. Кристева зазначає, що будь-який текст веде діалог із іншими текстами та, у свою чергу, являє собою основу майбутніх текстів – саме таку властивість автор називає інтертекстуальністю.

Більш класичне тлумачення цього терміну дав Р. Барт. Розвиваючи основні положення інтертекстуальної теорії, він спирається на множинність культурних кодів. Вчений визначає теорію, що нами розглядається, як невіддільну умову існування тексту, тому що текст не існує сам по собі, а поглинає і перемішує уривки з культурних кодів: «кожен текст є інтертекстом; інші тексти присутні в ньому на різних рівнях в більш-менш впізнаваних формах: тексти попередньої культури і тексти навколишньої культури. Кожен текст являє собою нову тканину, виткану з цитат того дня... » [1, с. 154]. Вчений, ставлячи знак рівності між текстом і інтертекстом, стверджує, що інтертекстуальність є не окремим явищем, а загальним принципом літератури – це спосіб розкриття тексту для зовнішнього світу. Пошуки джерел безнадійні, текст розчиняється в явних і неявних цитатах. Звідси й уявлення про світ як про глобальний текст, у якому все вже сказано. Таким чином, текстуальність і інтертекстуальність розуміються як феномени, які взаємообумовлюють один одного, що, в кінцевому результаті, веде до знищення поняття «текст».

Таким чином, аналіз інтертекстуальності в художньому творі дозволяє побачити процес оновлення конкретної літературної традиції, адже будь-який художній текст діалогічно включений у культурний, історичний і соціальний контексти. Декодування інтертексту читачем як фігурантом інтертекстуального акту являє собою не тільки процес сприйняття авторського тексту, а й виділення в ньому «чужого».

ЛІТЕРАТУРА

1. Комаров С.А. інтертекстуальність роману М. Ондатже «The English patient». *Наукові записки ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2017. Вип. 2. С. 153–165.
2. Кузьменко Д. Сучасні підходи до тлумачення поняття «інтертекстуальності». *Літературознавчі студії*. Вип. 21. Ч. 1. К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. С. 347–351.

Ольга ПОНОМАРЬ,

студентка 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Ольга НОВИК,**

д. філол. н., професор (БДПУ)

РЕЦЕПЦІЯ ЧУЖОГО ТЕКСТУ ЯК ХУДОЖНІЙ ПРИЙОМ У ТВОРАХ ОЛЕГА ГАВРИША

Актуальність дослідження. ХХІ століття – це прогресивне століття. Постійно з'являється щось нове, ще не знайоме людям, але не менш актуальною є тенденція переробки старого на новий лад. Те, що було створене народом, трансформують, осучаснюють. Творчість Олега Гавріша базується на обробці народних повір'їв, які він укладає у збірки своїх казок. Твори цього автора малодосліджені, актуальність зумовлена необхідністю дослідження рецепції чужого тексту у збірці Олега Гавріша «Казки баби Гавришихи».

Метою роботи є дослідження рецепції чужого тексту як художнього прийому у творах Олега Гавріша.

Об'єктом дослідження є збірка «Казки баби Гавришихи» Олега Гавріша. **Предметом** дослідження є специфіка трансформування чужого тексту.

Методи дослідження: герменевтичний, аналітичного опрацювання критичних джерел, елементи наративного аналізу.

Сутність дослідження. Олег Гавріш провів своє дитинство в селі Некремінному. Ще змалечку чув страшні та цікаві казки, які розповідала йому бабуся. Баба Гавришиха, яка пізніше стала головною героїнею збірки талановитого письменника, в основу своїх казок покладала фольклорних, міфологічних героїв, яких прикрашала за допомогою своєї багатой фантазії. Увесь цей казковий магічний світ впливав на малого Олега. Подорослішавши, Олег Гавріш трансформував почуті раніше народні повір'я та уклав збірку казок «Казки баби Гавришихи», яка повністю базувалася на розповідях його рідної баби.

В. Жирмунський вважає, що рецепція це – “епізодичне ... свідоме запозичення ідей, матеріалів, мотивів, що беруться за зразок, з метою поставити його на службу власним естетичним, етичним, політичним та іншим інтересам” [3, с. 295]. О. Потебня писав про переваги читача, який має право на необмежену кількість власних інтерпретацій, над автором: “Слухач може набагато краще, ніж той, хто мовить, розуміти, що криється за словом, і читач може краще від самого поета осягнути ідею його твору. Сутність, сила такого твору не в тому, що під ним розумів автор, а в тому, як воно діє на читача або глядача, а отже, в невичерпному можливому його змісту” [4, с. 140].

Творчість Олександра Гавріша засвідчує можливість художнього тексту поєднати автора і літературного реципієнта в одній особі. Р. Гром'як виокремлює в літературній рецепції первинну і вторинну. Якщо при первинній рецепції читач самостійно сприймає текст, то вторинна літературна рецепція супроводжується знайомством з літературною критикою у всіх її жанрах: «зазначені рівні літературної рецепції формуються з урахуванням горизонту читачького сприйняття кожним поколінням конкретного твору того чи іншого автора в рамках певної соціокультурної ситуації. Наступний рівень літературної рецепції супроводжується переосмисленням, реінтерпретацією створених раніше літературних текстів і повторно проявляється в новій соціокультурній ситуації (сюди ж відносяться і нові публікації, переклади). Первинна рецепція давно створених текстів доповнюється новими літературно-критичними версіями. Комунікативний ряд (автор-адресат, письменник-читач) включає нові компоненти (письменник-критик – нове покоління читачів)» [2, с.67].

Рецепція народних повір'їв автором «Казок баби Гавришихи» була функцією читача-реципієнта, але оскільки ці розповіді вводяться у власний літературний художній твір, нехай і стилізований під казку, читач змінює роль на роль письменника. На думку М. Бахтіна, стосунки автора й читача є рівноправним діалогом, а оптимальна рецепція художнього твору передбачає синтез глибокого розуміння авторських намірів і розкриття духовно-творчого досвіду читача [1, с. 310-373]. Окрім цього, можемо говорити і про художню трансформацію авторської біографії в казках Олега Гавріша, де письменник постає як персонаж і як оповідач, дає їм естетичну оцінку.

Висновки. Отже, Олег Гавріш подає рецепцію і трансформацію повір'їв у казках зі збірки. Читач і автор стають рівноправними учасниками процесу. Це вдалося досягти за допомогою опрацювання різних рівнів рецепції в текстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. Москва., 1986. С. 310–373.
2. Гром'як Р. Методика реалізації рецептивного підходу до літературних явищ у компаративних студіях. *Літературна компаративістика*. Київ: Фоліант, 2005. Вип. I. С. 64–73.
3. Жирмунский В. М. Сравнительное литературоведение. Л. : Наука, 1979. 358 с.
4. Потебня А. Из записок по русской грамматике. М.: Учпедгиз, 1958. – Т.1. – 342 с.

Дарія РАДЧЕНКО,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ольга БОГОВІН,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА У ПІДЛІТКОВОМУ РОМАНІ ДЖОНА ГРІНА «ПРОВИНА ЗІРОК»

У останнє десятиліття число гендерних досліджень збільшилося. Гендерні студії набули широкого поширення в соціології, психології, історії, педагогіці та філософії. Згодом поняття гендер проникає у літературознавство та лінгвістику. Такий інтерес до цієї проблеми пояснюється, перш за все, загальною антропоцентричною спрямованістю літератури кінця минулого століття, центральне місце якої займає людина – центр світобудови. Однак людина, як головна дійова особа, може бути представлена як чоловіком, так і жінкою. До теперішнього часу в гуманітарних науках переважав чоловічий погляд на явища і процеси. Останнім часом зросла соціокультурна роль жінки, що спричинила за собою глибинні зміни і перетворення не тільки в житті суспільства, а й в науці: з'явилися нові підходи і методи, засновані на жіночому сприйнятті дійсності і життєвому досвіді жінки.

Аналіз літератури у контексті ґендерного компонента проводиться багатьма вітчизняними дослідниками та дослідницями. Варто назвати такі прізвища: С. Вихор, Н. Генсіцька-Антонюк, Т. Дороніна, О. Кікінеджі, Н. Байдюк, Н. Пушкарьова та ін. Проте питання гендерної проблематики у підлітковому романі «Провина зірок» Д. Гріна комплексно досліджено не було, що дає підстави вважати обрану нами тему новою й актуальною.

Метою роботи є дослідження гендерної проблематики у

підлітковому романі «Провина зірок» Д. Гріна. Для її реалізації використано системний та діалектичний, в комплексі, методи дослідження, що уможливили визначення особливостей гендерної проблематики роману «Провина зірок» Д. Гріна. Так, діалектичний метод дозволив проаналізувати особливості літературного напрямку *young adult literature* та систему образів головних героїв роману в гендерному аспекті. Системний підхід, забезпечив визначення специфіки гендерної рівності як фактор формування нової філософії, нового сприйняття світу, суспільства і місця людини в ньому.

Образ людини як представника певної статі формується під впливом стереотипних уявлень. Гендерні стереотипи постають як культурно та соціально обумовлена думка про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей і їх відображення в літературі [1, с. 96].

Зацікавленість Дж. Гріна питаннями моралі, автономності особистості та свободи вибору приводить його до роздумів про гендерні відносини. Критикуючи гендерні шаблони у своєму романі, письменник не обмежується лише жіночою стороною питання, не ідеалізує чоловіків та не зображує їх життя більш легким. Автор бере до уваги рівність інтересів, потреб і пріоритетів як жінок так і чоловіків. Як зауважив відомий фахівець у галузі гендерних досліджень Р. Коннел «чоловіча» та «жіноча» ролі мовчазно визначені рівними, хоча й різними за змістом, але взаємозалежними та взаємодоповнюваними. Багато у чому головні герої схожі. Хейзел та Огастусу притаманні чудове почуття гумору, самоіронія, начитаність та наполегливість. Ми з'ясували, що героям також притаманні такі характерні риси персонажів-підлітків, як рішучість, бажання «перевернути гори», щоб підвищити свою значимість, піти проти системи [2].

Література напрямку *young adult literature* покликана сприяти формуванню цілісної, всебічно розвиненої, національно-зорієнтованої, наділеної морально-етичними якостями та необхідними життєвими компетентностями особистості. Дж. Грін у свою чергу намагається реалізувати у своїх творах названі функції, одночасно сприяючи подоланню гендерних стереотипів, гендерній соціалізації читачів та пропагуючи гендерну культуру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cart M. From Insider to Outsider: The Evolution of Young Adult Literature. *Voices from the Middle*. 2001. № 9 (2). PP. 95–97.
2. Weinreich P., Saunderson W. *Analysing Identity: Cross-cultural, Societal, and Clinical Contexts*. London: Routledge, 2003. 128 p.

Артем РЕЗНИК,

студент 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна АЛЕКСАНДРОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ЕДГАР АЛАН ПО ЯК ТВОРЕЦЬ ЖАНРУ ДЕТЕКТИВНОЇ НОВЕЛИ

Актуальність теми. Едгар По є одним із тих письменників-новелістів, вплив яких на собі відчули наступні покоління письменників як американської, так і європейської літератури. Дослідження новаторства в його творчості загалом є актуальним в плані вивчення особливостей американської літератури, різноманіття сюжету, тематики творів, стилю їх написання і т. д.

Мета роботи – дослідити новаторство та розвиток жанру детективної новели в творчості Е. По. Для реалізації поставленої мети використано культурно- та порівняльно-історичний, комплексний методи дослідження, що уможливили визначення поліфонії проблематики, мотивів і образів детективних оповідань Е. По, зв'язку його творів із конкретними історичними подіями та проблемами доби. Так, культурно-історичний метод дозволив розглянути творчість письменника в контексті історичної епохи. Порівняльно-історичний метод забезпечив визначення типологічних зв'язків творів Е. По з прозовою спадщиною А. Конан-Дойля, А. Крісті та ін., розкриття специфіки і взаємопроникнення сюжетів, образів і мотивів, визначення естетичної специфіки прози письменника. Взаємодія названих методів надала роботі комплексного характеру, збагатила конкретні спостереження, узагальнення та конкретизувала висновки з аналізу досліджуваного матеріалу.

Вивченням творчості Е. По і жанрових різновидів детективу займалися дослідники Л. Чернавіна, М. Боброва, М. Цимбал, Л. Кицак, М. Ковальов, Г. Кукса, О. Ніколюкін, Ю. Рогоза, Л. Бондаренко та інші.

У світовій літературі Е. По саме в чотирьох оповіданнях розробив усі основні принципи, які протягом більш ніж ста років наслідували автори детективної літератури. Сам митець, високо оцінюючи «аналітичні можливості нашого розуму», називав ці новели оповіданнями про висновки. Йдеться про «Вбивство на вулиці Морґ», що поклато початок традиції оповідань про «таємницю замкнутої кімнати»; «Золотий жук» – праотець сотень сюжетів, які спираються на розшифровку криптограм; «Таємниця Марі Роже» – досвід чисто логічного розслідування; «Вкрадений лист» із теорією про те, що

єдине пояснення, яке залишається після того, як всі інші відкинуті, має бути вірним, яким би неможливим воно не здавалось.

У кожній галузі літератури Е. По був новатором, який упевнено будував шляхи для подальшого розвитку літератури в майбутньому.

Свою теорію жанру Е. По виклав у трьох критичних статтях про Н. Готорна, опублікованих в 40-х роках XIX століття і в статті «Філософія творчості» (1846). Митець вважав, що головне в новелі – це створення у читача потужного емоційного враження. Для цього необхідно було правильно побудувати композицію твору, дібрати художні засоби, які найкращим чином служили б створенню основного ефекту. Це емоційне потрясіння в свідомості читача Е. По називав «totality effect», який має збігатися з кульмінаційним моментом розповіді. Саме тому несподівані драматичні розв'язки його творів викликали незабутнє емоційне враження у свідомості читачів. При цьому основною метою автора стає максимально можливий емоційний вплив.

Е. По вважав, що кожна деталь відіграє важливу роль і не можна нехтувати жодною. Наприклад, тонка, ледь помітна тріщина на фасаді будинку Ашерів символізує собою початок процесу розпаду, який закінчиться повним руйнуванням маєтку.

Отже, жага до літератури, прагнення створити щось нове, відсутність страху перед експериментами та змінами стали визначальними в житті Е. По, завдяки чому вдалося створити «вічні шедеври пера». Він сформував і розробив низку художніх прийомів, якими сьогодні користуються письменники-фантасти. Деякі принципи, розроблені ним, були канонізовані в працях перших класиків наукової фантастики – Жуль Верна і Герберта Веллса.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кицак Л. Детективний жанр в літературі XX ст. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 8. С. 51–53.

2. Кукса Г. М. Історія розвитку та типологія жанру детективу у контексті світової літератури. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка*. 2004. Вип. 15. С. 150–154.

3. Quinn Hobson Arthur. Edgar Allan Poe. A Critical Biography. N.Y.: Appleton-Century-Crofts, 1963. 410 p.

Ірина САРКИЦЬ,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Валентина ШКОЛА,**

д-р філол. наук, доцент (БДПУ)

АНАЛІЗ ОБРАЗІВ МАТЕРІ І БАТЬКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Актуальність дослідження. Тема відносин у сім'ї між батьками й дітьми, між окремими образами чоловіка і жінки є чи не найголовнішою у творах письменників. Адже все, що має доросла людина – виховання, світогляд, любов до Батьківщини, ставлення до оточення – все це формує в ній родина. Й допоки існує людство ця тема ніколи не втратить актуальність.

Мета. Здійснити аналіз жіночих та чоловічих образів на прикладі творів І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, Л. Українки й багатьох інших, визначивши їхні головні особливості, окресливши функцію в сім'ї.

Ступінь досліджуваності проблеми. Відносини між батьками й дітьми завжди цікавили літературознавців. Явище сакралізації та десакралізації матері й батька у творчості українських письменників висвітлювали І.В. Кукуленко-Лук'янець, О. Хомишак, Н. Сьомак, В. Гончарук. Розвиток сімейних стосунків досліджували Т. Бабійчук й О. Коцарев, а мотиви руйнації сімейних відносин – О. Шаф.

Метод – порівняльно-історичний.

Сутність дослідження. В українській літературі є величезна кількість різноманітних творів, у яких змальовуються родинні стосунки на тлі певних соціальних, побутових явищ. У кожного письменника є свій неповторний, несхожий на інший образ матері чи батька, які презентовані образами-символами: жінка-матір, жінка-коханка, жінка-кріпачка, чоловік-батько, чоловік-miteць, чоловік козак.

Упродовж історії язичницький культ Великої Матері трансформувався в культ Жінки-Матері, яка не тільки відповідно законам природи дає нове життя, але й постійно плекає і підтримує його своєю турботою, дбає про його майбуття. Слід відзначити, що жінка, дружина, мати була не тільки берегинею сімейного вогнища, а й, визначальною мірою, берегинею всієї української нації, її духовності. Адже передусім від матері дитина переймала рідну українську мову, пісню, віру, звичаї та традиції свого народу. Дослідники творчої спадщини Т. Шевченка стверджують, що слово «мати» в його поезії вживається найчастіше, а тема жінки-матері є провідною в його творчості. На думку Є. Колесникової, слово «мати»

у поета має триєдиний вимір: це і рідна ненька, і рідна земля, Україна, і Божя Мати як символ вищої справедливості.

Образ жінки в творах Т. Шевченка опоетизований, виступає символом самої України –Батьківщини Великого Кобзаря, яка дала йому непересічний талант, та не дала долі, так само як не могла дати долі своїй дитині покритка Катерина. Її прообразом була його кохана Оксана Коваленко, з якою доля так і не звела Тараса. Тема «Катерини» – сумна історія кохання дівчини з народу, одуреної легковажним москалем. Нерідко молода дівчина, котра «спіткнулася», ставала зганьбленою. «Не жіноча неповноцінність причина історичної нікчемності жінки: сама ця історична нікчемність прирекла її на неповноцінність».

Жінка у Шевченка не лише багатостраждальна, а й, як правило, високоморальна. І найбільша заслуга поета в тому, що він підніс жінку-кріпачку, жінку-матір на найвищий п'єдестал чистоти, глибини і вірності почуттів, моральної краси і материнської величі. У поемі «Марія» Т. Шевченко «подвигом життя Богоматері ніби освячує материнство взагалі і «незаконне» особливо (бо воно найстражденніше)». Покритка у поета стала Покровою – заступницею і надією стражденного світу, тому закономірно, що людським ідеалом жінки-матері у «Кобзарі» виступає саме Марія.

Українська жінка ж періоду XIX-XIX представлена у духовній культурі у різноманітних образах, які однаково долають стереотипне ставлення щодо їх становища у суспільстві. Жінка-інтелігентка, представлена творами О.Кобилянської, Л.Українки, М.Вовчок, В.Підмогильного, В.Винниченка, намагається спростувати образ-символ Жінки-Матері як загальнокультурне явище, яке формує та наперед визначає перебіг життя. Наприкінці XIX ст. така героїня не могла здолати стереотипів суспільної думки, і її життя ставало маніфестом боротьби і страждання. Вона пропагує феміністичні ідеї, але не може подолати опору соціокультурного простору, у якому перебуває. На початку XX ст. в культурній спадщині формується образ героїні з „новою” мораллю, у якій дослуховування до себе як живої істоти і індивідуальності є вищою чеснотою, ніж стримування себе заради суспільних цінностей та символів.

У ракурсі досліджуваного питання не можна обійти стороною й постать батька. У повісті «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького можна побачити, як сім'я Кайдашів стала втіленням тих селянських сімей, які після тривалої панщини, опинилися у нових складних умовах, що вимагали невпинної наполегливої праці кожного члена сім'ї. У такий спосіб трудова діяльність родини визначала стосунки між її членами, тому часто несправедливий розподіл обов'язків щодо

домашнього господарства спричинював сімейні чвари й побутові непорозуміння. Буденні труднощі, дрібні побутові суперечки, прагнення до збагачення молодих сімей привело до війни між синами з їхніми сім'ями та батьками, ворожнечі між братами. Унаслідок чого, старий батько не міг змиритися з тим, що Карпо замахнувся на нього, невістка, хата й побутові речі зруйнували синівську повагу, любов. Незважаючи на те, що він був дуже віруючою людиною, Омелько впав у відчай і вдався до пияцтва, що стало причиною його страшною, нехристиянської смерті, проте й це не примирило братів.

Водночас у повісті М.В. Гоголя "Тарас Бульба" ми знаходимо досить колоритне зображення постаті відважного козака, справедливого і жорстокого батька. На тлі козацьких патріотичних подвигів, невтомної боротьби запорожців за свою віру та захисту народних інтересів М.В. Гоголь зобразив свій головний персонаж Тараса Бульбу, який персоніфікує в собі риси національного героя, безмежність козацької сили й віри, свободу духу. Більше того, в постаті Тараса Бульби автор втілив яскравий образ батька-козака, який культивувався в часи козаччини на Україні. Живучи в ім'я високих цілей Запорізької Січі, головний герой прагнув виховати своїх синів справжніми козаками, дав їм добру освіту, повів на Січ, спровокував сутичку з поляками, щоб сини утвердилися в бою. Хоча зрада молодшого сина Андрія стала несподіванкою для Тараса Бульби, але вірність та любов до Батьківщини переважили над батьківськими почуттями, тому батько постав суддею, катом і власноруч вбив зрадника. Таким чином, Батьківщина й "товарищество" були набагато важливішими для козака, оскільки складали сенс його життя. На думку Тараса Бульби, любов до Батьківщини та народу й підносить людину.

Спогади про батька також торкнули найтонших струн душі О. Довженка, про що свідчать такі рядки у його відомому творі "Зачарована Десна": "З нього можна було писати лицарів, богів, апостолів. Великих учених та сіячів – він годився на все". Так, у кількох словах О. Довженко досить лаконічно без перебільшення змалював величну постать, геніальну натуру, благородну душу та багатогранну особистість свого батька.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук В. А., Гончарук В. В. «Жіночі образи у творчості Тараса Шевченка» URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/2321/1/ZhINOChI%20OBRAZY%60%20U%20TVORChOSTI%20ARASA%20ShEVChENKA.pdf>
2. Хомишак О. Б. «Образ батька на тлі української літературної спадщини». *Молодь і ринок*. 2012. № 1. С. 111-113.

Олександра СЕМЕРЕНКО,
студентка 3 курсу
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: **Валентина ШКОЛА,**
доктор філологічних наук, доцент (БДПУ)

ЕСТЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДРАМИ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА «ПОТОМКИ ЗАПОРОЖЦІВ»

Тема екзистенції як окремої особистості, так і всього народу завжди перебувала в полі зору письменників. Трагічні баталії, складності родинного життя, невмируще прагнення до свободи, невинуватого кровопролиття та пошук своєї долі – об'єкт осмислення українських художників слова: І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського, О. Кобилянської та інших. Із цього погляду актуальним видається дослідження онтологічних проблем, відображених у драмі О. Довженка «Потомки запорожців».

Художній спадок О. Довженка перебуває в полі зору дослідників. Його твори були предметом розгляду Ю. Барабаша, О. Мар'ямова, С. Коби, С. Плачинди, М. Куценка, філологічні праці яких були надруковані ще за радянських часів. Проблематику кіноповістей О. Довженка висвітлюють сучасні літературознавці (Н. Троша, Д. Бабиченко, О. Безручко, Н. Медвідь, В. Марочко тощо).

Мета запропонованої розвідки – здійснити ідейно-естетичний аналіз драми О. Довженка, визначивши світогляд та життєву позицію автора, відображені у творі..

Метод використаний під час дослідження – порівняльно-історичний, який дає змогу зіставити історичні явища та їх сприйняття, осмислення й відображення письменником.

Олександр Довженко – видатний український митець ХХ століття. Шанувальник краси, майстерний кінорежисер-новатор, талановитий письменник і художник, філософ, він пройшов безліч перешкод, щоб стати відомим на весь світ творцем. Довженка порівнюють із Гомером, Шекспіром, Бетховеном, Бальзаком, Рабле, Гюґом, що свідчить про його вагомий внесок не лише у вітчизняне, але й світове мистецтво.

У творчому спадку Довженка є драма «Потомки запорожців» («Нащадки запорожців»), над якою письменник працював, починаючи від 1935 року, але опублікував тільки в 1958 році. У цьому творі митець і філософ осмислював екзистенційні проблеми. П'єса

змальовує політико-економічне становище українців під час стрімких змін в їхньому житті (процес колективізації).

Структурно драма складається з двох взаємопов'язаних частин. У кожній із них автор акцентує увагу на роз'єднанні селян, зображуючи поетапне їх знищення чужою владою. Спочатку за німою згодою однієї частини українців нова влада вилучила з громади значну частину їхніх односельчан, винних лише в тому, що вони були справжніми господарями свої землі. Означивши їх усіх однією страшною лексемою «куркуль», влада знищувала безневинних. Трагедію становища приречених на смерть автор передав досить експресивними деталями: «...її кричало радіо хрипливе мені в потилицю, у спину, в груди — "Знищити як клас!" Перелякались коні. Вилітаю на дорогу. Шлагбаум падає... Дивлюсь, аж у вагонах нас уже везуть па північ і на схід — з дітьми і стариками... Як страшно світ змінився. Не бачу вже нічого...» [1, с. 9].

У другій частині твору автор змальовує наступний етап наступу радянської влади на українське село. Виселивши із їхньої батьківщини найактивніших селян, влада не рахувалася з тими, хто залишився. Закономірним наслідком зради односельчан стала неможливість для тих, хто залишився, бути господарями на своїй землі. Надалі вони будуть повністю керованими через представників цієї влади — недалекими інструктором Вигурою, та уповноваженим заступником голови Гусаком.

Масштабність трагедії українства автор акцентує, змальовуючи деградацію інтелігенції: письменник Верещака — «...самовпевнений, з нахилом до патетики й кар'єризму» [1, с. 4], художник Безверхий, який постійно пиячить та малює корів, вчитель Сірик, нездатний правильно відповісти на запитання учня. Особистості, які повинні нести світло в народні маси, змальовані автором як байдужі й черстві пристосуванці.

Трагедія українського народу, викликана розбратом, недружністю, неорганізованістю. Предки героїв О. Довженка (на це вказує назва твору: «Потомки запорожців») — великі воїни, котрі виборювали свободу. Їхні потомки демонструють свою підпорядкованість чужинцям, а борються з своїми побратимами. За часів існування Запорізької Січі український народ сприймався як єдине ціле, проте протягом століть моральні цінності знизилися, змінилися пріоритети і потомки запорожців почали воювати один з одним. Бажання відстоювати свій ідеал зникло і люд не може діяти без вказівок ззовні. «Скажи нам правду, чуєш, — запорожці ми чи це але тільки дражнить?... Якщо дражнять, зостаємось у колгоспі. Ну, якщо запорожці!...» [1, с. 27]. Так зовсім не риторично герої Довженка засвідчують свою несамостійність. Драма «Потомки запорожців» — це

не сухий виклад перебігу події, а передача внутрішнього крику душі українського народу.

У реаліях сьогодення є можливість, використовуючи раніше засекречені архівні данні, розглянути життєвий і творчий шлях письменника. Художня спадщина О. Довженка потребує подальшого вивчення, зокрема на окреме дослідження заслуговують «Щоденники» митця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довженко О. П. «Потомки запорожців». – Київ: Центр навчальної літератури (ЦУЛ), 2020. – 92 с.

Дар'я СЛАСТЬОНОВА,

студентка 1 курсу магістратури

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Софія ФІЛОНЕНКО,**

д.філол.н., професор (БДПУ)

ОБРАЗ МАРСІАНИНА В АМЕРИКАНСЬКІЙ НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ XX СТОЛІТТЯ

Американська література початку і першої половини XX століття зазнала значних змін у жанрово-стильовому вимірі. Раніше популярні пригоди, вестерни та любовні романи вже не приваблювали публіку та авторів. Низка революцій – як воєнних, так і промислових, урбанізація та розвиток НТП дали поштовх до опанування нових тем. Космічна тема, зокрема тема Марсу, стала актуальною на той час, що зумовлено активним розвитком науки та прагненням США до колонізації інших планет, однак і філософським фактором – втечею від земних реалій і спробами розв'язати вічні питання в космічному масштабі.

Актуальність дослідження пояснюється тим що образність науково-фантастичних романів першої половини XX століття, а зокрема образу жителів Марсу, не була достатньо висвітлена, хоча вона становить велику цінність для розуміння природи фантастичного та розвитку американської і світової фантастики в цілому.

Метою дослідження є аналіз образу марсіанина в американській фантастичній літературі XX століття на основі творів Е. Р. Берроуза «Принцеса Марсу», Р. Хайнлайна «Червона планета», Р. Бредбері «Марсіанські хроніки». **Теоретичною основою нашого дослідження** стали праці Джона Кавелті «Adventure, Mystery and Romance: Formula stories as Art and Popular Culture», Кена Гелдера

«Popular Fiction: The Logic and Practices of a Literary Field», студії про фантастику, зокрема стаття Лідії Зелінської «Комунікація з Чужим (огляд європейської і американської літературної марсіади з кінця XIX ст. до початку XXI ст.)» та інші.

Життя на Марсі, пошуки нових форм життя приваблювали фантастів загадковістю та незвичністю. Опис Марсу істотний для подальшого аналізу згаданих творів, адже кожен з авторів зображує його по-різному: Е. Р. Берроуз бачить Барсум (Марс) як вимираючу планету, яка потерпає не тільки від природніх катастроф так і воєн, Р. Бредбері та Р. Хайнлайн презентують колонізацію цієї планети як перехідний етап для порятунку життя на Землі та втечу від політичного режиму.

У «Принцесі Марсу» Едгара Берроуза (1912) Барсум описаний як величезна пустеля з руїнами старовинних міст. Океани майже спустошені, атмосфера розріджена. Берроуз заселяє Марс різними расами. Одні з них – червоні марсіани, які виглядають як люди, але мають червону шкіру. Їхні головні міста – Геліум та Зоданга – у стані довготривалої війни, саме тому наука стоїть на місці, а використовують марсіани досягнення предків. Також планету населяють кочові варвари Тарки – зелені марсіани, які утричі більші за звичайну людину та мають по чотири руки. Тарки мешкають у зруйнованих містах минулого, деякі помешкання в них нагадували чимось земні будинки, наприклад наявністю картин та скульптур, що ніби повертають нас до сучасного – не фантастичного, а усі їхні технології були вкрадені у червоних марсіан. Важливим моментом є зображення головної героїні роману – Деї Торріс. *Антропоморфність* героїні дає змогу проаналізувати схожі якості, які притаманні як землянам, так і мешканцям Марсу. У її описах у романі можна помітити схильність автора до зображення її саме як *«ідеальної марсіанки»* – тієї бажаної пари для головного героя, землянина Джона Картера та бажаної для масової культури того часу образу жінки [1]

У «Марсіанських хроніках» Р. Бредбер (1950) знаходимо на Марсі канали, заповнені водою, та високорозвинену марсіанську цивілізацію. Марсіани Бредбері – мудра та надзвичайно красива раса. Вони мають коричневу шкіру, золоті очі, глибокий ніжний голос та охайні фігури. Марсіани живуть у прекрасних містах та мають приголомшливі технології. Наприклад, вирощують золоті фрукти на кришталевих колонах, використовують літальні автівки, книги, що розмовляють, навіть телепатію. Земляни в порівнянні з марсіанами виглядають неосвіченими варварами. Марсіани у творі гинуть від земних мікробів.

У романі «Червона планета» Роберта Хайнлайна марсіани – не забута цивілізація Древніх, яка залишила після себе руїни і

артефакти, це цілком живе поселення зі своєю буденністю і звичними для землян проблемами, але в той же час це таємничі Древні, божественні та недоторканні мудреці. Взаємини землян із марсіанами для письменника – зайвий привід нагадати людству про його недосконалість та проблеми, задекларувати толерантність по відношенню до інших рас. Цю толерантність проявляють як марсіани, так і герої-школярі: перші завдяки вродженій віковій мудрості, другі завдяки належному вихованню.

Отже, візії фантастичного світу планети Марс і марсіан дуже різне: це й войовничі велетні, які борються за існування своєї планети, мудреці, чудернацькі створіння, друзі і кохані землян. Зображення мешканців Червоної планети дало великий поштовх для розвитку жанру фантастики та стало свого роду дзеркалом для зображення землян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Burroughs E. The Princess of Mars, 1912.
https://en.wikisource.org/wiki/A_Princess_of_Mars
2. Хайнлайн Р. Красная планета: сборник. Москва: Азбука, Азбука-Аттикус, 2018. 512 с.
3. Бредбері Р. Марсіанські хроніки. [Електронний ресурс] URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2277>

Діана ТЕРЕШКІНА,

студентка 1 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Наук. керівник: **Б. А. Салюк,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАДИЦІЙНОГО МОТИВУ СТВОРЕННЯ ШТУЧНОЇ ЛЮДИНИ У П'ЄСІ Б. ШОУ «ПІГМАЛІОН»

Антропологічна проблема походження *homo sapiens*, зокрема, через створення штучної людини, хвилювала мистецьку думку протягом багатьох культурно-історичних епох. Зародження цієї теми відбулося в архаїчній міфології (міфи про появу перших чоловіка та жінки), подальше втілення – у фольклорі (казки різних народів світу), а повноцінне ствердження – у літературі. Відтак мотив творення штучної людини стає традиційним. Однак, найбільшої якісної трансформації аксіологічних та онтологічних домінант цей мотив зазнає у зарубіжній літературі XX ст.

В українському літературознавстві розбудові теорії традиційних сюжетів присвячена діяльність т.зв. «чернівецької школи» (А. Волков, А. Нямцу та ін.), працями яких і послуговуватимемося.

На думку А. Волкова, мотив створення штучної істоти має подвійну міфологічну ґенезу. По-перше, це – архаїчні антропологічні міфи, в яких розповідалося про перших чоловіка та жінку, яких було зроблено богами з каменю, дерева, металу, землі або глини. Іншим, пізнішим, джерелом походження цього мотиву стала давньогрецька міфологія, зокрема, міф про критського царя Пігмаліона, який закохався у власний мистецький твір – статую прекрасної дівчини, яку оживила богиня Афродіта [1, с. 16]. Власне, саме цей міф був покладений в основу п'єси Б. Шоу «Пігмаліон» (1912), в якій пройшов крізь авторське переосмислення.

Мета дослідження полягає у вивченні шляхів трансформації традиційного мотиву створення штучної людини у «Пігмаліоні» Б. Шоу.

Б. Шоу вважають одним із найяскравіших представників «нової драми», що базувалася на соціально-психологічній драматургії, зорієнтованої на обговорення «злободенних» тем і проблем. Відтак у п'єсі англійського драматурга міф про Пігмаліона, втративши будь-яку міфологічну основу (відсутня фантастична складова оживлення статуї дівчини богами), отримав соціальний вектор і нового, сатиричного, звучання, а тому певним чином «виходить із тематичного кола сюжетів про штучну людину» [1, с. 16].

Подібно до Пігмаліона, Професор фонетики Хіггінс, уклавши парі з полковником Пікерінгом, вирішив перевиховати вуличну квітку, Елізу Дуліттл, у вишукану та привабливу панянку. Однак, тут сюжет міфу змінюється. Елізу відрізняє від аристократок тільки неправильна вимова та вульгарні манери, і насправді вона набагато вища за середовище, в якому опинилася. Драматург доводить, що чесність і працьовитість Елізи були притаманні дівчині від початку, хоча вона й народилася та виросла у нетрях Лондона.

Варто зазначити, що не стільки Хіггінс перевиховує дівчину, скільки сама Еліза спрямована на «творення самої себе» [2, с. 106]. Вона хоче довести оточуючим, що здатна на більше, ніж від неї очікують. Експеримент завершується успішно, і професор виграє парі. Давньогрецький міф про Пігмаліона далі відтворюється навпаки: «творіння» Хіггінса – панянка Еліза – закохується в свого творця. Однак, «виліплена» його ж руками, професору вона не цікава, адже «справжнім Пігмаліоном – творцем, який створив диво, коли примусив неживу статую дихати і рухатися, – повинна виступити по відношенню до самої себе кожна людина» [2, с. 107]. Хіггінс хоче, щоб Еліза перестала поводити себе як світська дама і стала «справжньою жінкою», яка здатна викликати повагу до себе з боку

іншої творчої особистості. Лише коли Еліза демонструє такі якості, професор залишається задоволений.

Отже, трансформація мотиву про штучно створену людину, який у давньогрецькій міфології втілювався у міфі про Пігмаліона, у п'єсі Б. Шоу відбулася на таких рівнях: ідейно-тематичному (соціальна домінанта), хронотопному (місце і час дії – сучасна авторові Англія), сюжетному, мотиваційному (зміна акцентів: парі Хігінса, самотворення Елізи), на рівні персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков А. Від Адама до роботів // Зарубіжна література. 1998. № 25-28. С. 15-29.

2. Зарубежная литература конца XIX – начала XX века : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. М. Толмачёв, Г. К. Косиков, А. Ю. Зиновьева и др.; под ред. В. М. Толмачёва. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 496 с.

Даніїл ХАБАРОВ,

студент 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Ганна АЛЕКСАНДРОВА,**

к.філол.н., доцент (БДПУ)

ПРОБЛЕМА «ВТРАЧЕНОГО ПОКОЛІННЯ» В РОМАНІ Е. М. РЕМАРКА «ТРИ ТОВАРИШІ»

Кінець XIX початок XX століття став апогеем настроїв європейських країн. В результаті Першої світової війни, яка стала розв'язкою в конфлікті держав, народилося так зване «втрачене покоління». До нього належали прості громадяни, поети та прозаїки, які у молодому віці потрапили на війну і замість університетської освіти здобули знання військової справи, навички виживати у страшних баталіях. Письменники виливали весь біль та розруху, які вчинила війна, на папір, створюючи шедеври світової класики і тим самим прощтовхуючи цей напрям літератури в маси.

Одним із найвідоміших творів «втраченого покоління» став досліджуваний нами роман «Три товариші» (1936), написаний колишнім фронтовиком та реалістом Е.М.Ремарком. Його прізвище можна назвати синонімом «втраченого покоління», адже писав він те, через що йому довелося пройти самому.

На сьогоднішній день, дослідження роману «Три товариші» є

дуже злободенним. Його актуальність полягає в резонансі подій сучасних та подій Першої Світової війни. Зараз, читачу як ніколи близька проблематика роману і розгляд твору покаже як перегукуються почуття героїв із сучасними людьми.

Метою роботи є дослідження проблеми «втраченого покоління» в романі Е. М. Ремарка «Три товариші». Для реалізації поставленої мети було використано комплексний метод дослідження, що уможливило визначення поліфонії проблематики, мотивів і образів роману Е. М. Ремарка «Три товариші», його зв'язку з конкретними історичними подіями та проблемами доби. Культурно-історичний метод дозволив розглянути творчість письменника в контексті історичної епохи. Порівняльно-історичний метод забезпечив визначення типологічних зв'язків роману Е. М. Ремарка з творами представників «втраченого покоління», розкриття специфіки і взаємозв'язку сюжетів, образів і мотивів, визначення естетичної специфіки прози письменника. Взаємодія названих методів надала роботі комплексного характеру, збагатила конкретні спостереження, узагальнення та конкретизувала висновки з аналізу досліджуваного матеріалу.

До вивчення творчого доробку Е. М. Ремарка зверталися такі науковці, як К. Русева, І. Г. Тітов, Т. Хом'як та ін. Літературознавці досліджували різні аспекти творчості письменника. Зокрема, І. Г. Тітов у науковій розвідці «Психологічний аналіз літературної творчості Е. М. Ремарка» акцентував увагу на авторській майстерності в зображенні психологізму, Т. Хом'як у праці «Світові війни очима Е. М. Ремарка» дослідила відношення письменника до війни.

Е. М. Ремарк не піддався впливу модних літературних течій ХХ століття і залишився вірним класичному реалізму. Це дало можливість передати весь жах війни та фронтові кошмари, які ще довго переслідували людей і мали трагічні наслідки.

Сам письменник був одним із тих, хто на власні очі бачив і переживав криваві події того часу, тому його твори автобіографічні. В романі «Три товариші», письменник осмислив проблеми життя та смерті, дружби, відданості та любові. Йому було важливо показати реальне життя людини після війни. Твір був настільки злободенний та просякнутий антивоєнною проблематикою, що пережив декілька екранізацій, перша з яких була здійснена в США в 1938 році.

Символічна назва роману розкриває післявоєнну долю трьох товаришів, кожен із яких відчуває свою «втраченість». Наприклад, Кестер стає символом справжнього друга, який за жодних обставин не залишить побратимів в біді, він розсудливий і не переносить несправедливість. Ленц – «останній романтик», який прагне змінити майбутнє на краще, навіть коли в це вже ніхто не вірить. Для

Локампа єдиний вихід вижити, віднайти сенс існування, втекти від «втраченості» – це кохання.

Отже, роман Е. М. Ремарка апелює до читача багатьма проблемами, більшість із яких ще не до кінця досліджені, а тому «Три товариші» має нескінченний потенціал, в якому літературознавці відкриватимуть нові злободенні аспекти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ремарк Е. М. Триумфальна арка. К.: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 480 с.

2. Чайка О. М. Проблема «втраченого покоління» у творчості Е. М. Ремарка. Глухів, 2007. 46 с.

3. Ремарк Е. М. Три товариші / пер. М. Дятленко, А. Плюта. Київ: Дніпро, 2017. 416 с.

Альона ЧЕРНИШЕНКО,

студентка 3 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Софія ФІЛОНЕНКО,**

д.філол.н., професор (БДПУ)

ОБРАЗ ШОТЛАНДІЇ І ШОТЛАНДЦІВ У РОМАНІ «ЧУЖОЗЕМКА» ДІАНИ ГЕБЛДОН

Актуальність дослідження. Історії про шотландців, їхню боротьбу, подвиги та войовничий запал яскраво презентовані в художній літературі та в інших видах мистецтва ще з доби Просвітництва. Найвідоміші серед них – твори Роберта Бернса, Вальтера Скотта, Роберта Льюїса Стівенсона, Діани Геблдон, Лесі Українки та ін. Вагомий внесок у дослідження образу Шотландії зробили студії таких науковців, як-от: Ніна Фогельс, Яна Каславова, Меліса Ормонд, Карла Зорчець, Р. Карда, Джеймс Катеридж, Александра Хорш та ін.

Метою дослідження є проаналізувати художню презентацію образу Шотландії та шотландців в англomовній літературі ХХІ століття, зокрема в романному циклі американської письменниці Діани Геблдон «Чужоземка».

Сутність дослідження. Однією із провідних письменниць, яка звернулася до образу Шотландії, вважаємо Діану Джин Геблдон (англ. Diana Jean Gabaldon) – авторку серії популярних історичних романів-бестселерів «Чужоземка» (англ. Outlander). Цикл охоплює 8

творів: «Чужоземка» (англ. *Outlander*, 1991), «Бабка в бурштині» (англ. *Dragonfly in Amber*, 1992), «Мандрівниця» (англ. *Voyager*, 1993), «Барабани осені» (англ. *Drums of Autumn*, 1996), «Вогняний хрест» (англ. *The Fiery Cross*, 2001), «Дихання снігу і попелу» (англ. *A Breath of Snow and Ashes*, 2005), «Луна з минулого» (англ. *An Echo in the Bone*, 2009), «Написано кров'ю мого серця» (англ. *Written in My Own Heart's Blood*, 2014). Упродовж 2014-2020 років за мотивами серії романів Діани Геблдон було знято телесеріал, що транслювався на телеканалі «Starz» (режисери: А. Ферстер, Р. Кларк, Б. Келлі).

Жанрова природа циклу романів є синтетичною: він поєднує фентезі (перенесення в часі з ХХ ст. в 1743 р.), авантюру та наукову фантастику; формулу любовної історії, а також історичні сюжетні лінії (Друга світова війна, боротьба між Британією і Шотландією, якобитські війни), що приваблює численних читачів.

Наскрізні мотиви творів базуються на перенесенні через портал у часі (дотик до кам'яного стовпу «Крейк-на-Дун» у Шотландії) головної героїні – медсестри Клер Бічем (*Claire Beauchamp*), що має сильний характер: «strong-minded, and have a will not easily crossed» («рішуча і її волю нелегко зламати») [1, р.30], яка потрапляє з Англії ХХ ст. у Шотландію XVIII ст., де вона вимушена одружитись з шотландським воїном Джеймі Фрейзером (*James Fraser*), «the iron man» (залізною людиною) [1,р.536], задля того, щоб вижити і не потрапити в полон до Джонатана Рендалла (*Jonathan Randall*), «Чорного Джека» – «блискучого воїна англійської королівської армії, агента Сандрингема» [1, р. 34].

Упродовж роману Клер постає в різних образах: агенти – то англійської, то французької, відьми-цілительки, перебіжниця, ворожки в очах шотландців. У творах розкривається проблема жорсткого ставлення до жінок у XVIII столітті, що контрастує із сучасною свободою. Леді мусила підкорятися батьку або чоловіку; не мати права голосу; займатися господарством та продовжувати рід, зазнавати фізичних тортур за непослух. Клер, наділена сильним характером, не бажає підкорятися цим стереотипам і виконує в гендерному аспекті чоловічу роль (бореться нарівні з чоловіками з шотландськими бандитами, використовуючи кинджал, меч, пістолет), лишаючись «традиційної» жіночності.

Діана Геблдон використала у творі художній прийом парадоксу, зображуючи англійку, яка має за мету змінити на краще подальшу долю Шотландії та шотландців, опираючись на знання з майбутнього. Крім цього, авторка звернулася до багатьох джерел, беручи за основу реальні історичні події: повстання якобитів (1745 р.), битва при Каллодені (1746 р.) повстання проти Ганноверської династії, битва під Престонпанс (1745 р.); життя шотландських кланів –

Маккензі, Гордон, Бетюн, Макдональд, Камерон, Сіфорт. Художній хронотоп у мистчині вміщений у фактично існуючі локальні географічні місця Шотландії: Інвернесс, Лох-Несс, Форт-Вільям та ін.

Основні висновки. Отже, феномен образу Шотландії і шотландців широко представлений у романі Діани Геблдон «Чужоземка». Авторка з погляду жінки ХХ століття, яка є для шотландців «сасінах» – чужоземкою, презентує історію, географію, побут і звичаї Шотландії, життя кланів, одвічну боротьбу з англійцями за незалежність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gabaldon, Diana. Outlander: a novel / New York: Delacorte Press. 1991. 640 p.

2. Gabaldon, Diana. The Outlander Series. URL: <http://www.dianagabaldon.com/books/outlander-series/>(дата звернення – 11. 02. 2021р.)

Ростислав ЧЕРНЬОНКОВ,

студент 4 курсу

факультету філології та соціальних комунікацій

Науковий керівник: **Марина БОГДАНОВА,**

к. філол.н., доцент (БДПУ)

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВІСТІ ВОЛОДИМИРА БІРЧАКА «ПРОТИ ЗАКОНУ»

В Україні на початку ХХ ст. відбулося культурне відродження, під час якого з'явилось багато талановитих письменників. Одним з них був Бірчак Володимир Іванович – український письменник, філолог, педагог, публіцист, освітянин, громадський діяч.

Варто зазначити, що відомим він став саме письменницькій праці. Його літературний шлях до визнання був дуже не простий. На початку творчості Володимир Бірчак був змушений терпіти шквал критики від вже відомих письменників. Митець, в якого майже ніхто не вірив, десять років шліфував своє мистецьке слово і шукав своє місце серед літературних жанрів. У 20-х роках він видає низку історичних творів, які отримують схвальні рецензії від критиків і письменників. У цих творах, серед яких є і повість «Проти закону», описані вже непопулярні, але тим не менш дуже цікаві історичні події. Володимир Іванович Бірчак пише про історію західноукраїнських земель. У центрі будь-якого твору Галицьке, Волинське або ж

Галицько-Волинське князівства. Дійові особи у творах митця – князі, бояри, королі, які є історичними діячами. Історичну достовірність досягнуто завдяки вдалому опрацюванню літописів, архівних документів.

Володимир Бірчак хотів розкрити й доповнити скарбницю історичних творів з іншого боку, з того боку, якого майже ніхто і не торкався. Ім'я князів, які майже втонули у швидкій річці історії знову ожили в його творах.

Актуальність теми дослідження: відсутність комплексного дослідження жанрово-стильових особливостей повісті «Проти закону».

Мета роботи – дослідити жанрово-стильові особливості повісті; проаналізувати своєрідність поєднання історичної та художньої правди твору.

Об'єктом дослідження: повість Володимира Бірчака «Проти закону».

Предметом дослідження є жанрово-стильові особливості повісті; своєрідність поєднання історичної та художньої правди твору.

Для реалізації поставлених мети й завдань використано культурно-історичний, порівняльно-історичний методи. Такий вибір методів дозволив дослідити жанрово-стильову своєрідність повісті В. Бірчака; історичну та художню правду твору. Культурно-історичний метод дозволив розглянути доробок письменника в контексті історичної епохи, соціального й регіонального середовища. Порівняльно-історичний метод забезпечив вивчення художньої і історичної правди твору. Взаємодія названих методів надала роботі комплексного характеру, збагатила конкретні спостереження та конкретизувала висновки з аналізу досліджуваного матеріалу.

Історичну повість «Проти закону» В. Бірчак написав у 1936 р. і опублікував у Львові. Повість мала назву «Княжа любка», але згодом, враховуючи глибинність ідеї, письменник перейменував її на «Проти закону». Критики високо оцінили цей твір. Але через політичні обставини й переслідування митця, твір був заборонений у СРСР. Повість вийшла лише через 17 років за кордоном у м. Вінніпег (Канада), а на території України вона з'явилась із прийняттям незалежності.

Історична повість – це епічний твір, який відображає минуле, що не є предметом спостереження або спогаду автора, і який за своїм текстовим обсягом та обсягом сюжету займає проміжне місце між романом та оповіданням. Можна цілком впевнено стверджувати, що повість «Проти закону» є історичною, бо ґрунтується на подіях XII ст. Сюжет для твору, персонажі й події В. Бірчак взяв з «Літописа руського».

У творі, на відміну від літопису, письменник надав образності, художності подіям і наділив героїв яскравими характерами. Сюжет відрізняється певною унікальністю, бо подібних до нього ще в українській літературі не було.

Ураховуючи класифікацію історичних творів на художньо-історичні, історико-художні та історичні художньо-документальні, запропоновану С. Андрусів [1, с. 16], повість В. Бірчака «Проти закону» можна віднести до художньо-історичного типу творів, оскільки зображені у повісті події є дуже близькі до історичної правди.

Володимир Бірчак часто використовує в повісті історизми та архаїзми: *цар, стільник, угри, тятива, уста, князь, король, воєвода, бояри, дружина, меч, лук*. Ці лексеми було вжито з метою правдивого відтворення колориту минулого життя, відображення індивідуальних рис характеру персонажів. Уважне прочитання твору дало можливість виокремити діалектизми: *погідний, водно, пімста, легкарі, робучі*. Вони збагачують художні тонкощі твору, слугують засобами характеристики й самохарактеристики персонажів. Діалоги персонажів позначені використанням полонізмів: «Наш краль добра, велика, пан, а ти, князя, як дома» [с. 102]. Це сприяє набуттю додаткових смислових і екзотичних відтінків характеристики персонажів.

В. Бірчак у повісті «Проти закону» уникає надмірної ідеалізації героїв; їх характери розкриваються в складних життєвих обставинах.

Отже, історична повість В. Бірчака «Проти закону» належить до художньо-історичного типу творів. Майстерне використання історичного факту з авторським художнім вимислом дало можливість розкрити складні історичні питання ХХІІ століття, авторська позиція і засоби її вираження, художній хронотоп і його сюжетно-композиційну організацію, майстерність у створенні характерів персонажів дуже вдало було продемонстровано у повісті «Проти закону»

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусів С. Мости між часами (про типологію історичної прози) Українська мовна література в школі, 1987. № 8. С. 14–16.
2. Бірчак В.І. Проти закону : історична повість. Вінніпег, 1953. 131 с.
3. Богданова М.М. Українська історична мала проза ХХ століття: проблеми жанру та стилю. Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. Донецьк : Юго-Восток, 2009. С. 115–125.

УДК 37.01(06)
ББК 74я5

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

З 41 Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2021 року. – Том 2. Гуманітарні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2021. – 280 с.

Головний редактор – Богданов Ігор Тимофійович – д.пед.н., проф., ректор Бердянського державного педагогічного університету.

Відповідальний редактор – Ліпич Вікторія Миколаївна – к.філол.н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи Бердянського державного педагогічного університету.

*Відповідальність за зміст та літературне редагування тез доповідей несуть **автори та їх наукові керівники.***

Технічний редактор та комп'ютерна верстка –
Анжеліка Шульженко.

Адреса редакції:
71100 м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4.

Підписано до друку 10.05.2021 р. Формат 60х84 1/16. Папір офс.
Друк. офс. Умовних друкарських аркушів 17,8
Тираж 300 прим. Замовл. № 247.